«جۇڭگو سەرخىل ژۇرناللار سېپى»دىكى نەشرىي ئەپكار
入选《中国期刊方阵》的刊物
«شىنجاڭ ژۇرنال مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەن نەشرىي ئەپكار
荣获《新疆期刊奖》的刊物

● ئەلىنىڭ پەخىرلىك ئوغلانى، 1 مىليون 400 مىڭ يۇەن مەبلەغ چىقىرىپ يۇرتى قاراقاش ناھىيە پۇرچاقچى يېزىسىغا «ئىگىلىك تىكلەش ئۇمىد باشلانغۇچ مەكتىپى» سېلىشقا بەل باغلىغان سېخىي - مەردانە دېھقان يىگىتى ئابلىكىم كامال ●

XINJIANG CIVILIZATION • СИНЬЦЗЯНСКАЯ КУЛЬТУРА • ジンキョウ ブンカ • بجلة حضارة شنجيلنغ •

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

新疆文化

ISSN 1008-6498
07>
9 771008 649003

4

2005

● ئۇيغۇر راەئىو ئەدەبىي ئاڭلىتىشى بويىچە يېڭى پەللە ياراتقان ئۇستاز دىكتور رىسالەت ناسىر خانىم ●

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

(54 ـ يىل نەشرى)

قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال

2005 ـ يىل 4 ـ سان

(ئومۇمىي 274 ـ سان)

باش مۇھەررىر:

زۇنۇن باقى (قوشۇمچە)

(ش ئۇ ئا ر مەدەنىيەت نا ـ زارىتى ئىشخانىسىنىڭ مۇ ـ ئاۋىن مۇدىرى)

دائىمىي ئىشلارغا مەسئۇل مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:

قۇربان مامۇت

(ئالىي مۇھەررىر)

مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:

رىسالەت مۇھەممەت

(كاندىدات ئالىي مۇھەررىر)

● شوئارىمىز: خەلقچىللىق، ئىلمىيلىك، ئاممىبابلىق، ئوقۇشچانلىق ●

بۇ ساندا

مەخسۇس خەۋەر

قۇتلۇق بايرام تەنتەنىلىك نىشانلانماقتا..... زۇنۇن باقى 2

زامان تەقەززا پىكىرلەر

ئىز بار، ئىز كەينىدە ئادەم يوق..... مامبەت تۇردى 3

كىتاب..... نۇرمۇھەممەت توختى 5

ئەل رەھمىتى ـ شان ـ شەرەپنىڭ يىلتىزى

ئىككى پارچە خەت..... ھېكىم سەيپۇل، مۇھەممەتجان راشىددىن 8

تاغدىن ـ باغدىن

سالاھىيەت ۋە جۇڭگو مەدەنىيىتى..... سېيىت تىلىۋالدى تەرجىمىسى 14

ئېچىۋېتىلگەن مائارىپ ئوچۇق پىكىرلىك سىياسىيغا موھتاج... ھاۋاگۈل قۇربان تەرجىمىسى 17

بىچارە پادىشاھ..... مەمتىمىن مەھمۇت تەرجىمىسى 19

بىمەنە «چەكلىمە»..... ئۆمەرجان ئابدۇقادىر تەرجىمىسى 20

پەرىشتىنىڭ سوئالى ۋە سوۋغىسى..... ئەھەت مامۇت تەرجىمىسى 21

تەپەككۇر كۆزى

تەپەككۇر مېۋىلىرى..... يۈسۈپجان سەمەت ئەفىيفىي قاتارلىقلار 23

ھادىسە ۋە ماھىيەت

شەھەرلەر زامانىۋىلاشقاندىن كېيىن..... چېڭ سۇڭ 52

ئوخشاشلىق..... ت. ئى. تايماس 52

ئاگاھ ۋە دانا بولۇڭ

سەھىيە ۋە داۋالاش سورۇنىدىكى ئىس ـ تۈتەكسىز جەڭ..... ئابلەت مۇھەممەت 54

ئەدەبىيات گۈلزارى

يېڭى سارالڭ..... (ھېكايە)..... ئۆمەرجان ئوبۇل 59

بەس، ئەمدى يازمايمەن..... (« «)..... غاپپار تەۋەككۈل 62

كۆپۈك..... (« «)..... ئەنۋەر ھوشۇر 70

ئاچچىق كۈلكىلەر

ئادەم ۋە ھايۋانات..... ئايگۈل ئىسمائىل تەرجىمىسى 73

روھ سەپىرىدە

روھ قىرغاقلىرىنى بويلاپ..... يۈسۈپجان سەمەت ئەفىيفىي 74

قىزلاردىن نىدا

بىر قىزنىڭ ھاۋالىسى: «ئوچۇق ئىستېپانامە»..... ئابدۇرەھمان ئەزىز ئوغلى 77

ئەل ئوغلانىغا بارىكاللا

ساۋاتسىز قالغان باي 1 مىليون 400 مىڭ يۈەن مەبلەغ چىقىرىپ، يۇرتىغا باشلانغۇچ مەكتەپ سالدۇرۇشقا بەل باغلاپ، ئىش باشلىدى..... ئابلىمىت مامۇت 80

مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى: رىسالەت مۇھەممەت

قۇتلۇق بايرام تەنتەنىلىك نىشانلانماقتا

زۇنۇن باقى

بۇيىل 1 ـ ئۆكتەبىر جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 56 يىللىقى، شۇنداقلا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 50 يىللىق قۇتلۇق بايرىمى. 50 يىلدىن بۇيان شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزدا بارلىققا كەلگەن ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىشلەرنى، بولۇپمۇ ج ك پ 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ۋە سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدا قولغا كەلتۈرۈلگەن غايەت زور مۇۋەپپەقىيەتلەرنى، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ۋەزىيىتى مۇقىم، ئىقتىسادى تەرەققىي قىلغان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلاشقان، جەمئىيەت ئالغا باسقان چوڭ ياخشى ۋەزىيىتىنى، ھەر مىللەت خەلقى تولۇپ تاشقان ئىپتىخارلىق بىلەن ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق بۇ قۇتلۇق بايرامنى كۈتۈۋېلىۋاتقان روھىي قىياپىتىنى تولۇق نامايان قىلىش ئۈچۈن ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە ئۇرۇمچىنى مەركەز قىلغان ھالدا جايلاردا تۆۋەندىكىدەك داغدۇغىلىق، مول مەزمۇنلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەت پائالىيەتلىرى نىشانلانماقتا:

بايرام مەزگىلىدە، شىنجاڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمىكى ئاساس قىلىنىپ، جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى شىنجاڭ ھەربىي رايونى، شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيىسى ۋە بىر قىسىم ئوبلاست، ۋىلايەتلەرنىڭ سەنئەت ئۆمەكلىرى بىر گەۋدە قىلىنىپ تەييارلانغان «قۇياش نۇرىغا چۆمگەن شىنجاڭ» ناملىق چوڭ تېپتىكى مىللىي ناخشا ـ ئۇسسۇل ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرىغا كۆرسىتىلىدۇ. شىنجاڭ سېرىك ئۆمىكى سېرىك بىر گەۋدە قىلىنغان ئويۇن، شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى ئۇيغۇر 12 مۇقامى ھەمدە يەرلىك مۇقاملارنى ئاساس قىلغان ھالدا تەييارلىغان «مۇقام يۇرتى» ناملىق چوڭ تېپتىكى سەنئەت كېچىلىكى؛ ئۇرۇمچى شەھىرىدە، ئۇرۇمچى شەھەرلىك سەنئەت ئۆمىكىنى ئاساس قىلغان ھالدا تەييارلانغان چوڭ تېپتىكى تەبرىك ئويۇنى «گۈللەنگەن تەكلىماغ»؛ ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستىدا چوڭ تېپتىكى ناخشا ـ ئۇسسۇللۇق داستان «تۆت پەسلىدىكى يايلاق ناخشىسى» بايرامدا تاماشىبىنلارغا كۆرسىتىلىدۇ. قەشقەر ۋىلايىتىدە ئۇلۇغ تىلشۇناس مەھمۇد قەشقەرىي تەۋەللۇتىنىڭ 1000 يىللىقىنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن مەملىكەتلىك ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ۋە چوڭ تېپتىكى دىكلاماتسىيە ئۆتكۈزۈلۈش بىلەن بىر ۋاقىتتا، بايرام مەزگىلىدە سەنئەت كۆرىكى، مىللىي ئۆرپ ـ ئادەت كۆرگەزمىسى، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى؛ خوتەن ۋىلايىتىدە «قاشتېشى دىيارىدىكى شادلىق» ناملىق ناخشا ـ ئۇسسۇل، ئالتاي، قىزىلسۇ، ئاقسۇ، قۇمۇل، بورتالا، بايىنغولىن قاتارلىق ۋىلايەت، ئوبلاست ـ شەھەرلەر ئۆزىگە خاس يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە مول مەزمۇنلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەت پائالىيەتلىرى، جۇملىدىن سەنئەت كۆرىكى، كىنو ھەپتىلىكى، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى، رەسىم ۋە ھۆسنىخەت كۆرگەزمىسى، ناخشا ـ خور مۇسابىقىسى ھەمدە كۆپ خىل شەكىل ۋە مول مەزمۇنلۇق مىللىي ئەنئەنىۋى كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىنى ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق بايرام كەيپىياتىنى ئەۋجىگە كۆتۈرىدۇ.

بايرامغا ئۇلگۈرۈپ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېينىڭ يېڭى بىناسى پۈتۈپ، 1 ـ ئۆكتەبىردە داغدۇغىلىق ھالدا ئېچىلىدۇ ۋە «شىنجاڭ تارىخىي مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى كۆرگەزمىسى»، «شىنجاڭ مىللەتلەر ئۆرپ ـ ئادەتلىرى كۆرگەزمىسى»، «شىنجاڭ قەدىمكى جەسەتلەر كۆرگەزمىسى»، «شىنجاڭ ئىنقىلابىي مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى، تارىخىي ماتېرىياللار كۆرگەزمىسى» ئۆتكۈزۈلىدۇ.

مەخسۇس مۇخبىرىمىز خەۋىرى

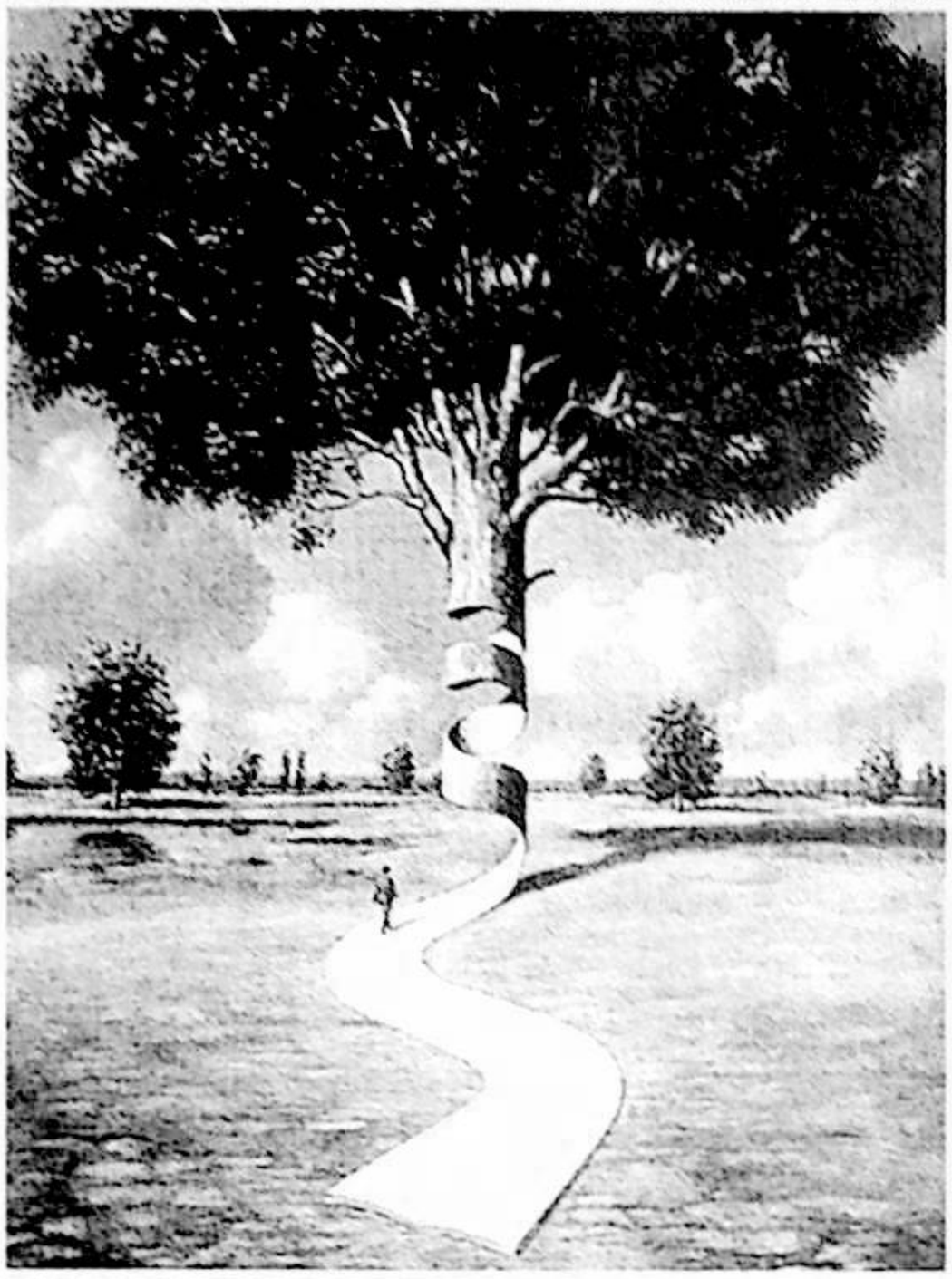

تىز بار، تىز كەينىدە تادەم يوق

مامبەت تۇردى

بىر يۇرت دېگەندە قوشنىسىنىڭ ئېتىزىدىكى بىر باش قوناققا قولى ئەگرىلىك قىلىدىغان ئاچ كۆزدىن تارتىپ، شۇ يۇرت بىلەن دۇنيانى باغلاپ تۇرىدىغان ئۇلۇغ پەيلاسوپ بىر كوچىدا تۇرغان بولىدۇ. يۇرت شۇنىڭ بىلەن جەمئىيەت ئاتالسا كېرەك. مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا، 20 مىليونغا يېقىن نوپۇسقا ئىگە، دۆلەتنىڭ ئالتىدىن بىر زېمىنىنى تەشكىل قىلىدىغان شىنجاڭنى ئىنتايىن چوڭ يۇرت، دەپ ئاتاشقا بولىدۇ. بۇ چوڭ يۇرتتا ئىنتايىن كاتتا ئادەملەر بولغان، بولۇۋاتىدۇ ۋە كەلگۈسىدىمۇ بولىدۇ. لېكىن بىر ئۇلۇغ ئىنساننىڭ تۇغۇلۇشى بىلەن بىر تارىخ باشلىنىپ، ۋاپاتى بىلەن شۇ تارىخ ئاخىرلىشىۋاتقاندەك، ئۇنى داۋاملاشتۇرۇدىغان، ئۇنىڭ مىراسلىرىغا ئىگە بولىدىغان، باشلاپ قويغان ئىشلىرىنى ئۇلايدىغان ئادەم يوقتەك ھالەتكە گىرىپتار بولغانلىقىمىز ئاشكارا مەخپىيەتلىك بوپقالدى.

1991 ـ يىلى ئاتاقلىق تارىخچىمىز ئەنۋەر بايتۇر ئەپەندى تۈركىيىدە ۋاپات بولۇپ، ئۇرۇمچىدە يەرلىدۇق. ئۇ قىرغىزلار ئۈچۈنلا ئەمەس، جۇڭگو مىللەتلەر تارىخ ئىلمى ئۈچۈن، ئۇيغۇر، قازاق، ئۆزبېك، تاجىك قاتارلىق قېرىنداش قەۋملەرنىڭ تارىخ تەتقىقاتى ئۈچۈن يارالغان ئالىم ئىدى. ئۇنىڭ ھەممە مىللەتكە ئورتاقلىقى، تارىخ، ئەدەبىيات تەتقىقاتىغا قوشقان تۆھپىسى ۋە كەلگۈسىدىكى پىلانلىرى ئىنتايىن ئۇلۇغۋار بولغان. ئۇ تارىخ ئىلمىنىڭ ئەڭ يۈكسەك پەللىسىگە ئۆرلەشكە قادىر بولغىنى بىلەن، ئۆز ئۆمرىنىڭ مۇساپىسىنى بىلىشكە قادىر ئەمەستى. مانا مۇشۇنداق قايغۇلۇق چاغدا ئالىمنىڭ ئۆز خەلقى، كەسىپداشلىرى، زامانداشلىرى ياش تۆكۈپ ھازا ئېچىشتىن باشقىغا قۇربى يېتەمتى؟ سۆز مانا مۇشۇ ھەقتە. 1980 ـ يىللارنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن كېيىن شىنجاڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ جان كۆيەر ئىگىلىرى ھېسابلانغان ئابدۇكېرىم خوجا، تېيىپجان ئېلىيېف، زۇنۇن قادىرىي قاتارلىق ئۇستاز قەلەم ئىگىلىرى ئالەمدىن ئۆتتى. كېيىن ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى رەتلەش، قايتا نەشر قىلىش، تەتقىق قىلىش ئىشى ئازدۇر ـ كۆپتۇر قولغا ئېلىندى. لېكىن ئىجادىيەت ساھەسىگە سېلىشتۇرغاندا تەتقىقات ساھەسىدە بۇنداق ۋارىسچانلىق بىر قەدەر ئاجىز بولدى. ئەھمەد زىيائىي، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ئەنۋەر بايتۇر، نىغمەت مىڭجانىي قاتارلىق بىرلا قېتىم پەيدا بولىدىغان ئۇلۇغ ئىنسانلار ئالەمدىن ئۆتكىنىگە خېلى يىللار بوپقالغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ قولىيازمىلىرى، ساقلىغان كىتابلىرى، تۈزگەن تېزىس ۋە خاتىرىلىرى ئاساسەن ئىگە ـ چاقىسىز قالدى. ئۇلارنىڭ ئېلان قىلىنغان ئەسەرلىرىدىن باشقا، ئېلان قىلىشقا ئۇلگۈرمىگەن يازمىلىرى زادى قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ھازىرغىچە ھېچكىم بىلمىسە كېرەك. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ ھەر بىرسى بىردىن ئىنسىكلوپېدىيە، ئۆيى بىردىن كۇتۇپخانا بولغان. ئۇلار يىغقان، ساقلىغان، رەتلىگەن، خاتىرە قالدۇرغان ماتېرىياللارنى مەلۇم بىر تەتقىقات ئورنىنىڭ كىتابخانىسىدىن تېپىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس.

ئىلىمنىڭ شۇنداق بىر قائىدىسى باركى، ئۇ بەلگىلىك دەرىجىدىكى جۇغلانمىنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇ جۇغلانمىغا ئىگە بولمىغان مىللەت ياكى زىيالىي پەقەتلا ئىلىمنىڭ ساھىلىدا چۆرگىلەپ يۈرۈشكە مەجبۇر بولىدۇ. بىز شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىجتىمائىي پەن قۇرۇلۇشىنى ئېلىپ بارىمىز دەيكەنمىز، بۇرۇنقى جۇغلانمىلارنى قايتىدىن تىرىلدۈرۈش، بۇرۇنقىلارنىڭ سالغان ئىزنى بويلاپ مېڭىش ئاساسىدا يېڭى پەللىگە كۆتۈرۈشىمىز زۆرۈر. ئىلىم سارىيى بۇرۇنقىلار سالغان مۇستەھكەم ئۇلنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلۇشى ھاجەتكى، ھەر كىم ئۆزى

زامان تەقەززا پىكىرلەر

بىلگەنچە ئۇل كولاپ، ساراي سالالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇچۇن ۋارىسلىق قىلىش كېرەك. ئىلمنىڭ بىر پىشۋاسى ۋاپات بولغاندا، ئۇنى دەپنە قىلىش گۇرۇپپىسى بىلەن تەڭلا ئۇنىڭ مىراسلىرىنى قوتقۇزۇش، رەتـ لەش گۇرۇپپىسى قۇرۇلۇشى كېرەك. چۇنكى ئۇ ئادەم بىر ئائىلىنىڭ بايلىقى ئەمەس، بەلكى پۇتكۇل مىللەتنىڭ، پۇتكۇل جەمئىيـەتـنـىڭ ئورتاق بايلىقى. شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ ھاياتى باشقا بىر شەكىلدە داۋام-لاشقان بولىدۇ. مۇشۇنداق داۋاملىشىش بولمايدىكەن، ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتى، بولۇپمۇ تارىخ، تىل ـ ئەدەبىيات تەتقىقاتى غەلىتە چەمبەر ئىچىدە ئايلانغىنى ئايلانغان. بۇگۇنگىچە ئەمەلىيەت دەل ئۇنىڭ ئەكـ سىچە بولماقتا. بەزىبىر ئەقىلسىز پەرزەنتلەر ئۇلۇغلۇقىنىڭ ئىنتايىن ئاددىي بولىدىغانلىقىنى ئاڭقىرالماي، دادىسىدىن نۇرغۇن پۇل، ھەشـ ەمتلىك ئۆي مىراس قالماي، سارغايغان، توپا باسقان كىتـابـلارنـىڭ قالغىنىغا نارازى بولغان بولۇشمۇ، شۇ ماتېرىياللارنى يەر ئاستى ئۆ-يىنىڭ بىر يېرىگە يىغىۋەتكەن بولۇشمۇ مۇمكىن. بەزىلىرى شۇ مە-راسلارنىڭ ئىلمىي قىممىتىنى ئەمەس، ئىقتىسادىي قىممىتىنى كۆزلەپ، كىتابپۇرۇشلارغا ئەرزان باھادا سېتىۋەتكەن بولۇشمۇ مۇمكىن. بۇلار شۇ ئۇلۇغ ئىنسانىنىڭ ئائىلىۋى پاجىئەسى ئەمەس، بىزدىكى ئىلىم سا-ھەسىنىڭ ئورتاق بەختسىزلىكى. بۇنداق كوللېكتىپ بـىـرۋالـىـق ـ ئاڭقاۋلىق ئاخىردا جەمئىيتىمىزدە ئىلىم روھى قەدىرلەنمـەسـلـىك، بۇگۇنكى پايدىنىلا كۆزلەشتەك تراگېدىيىلىك ئادەتلەرنىڭ جەمئىيەتـ لىشىپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدۇ.

ئامېرىكا ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتىدىمۇ ئىنتايىن كۆچلۈك دۆلەت. ئۇنى بۇنداق كۆچكە ئېرىشتۈرگەن نەرسە ئامېرىكىلىقلاردىكى ئـە-م ـ پەن روھى ۋە بۇرۇنقىلارغا ۋارىسلىق قىلىش ئادىتى. خارۋارد نۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ملمان پارىي 1930 ـ يىلى يۇك ـ قلرىنى ئېلىپ، ئالىبېرت لورد ئىسملىك 23 ياشلىق يارەمچىسىنى ئەگەشتۇرۇپ يۇگوسلاۋىيىنىڭ كرودىيە، سېربىيە رايونلىرىدا مۇسۇل-مانلارنىڭ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى يىغىش ئىشىنى باشلايدۇ. ئۇلار 15 ئايىنىڭ ئىچىدە 12 ملۇ 500 پارچە تېكست، 3500 تەخسە ئۇنىئالغۇ ماتېرىيالىنى يىغىدۇ. مانا مۇشۇ ماتېرىياللار ئاساسدا ملمان پارىي «ئاغزاكى فورماللىشش نەزەرىيىسى» (口头程式理) نى ئوتتۇ-رىغا قويۇشنىڭ ئىلمىي تەييارلىقىنى ئىشلەيدۇ. لېكىن 1935 ـ يىلى ملمان پارىي بەختكە قارشى تۇيۇقسىز ئالەمدىن ئۆتىدۇ. ئۇنىڭ ئا-خىرلاشمىغان ئىشلىرى پۇتۇنلەي شاگىرتى لوردنىڭ زىممىسگە يۈك-لىنىدۇ. لورد كەسپىي ئەخلاق ۋە ئىلمگە بولغان ئىنسانىي سادىقلىقى بىلەن پارىينىڭ ئىزىنى بېسىپ، ئۇنىڭ تەتقىقاتىنى داۋاملاشتۇرۇپ، دۇنيا فولكلور تەتقىقاتىغا ئىنقلاب خاراكتېرلىك يېڭىلىق ئەكەلگەن يۇقىرىدىكى نەزەرىيىنى دەللىلەپ چىقىدۇ. شۇ خام ماتېرىياللارنىڭ ھەممىسى ھازىر خارۋارد ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ كۇتۇپخانىسىدا «ملمان پارىي خەزىنىسى» دېگەن نام بىلەن ساقلىنىپ تۇرماقتا. ئۇلارنىڭ تەشەببۇسى بىلەن تەسىس قىلىنغان «ئاغزاكى ئەنئەنە» ناملىق نو-پۇزلۇق ئىلمىي ژۇرنال دۇنيا فولكلور تەتقىقاتىنىڭ بايرىقى بوپقالغان. دېمەك، ئامېرىكا ماشىنا ۋە قورال بازىرىنى ئىگىلەپلا قالماي، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى يىغىش، رەتلەش، تەتقىق قىلىش ساھەسىنىمۇ خوجىسىغا ئايلانغان. بىزدىچۇ؟ بىزدىمۇ ملمان پارىيدەك خەلق ئا-ربسىغا چۆككەن، نۇرغۇن ئىجتىمائىي تەكشۈرۈش، دالا تەكشۈرۈشى بىلەن شۇغۇللانغان، مىڭلىغان خەلق قوشاق ـ ناخشىسى، تەزكىرە، جەڭنامە يىغقان ئادەملىرىمىز بولغان. ھازىرمۇ بار. لېكىن ئۇلارنىڭ ھەممىسىدە لوردتەك شاگىرت بولمىغان. جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغاندىن بۇيان شىنجاڭنىڭ جەنۇب، شەرق ۋە شىمالىدىن يىغىلغان قوليازمىلار بىلەن ھەر خىل ئەسەرلەرنىڭ سانى ھېسابسىز. لـېـكـىن ئۇلارنى مۇكەممەل ساقلىغان بىرمۇ ئورۇن يوق. ئەسلىي «ئاغزاكى ئەنئەنە نەزەرىيىسى»نى بىزنىڭ شىنجاڭلىق تەتقىقاتچىلار ئوتتۇرىغا قويغان بولسا بولاتتى. چۇنكى بۇ ئەنئەنە تاكى بۈگۈنگىچە شىنجاڭ-دىكى ھەر مىللەت خەلقى ئارىسىدا ساقلىنىپ كەلمەكتە. قوشاقچى، داستانچى، چۆچەكچى، مەددىاھ، قىزىقچى، مۇقامچى دېھقانلار بىلەن مالچىلار ھازىرمۇ يۇزلەپ ـ مىڭلاپ تېپىلىدۇ. شىنجاڭنىڭ نېفت ـ گاز بايلىقى بىلەن باراۋەر ئورۇندا تۇرىدىغان بايلىق مانا مۇشۇ. قو-لىمىزدىكى فوتو ئاپپاراتلىرى، سىنئالغۇ ۋە ئۇنىئالغۇلار شۇنچىلىك زا-مانىۋى بوپكەتكىنى بىلەن، كۇندىن ـ كۇنگە ئازىيىپ، تۇگەپ كېتە-ۋاتقان شۇ خەلق مىراسلىرىنى ھەقىقىي مەنىسى، ئەسلىي قىياپىتى بىلەن ساقلاپ قېلىشقا بولغان تەييارلىقىمىز ئاغزاكى ھالەتتە. مانا مۇشۇ مە-سالالار ئارقىلىق مەن بىزدە ئىز بارلىقىنى، لېكىن شۇ ئىز باسارلارنىڭ يوقلۇقىنى دېمەكچى. ئەلۋەتتە، ئىز باسارلار پەقەت يوقمۇ ئەمەس. ئەمما شىنجاڭدەك چوڭ يۇرتنىڭ ئىلمىي تەتقىقاتىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان ئىز باسارلارنىڭ سانى تولىمۇ بىچارە ھالەتتە. سان مە-سىلىسىمۇ ھەل بولغان بولاتتى، ئەڭ مۇھىمى شۇ ئىزلارغا بولغان تونۇش، قەدىرگە يېتىش، ئەمەلىي ھەرىكەت بىلەن ئالدىنقىلارنىڭ سالغان ئىزىغا ۋارىسلىق قىلىش روھىنىڭ كەملىكى. بۇنى ھېـچـكـىم بىزگە ئارىيەتكە بېرىپ تۇرمايدۇ. كومپيۇتېر ئۇستىنى پۇل بولسا دۇنيانىڭ ھەرقانداق يېرىدىن تەكلىپ قىلغىلى بولىدۇ. شىنجاڭنىڭ تارىخى، تىلى، ئەدەبىياتىنى بىلىدىغان ئۇستىنى خالىغان يەردىن تاپقىلى بولمايدۇ. شۇڭا، ئالەمدىن ئۆتكەن بولسىمۇ ئالدىنقىلارنىڭ مىراسلـ-ىرىغا تاينىنىشنى ئەستىن چىقارماسلىق كېرەك. بۇ، يەر ئاستىدا ياتقانلار ئۇچۇنلا ئەمەس، ئەكسىچە، بۈگۈنكى تىرىكلەر ئۇچۇن ئەڭ مۇھىم. ئەلۋەتتە ئادەمنى خۇشھال قىلىدىغان بەزى مىساللارنى تىلغا ئالماي بولمايدۇ. مەسىلەن، ئۇلۇغ ئالىمىمىز ئابدۇشۈكۇر مۇھەممەتئىـمـىـن مىراسلىرىنىڭ تۇم ـ تۇم كىتاب بولۇپ رەتلىنىپ چىقىشى، بادەي، تۇرسۇنئاي ساقىم، شېرىپ خۇشتار قاتارلىق زىيالىيلارنىڭ ئۆزلىرى بىر ئۆمۈر يىغقان كىتابلىرىنى مۇناسىۋەتلىك تەتقىقات، ئوقۇتۇش ئو-رۇنلىرىغا تەقدىم قىلىشى. ئەگەر شۇ تەييار مىراسلارغا يۈكسەك ئىلمىي مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن ئىگىدارچىلىق قىلىنمىسا، يەنە بىر ئادەمنىڭ ئابدۇشۈكۇر مۇھەممەتئىمىنىنىڭ «ئائىلە»، «قەدىمكى مەركىزىي ئا-سىيا»، «غەربىي دىيار تاشكېمىر سەنئىتى»، «يىپەك يولىدىكى توق-قۇز ھېكمەت» (ئالىمنىڭ مەزكۇر يىرىك ئىلمىي تەتقىقات كىتابلىرى ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن نەشر قىلىنغان. ـــ مەسئۇل مۇھەررىدىن تولۇقلىما)تەك ئەسەرلەرنى يېزىپ چىقىشى ئۇچۇن قانچە يىللار كەتـ كەن بولاتتى؟ شىنجاڭدىكى ئىلمىي تەتقىقات ئاللىقاچان كېچىككەن ساھە. ئۇنىڭدىكى تەييار بايلىقلارغا ئىگە بولماسلىق، ئەقلىي جەھەتـ تىن تەدبىر قوللانماسلىق، ماتېرىياللارنى ئوتتۇرا ئەسىردىكى مەدرە-سەلەردىنمۇ بەتتەر ناچار ساقلاش قاتارلىقلار شىنجاڭدا يىلتىز تارتقان ئىلىم بىئوروكراتلىقى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك مەسىلە. بۇنىڭغا قولىغا قەلەم ئالغان ۋە مەلۇم ئورگانىنىڭ تىزگىنىنى تۇتۇپ تۇرغان بارلىق زىيالىيلارنىڭ تەڭ ئەھمىيەت بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئاپتور: قىرغىز، شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتىنىڭ دوتسېنتى، تونۇلغان ئەدەبىيات ئوبزورچىسى

كىتاب

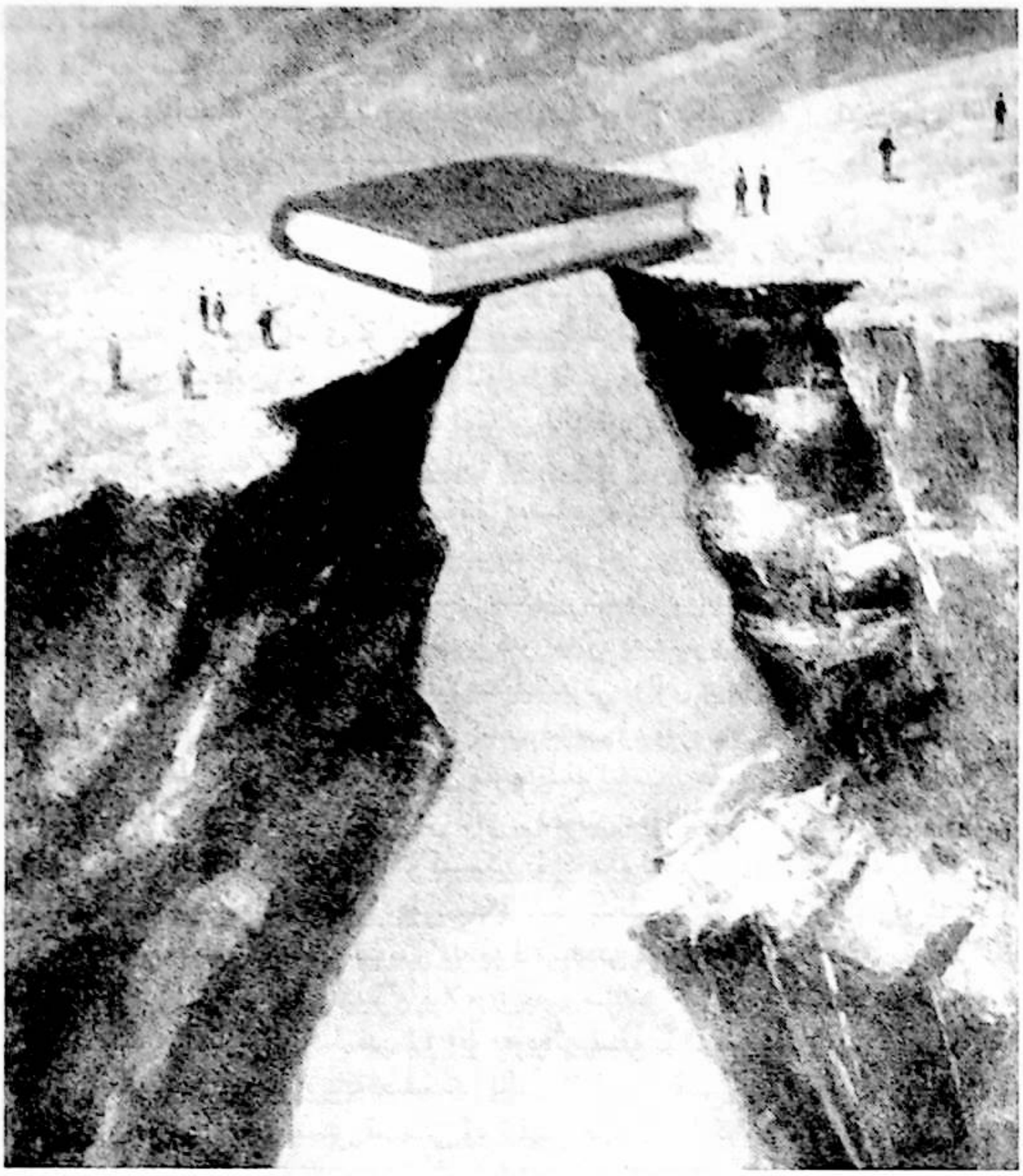

نۇرمۇھەممەت توختى

ئىجتىھاتلىق تېۋىپ ئىبابەكرى رەھمان داۋايى (تونۇلغان ساخا-ۋەتلىك تېۋىپ ئىبابەكرى رەھمان داۋايى ئەپەندىنىڭ ئۆمۈر بايانى ئا-تاقلىق يازغۇچىمىز نۇرمۇھەممەت توختى ئەپەندىنىڭ كامىل قەلەندىكى «سېكرېتارلىقتىن تېۋىپلىققىچە» ناملىق يىرىك ئوچېرك بىلەن ژۇرنا-لىمىزنىڭ 2004 - يىل 4 - سانىنىڭ «چىن ئىنسان ھەققىدە قىسسە» سەھىپىسىدە تونۇشتۇرۇلغانىدى. - مەسئۇل مۇھەررىردىن تولۇقلىما) نىڭ «ئۇيغۇر تېبابىتىدە كۆپ ئىشلىتىلىدىغان خام دورىلار» دېگەن كىتابى نەشردىن چىقىپتۇ. قاتتىق مۇقاۋىلىق، تىتۇللىرى نەقىشلەنگەن، تولىمۇ چىرايلىق بېسىلغان كىتاب ئىكەن. كۆرگەنسېرى كۆرگىسى، ئو-قۇغانسېرى ئوقۇغىسى كېلىدىغان كىتاب ئىكەن. ئوقۇپ بولغاندا، ئادەم گويا بارلىق دورا - دەرمەكلەر ئۆز ئەتراپىدا، ئۆز بېغىدا، ئۆز مە-ھەللەسىدە بارەدەك، كىتابنى بىر ئوقۇپلا تېبابەتچىلىك بىلىملىرى، تېبا-بەتچىلىك تەجرىبىلىرىگە ئىگە بوپقالغاندەك، مۇبادا بىرەر كېسەللىك ئۇچراپ قالسا داۋالاپ ساقايتالايدىغاندەك تەسىراتقا كېلىدىكەن. مانا مۇشۇ تەسىرات تېبابەتچىلىكنىڭ ئەسلىگە قايتىشى بولۇشى مۇمكىن. مەلۇمكى، ئۇيغۇر تېبابەتچىلىكى كاتتا ئالىم - ھۆكۈمالارنىڭ تەپەك-كۇر - تەتقىقاتلىرىدىن شەكىللەنگەن تېبابەتچىلىك ئەمەس، بەلكى ئا-ۋامنىڭ كۈندىلىك ساقلىقنى ساقلاش ۋە داۋالىنىش تەجرىبىلىرىنىڭ جۇغلىنىشى ئاساسىدا ئاستا - ئاستا ۋايغا يەتكەن ۋە سىستېما بولۇپ شەكىللەنگەن تېبابەتچىلىك. مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، ئاشۇ ئې-تىزدىن، باغدىن، ئېرىق - ئۆستەڭ قىرلىرىدىن تېپىلىدىغان خام دورا-لارنىڭ ئىشلىتىلىشىنى بايان قىلىپ بېرىش - ئۇنى ئەسلىگە - ئەسلى ئىگىسىگە قايتۇرۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئەلۋەتتە بۇ بىر مۇكەممەل داۋالاش سىستېمىسىنىڭ شەكىللىنىشى، تەرەققىي قىلىشى ۋە دەۋرىمىزگە يېتىپ كېلىشىنى كاتتا ئالىم - ھۆكۈمالىرىمىزنىڭ سىستېمىلىق ئەمگەكلە-رىدىنمۇ ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. يىراق ئۆتمۈشتىن يېتىپ كەلگەن تا-رىخىي ئۇچۇرلارغا ئاساسلانغاندا، ئۇيغۇر تېبابەتچىلىكى 3000 يىلدىن ئارتۇقراق ۋاقىتنى بېشىدىن كەچۈرۈپ، دەۋرىمىزگە ئۇلۇشۇپتۇ. بۇ جەريانىدا مۇشۇ خاسىيەتلىك ئىش بىلەن قانچىلىغان كاتتا تېبابەت ئۆلە-ما - ئەللامىسى، تېۋىپ - جەرراھلىرى شۇغۇللىنىپ ئۆتۈپتۇ. مۇشۇ بىر قەۋمنىڭ جىسمانىي ۋە ئەقلىي كامالىتىنى ئاشۇ دورىلار بىلەن قوغداپتۇ ۋە تېخىمۇ كامالەت تاپقۇزۇپتۇ. بىز ئاشۇ ئۇلۇغ ئالىم - ئۆلىمايى كە-رامىلاردىن غازىبايىنى، فارابىينى، ئىبنى سىنانى، جۇملىدىن دىيارىمىز خوتەندە ئۆتكەن ئەللامە ئالائىددىن مۇھەممەد خوتەنىينى، جامالىددىن ئاقسارايىنى، ھەتتا دەۋرىمىزدە ياشاپ ئۆتكەن تۇردىمۇھەممەد ئاخۇ-نۇمنى، تۇردى ھاجىمنى، ئابدۇلھەمىد يۇسۇفىي دامولا ھاجىمنى، ئەمەت ھاجىمنى، ئىلىخان ھەزرەتنى، خوجا باھاۋىددىن ھاجىمنى، ۋە يەنە تەكرىتاغلىرىنىڭ جەنۇب، شەرق ۋە شىمالىدا ئۆتكەن ئۇيغۇر تېبابەت-چىلىكىدىكى تالاي - تالاي ئۇلۇغ ئالىم، شۆھرەتلىك تېۋىب - ھۆكۈما-يىمىزنى ساناپ ئۆتۈشىمىز مۇمكىن. بۇگۈنكى كۈندە دىيارىمىز خوتەندە تىرىك ياشاۋاتقان ۋە داۋالاش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان باقى ھاجىم، مەينىگارخان ھاجىم، مەتتۇرسۇن ھاجىم، ئابدۇغوپۇر ھاجىم،

سراجىئەھمەد ھاجىم، تۇرسۇنتوختى ھاجىم ۋە باشقىلارنى نەزەردە تۇتقاندا، ئاتابەكرى رەھمان داۋاينى ئالدىنقى كاتتا ئۆلىما ـ ئۇستاز ـ لارنىڭ قاتارىغا قېتىشقا ئەلۋەتتە ئادەمنىڭ تىلى كۆيىدۇ. چۈنكى ئاتا ـ بەكرى رەھمان داۋاينىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىدا نەھاجى ـ ھەزرەت دېگەن نام ـ شەرىپى، نە دامۇللا، ئاخۇنۇم دېگەن تەرىپى كۆزگە چېلىقمايدۇ. نام ـ ئابرۇيمۇ تېخى ئۇلارغا يەتكەندەك ئەمەس. ۋەھالەنكى، «ھەر گۈلنىڭ پۈرىقى باشقا» دېگەندەك، ئۇنىڭغىمۇ ئۇيغۇر تېبابىتى بويىچە داۋالاش، بەلكى خېلى ئوبدان ئۇنۇمگە ئېرىشىش نۇسرىتى ئاتا قىلىڭ غانلىقىمۇ سىر ئەمەس. مانا ئەمدى ئۇ يەنە بىر نۇسرەتلىك ئىش قىلىپ كىتاب چىقىرىپتۇ. تېبابەتچىلىك بىلىملىرىنى ئاۋامغا قايتۇرۇشقا تىرى ـ شىپتۇ. ئويلاپ باقايلى، دىيارىمىز خوتەندە ئۆتكەن ئالدىنقى كاتتا تې ـ ۋىب ـ ھۆكۈمالىرىمىزنىڭ قايسىلىرىدىن كىتاب قالدى؟ ئۇلار خەلقـ ىمزگە قايسى كىتابنى قالدۇرۇپ كەتتى؟ مۇشۇ مەسىلىنى ئويلانساقلا تېۋىپ ـ جەررالھلىرىمىزنىڭ ئىككى خىلغا ئايرىلىدىغانلىقى ئايان بولىدۇ. بىرى، باشقىلارنىڭ كىتابلىرىدىن پايدىلىنىشنى بىلگەن، كېسەل داۋالـ غان، شاگىرت يېتىشتۇرگەن ئادەتتىكى تېۋىب ـ جەررالھلار، يەنە بىرى، ئاشۇ بىرىنچى تۈركۈمدە مەۋجۇد بولغان ئالاھىدىلىكلەرنى تولۇق ھا ـ زىرلىغاندىن باشقا، يەنە ئۆز تەجرىبىلىرىدىن كىتاب يېزىپ ۋە تۈزۈپ، كېيىنكى ئەۋلادلارغا كىتاب مىراس قالدۇرغانلار نېمىشقا رەھـ ىمەت ـ باركاللىغا، تەھسىن ـ ئاپىرىنغا سازاۋەر بولمىسۇن!؟

ئىجتىھاتلىق تېۋىپ ئاتابەكرى رەھمان داۋايى تۈزگەن، نەشر قىلـ ىدۇرغان «ئۇيغۇر تېبابىتىدە كۆپ ئىشلىتىلىدىغان خام دورىلار» دېگەن كىتاب نەشر دىن چىقىپ، ئۇيغۇر تېبابەتچىلىكىنىڭ قوللانمىلار كۈتۈپـ خانىسىغا يەنە بىر دىۋان تىزىلىش شەرىپىگە ئېرىشىپتۇ، ئۇيغۇر تېبابەتـ چىلىك گۈلزارىدا يەنە بىر گۈل پورەكلەپ ئېچىلىپتۇ...

بىز شۇنداق ئېيتالايمىزكى، تېبابەتچىلىككە ئائىت كىتابلار پاكـىز كىتابلار جۇملىسىدىندۇر، پايدىلىق كىتابلار جۇملىسىدىندۇر. ئوتتۇرا ھەكتەپتىكى تارىخ دەرسلىكىدىن ئېسىمدە قېلىشچە، زالىم پادىشاھ چىن شىخۇاڭ ئەدەب ـ ئۆلىمالارنى تىرىك كۆمۈپ، كىتاب ـ دەستۇرلارنى كۆيدۈرگەندە، تېبابەتچىلىككە ئائىت كىتابلارنى ئېلىپ قېلىشقا بۇيرۇـ غان. ئاشۇ قانخور ئىستىبداتمۇ تېبابەتچىلىككە ئائىت كىتابلارنى كۆيـ دۈرۈشكە جۈرئەت قىلالمىغان! بەلكىم تېخى ئۇ تېبابەتچىلىككە دائىر كىتابلارنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولۇشى مۇمكىن. بىر قانخور زالىم ـ ئىستىبدات شۇنداق قىلغان يەردە، ئۇنىڭدىن 2000 يىللار كېيىن ياشىغان، ئۆزىمىزنى ياۋايى ئەمەس، مەدەنىيەتلىك دەۋرىنىڭ ئاۋلىق ئا ـ دىمى ھېسابلاۋاتقان بىزدە تېبابەتچىلىككە دائىر كىتابقا، شۇنداقلا بار ـ لىق پايدىلىق، پاكىز كىتابلارغا سەل قاراش خاھىشى كۆرۈلسە، بۇنى كەچۈرگىلى بولارمۇ؟ ئەشۇنداق ئېسىل ـ قىممەتى بار كىتاب تەسنىپ قىلىشنى، كىتاب نەشر قىلدۇرۇشنى ئەلۋەتتە ئالقىشلاش كېرەك.

قولى شىپا، دوربىسى شىپا، ھەر بىر سۆز ـ ھەرىكىتىمۇ شىپا تې ـ ۋىپ ـ جەررالھلىرىمىز كۆپلەپ ياشاپ ئۆتتى. خوتەن دىيارىدىنلا ئېلىپ ئېيتقاندا، تۇردىمۇھەممەد ئاخۇنۇمدىن رەسمىي نەشر ـ چاپ ئېتىلگەن بىر كىتاب، تۇردى ھاجىمدىن خوتەن مەمۇرىي مەھكىمىسى ئېچىكى نو ـ مۇردا باستۇرغان بىر كىتاب خەلقىمىزگە مىراس قالغاندىن باشقا، باشقـ لاردىن كىتاب قالمىدى. ھەتتا تېبابەت ئالىمى، تىلشۇناس، شائىر، تا ـ رىخشۇناس، جامائەت ئەربابى ئابدۇلھەمىد يۈسۈفىي دامولـلا ھـاجـم جانابلىرىدىنمۇ ئاشكارا كىتاب قالمىدى. بۇنىڭ سەۋەبلىرى تولىمۇ كۆپ ۋە مۇرەككەپ بولۇشى مۇمكىن. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئابدۇلھەمـد يۈسۈفىي دامۇللا ھاجىم «ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىلۈاتقان» يىللاردا سەھىيە تارماقلىرىنىڭ ھاۋالىسى، باشقۇرغۇچىلارنىڭ رۇخسىتى بىلەن بىر پارچە داۋالاش رىسالىسى تۈزگەنىكەن. ئەمما ئۇ كېيىن باشقىلارنىڭ ئارامگاھىم كىتابىمدۇر، ئۇنىڭسىز ھېچ ئارا مىم يوق،
ئارامبەخش قۇرلىرى دىللار ئارا چاقناپ تۇرار بولسا.
سۆكۈناتقا چۈمۈلگەن كائىنات، تۈن ئىچرە مەن تەنھا،
نە تەنھا، ئۆلپىتىم دىلكەش كىتابىم ياندا بار بولسا.
بولۇپ خىلۋەتتە كۆلبەم ئىچرە مەزھەر جىلۋەئى جانان،
نەجانان ھەر ۋەرەقتىن يۈز تەجەللي ئاشكار بولسا.
.....
سەھىپە ئېتىبارى بىلەن غەزەلنى تولۇق ستاتا ئالالمىغان سەۋەنلە ـ

1 ـ بېتىگە قارالى)، بىزنىڭ ئاشۇ زۆرۈرىيىتىمىزنى تولۇق راۋا قىلغان:
كىتاب ـ قەغەز سۆيۈملۈكتۇر، ماڭا ھەر جايدا يار بولسا،
نادانلار ئالدىدا قەغەز ـ قەلەم بىئېتبار بولسا.
كىتابقا ئاشنا بولدۇم، ئىلمىنىڭ پەيزىنى سۈردۇم،
سۆيۈنمەمدۇ كىشى دىلدىن بەخت ـ ئىقبالغا يار بولسا.
بىلىم ئىشقىدا يانغانمەن بولۇپ مانەندە پەرۋانە،
يۈرەكتىن سۆيگۈنۈم سۆيگەن كىتابتەك خۇش نىگار بولسا.
قەلەم ـ قەغەز بىلەن سىرداش بولۇپ خىلۋەتتە ئۆن ـ تىنسىز،
نى كۈيلەر كۈيلىمەس ئىنسان بىلمىگە دىلخۇمار بولسا.
گۆدەك چاغلىرىمدىنلا بىلمىگە مەھلىيا بولدۇم،
دەمى ئايرىلمىغۇم مۇشكۈل بىلىمدەك گۈلئۈزار بولسا.

نامىدا نەشر قىلىنىپتۇ. ئەمگەكنىڭ ئىگىسى ئەمگەك مېۋىسىگە ئىگە بولالماپتۇ. «ئۆزگەرتىلىۋاتقان» ئادەمدە قانداقمۇ ئۆز ھەققىنى قوغداش ھوقۇقى بولسۇن؟ «ئۆزگەرتىلىپ» بولغاندىن كېيىنكى چاغلاردا داموللاھاجىم كۆپرەك داۋالاش، «تۈركىي تىللار دىۋانى» ۋە كاتتا تېبابەت قامۇسلىرىنىڭ تەھرىر ھەيئەتلىكى، تەھرىرلىكى، ئالىي تېبابەت مائارىپچىلىقى (مەسئۇل مۇھەررىردىن تولۇقلىما) ۋە شاگىرت تەربىيىلەش بىلەن ئالدىراش بولدى. مانا شۇ ئالدىراشچىلىق كۆپ ئىقتىدارلىق ئاشۇ زاتقا كىتاب تەسنىپ قىلىش پۇرسىتى بەرمىگەن بولۇشى مۇمكىن. بۇنىڭغا بىزنىڭ ئەپسۇسلانماقتىن باشقا ئامالىمىز يوق. كىتاب قالدۇرمىغانلىقى ئۈچۈنلا ئاشۇ شۆھرەتلىك تېۋىپ ـ ھۆكۈمالىرىمىزنى ئەيىبلەش ـ ئەلۋەتتە ئەخلاق جۈملىسىدىن ئەمەس. ئەپسۇسلىنىش باشقا ئىش، ئەلۋەتتە. شۇنچە ئېسىل تەجرىبىلەرنى، داۋالاش تېخنىكىلىرىنى، شىپالىق رېتسېپلىرىنى خەلقىگە قالدۇرۇپ قويماي كېتىپ قالسا، ئەلۋەتتە ئەپسۇسلىنىدىغان گەپ. ھېچكىم ئۇلارنى باقىي ئالەمگە ئەكېتەلمەيدۇ. باقىي ئالەمگە ئەكەتكىلى بولىدىغان نەرسە پەقەتلا ئىككى: يەنى، پانىيدا قىلغان ياخشى ئەمەللىرىڭنىڭ ساۋابى ۋە يامان ئەمەللىرىڭنىڭ گۇناھى. ئۇنىڭدىن باشقىنى ـ مەيلى ئۇ بايلىق ـ دۇنيا بولسۇن، مەيلى بىلىم، ئەقىل ـ پاراسەت بولسۇن، شان ـ شۆھرەت ۋە ئەسلىمىلەر بولسۇن ـ ـ باقىيغا ئەكېتىش مۇمكىن ئەمەس. كېيىنكىلەر بەزى نەرسىلىرىڭدىن ـ ـ بايلىق ۋە شۆھرىتىڭدىن پايدىلىنالىشى مۇمكىن، ئەمما بىلىم ۋە ئەقىل ـ پاراسىتىڭدىن پايدىلىنالمايدۇ. ئۇ گۆرىڭگە كىرىپ كېتىدۇ. شۇڭا چوقۇم ئۇنى كىتاب قىلىپ قالدۇرۇش كېرەك. شۇندىلا كېيىنكىلەر ئۇنىڭدىن ئازراق بولسىمۇ نەپكە ئېرىشىدۇ.

ئابابەكرى رەھمان داۋايى قانچىلىك بىلگەن بولسا، شۇنچىلىكنى قەغەز يۈزىگە قوندۇرۇپ، خېلىلا تىرىشچانلىق ۋە مەبلەغ سەرپ قىلىپ تېبابەتچىلىككە ئائىت بىر كىتابنى نەشر قىلدۇرۇپتۇ. بۇنى ئەلۋەتتە ئالقىشلاش كېرەك. ئۇنىڭ تىرىشچانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈرگەندە، ئەلۋەتتە بىلىمى، تەجرىبىسى، تېخنىكىسى ئۇنىڭدىن ئۈستۈنرەك ۋە سەل ئۈستۈنرەك بولغانلارنىڭ كىتاب مىراس قالدۇرالماسلىقىدىكى سەۋەبلەرگىمۇ توختىلىش كېرەك. قەدىمكىلەرگە پەن ـ تېخنىكا تەرەققىي قىلمىغان شۇ زامانلاردا قەغەز ـ قەلەم قىسچىلىقى، نەشر قىلدۇرۇش ـ كۆچۈرگۈزۈش قىيىنچىلىقى ۋە ياكى شۇ زامانلارنىڭ خەت ئوقۇشنى بىلىدىغان، ئەمما يېزىش ـ خۇلاسىلەشنى بىلمەيدىغان ئامىۋى كېسىلى ئىمكان بەرمىگەندۇ. ۋە بەلكىم كېسەل داۋالاش بىلەن ئالدىراش بوپكېتىپ ۋاقىت چىقىرالمىغاندۇ. بۇ بىرىنچى سەۋەب. ئىككىنچى سەۋەب: كۆزى كىچىكلىكتە بولۇشى مۇمكىن. بىلىمىمنى، تەجرىبەمنى، مەخپىي رېتسېپىمنى باشقىلار بىلىۋالسا، پۇل ـ پۇچەك تېپىش يوللىرىم كاساتلىشىپ قالارمىكىن دەپ ئەنسىرەپ، ئاخىرقى تىنىققىچە باشقىلارغا ئۆگەتمەي، ئاخىرى ئۇنتۇلۇپ قالىدىغان ئاقىۋەت. بۇنداق ئۇنتۇلۇپ كېتىش ئاقىۋىتىگە تېبابەتچىلىكتىن ئەمەس، قۇرۇلۇش ـ بىناكارلىق ساھەسىدىن ئىككى ھېكايە كەلتۈرىمىز. ئاپتور 1986 ـ يىلى يازدا ۋە 2004 ـ يىلى كۈزدە، قورغاستىكى ئاپتونوم رايون بويىچە نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىقى تۇغلۇق تۆمۈرخان مەقبەرىسىگە زىيارەتكە بارغاندا، ئاشۇ ساپ ئىسلامچە بىناكارلىق نامايەندىسىنىڭ زىننىتىگە ئىشلىتىلگەن چاقچۇققىمۇ، ساپال ـ كاھىشقىمۇ ئوخشىمايدىغان چاپلىمىغا دىققەت قىلدى. مەقبەرە ئىشىكىنىڭ ئىككى يېنىدىكى بېدە گۈلى رەڭلىك چاپلىمىلار زىيانغا ئۇچراپتۇ. رېمونت قىلىش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلۇپتۇ ئەمما رېمونت قىلىنماپتۇ. سۈرۈشتۈرۈش جەريانىدا مەلۇم بولدىكى، ئاشۇ خىل زىنەتلەش بۇيۇمىنى ياساش تېخنىكىسىنى ھازىر ھېچكىم بىلمەيدىكەن. قەشقەر شىئەن، ياڭجۇ، لوياڭ، بېيجىڭلاردىن ئۇقۇشۇپتۇ. كۆپلىگەن پېشقەدەمدىن سۈرۈشتۈرۈپتۇ. ئەمما ئاشۇ خىل زىننەتلەش بۇيۇمىنى ـ تامغا چاپلايدىغان ئاجايىپ رەڭلىك كېسەكنى ياساشنى بىلىدىغان ئادەم تېپىلماپتۇ. مانا بۇ ئاشۇ خىل تېخنىكىنىڭ ئۇنتۇلۇش ئاقىۋىتى. ئەگەر ئاشۇ خىل تېخنىكا كىتاب قىلىپ يېزىپ قويۇلغان بولسا ۋە ياكى شۇ خىل تېخنىكا بويىچە بىرەر شاگىرت يېتىشتۈرۈلگەن بولسا، ئەلۋەتتە بۇ خىل تېخنىكا ئۇنتۇلۇپ كەتمىگەن بولاتتى.

2004 ـ يىلى سېنتەبىردە، ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىقى، كۇچا قىغدۆڭدىكى چوڭ خانىقانى زىيارەت قىلدۇق. زىنەتلەشكە ئىشلىتىلگەن سىر شۇنداق ئوچۇق ۋە يارقىن. خانىقانى باشقۇرغۇچىلارنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، خانىقانى بۇنىڭدىن 80 يىلچە مۇقەددەم ھېلىم ھاجى دېگەن بىر ساخاۋەتچى كاتتاباي مەبلەغ چىقىرىپ ۋە باش بولۇپ سالدۇرغانىكەن. زىننەتلەش، سىرلاش ئىشىنى كۇچالىق بىر ئۇستا ئۆزى سىر ياساپ ئىشلەپتۇ. 80 يىلدىن بېرى ئاشۇ سىر قىلچە ئۆڭمەپتۇ. ئەمما ھازىر ئۇنداق سىر ياساشنى بىلىدىغان ئادەم يوق ئىكەن. ھېلىقى ئۆزى سىر ياساپ، ئۆزى خانىقانى سىرلىغان ئۇستا ئاشۇ سىر ياساش ھۈنىرىنى ھېچكىمگە، ھەتتا ئوغۇللىرىغىمۇ ئۆگىتىپ قويمىغانىكەن. شۇنداق قىلىپ ئاشۇ ئېسىل ھۈنەر پۈتۈنلەي ئۇنتۇلۇپتۇ...

ئەنە شۇنداق ئۇنتۇلۇپ كېتىش ئاقىۋىتىگە دۇچار بولغان ئېسىل نەرسىلىرىمىز تېبابەتچىلىك ساھەسىدە تېخىمۇ كۆپ بولۇشى مۇمكىن. بۇنى يېزىپ قويۇشقا سەل قارىغانلىق كەلتۈرۈپ چىقارغان بولۇشىمۇ، يۇقىرىقىدەك كۆزى كىچىكلىك كەلتۈرۈپ چىقارغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. بۇنداق كۆزى كىچىكلىك قىلمىشلىرىغا يەنە مەخپىي رېتسېپلىرىنى كىتاب قىلىپ يازغاندىمۇ ئېلان قىلماي بالا ـ چاقىلىرىغىلا قالدۇرۇپ قويىدىغان قىلمىشلارنىمۇ قوشۇشقا بولىدۇ. يىغىنچاقلىغاندا، ئېسىل تەجرىبە ـ ئېسىل تېخنىكا، ئېسىل رېتسېپلارنىڭ ئۇنتۇلۇپ كېتىشىگە سەۋەب بولغان ئىشلارنىڭ ئالدىنقىلىرى سەۋەنلىككە، كېيىنكىلىرى گۇناھقا تەۋە بولۇپ، ئالدىنقىلىرىنى ياراتقۇچىمۇ، ئەل ـ جامائەتمۇ كەچۈرۈشى مۇمكىن، كېيىنكىلىرىنى بولسا كەچۈرۈش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس.

تېۋىپ ئابابەكرى رەھمان داۋايىنىڭ كىتاب نەشر قىلدۇرغانلىقىنىڭ ئەھمىيىتى ئەنە شۇ ئۇنتۇلۇپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا ئىپادىلىنىدۇ؛ شۇنداقلا خىمىيىلىك بۇلغىمىلارنىڭ يېمەكلىكلەرگە كۆپلەپ ئارىلىشىشى كەلتۈرۈپ چىقارغان مىسلى كۆرۈلمىگەن سالامەتلىك كرىزىسى يۈز بېرىۋاتقان بۇگۈنكى كۈندە تېبابەتچىلىك بىلىملىرىنى داۋالانغۇچىلارغا ئاشكارىلاش ۋە قايتۇرۇشتا ئىپادىلىنىدۇ. ئۇ، نەشرىياتچىلىق گۈللەنگەن، يازمىلارنى نەشر قىلىش كۆپ ئاسانلاشقان ۋە تېزلەشكەن ئىمكانىيەتلىك پۇرسەتتىن تولۇق پايدىلىنىپتۇ. بىر پارچە كىتابى جامائەت بىلەن يۈز كۆرۈشكەنىكەن، ئۇ خۇددى مەۋلانە مۇھەممەد سالىھ داموللا ھاجىم ھەزرەتلىرى «كىتابخانغا» دېگەن شېئىرىنىڭ ئاخىرىدا خىتاب قىلغاندەك:

كىتاب يازدىم، ئۈمىد شۇكى، جاھاندا قالدۇرۇپ كەتسەم،
نىشانەم قالسا ئەۋلادلارغا مەندىن يادىكار بولسا.
تەمەيىم يوق مۇكاپاتتىن، پەقەت ئالەمچە بەختىمدۇر
ئىشىم مەقبۇل بولۇپ دىللاردا نامىم يادلىنار بولسا.

دەپ خىتاب قىلىشقا ھەقلىق بولماسمۇ؟ ئاخىرقى تىلىكىمىز شۇكى، كىتاب تەسنىپ قىلغۇچىلارنىڭ قولىغا دەرد يەتمىسۇن! ھەممە ساھەنىڭ مىڭلاپ ـ ئونمىڭلاپ كىتاب ـ قوللانمىسى نەشردىن چىقسۇن!

2005 ـ يىل 20 ـ ماي، شەھىرى خوتەن

ئاپتور: خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومىنىڭ پېنسىيونېرى

تىنىڭ پارچە

مۇنەجنان

هېكىم سەيپۇل
مۇھەممەتجان راشىددىن

ئىخلاسمەنلىرىدىن سالام

ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئالەمگە مەشھۇر گۈزەل ئىلى ۋادىسىدا تۇغۇلۇپ، ئەر يېتىپ خەلقىمىزگە نادىر ئەسەرلىرى بىلەن مەنىۋى ئوزۇق ئاتا قىلىپ كېلىۋاتقان شائىرىمىز مۇھەممەتجان راشىددىن مۇئەللىمگە، چىن دىل، پاك يۈرىكىمدىن بەرگەن سالىمىمنى قوبۇل قىلغايلا!

سىلى مېنى تونۇمايدىلا، مەن سىلىنىڭ ئىخلاسمەن ئوقۇرمەنلىرىدىن بىرى. ئوقۇتقۇچىلىقتىن دەم ئېلىشقا چىققان بولساممۇ، لېكىن سىلىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئىزدەپ تېپىپ ئوقۇيدىغان قىزغىن ئادىتىم ھېلىمۇ

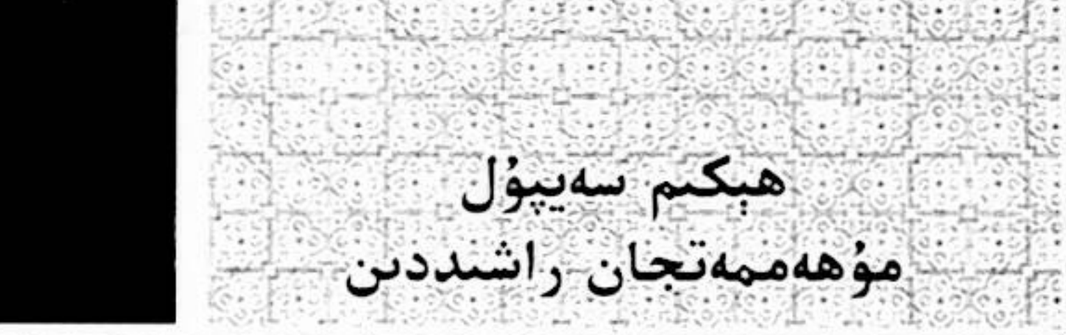

لىغچە سوۋۇپ قالغىنى يوق. ئىلاھىم، خۇددى بىزنىڭ قىزغىنلىقىمىزدەك، سىلىنىڭ قەلەملىرىمۇ ئىجادىيەت قىزغىنلىقىدىن ئەسلا سوۋۇپ قالمىغاي. ئۆزلىرىنىڭ ئەسەرلىرىدىن ئالغان تەربىيە، تەسىراتلىرىمىزنى تىل بىلەن سىلىگە مۇناسىپ تەسۋىرلەشكە ئاجىزلىق قىلىمىز. «سەن يوق»قا ئوخشاش شېئىر، «تېنىمگەن كۆكۈل»گە ئوخشاش نەسرىي ئەسەرلىرىنىڭ تەسىرلىك كۆچى قوشۇغۇندەك ئېرىتىۋەتكەن ياش قەلبلەر تېخىمۇ ئاز ئەمەس. ئۆزلىرىنىڭ ئەسەرلىرىدە بايان قىلىنغانلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ كۆكۈل گەپلىرىمىز بولغاچقا، گەرچە تونۇشمىساقمۇ، سىلى بىلەن بىز پەۋقۇلئاددە يېقىنلىق ھېس قىلىشىمىز. ئەسلىدە مەن ئىلىغا بىر بېرىپ، سىلىنى يوقلاپ بىر دىدارلىشىپ كېلەي، دېگەنىدىم. بىراق بوسۇغا داۋانىنىڭ ئېگىزلىكىدىنمۇ ياكى رىزقىمنىڭ كۆتۈرۈلمىگەنلىكىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر سىلىنى تاۋاپ قىلىش ھېلىغچە نېسىپ بولمايۋاتىدۇ. بەختىمگە يارىشا، دەل شۇنداق

ئارماندا ئازابلىنىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۆزلىرى ياشاۋاتقان ھۆلجا ناھىيىسىنىڭ ئۆچئون خۇيزۇ يېزا مەمەيۈزى كەنت ئاھاللىلەر 9 ـ گۇرۇپپىسىدىن سايادەت تەرىقىسىدە بىزنىڭ بۇ يىراق سەھرالارغا كەپقالغان ئالىمجان خوجا، ئابدۇشۈكۈر خالى دېگەن يىگىتلەر بىلەن ئۆچرىشىپ قالدىم. ئەسرارلاشتىم. قارىڭ، نىيەت خالىس بولسا، خۇدا يەتكۈزۈدىكەن! ئۇلار ساۋاتلىق، ياخشى بالىلار بولغاندىن تاشقىرى سىلىنمۇ ياخشى بىلىدىكەن. نەتىجىدە كۆپ گەپلەر سىلى توغرىلىق بولدى، سىلىنى كۆرگەندەكمۇ بوپقالدىم. بىراق، بۇ بالىلار تۈيۈقسىزلا قايتىدىغان بوپقېلىپ، مېنى تەمتىرىتىپ قويدى. نېمە يوللۇق قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. ئاخىر يۈرتىمىزنىڭ يەرلىك مەھسۇلاتى ئۈزۈم يادىمغا كەپقالدى ـ دە، ئۆز بېغىمىزدىن چىققان، يىلتىز، غول، مېۋە-لىرىمۇ خېمىيىۋى ئوغۇت كۆرۈپ باقمىغان قۇرۇق ئۈزۈمدىن ئازراق ئەۋەتتىم. ئاز بولسىمۇ ئىخلاسمەنلىرىنىڭ كۆڭلى سۈپىتىدە قوبۇل قىلغايلا. ئەسلىدە سىلىنىڭ لايىقلىرىدا بولمىسىمۇ، ئەۋەتمەي كۆڭلۈم ئۇنۇمىدى.

شائىر ئەپەندىم، «ئالىم مىللەت ئېغىز گەپنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن، نادان بىر ئېغىز سۆزنى مىللەت ئېغىز گەپ بىلەن ئىپادە قىلىدۇ» دېگەندەك، ئىقتىدارسىزلىقىمدىن بۇ خەتنى ئۇزۇن يېزىۋەتتىم. شۇڭا، خۇدادىن سىلىگە ئۇزۇن ئۆمۈر، بىزگە يەنىمۇ گۈزەل، نادىر ئەسەرلەر تىلەپ گېپىمنى ئاخىرلاشتۇرىمەن. ۋاقىتلىرىنى ئالغانلىقىم ئۈچۈن ئەپۇ سوراپ، ھۆرمەت بىلەن:

پېچان ناھىيە دېغار يېزا دېغار كەنت ئاھاللىلەر 4 ـ گۇرۇپپىسىدا ئولتۇرۇشلۇق ھېكىم سەيپۇل ۋە بالا ـ چاقلىرىمدىن

2005 ـ يىل 31 ـ مارت

ئىخلاسمەنلىرىمگە سالام

ئەسسالامۇئەلەيكۈم ھېكىم ئەپەندى، ياخشى تۇرغانلا؟ سالام ـ سۇئاتلىرىنى ساق تاپشۇرۇۋالدىم. نېمىدەپ رەھمەت ئېيتىشىمنى بىلمەي تۇرۇمەن. ئۆز كۆرگەنلىرى ۋە قەلەم ئىزلىرىمنى قەدىرلىگەنلىكلىرىگە ئالەمچە تەشەككۈر!

ئىككى يىگىتنىڭ ئەۋەتكەن مۇبارەك خەتلىرى بىلەن ئىككى خالىتا ئۈزۈم مېنى، مەن 1958 ـ يىلى بارغان پېچان (شۆھرەتلىك خەلق شائىرى مۇھەممەتجان راشىددىن ئاكا 1958 ـ يىلى سابىق شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك تېخنىكومىنى پۈتكۈزۈپ، بىر مەزگىل پېچان ناھىيىسىدە خىزمەت قىلغانىدى. ـ مەسئۇل مۇھەررىردىن تولۇقلىما)نىڭ لۈكچۈن، دالانكارىز قاتارلىق يېزىلىرىغا يەنە بىر قېتىم ئاپىرىپ تاشلىدى. گەرچە 1998 ـ يىلى (40 يىلدىن كېيىن) يەنە بىر قېتىم بېرىپ ئۇ يەرلەرنى زىيارەت قىلىپ كەلگەن بولساممۇ، ئەمما بۇ قېتىم سىلىنىڭ خالتىلىرى بىلەن شۇ ۋاددا يەنە ئاز ـ تولا رىزقىم قالغان چېغىمكەن، دەپمۇ ئويلاپ قالدىم. خۇدا سىلىگىمۇ ئۈزۈن ئۆمۈر ۋە مەن ئۈچۈن ئالاھىدە يىگىنە تۇتۇپ خالىتا تىككەن خانىملىرىنىڭ قولىغا بەرىكەت ئاتا قىلغاي! شۇ كۈنلەردە بالا ـ چاقام بىلەن خۇددى سىلىنىڭ داستىخانلىرىدا بولغاندەك ئۈزۈملەرگە ئېغىز تەگمەكتىمەن.

ھېكىم ئەپەندى، سىلىنىڭ خەتلىرىدە، ئۆزلىرىنىڭ مەندىن كۈتكەن ئۈمىدلىرى، خەلقىمىزنىڭ ئۈمىد ـ ئارزۇلىرىغا خاس تەر تۆكەلمەيۋاتقان ئاجىز قەلبىمىنىڭ خىجالەتچىلىكىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتتى. ماڭا ئوقۇلغان مەدھىيە، بېرىلگەن باھالار جۈملىسىدە كىشىلەر خېلىدىن بېرى «ئەل سۆيەر شائىر»، «دېھقانلار شائىرى» دېگەن تەرىپ ـ تەبرىلەرنى ئىشلىتىپ كەلمەكتە. مەن قولۇمغا قەلەم ئېلىپ شېئىرىيەت كوچىسىغا كىرگەن ياش چاغلىرىمدا ھەرقانچە گۈزەل غايە، شېئىرنى خىيالىلاردا بولغان بولساممۇ، لېكىن مەن ئۆچۈن ھازىرقىدەك گۈللەر تۇتۇلۇپ، شەنىمگە ناخشىلار ئېيتىلىدىغانلىقى ئۇخلىسام چۈشۈمگە كىرگەن ئىشلار ئەمەس. ئەتىمالىم، بۇ خەلق شائىرى بولۇشنىڭ شاپائىتى بولسا كېرەك. لېكىن ئوقۇرمەنلەرنىڭ مېنى شۇ قەدەر قوللاۋاتقانلىقى، روھىي ۋە ماددىي يۆلەكتە بولۇۋاتقانلىقىغا مۇناسىپ جاۋاب قايتۇرالمايۋاتقانلىقىمنى ئويلىساملا بۇ دۇنيادا مەن يوق.ئۆزۈمنى نەگە قويارىمنى بىلمەي قالىمەن. ماڭا، سىزگە ئوخشاش تۇركۈملەپ خەت يېزىپ، سوۋغات يوللاپ ئەزىزلەپ، تېلېفون بېرىپ تەبرىكلەپ تۇرمانداڭ ئازابلىنىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۆزلىرى ياشاۋاتقان ھۆلجا ناھىيىسىنىڭ ئۆچئون خۇيزۇ يېزا مەمەيۈزى كەنت ئاھاللىلەر 9 ـ گۇرۇپپىسىدىن سايادەت تەرىقىسىدە بىزنىڭ بۇ يىراق سەھرالارغا كەپقالغان ئالىمجان خوجا، ئابدۇشۈكۈر خالى دېگەن يىگىتلەر بىلەن ئۆچرىشىپ قالدىم. ئەسرارلاشتىم. قارىڭ، نىيەت خالىس بولسا، خۇدا يەتكۈزۈدىكەن! ئۇلار ساۋاتلىق، ياخشى بالىلار بولغاندىن تاشقىرى سىلىنمۇ ياخشى بىلىدىكەن. نەتىجىدە كۆپ گەپلەر سىلى توغرىلىق بولدى، سىلىنى كۆرگەندەكمۇ بوپقالدىم. بىراق، بۇ بالىلار تۈيۈقسىزلا قايتىدىغان بوپقېلىپ، مېنى تەمتىرىتىپ قويدى. نېمە يوللۇق قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. ئاخىر يۈرتىمىزنىڭ يەرلىك مەھسۇلاتى ئۈزۈم يادىمغا كەپقالدى ـ دە، ئۆز بېغىمىزدىن چىققان، يىلتىز، غول، مېۋە-لىرىمۇ خېمىيىۋى ئوغۇت كۆرۈپ باقمىغان قۇرۇق ئۈزۈمدىن ئازراق ئەۋەتتىم. ئاز بولسىمۇ ئىخلاسمەنلىرىنىڭ كۆڭلى سۈپىتىدە قوبۇل قىلغايلا. ئەسلىدە سىلىنىڭ لايىقلىرىدا بولمىسىمۇ، ئەۋەتمەي كۆڭلۈم ئۇنۇمىدى.

شائىر ئەپەندىم، «ئالىم مىللەت ئېغىز گەپنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن، نادان بىر ئېغىز سۆزنى مىللەت ئېغىز گەپ بىلەن ئىپادە قىلىدۇ» دېگەندەك، ئىقتىدارسىزلىقىمدىن بۇ خەتنى ئۇزۇن يېزىۋەتتىم. شۇڭا، خۇدادىن سىلىگە ئۇزۇن ئۆمۈر، بىزگە يەنىمۇ گۈزەل، نادىر ئەسەرلەر تىلەپ گېپىمنى ئاخىرلاشتۇرىمەن. ۋاقىتلىرىنى ئالغانلىقىم ئۈچۈن ئەپۇ سوراپ، ھۆرمەت بىلەن:

پېچان ناھىيە دېغار يېزا دېغار كەنت ئاھاللىلەر 4 ـ گۇرۇپپىسىدا ئولتۇرۇشلۇق ھېكىم سەيپۇل ۋە بالا ـ چاقلىرىمدىن

2005 ـ يىل 31 ـ مارت

ئىخلاسمەنلىرىمگە سالام

ئەسسالامۇئەلەيكۈم ھېكىم ئەپەندى، ياخشى تۇرغانلا؟ سالام ـ سۇئاتلىرىنى ساق تاپشۇرۇۋالدىم. نېمىدەپ رەھمەت ئېيتىشىمنى بىلمەي تۇرۇمەن. ئۆز كۆرگەنلىرى ۋە قەلەم ئىزلىرىمنى قەدىرلىگەنلىكلىرىگە ئالەمچە تەشەككۈر!

ئىككى يىگىتنىڭ ئەۋەتكەن مۇبارەك خەتلىرى بىلەن ئىككى خالىتا ئۈزۈم مېنى، مەن 1958 ـ يىلى بارغان پېچان (شۆھرەتلىك خەلق شائىرى مۇھەممەتجان راشىددىن ئاكا 1958 ـ يىلى سابىق شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك تېخنىكومىنى پۈتكۈزۈپ، بىر مەزگىل پېچان ناھىيىسىدە خىزمەت قىلغانىدى. ـ مەسئۇل مۇھەررىردىن تولۇقلىما)نىڭ لۈكچۈن، دالانكارىز قاتارلىق يېزىلىرىغا يەنە بىر قېتىم ئاپىرىپ تاشلىدى. گەرچە 1998 ـ يىلى (40 يىلدىن كېيىن) يەنە بىر قېتىم بېرىپ ئۇ يەرلەرنى زىيارەت قىلىپ كەلگەن بولساممۇ، ئەمما بۇ قېتىم سىلىنىڭ خالتىلىرى بىلەن شۇ ۋاددا يەنە ئاز ـ تولا رىزقىم قالغان چېغىمكەن، دەپمۇ ئويلاپ قالدىم. خۇدا سىلىگىمۇ ئۈزۈن ئۆمۈر ۋە مەن ئۈچۈن ئالاھىدە يىگىنە تۇتۇپ خالىتا تىككەن خانىملىرىنىڭ قولىغا بەرىكەت ئاتا قىلغاي! شۇ كۈنلەردە بالا ـ چاقام بىلەن خۇددى سىلىنىڭ داستىخانلىرىدا بولغاندەك ئۈزۈملەرگە ئېغىز تەگمەكتىمەن.

ھېكىم ئەپەندى، سىلىنىڭ خەتلىرىدە، ئۆزلىرىنىڭ مەندىن كۈتكەن ئۈمىدلىرى، خەلقىمىزنىڭ ئۈمىد ـ ئارزۇلىرىغا خاس تەر تۆكەلمەيۋاتقان ئاجىز قەلبىمىنىڭ خىجالەتچىلىكىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتتى. ماڭا ئوقۇلغان مەدھىيە، بېرىلگەن باھالار جۈملىسىدە كىشىلەر خېلىدىن بېرى «ئەل سۆيەر شائىر»، «دېھقانلار شائىرى» دېگەن تەرىپ ـ تەبرىلەرنى ئىشلىتىپ كەلمەكتە. مەن قولۇمغا قەلەم ئېلىپ شېئىرىيەت كوچىسىغا كىرگەن ياش چاغلىرىمدا ھەرقانچە گۈزەل غايە، شېئىرنى خىيالىلاردا بولغان بولساممۇ، لېكىن مەن ئۆچۈن ھازىرقىدەك گۈللەر تۇتۇلۇپ، شەنىمگە ناخشىلار ئېيتىلىدىغانلىقى ئۇخلىسام چۈشۈمگە كىرگەن ئىشلار ئەمەس. ئەتىمالىم، بۇ خەلق شائىرى بولۇشنىڭ شاپائىتى بولسا كېرەك. لېكىن ئوقۇرمەنلەرنىڭ مېنى شۇ قەدەر قوللاۋاتقانلىقى، روھىي ۋە ماددىي يۆلەكتە بولۇۋاتقانلىقىغا مۇناسىپ جاۋاب قايتۇرالمايۋاتقانلىقىمنى ئويلىساملا بۇ دۇنيادا مەن يوق.ئۆزۈمنى نەگە قويارىمنى بىلمەي قالىمەن. ماڭا، سىزگە ئوخشاش تۇركۈملەپ خەت يېزىپ، سوۋغات يوللاپ ئەزىزلەپ، تېلېفون بېرىپ تەبرىكلەپ تۇ-رۇۋاتقانلارنىڭ كۆڭلى ئارزۇلىرى ئۈچۈن، مەن ئۇلۇغلىرىمىزدىن زۇنۇن قادىرىنىڭ «ماغدۇر كەتكەندە» ناملىق ھېكايىسىدەك ھېكايىلەرنى، نەمىشېھىدىنىڭ «ئالدىدا»، ئا. ئۆتكۈرنىڭ «ئىز»، «بۇغدا ئاتا»، تېيىپجان ئېلىيېفنىڭ «تۇغمەس ناخشا» ناملىق شېئىرلىرىدەك ئاجايىپ شېئىرلارنى، زوردۇن سابىرنىڭ «ئانا يۇرت»دەك تەۋەررۈك رومانلارنى يېزىشىم كېرەكمۇ؟ «مەن قاچان چوڭ بولۇ-مەن، يارىم بىلەن تەڭ بولىمەن؟» دېگەندەك، مېنىڭ ئۇ مەرھۇ-لاردەك بولالىشىم مۇمكىنمىدۇ؟ ئارمانغا تۇشلۇق دەرمان كېرەكمۇ؟ شۇ كۈنلەردە بېشىمدا ئاشۇ دەرمانسىزلىقنىڭ غېمى ـ قايغۇلىرى غەۋغا قىلىدىغان بولۇۋالدى. چۈنكى ماڭا ئالقش ياڭرىتىپ مەدەت بېرىد-ۋاتقان، يۈكسەك تىلەكلەردە بولۇۋاتقانلارنىڭ كۆڭلىنى يەنىمۇ ئۇلۇغ-لىقىم كېلىدۇكى، ھەرگىزمۇ ئاددىي چاغلىغۇم كەلمەيدۇ، ئۇ ـ خەلقنىڭ كۆڭلى! دۇنيادا خەلقتىن ئۇلۇغ يەنە نېمە بار؟ شۇ تاپتا سىزگە مەلۇم بولمىغان بەزى ئىشلار يادىمغا يەتمەكتە:

بۇنىڭدىن بەش يىل ئىلگىرى بىرەيلەن ماڭا:«شائىر توختاش بەكرى ئىككىلارغا غۇلجا شەھىرىدىكى بىر ھۇنەرۋەن كۆڭۈل بىلدۈرمەكچى ئىكەن، كېيىنكى ھەپتىدە ئۆيۈڭلەرگە چىقماقچى!» دېدى. مەن نېمە ئىشتۇ؟ دەپقالدىم. دېگەندەك، كېيىنكى ھەپتىدە ئىككى يىگىت چىقتى. بىرىنىڭ ئىسمى مامۇتجان قۇربان بولۇپ، ئاتا كەسپى موزدۇز ئىكەن. تەلئەت ئىسىملىك يەنە بىرى ئوقۇتقۇچى ئىكەن. ئۇ-لارنىڭ قولىدا مۇڭگۈزدەك تىكىلگەن ئىككى پار خۇرۇم شىبلىت تۇ-راتتى. مەن قوبۇل قىلماي خېلى تىركىشىپ باقتىم، لېكىن بولمىدى. چۈنكى مامۇتجاننىڭ: «ئاكا، ئاز بولسىمۇ قوبۇل قىلىڭ، بۇ بىزنىڭ كۆڭلىمىز. بىرىڭلار خەلقنىڭ ھەقىقىي كۆيۈچىسى، بىرىڭلار بالىلىرى-مىزنىڭ ھەقىقىي ئۇستازى! سىلەرنىڭ ئەجرىڭلار ئالدىدا بۇ نەرسىلەر ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ، ئالمىساڭلار خاپا بولىمىز!» دېگەن سۆزلە-رىگە جاۋاب تېپىپ بەرمەك تەس ئىدى. ئۇلار كېيىنكى يىلى يازدا يەنە ئىككى كىشىلىك يەڭگىل ئاياغ (شۆھەك)مۇ ئەچىقىپتۇ. يەنە رەت قە-لالمىدۇق. «سىلەر ئۇزاقراق ياشاپ، بىزگە ئاشۇنداق ئېسىل ئەسەر-لەرنى كۆپرەك يېزىپ بەرسەڭلار بولدى! ـ دەيتتى ئۇلار چاقچاق قىلىپ، ـ كىيىدىغان خۇرۇم ئايىغىڭلار بىزدىن!» ئۇلاردا ئاددىي ئەمما ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ سەممىي خاراكتېرى ۋە ئۆزىنى ئاشكارىلىمىغىچە

تىنىم تاپمايدىغان سۆيۈملۈك قەلبى بار ئىدى. مەن ئۇلارنىڭ گۈزەل روھىي دۇنياسىنى تەسۋىرلەشكە ئاجىز ئىدىم.

ئىسلاھات ـ ئېچۇۋېتىشتىن كېيىن ئىلى دىيارىدا بايرام، مەشرەپ ۋە توي ـ مەرىكە سورۇنلىرىدا شېئىر ئوقۇيدىغان ئىش ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى تېلېۋىزىيە ئېكرانلىرىدا، رادىئولاردا ئاممىغا كۆرسىتىلەتتى، ئاڭلىتىلاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىلى خەلقى مەدەنىيىتىتە ئۇستۇنرەك بولغاچقىمىكىن، شېئىرلاردىن كۆپ ھۆزۈرلىناتتى، ئوچۇق ئىپادە بىلدۈرەتتى، ياخشىنى قەدىرلەش ـ ئاسراشنى بىلەتتى. ئويلاپ باقسام، توپتوغرا 20 يىل شېئىر دېكلاماتسىيە قىپتىمەن، توختاش بەكرىمۇ ھەم شۇنداق. بايىقى بالىلار شۇڭا بىزنىڭ ئىخلاسمەنلىرىمىز بوپقالغان بولسا كېرەك.

يەنە بىر ئىش شۇنداق تەسادىپىي ۋە ھەيران قالارلىق دەرىجىدە بولدىكى، ئۇنى، بۇ ئوڭۇمۇ، چۈشۈممۇ؟ دەپقالدىم. ئۇ، 2003 ـ يىل 2 ـ ئىيۇلدىكى ئىش ئىدى. شۇ كۈنى ئىلدىكى ئاتاقلىق ناخشىچى ۋەلى داۋۇت تەۋەللۇتىنىڭ 50 يىللىقى غۇلجا شەھرىنىڭ ھەيۋەتلىك ئايدۆڭ شېئاڭىدا داغدۇغىلىق تەبرىكلىنىۋاتاتتى. بۇ سورۇنغا ھۆسەن جان جامىي باشلىق ئاتاقلىق سەنئەت ئۇستىلىرىدىن تارتىپ 300 گە يېقىن ئادەم يىغىلغانىدى. چاقچاق، ناخشا ـ ساز دېگەنلەر ئالقىش ـ چاۋاك ۋە قىقاس ـ كۈلكىلەر ئىچىدە داۋام قىلىۋاتاتتى. يەردىن تۆت ـ بەش مېتىر ئېگىز كۆتۈرۈپ ياسالغان بۇ شېئىك (راۋاق) تولىمۇ راھەتبەخش بوپكەتكەنىدى.

پائالىيەت داۋاملىشىپ ئەمدىلا قىزىشقا باشلىغاندا مەن بىر شېئىر وقۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىنىپ قالدىم. ۋەلى داۋۇت تەرىپىلەش، ھەدھىيلەشكە ئەرزىيدىغان خەلق ناخشىچىسى ئىدى. مەنمۇ بۇ يەرگە تەييارلىقسىز كەلمىگەنىدىم. نەتىجىدە مەن «سايراپ بەرگىن يەنە ئەللىك يىل» دېگەن شېئىرىمنى ئوقۇشقا باشلىدىم. ئون نەچچە كۈپلېتلىق بۇ شېئىرنىڭ ھەر ئىككى ـ ئۈچ كۈپلېتىدا بىر چاۋاك ئۇرۇلۇپ تۇردى. شېئىر زور ئالقىشلار ئىچىدە تۈگىدى. ۋەلى كۆپچىلىكنى ئا ـ رىلاپ كېلىپ، مەن بىلەن يەنە بىر قېتىم قول ئېلىشىپ رەھمەتلىرىنى بايان قىلدى.

ئەتىسالىم، شېئىر ئوقۇلۇپ بېرىلىم سائەتلەردىن كېيىن بولسا كېرەك، تۆۋەندىن بىرەيلەننىڭ مېنى چاقىرغان تونۇش ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۆرۈلۈپ قارىسام، راۋاقتىن پەسته ناخشىچى ئۆمەرجان ئالىم باشلىق ئۈچ يىگىت ماڭا قاراپ تۇراتتى. ئۇلار پەسكە بىر چۈشۈپ چېقىپ كېتىشىمنى تەلەپ قىلىۋاتاتتى. مەن: «نېمە ئىش؟ پۇتۇمدا ئاياغ يوق، شىبلىت سەھىنىڭ نېرى يېقىدا قالدى، گەپ بولسا مەشەدىلا ئاڭلاي!» دېسەممۇ ئۇلار ئۇنىمىدى. ئاخىرى خەقنى ئارىلاپ يۇرۇپ پايپاق بىلەنلا پەسكە چۈشتۈم. ئۇلار ئاۋۋال مەن بىلەن قىزغىن كۆرۈشتى. ئاندىن مېنى چەتكە ـ ئادەم شالاڭراق يەرگە تارتتى. مەن نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى ھېلىغىچە ئاڭقرالمايۋاتاتتىم. يەنە كېلىپ ئۆمەر ـ جاندىن باشقا ئىككەيلەننى تونۇمايتتىم. ئۇلار ئۆزلىرىنى تونۇشتۇردى: بىرىنىڭ ئىسمى ئەركىن روزى، يەنە بىرىنىڭ دىلىشاد ئىكەن. ئاۋۋال ئەركىن روزى ئېغىز ئاچتى. ئاڭغىچە ئۆمەرجان بىلەن دىلىشاد ئۆزىنى ئىككى ـ ئۈچ مېتىر چەتكىرەك ئالدى. «ئاكا، ھەيران بولۇپ يۈرمەڭ، ـ دېدى ئەركىن روزى مېنىڭ ھاڭۋېقىپ تۇرغىنىمنى يېڭىپ، ـ سىزنىڭ شېئىر ـ ناخشا تېكستلىرىڭىزنى ئۇزاقتىن ئاڭلاپ ھەم بىلىم، ھەم ھۆزۈر ئېلىپ كېلىۋاتىمىز، لېكىن سىزگە قانداق كۆڭۈل ئىزھار قىلىشنىڭ يولىنى خۇسۇسەن مەن تاپالماي كەلدىم. بۈگۈن خەقنىڭ سورۇنى بولسىمۇ، ئازغىنە بىر نەرسە ئالغاچ كەلدىم، قولۇمنى قايتۇرماي قوبۇل قىلسىڭىز. بايىقى شېئىرلىرىڭىز بىر يەرلىرىمگە تېگىپ كەتتى...»

ـ ياق! ـ دېدىم مەن قەتئىي رەت قىلىپ. لېكىن ئەركىن روزى يانچۇقىنى كوچىلىغان ھالدا سۆزلەپ تۇراتتى: «ئۇنداق قىلمايلا ئاكا. تېخى بىر پىكاپىم بار ئىدى، ئۇنى بېرەي دېسەم، كونىراق كۆردۈم، مۇنۇنى ئېلىپ تۇرۇڭ، بىر كۈنلەردە ئۇمۇ بوپقالار. سىزگە قانچە قىلساق ئەرزىيدۇ...» دېدى ـ دە، ئۇنىمىغىنىمغا قويماي بىر پېچەت پۇلنى يانچۇقۇمغا سېلىپ قويدى. ئالماي ئامالىم يوق ئىدى. مەن قۇتۇلغۇسىز ئوڭايسىزلىق ئىچىدە قالغانىدىم. ئەتراپتا قاراپ تۇرغانلار بىلىپ قالغان بولسا، نېمىدەپ ئويلاۋاتىدىغاندۇ؟ دەيتتىم ئىچىمدە. ئاخىرى رەھمەت ئېيتىپ سورۇنغا چىقىپ كەتتىم. لېكىن ئۇزاققىچە جىم بولالمىدىم. ئۆزۈمنىڭ راستتىنلا ئەل سۆيەر شائىر بولۇۋاتقانلىقىم ئايان بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى.

سورۇندىن كېيىن ئۆيگە چىقىپ يانچۇقتىكى پۇلنى چىقىرىۋېدىم، 5000 يۈەن ئىكەن. شۇڭغىچە ساناپمۇ باقمىغانىدىم. پۇلغا ئايالىم، بالىلىرىم ھەيران قالدى.

ـ بىر چاغدا «شائىرلىقنىڭ شان ـ شەرىپى خەلق شائىرى بولۇشتا» دەپ بىر ماقالە يېزىۋېدىڭ، ـ دېدى شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان قىزىم، ـ مانا بۇگۈن شۇ شەرەپ ئىسپاتىنى تېپىپتۇ!

ـ ئۆي سالسام ئۆز خەزىنەمدىن بېرىمەن، دەپتىكەن خۇدايىم، ـ دېدى ئايالىم يامغۇر ئۆتۈپ ئارام بەرمىگەن ئۆيلەرنى چۈۋۈپ يېڭىۋاشتىن ياساۋاتقىنىمغا تەتبىقلاپ، ـ بىزنىڭ يېتىشەلمەيۋاتقانلىقىمىزنى بىلگەن خۇدا شۇ ياخشىلارنىڭ دىلىغا سالغان گەپ. رەھمەت دەپ ئالغانسىز؟... توۋا، ياشلارنىڭ ئالىي سەۋىيىسى نېمىدېگەن ئۆسۈپ كەتتى ـ ھە!؟ ئابلەت دېگەن ھېلىقى كارخانىچى بالىنىڭ يېقىندىلا 20 تونىنا سېمونت چۈشۈرۈپ بېرىپ كەتكىنىچۇ تېخى!...

كېيىن ئۇقسام، ئەركىن روزى تىجارەتچى ئىكەن، تېكستلىرىمنى ئۆمەرجان ئالىمنىڭ ناخشىلىرى ئارقىلىق ھەمىشە ئاڭلاپ تۇرىدىكەن، تېلېۋىزورلاردىن كۆرىدىكەن. ئۇنىڭ يارىدىمى، قوللاش ئىپادىسى ئاشۇ بىر قېتىملىق بىلەنلا چەكلەنگەن ئەمەس. 2003 ـ يىلى 13 ـ نويابىردا ئۇرۇمچىدە ئىجادىيەت مۇھاكىمە يىغىنىم بولدى. ئەتىسى چۈشتىن كېيىن تېلېۋىزىيىدە «تەڭرىتاغ گۈلزارى» پروگراممىسىنىڭ زىيارىتىگە چىقىدىغان بوپقالدىم. ئەركىن روزى شۇ كۈنى ئەتىگەندە يەنە يېنىمدا پەيدا بولدى ـ دە، «يۈرۈڭ!» دەپ مېنى پىكاپىغا سالغانچە بازارغا ئەكەتتى. ئۇ: «ئۇستۇبشىڭىز قاملاشماپتۇ. بۇ كىيىملىرىڭىز بىلەن ئېكرانغا چىقسىڭىز قانداق بولىدۇ؟ گالىستۇك تاقىغىنىڭىزمۇ بىكار!» دېدى ـ دە، چاقماق تېزلىكىدە بىرەر مىلك كوي خەجلەپ بېشىمدىن ئايىغىمغىچە يېڭىلاپ چىقتى. مەن ئادەتتە پاكىز كىيىنگىنىم بىلەن ئۇستۇبشىمنىڭ رەڭدارلىقىغا ئانچە ئەھمىيەت بەرمەيتتىم. شۇڭا ئۇرۇمچىگە ماڭاردا چولاق قىزىم سارجىدىن بىر قۇر كاستۇم ـ بۇرۇلكا تىكتۇرۇپ كىيىندۈرۈپ قويغانىدى. بىراق، ئەركىن روزىغا ئۇنىڭ رەڭگى ياقمىغاندەك قىلاتتى. «كۆركەم ئەمەس ئىكەن، سىزدەك بىر

شائىر ئېشەك رەڭگىدىكى بىر نەرسىنى كىيىپ تېلېۋىزىيە سەھنىسىدە ئولتۇرسا قانداق بولىدۇ؟ سىز مەيلى دېگەن بىلەن بىز ئۇنىمايمىز!» دېگەنىدى باشتىلا. ئەركىن روزى مېنى ھېلىغىچە يوقلاپ تۇرىدۇ.

«ھەممىنىڭ كۆڭلىدە بولغان، ئەمما ھېچكىمنىڭ ئاغزىدىن چىقمىغان» مەسىلەرنى كۆتۈرۈپ چىقىش (ياكى ئىنكاس قىلىش) ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ مۇھىم پرىنسىپلىرىدىن بىرى بولسا كېرەك. ئەجادىيەتنىڭ مۇشۇ خاسلىقىغا يۈزلىنىپ قازانغان ئاز ـ تولا مۇۋەپپەقىيەتلىرىمنىڭ تەنتەنىسى سۈپىتىدە كىشىلەرنىڭ ماڭا بولغان مەمنۇنىيەتلىك مىساللىرى يۇقىرىقىلار بىلەنلا تۈگىمەيدۇ. سىزگە مەلۇمكى، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2003 ـ يىل 3 ـ سانىدا «دېھقان نېمە دەيدۇ؟» نامىدا جاۋابلىرىغا ئازغىنە تولۇقلىما» سەرلەۋھىلىك ماقالەم بېسىلىپ چىقتى. ئۇنىڭدا تامامەن دېگۈدەك دېھقانلار مەسلىسى سۆزلەنگەنىدى. ھەقىقەتەنمۇ دوستى تولا بولغان بىلەن ئۇنى چىشىنىڭ كامىرىدىن چىقىرىپ سۆزلەيدىغانلار ئاز بولىدۇ. جۈرئەت ئەگىلىرىلا، ئۆزىدىن ئۆزگىلەرنى ئەزىز كۆرىدىغانلارلا، بىر تۈركۈمەلەرنىڭ كۆزىگە يامان كۆرۈنۈپ قېلىشتىن قورقمايدىغانلارلا ئۇنىڭ (ھەقىقەتەنمۇ) قوغدىغۇچىسى بولالايدۇ. ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇيدىغانلارغا كەلسەك، ساناپ تۈگىتەلمەيسىز. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن، بايىقى ماقالەم ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ ماڭا ئوقۇغان تەشەككۈرلىرىغا ھەيران قالدىم. 2004 ـ يىلى يەنە شۇ ژۇرنالنىڭ 6 ـ سانىدا «داغدام يوللار» دېگەن ماقالەم بېسىلىپ چىققاندىن كېيىن مۇنداق تەشەككۈرلار ئۇنىڭدىن نەچچە ھەسسە ئېشىپ كەتتى. تېلېفونلار شىنجاڭنىڭ ھەممە يېرىدىن كېلىپ تۇراتتى. ئۇلار مېنى ھەم تەبرىكلەيتتى، ھەم ماڭا رەھمەت ئوقۇيتتى. مۇتلەق زور كۆپچىلىكى ئۇيغۇر ناخشىلىرى بىلەن ناخشىچىلىرى ھەققىدىكى مۇھاكىمە ـ باھالىرىنى ماختايتتى. ئۇلارنىڭ تېلېفونلىرىدىكى مۇنداق ئۇچ جۈملە سۆز مېنى تېخىمۇ بەختلىك قىلىۋەتتى:

ـ مۇھەممەتجان، ماقالىڭىزنى ئوقۇپ بولماي تۇرۇپ تېلېفون بېرىۋاتىمەن، چۈنكى سىز مېنى بەكمۇ ھاياجانغا سېلىۋەتتىڭىز. سىزگە ئاپىرىن!

ـ مۇھەممەتجىنىكا، تېلېفوندا سۆيۈپ قويغىلى بولىستى، ياق دېگىنىڭىزگە قويماي، ئۆز سىڭىللىرىڭىز قاتاردا سۆيۈپ قويغان بولاتتىم. ئاكا، سالامەتلىكىڭىزنى ئاسرالڭ، سىز بىزگە كېرەك ئادەم.

ـ ھە، ئىلاھىم، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەيسىز! شېئىرلىرىڭىزلا ئەمەس، ئۆزىڭىزمۇ خەلقە مەنسۇپ. خەلق سىزدەك كىشىلەرنى بىز ئۈچۈن ياشاۋاتىدۇ، دەپ يۈرۈشمەكتە.

شۇ تاپتا، قايسىبىر يىلى خەققە ئۆزۈم قىلغان گەپلەرنىڭ بۇگۈن ئايلىنىپ كېلىپ ئۆزۈمگە قىلىنىۋاتقىنىغا ھەيران ئىدىم. ئۇ مۇنداق ئىش ئىدى: بۇنىڭدىن تۆت ـ بەش يىل ئىلگىرى بورتالاغا بېرىپ ھەسەن ـ ھۈسەن ئىسىملىك قوشگېزەك سازەندىلەر بىلەن ئېكسكىسورۇندا بىللە بوپقالدىم. ئۇلار مۇزىكىدىكى پەۋقۇلئاددە تالانتى بەلەن پۈتكۈل بورتالا ئۇيغۇرلىرىنىڭ غۇرۇرى، پەخرى بوپقالغانىدى. ئۇلارنىڭ سەنئەت ئىقتىدارىغا مەنمۇ ھەيران قالغانىدىم. شۇڭا بىر سورۇندا ئۇلارنىڭ كۆپرەك ئىچىپ قويۇۋاتقانلىقىنى بايقاپ قالدىم ـ دە، ئۇلارغا ھەم سۆيۈنۈپ، ھەم كۆيۈنۈپ تۇرۇپ بىر نەچچە ئېغىز گەپ قىلىپ قويدۇم: «سىلەردەك بەھرى چەكسىز سەنئەتكارلار ئاخىرقى ھېسابتا خەلقنىڭ مەنسۇپ بولىدۇ. دېمەك، سىلەرمۇ ئەمدى ئۆزۈڭلارغا تەئەللۇق ئەمەس، خەلقنىڭ تەئەللۇق، شۇڭا، ئىچىملىكىڭە ئۆزۈنماي ئالدى بىلەن ئۆزۈڭلارنى ئاسرىشىڭلار كېرەك. سىلەر ئۆزاق قېتىم خەلقنىڭ لازىملىق ئادەمسىلەر» دېگەنىدىم مەن. مانا بۈگۈن باشقىلارمۇ ماڭا ئاشۇنداق گەپلەرنى قىلىۋاتاتتى. دېمىسىمۇ ئۇلار ھەقلىق ئىدى. ئۇلار مېنى خەلق ئالدىدا ھەم بەختلىك، ھەم قەرزدار- لىقىمنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدۇردى.

1992 ـ يىلى نىلقىلىق دېھقان مۇتەللىپ ئىسھاقنىڭ ماڭا بىر سۈ- پۈرگە، بىر دانە قوغۇن ۋە بىر بوتۇلكا ھاراق سوۋغا قىلغانلىقى شۇ چاغدا «ئىلى گېزىتى»نىڭ مۇخبىرى ئالىمجان ئىلىخانىنىڭ قەلىمى بىلەن «شىنجاڭ گېزىتى»دە خەۋەر قىلىنغانىدى. ئۇ كونا ئىش بوپ قالدى. ئەمما مۇنداق غايىۋانە تەشەككۈر، تاتلىق تىلەك، ئالىيجانابئەقىدىلەرنىڭ يېڭى نەمۇنىلىرى ئۇزۇلمەي ئۈچۈپ تۇردى. بىر كۈنى جېلىلىۋزىدە مېنىڭدىن ئۇچ ـ تۆت كىلومېتىر يىراقلىقتا ئولتۇرىدىغان ئىككىنچى قىزىم ئادەتتى بويىچە مېنى يوقلاپ كەلگەندە بىر دانە زاغرا نانمۇ ئالغاچ كەپتۇ.

ـ مانا، دادا، قوشنىمىز زورەم ھەدەم تۇنۇگۈن زاغرا يېقىپتە- كەن، ـ دېدى ئۇ زاغرىنى شىرەگە قويۇۋېتىپ، ـ ئەتىگەن بۇيىاقىقا ماڭغانلىقىمنى كۆرۈپ يولدىشى سەيدۇلكام مۇشۇ زاغرىنى كۆتۈرگەنچە يۈگۈرۈپ چىقىپتۇ. نېمە بۇ؟ دېسەم: «مۇھەممەتجىنىكام دېھقانلارنى كۆپ يازدۇ. بىزنى يەنىمۇ ئۇنتۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن بۇ زاغرىنى ئەۋەتكۈم كەپقالدى. سىلەر يېمىگەن بىلەن مۇھەممەتجىنىكام كەمبە- غەللىك نېنى چىشقا دورا، دەپ يەۋېردۇ، ئالغاچ كېتىڭ»دېدى.

زاغرىنى قولۇمغا ئېلىپ شۇ ھامان كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ، ئۆپكەم ئۆ- رۈلۈپ كەتتى، باللىرىمغا چاندۇرمىدىم. سەيدۇل، زورەملەر قىزىمنىڭ قوشنىسى بولۇپ، شۇ مەھەللىدىكى نامراتلارنىڭ بىرى ئىدى. ئۇلارغا كۆز ـ قۇلاق بولۇپ تۇرۇش ھەققىدە دائىم قىزىمغا تاپىلاپ تۇراتتىم. ئەتىسالىم بەزىلەر: «زاغرىمۇ ئوخشاشلا نانغۇ؟ ھەتتا بەزىلەر ئەتەي كوممۇناق ئۇنىدا ئۇماچ چېلىپ ئىچىۋاتىدىغۇ؟» دېيىشى مۇمكىن. «ئۇنىڭ يولى باشقا، ـ دېگەن بولاتتىم ئۇنداقلارغا: سىزنىڭ دەۋا- قانلىرىڭىز ئاقنانغا تويۇپ بولغان، گۆش ـ ياغنى تولا يەپ سەمرىپ كەتكەنلەر؛ سەيدۇل، زورەملەر تېخى ئاقنانغىمۇ تويۇپ باقمىغانلار. بۇ ئىككىسى ئىككى باشقا تائىپە».

مەن سەيدۇل، زورەملەرنىڭ كۆڭلى تارتقان دوستى بولالىغانلى- قىمدىن پەخىرلەنگەن ھالدا زاغرىنى ھۇزۇر بىلەن چايغا چىلاپ يە- ۋەتتىم. لېكىن ئۇلار قاچانمۇ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ كېتەر، دېگەن غەم ـ غۇسسە كاللامنى ئىسكەنجىگە ئېلىۋالدى.

ھېكىم سەيپۇل، مەن بۇ يەردە ماڭا كېلىدىغان خۇسۇسىي مەدھىيە خەتلىرى ۋە شېئىرلار ھەققىدە توختالمىدىم. ئۇلار تولۇپ تاشقان رىغبەت ۋە تىلەكلەر بىلەن يۇغۇرۇلغان قوليازمىلار ئىدى. ئۇلارنى بۇ خېتىمگە قىستۇرماي، كەلگۈسىدە مەندىن قالىدىغان ماتېرىيالىلارنى رەتلەيدىغان بالىلىرىمغا قالدۇردۇم. ئەمما مۇنۇ بىر ئىشنى دېمەي كەتكۈم يوق:

بۇ يىل فېۋرال ئاخىرلىشىپ قالغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆيۈمگە ئون كىلولىق سۇلياۋ تۇڭدا لىقمۇلىق سۈت كۆتۈرگەن ھالدا بىر يى- گىت كىرىپ كەلدى. ئۇ 25 ياشلىق يۇقىرىسىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇ،

ساقسىز بولۇپ ياتقان كۆنلىرىم ئىدى.

ـ مەن موڭغۇلكۆرە ناھىيىسىنىڭ شوتا دېگەن يېزىسىدىن كەلدىم، ئىسمىم قەيسەر، ـ دېدى ئۇ سالام ـ سەھەتتىن كېيىن تونۇشلۇق بە-رىپ، ـ ئۆزۈم ئورمان ئىدارىسىنىڭ تاغ پونكىتىدا ئىشلەيمەن. كىتابنى كۆپ ئوقۇيمەن، سىزنىڭ ئەسەرلىرىڭىز بىلەن ئۇزاقتىن ئەسرارمەن. سىز بىلەن كۆرۈشۈپ، بىرىدەم ـ يېرىمدەم سۆھبەتتە بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغانلار ئۇ يەردىمۇ كۆپ.

بىز ئۇزاق پاراڭلاشتۇق. تۇرمۇشى ياخشى ئىكەن، قولىدا سەكـ كىز ـ ئون باش سىيرمۇ بار ئىكەن. لېكىن جانلىق مالنىڭ باھاسى چۈشۈپ كەتكەچكە بۇ يىل ساتالماپتۇ. نېمە ئالغاچ بارسام بولار، دەپ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، ئاخىرى «ئاق» بىلەن يوقلاشنى دۇـ رۇس كۆرۈپ، سۈت ئالغاچ كەلگەنىكەن. سۇ قوشۇۋېتىلگەن سۈت ئىچىپ بىزار بوپكەتكەچكە، بۇ سۇ قوشۇلمىغان جىلىك سۈتنى كۆرۈپ ئايالىم باشقىچىلا خۇش بوپكەتتى.

قەيسەرنىڭ كېلىش مەقسىتى بىرىنچىدىن مېنى يوقلاش بولسا، ئەلۋەتتە مۇھىمى ياز يورۇغاندا موڭغۇلكۆرەگە چىقىپ بەش ـ ئون كۈن تۇرۇپ كېلىشكە مېنى كۆندۈرۈش ئىكەن.

ـ سىز خەلقنى شۇنچە كۆيلەۋاتسىز، بىز بىر نەچچە كۈن كۆتۈـ ۋالمىساق قانداق بولىدۇ؟ ـ دېدى ئۇ قايتاردا. مەن ماقۇل بولدۇم.

قەيسەر كەتكەندىن كېيىن ئايالىم ئىككىمىز ئۇزاق پاراڭلاشتۇق. ئۇ مېنىڭ ئىجادىيەتتە خەلق (رېئاللىق) تىن ئېلىپ، خەلق (رېئاللىق) قە قايتۇرۇش يۆنىلىشىمنىڭ ئىنتايىن توغرا ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم مۇئەييەنلەشتۈرگەن بولدى.

مېنى غەيرەت ـ جاسارەتكە، يەنىمۇ ئەھمىيەتلىك ياشاشقا ئۈندە-ۋاتقان ئاۋازلار يېشىم ئۇلغايغانچە كۆپىيىپ بارماقتا. بەزى ئىشلار ئارتۇقچە تۆيۈلماقتا. مېنى خىجالەت قىلماقتا. بۇ يىل 15 ـ مارتتا يەنە بىر قىزىق ئىش بولدى. غۇلجا شەھىرىدە ئوبلاستلىق سەنئەت ئۆمـ كىنىڭ ئارتىسى دىلمۇراد موللا ئابدۇللا باشلىق بىر تۈركۈم دائىمىي مەشرەپ ئەھلى بار ئىكەن. ئۇلار چىقتى ـ دە، مېنى ئېلىپ كىرىپ كەتتى. شۇ كۈنى ئۇلارنىڭ نەۋرۈزلۇق ئولتۇرۇشى ئىكەن. سورۇن ناھايىتى كۆڭۈللۈك بولدى. ھېسام ئاكا ئىشتىراك قىلغاندىن تاشقىرى شەمشىددىن تەمبۇرچى، نۇرمۇھەممەت روزى، ئابلىكىم قاتارلىق داڭـ لىق سازەندە ـ ناخشىچىلار ئۆزىنى ئېچىپ ـ يېيىۋەتكىدەك قىزىتتى. بىر پەس ناخشا ـ ساز، چاقچاقلاردىن كېيىن دىلمۇراد سۆز ئالدى ـ دە، «مۇھەممەتجىنىكا، سىز ئەل سۆيەر شائىرىمىز. تۆھپىكىز، ئەج-رىكىز كۆپ. بىز سىزنىڭ تېخىمۇ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكىزنى خۇدا-دىن تىلەپ تۇرۇپمۇ، بۇ يىل قىش يەنە ساقسىز بوپقالغىنىكىزنى ئۇق-ماي قاپتىمىز. ئەتىمالىم، «چىراغ تۇۋى قاراڭغۇ» دېگەن شۇ بولسا كېرەك. ئۇققاندىن كېيىن كوللېكتىپ يوقلاپ چىقىمىز دېيىشىپ، تۆت قارا كۆزنى بىر يەرگە جەم قىلغۇچە يەنە كېچىكتۇق. شۇڭا ھەم سىزنى يوقلىغىنىمىز، ھەم نەۋرۈز بايرىمىكىزنى تەبرىكلىگىنىمىز بولسۇن!» دېيىشىگىلا، ياندىن يەنە ئىككى ـ ئۈچەيلەن تۇرۇشۇپ، ئولاش ـ چولاش ماڭا بىر سارجا پەلتۇ بىلەن بىر دوپپا كىيگۈزۈپ قويدى. ھەم خۇشھال، ھەم خىجىل بوپكەتتىم. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى داستىخىنىمدىن بىرەر پىيالە چايمۇ ئىچىپ باققان ئەمەس. قولۇمدىن بىرەر تال تاما-كىمۇ چېكىپ باقمىغانلار ئىدى. قەلبىم زىلزىلە ئىچىدە قالدى. ئەپـ سۇسكى، بۇ سورۇندا پەقەت بىر شېئىر ئوقۇپ بېرىشتىن باشقا ھېچ نەرسە قىلالمىدىم. ئەمما ئۇلارنىڭ هىممەتلىرىدىن يەنىمۇ ياشارغان ۋە كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولغاندەك بوپقالدىم.

بۇ يىلقى نەۋرۈز مېنى تېخىمۇ تەلەيلىك قىلىپ قويدى. 20 ـ مارت چۈشتىن بۇرۇن غۇلجا شەھەر قارادۆڭ يېزا رەھبەرلىكى كاتتا ئاممۇى نەۋرۈز مەرىكىسى ئۇيۇشتۇرۇپ، مېنى ئالاھىدە تەكلىپ دېھـ قانلار بىلەن ئۇچراشتۇردى. مەن ئۇلارغا «سالام دېـھـقـان، سـالام سەھرالار» دېگەن شېئىرىمنى ئوقۇپ بېرىپ، ئۇزۇلمەس ئالقىش ـ چاۋاكلار ئىچىدە ئايالاشتۇردۇم.

ئۇنىڭدىنمۇ تەسىرلىكى، شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن غۇلجا شەھەر «چولپان» رېستورانىدا ياش تىجارەتچى دېھقان تاشمۇھەممەت قۇر-ۋانجان ئۇيۇشتۇرغان 300 كىشىلىك نەۋرۈزلۇق سورۇندا 11 نەپەر تۆھپىكارنىڭ ئالاھىدە مۇكاپاتلانغانلىقى بولدى. مەن شۇ سورۇندىمۇ ھەممەيلەننىڭ ئالدىدا تۇنجى بولۇپ ئىسمى چىققان تۆھپىكار بولدۇم. ئۇلارمۇ خۇددى باشقىلارغا ئوخشاش ماڭا بېرىلىدىغان تەبرىلەرنىڭ بېشىغا «ئەل سۆيەر شائىر» دېگەن سۆپەتنى ئالغاندى. ماڭا ئەسلىدە نەچچە يىلدىن بېرى تىلغا ئېلىنىپ كېلىۋاتقان ئاشۇ تەرىپىنىڭ ئۆزىمۇ يېتەرلىك مۇكاپات ئىدى. ئۇ، خەلق بىلەن ھەمنەپەس بولۇۋاتقانلە-قىمنىڭ دەللىلى ئىدى. ھېكىم ئەپەندى، بۇ ھەرگىز ماختانغانلىقىم ئە-مەس!

خۇدا كىشىگە كىشىنى ياخشى كۆرىستىپ قويسا ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ، دېگەن گەپ بار بىزدە. بۇنى بەزىدە مەنمۇ ئىـشـۇنـداق ئويلاپ قالىمەن. لېكىن ئۇنىڭ ھامان بىرەر ئەزگۈلـۈكـنى سـەۋەب قىلماسلىقى مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە. بىر ئادەمنىڭ ئۆز خەلقى بىلەن تەقدىرداشلىق تارىخى قانچە ئۇزاق بولسا، ئۇنىڭ قەۋم ۋە ئىخلاس-مەنلىرى شۇنچە كۆپ بولىدىكەن. مېنىڭ «قىيامەتتىن قايتىپ كەلگـ-چە» دېگەن ئەسلىمەمنىڭ ئامما بىلەن ئۇچرىشىشى، يۇقىرىقىدەك سالاھىيىتىمنى شېئىرلىرىم بىلەن قوشۇپ تېخىمۇ تولۇقلىۋەتتى ھەمدە قوللىغۇچىلىرىمنى تېخىمۇ كۆپەيتىۋەتتى. (ئەپسۇسكى، ئۇلار «تەستە ئۆتكەن توققۇز يېرىم يىل» سەرلەۋھىلىك ھېلىغىچە نەشر قىلدۇرالـ مايۋاتقان يەنە بىر ئەسلىمەمنى كۆرگەن بولسا، مېنىڭ ئـۇزاق يـىل دۇمبىسىگە ئاپتاپ چۈشمەي قېقىندى ـ سوقۇندى بولۇپ، ياش ئۆمـ رىنى «زايە» قىلىۋەتكەن بىتەلەي بىر نەرسە ئىكەنلىكىمنى تېخىمۇ بىلىپ قالاتتى). ھەممىلا ئادەمنىڭ ئىخلاسمەنلىرى بولىدۇ. ئەمما يۇـ قىرىقى سەۋەبلەردىن بولسا كېرەك، مەن بىلەن ئىزدىشىدىغانلار ئا-دەتتىكى خىزمەتداش، ئەدىب ۋە ئوقۇغۇچىلار قاتلاملىرىدىن ھالقىپ دېھقانلارغىچە كېڭىيىپ كەتتى. غۇلجا شەھىرىنىڭ بايانداي بازىرى (يېزىسى) دىن ئوبۇلقاسىم ئىسىملىك بىر دېھقان ئۇچ يىلدىن بېرى ئۇدا تېلېفون بېرىپ، مەندىن ھال ـ ئەھۋال سوراپ كەلمەكتە. بىر ئاددىي دېھقاننىڭ ماڭا تەلپۈنگەن يۈرىكىنى ئاددىي چاغلاش مۇم-كىنمۇ؟

يەنە بىر ئارمانلىق ئىش: بۇلتۇر 25 ـ مارتتا ماڭا تـۇرپـانـدىن توختىھاجى ئىسىملىك بىر دېھقان تېلېفون قىلىپ قالدى. ئۇ، قوغۇن تىجارىتى قىلىپ تاپقان پۇلىدىن ئاز ـ تولا خەجلەپ، مېنى تۇرپانغا ئاپىرىپ دېھقانلارغا نەۋرۈز مەرىكىسى ئۆتكۈزۈپ بەرمەكچى ئىكەن. بىراق مەن ئۇرۇمچىگە نەۋرۈز پائالىيىتىگە كېتىپ قالغىنىم ئۈچۈن

ئارماندا قاپتۇ.

ـ شۇنداق بولسىمۇ سىلىنى بىر ئېلىپ كەلسەم، كۆپكە قىلغان ئەۋزىم ئەۋزە بوپقالسا، مەشھەدە ئۆز ئېغىزلىرىدىن بىر نەچچە شېئىر-لىرىنى ئاڭلىساق، ـ دېدى ئۇ تېلېفوندا، ـ «تۆمۈرنى قىزىقدا سوق» دېگەندەك، مۇشۇ 3 ـ ئاينىڭ ھەممىسى نەۋرۇزغۇ؟

لېكىن مەن سالامەتلىكىمنىڭ ناچار، پەسلىنىڭ ئەپسىزلىكىنى سەۋەب قىلىپ، توختىماجىنىڭ تەلىپىنى ئورۇندىيالمىدىم، ئۇ تەستە قايىل بولدى. جۈملىدىن، 10 ـ ئىيۇندىن باشلاپ غۇلجىغا ئون تونناللىق چوڭ ماشىنىسى بىلەن قوغۇن توشۇپ، يازدىن كۈزگىچە ھەر قېتىم مېنى بىر تاغار تاتلىق قوغۇن بىلەن يوقلاپ تۇردى.

ـــ شېئىرلىرى تېخىمۇ تاتلىق بوپكەتسۇن، ـ دەيتتى ئۇ ساددا تەلەپپۇزىدا، ـــ سىلىنىڭ بىز دېھقانلار ئۈچۈن يازغان شېئىرلىرى ئال-دىدا بىزنىڭ بۇ قوغۇنلىرىمىز ھېچنەرسىگە ئەرزىمەيدۇ... ئاخىرى سىلىنى بىزنىڭ تۇرپانغا بىر ئاپارماي قويمايمەن.

بۇنداق ئاق كۆڭۈل ئادەملەرنىڭ ئەقىدىسىنى قەدىرلىمەي بو-لامدۇ؟ ئۇلارنى ئۇنتۇش تۇزكورلۇق ئەمەسمۇ؟ بىز شۇنىڭدىن كېيىن كونا تونۇشلاردەك بوپكەتتۇق.

ھېكىم ئەپەندى، مەن يۇقىرىقىدەك ئاددىي ئادەملەرنىڭ ئۇلۇغ ئەقىدىلىرىدىن ئۆزۈم كۆرگەن ياخشىلىقلارنىڭ بىر نەچچىسىنى بۇ خېتىمگە يازماي ئۆتۈپ كەتتىم. ئۇلاردىن پېچان ناھىيە ئۇيغۇر تېبا-بىتى شىپاخانىسىنىڭ دوختۇرى ئابدۇلھەينىڭ دادىسى مۇھەممەتنىياز بىلەن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى «ئىللىق دۇنيا» مېيىپلەر سەنئىەت ئۆمىكىنىڭ باشلىقى ئادىل مايلىنى ئۇنتۇپ قېلىشىم ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. مۇھەممەتنىياز 1998 ـ يىلىدىن 2000 ـ يىلىغىچە ئۈچ يىل ھەر يازلىقى (ئاغرىق مەزگىللىرىمدە) ئۆز ئۆيىدە كۈتۈۋالغانىدىن تاشقىرى، ھەر كۈنى بەزىدە يېتىلەپ، بەزىدە ھاپاش قىلىپ قۇمغا ئېپچىقىپ، چۈشۈرۈپ تۇردى. مەن ئۇ كىشىنى ھېلىغىچە غۇلجىغا ئە-كېلەلمەيۋاتىمەن. ئادىل مايىل ھەر قېتىم ئۆمەكنى ئىلىغا ئەكەلگەندە مېنى ئالاھىدە يوقلاپ تۇرىدۇ. ئەپسۇسكى، مەن ئۇلارغا ھېلىغىچە ئۆزلىرىگە مۇناسىپ ناخشا تېكىستلىرى يېزىپ بېرەلمەيۋاتىمەن. قايـ-سىبىر غەزىلىمىدە: «كىشى كۆڭلىنى ئەزىز ئەتكەن ئەزىزدۇر ئىككى دۇنيالىق، مېنى گەر كىم ئەزىز ئەتسە، شۇنىڭ چىن دىلبىرىدۇرمەن» دەپ يازغىنىم بىلەن شۇنىڭ ئەھدىسىدىن چىقالمايۋاتىمەن.

يۇقىرىقىدەك ياخشى كۆڭۈللەر ھېلىغىچە مېنى ئىزدەپ تۇرۇۋاتە-دۇ. بۇلتۇر 7 ـ ، 8 ـ ئايلاردا غۇلجا شەھىرىدىكى تىجارەتچى تاشپو-لات تۇردى ئۆزىنىڭ شەخسىي پىكاپ، خۇسۇسىي چىقىمى بىلەن مېنى خىزىر ئەسەم، ئابلەت قادىر قاتارلىق ھەمراھلىرىم بىلەن قوشۇپ جەنۇبىي شىنجاڭدىكى قەلەمداشلىرىم بىلەن مۇڭداشتۇرۇپ كەلدى. قەدىمىي كورلا، كۇچا، كەلپىن، مارالبېشى، ئاتۇش، قەشقەر، گۇمـا، خوتەنلەرگىچە يەتتى. ھەممىلا يەردە سېغىنىشلىق دىدارلىشىشلار بولـ-دى. مارالبېشىدا بىر دېھقانىنىڭكىدە قوندۇم. گۇما ناھىيىسىدە بىر ئاخشام ياش ئاپتورلار بىلەن سۆھبەتتە بولدۇم. خوتەندە ئۇنتۇلماس خەلق شائىرى مەرھۇم روزى سايىتنىڭ قەبرىسىنى نۇرمۇھەممەت توختى، ئابدۇللا سۇلايمان، مەتقاسىم ئابدۇرەھمان قاتارلىق يازغۇ-چى ـ شائىرلار بىلەن سۆزۈك بىر سەھەردە زىيارەت قىلىشقا مۇيەسـ-سەر بولدۇم. مەرھۇمنىڭ قەبرىسى ئالدىدا شېئىر ئوقۇدۇم، ئوغلى تېپىچان بىلەن سىنئالغۇغا چۈشتۇم (تېپىچان ئاتىسىنىڭ قەبرىسىنى سۈپۈرۈۋاتقانىكەن)، ئاڭلىسىگە بېرىپ خەتمە قۇرئان قىلىپ قايتتىم. بۇ تولىمۇ ئەھمىيەتلىك سەپەر ۋە زىيارەت ئىدى. بىز ئەزىزلىنىمەكتە ئىدۇق.

تاشپولاتنىڭ ماڭا خەجلىگىنى بىر يەردىن كولىۋالغان پۇل ئەمەس، تەستە تاپقان پۇل. لېكىن، ئۇلارنىڭ بىر خەلق شائىرى ئۈچۈن ئۆنى ئايىماي خەجلىشىدە خەلق قەلەمكەشلىرىنى قەدىرلەشتىن باشقا يەنە نېمە شەخسىي مۇددىئا بولسۇن، دەيسىز؟ ئۇ يەنە بۇ يىل 15 ـ ئىيۇندا تۇغۇلغانلىقىمنىڭ 65 يىللىقىنى خاتىرىلەپ بەرمەكچى بولۇۋېدى، لېكىن تېخى ئالدىنقى يىللا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى يازغۇچىلار جەمئىيىتى ئۇرۇمچىدە ئىجادىيەت مۇھاكىمە يىغىنىمنى ئۆتكۈزگەنلىكى ئۈچۈن، مەن بۇ يىلقىسىنى لايىق كۆرمىدىم. ئۇنىڭسىزمۇ يۇقىرىدا بايان قىلىنغانلار ماڭا يېتىپ ئاشاتتى. باللىرىمۇ «ماقۇل» دەپ قويۇشۇمدىن ئەنسىرەپ: «بولدى قىل، بىلسەك، ئاۋۋال پۇل تېجەپ، قەدرىڭنى قىلىۋاتقان ئاشۇ كىشىلەرگە ئۆزۈك بىر داستىخان سالىدىغان يولۇك بار، «ماقۇل» دەۋېرسەك، خەقمۇ سېنى «ئال»نلا ئوقۇپ، «بەر»نى ئوقۇمىغان ئادەم ئىكەن، دەپقالمامدۇ؟» دېيىشىپ كەتتى. ئۇلارنىڭمۇ توغرا ئىدى.

ھېكىم سەيپۇل، خېتىمنى قىسقا يازمەن دەپ تۇرۇپ، ئۇزۇن يېزىۋەتتىم. خېتىم مەشھەگە كەلگەندە سىزگە يەنە بىر قېتىم رەھمەت ئېيتقۇم كېلىۋاتىدۇ. چۈنكى دەل سىزگە جاۋاب خەت يازىدىغان چاغدا، بۇ خەتنى ئومۇم خاراكتېرلىك، گېزىت ـ ژۇرناللار (لايىق بولسا)دا ئېلان قىلغىدەك بىر رەھمەتنامىگە ئايلاندۇرغۇم كەپقالـدى. مـۇشـۇ ئارقىلىق مەن پۈتكۈل ئوقۇغۇچىلىرىم (ئوقۇرمەنلىرىم)غا تەشەككۈر ئېيتىۋالماقچىمەن. دېمەك، بۇ ئالدى بىلەن خېتىڭىزنىڭ خاسىيىتىگە تەئەللۇق.

خەلقىمىز ماڭا كۈچ ـ قۇۋۋەت ۋە ئىلھام بەرمەكتە. مەن كۈن بويى يازماقتىمەن. دوستلىرىم ئېيتقاندەك، مەن ئالدى بىلەن ئۆ-زۈمگە ئەمەس، خەلقە تەئەللۇق ئادەم بوپقالدىم. مەن يامان يىلـ-لاردا 15 يىل ئۇلاردىن ئايرىلىپ كەتكىنىمدە (شائىر «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا ناھەق قارىلىنىپ 15 يىل تۇرمە ئازابىنى تارتقا-نىدى. ـــ مەسئۇل مۇھەررىردىن تولۇقلىما)، ئۇلار (خوپ بولدى! دېگەنلەرنىڭ قارشىسىدا) مەن ئۈچۈن ئېچىنغان، ئاھ ئۇرغانىدى. مەن ئاقلىنىپ چىققاندىن كېيىن ئۇلار خۇشھال بولۇشتى. مەن قە-لەمنى يېڭىۋاشتىن قولۇمغا ئالغاندىن بۇيان ئىزچىل شۇلار ئۈچۈن يېزىپ كەلدىم. شۇلارنىڭ دەردىنى بايان قىلىپ، خۇشھاللىقلىرىغا چاۋاك چالدىم، ئارزۇ ـ ئۈمىدلىرىنى كۈيلىدىم، ھال ـ كۈنـنـىڭ پاتراق ياخشىلىنىپ كېتىشىنى ئارمان قىلدىم. مەن يەنىلا شۇلار ئۈچۈن يېزىۋاتىمەن. ھەر دائىم ئۇلار ئۈستۈمدە قاراپ تۇرۇپ، قەلبىمنى ئىشقا سېلىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. مەن ئاۋازىم ھەممەيلەنگە يەتكۈدەك ئېگىز بىر يەرگە چىقىپ تۇرۇپ، ئۇلارغا: ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە سىلەر ئۈچۈنلا يازىمەن! دەپ ۋارقىرىغۇم كېلىدۇ، شۇلارنىڭ ئارىسىدا سىزمۇ بار، ئەلۋەتتە.

سىزگە خاتىرجەملىك ۋە بەخت ـ سائادەت تىلەيمەن!

مۇھەممەتجان راشىددىن

2005 ـ يىل 15 ـ ئاپرىل، غۇلجا ـ جېلىلىيۈزى

«تىلىمىزچالار چاينىغانلىرى» دىكى پاراڭلار

سالاھىيەت ۋە جۇڭگو مەدەنىيىتى

جۇڭگولۇقلار باشقىلارنى «جاك ئىداره باشلىقى، ۋاك مۇدىر...» دېگەندەك مەنسىپى بىلەن ئاتاشقا ئامراق. بەزىلەر بۇنداق ئادەتنى تاشلاشنى تەشەببۇس قىلىپ باققان بولسىمۇ، لېكىن ئاقمىدى. چۈنكى بۇنداق ئاتاشقا سالاھىيەتتىكى پەرقلەر سەگەك ھەمدە ئۇ جۇڭگو مەدەنىيىتى بىلەن چەمبەرچاس باغلىنىپ كەتكەن.

مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، جۇڭگو جەمئىيىتى پەرقلىق دەرىجە قۇ- رۇلمىسى ئاساسىغا قۇرۇلغان چوڭ ئۇرۇقداشلىق سىستېمىسىدۇر. ھەر بىر ئادەم ۋە ھەر بىر ئائىلىنىڭ ئاشۇ ئۇرۇقداشلىق تەبىقىسى تەرتە- پىدە بەلگىلىك ئورنى بولىدۇ.

كۆلكىلىك يېرى شۇكى، بۇ ئورۇن پەرقى ھەر بىر ئادەم ۋە ئائە- لىنىڭ ئىقتىسادىي ئورنى بىلەن مۇناسىۋەتسىز. مەسىلەن، قەدىمكى دەۋرلەردە سودىگەر - بايلار، ئاقسۆڭەك - تۆرىلەرنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى ئىنچىكە تۆۋەن بولسىمۇ (بۇ ھازىرقى يەككە تىجارەت- چىلەرگە ئوخشىشىپ كېتىدۇ). جۇڭگودا سودا كاپىتالىنىڭ كاپىتالىزمغا بېقىنىشى ئۇزاق ئۆتمىگەن ئىدى. ئۇ مۇستەقىل تەرەققىي قىلالمىغانلىقىدىكى سەۋەبلەرنىڭ بىرى دەل مۇشۇ. بۇ نۇقتىنى چۈشەنگەندە، كۆزىمىزگە دائىم چېلىقىپ تۇرۇدىغان بەزى ھادىسىلەرنىڭ تېگىگە يەتكىلى بولىدۇ. تارىخىتىن قارىغاندا، جۇڭگودىكى سىياسىي مۇناسىۋەتلەر بىر خىل پىرامىدانى شەكىللەندۈرگەن. مەسىلەن، پادىشاھ - دۆلەتنىڭ ئاتىسى، ۋەزىر - ۋۇزرالار ئاۋام پۇقرالارنىڭ تاغىسى، كىچىك ئاتىسى. ئۇنى تەتۇرسىگە ياندۇرساق، ئاۋام - پۇقرالار ئۇلارنىڭ باللىرى، خالاس! دېمەك بىزدە سىياسىي مۇناسىۋەت بىر خىل ئۇرۇقداشلىق مۇناسىۋىتىگە ئايلىنىپ كەتكەن. ھەتتا ئالقانچىلىك بىرەر ناھىيىدىمۇ ئەھۋال شۇن- داق. چۈنكى ناھىيە ئاشۇ خىل ئۇرۇقداشلىق مۇناسىۋىتىنىڭ كۆلەڭ- گۈسى. قائىدە بويىچە ئامبال بىلەن بىز بىر خىل سىياسىي مۇناسە- ۋەتتە بولۇشىمىز كېرەكتە! بىراق، بۇ مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا ئۇنى «بېگىم»، ھەتتا «دوتەي بېگىم» دەپ ئاتايمىز. دوتەي بېگىم دېگەن نېمە؟ چۈنكى «بېگىم، بىز ئۆزلىرىنىڭ بالىسى» دېگەنلىك. دورغىنى ھەممە بىلىدۇ. مەنسەپدار بولغانلارنىڭ ھەممىسى دورغىلارنى بېگىم دەپ چاقىراتتى. بۇ دەل ئۇرۇق - تۇغقاندارچىلىق مۇناسىۋىتىنى بىل- دۇرۇدىغان ئاتاقنى سىياسىي ئاتاققا ئايلاندۇرۇۋالغانلىقتىن دېرەك بېرىدۇ. بىز ئۇنى دورغا دەپ، ياكى ئۇنىڭ مەنسىپىنى قوشۇپ ئاتساق بولماسمۇ؟ ياق! ئۇنى چوقۇم بېگىم ياكى تۆرەم دەپ ئاتاش لازىم. بۇ

تاخدىن - باخدىن

هال چىلك خاندانلىقىدىن تارتىپ مىنگو دەۋرىگىچە خېلى ئەۋج ئالـ
دى،

پۇقرالار بىرەر چېرىكنى كۆرۈپ قالسا، ئۇنىلك ئىسمىنىلك ئالدىغا لاۋ (老 ـ كونا، پىشقەدەم، ھۆرمەت ساھىبى، مەرتىۋىلىك) خېتىنى قوشۇپ «لاۋزۇلك»دەپ ئاتايدۇ. «لاۋ» دېگەن سۆز زادى نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ؟ بۇ ئاشۇ چېرىكنىلك ئەسەبنى بىر دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرگەنلىك. بۇ نېمە ئۈچۈن؟ بۇ دەل جۇڭگو مەدەنىيىتىنىلك ئالاـ ھىدىلىكى. جۇڭگو مەدەنىيىتى ئەنە شۇنداق بىر خىل ئۇرۇقداشلىق ۋە ئەسەب مۇناسىۋىتى ئاساسىدا شەكىللەنگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا ئورنىڭىز ئۇرۇقداشلىق مۇناسىۋىتىدىكى ئەسەب سالاھىيىتىڭىزگە قاراپ بېكـ تىلىدۇ. بىز ھازىر كىشىلەر بىلەن كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە خاس يېڭى بىر مۇناسىۋەتنى تۇرغۇزۇپ بولدۇق. ئەپـ سۇس، بۇ خىل يېڭى مۇناسىۋەت تۇرمۇشىمىزدا پەقەت ئىككىنچى بىر قۇتۇپ بوپقالدى. بايا مەن ئېيتقان سىياسىي مۇناسىۋەت بولسا ئۇنىلك بىر قۇتۇپى. ئويلاپ بېقىڭا، ئىشقىلىپ بىر يەرگە كىرسىڭىز،ئۆزىڭىزـ دىن چوڭلارنى نېمە دەپ ئاتايسىز؟ تاغا، ھامما، كىچىك دادا دەپ ئاتايدىغانسىز؟ بۇنداق ئۇرۇق ـ تۇغقاندارچىلىق مۇناسىۋىتىگە ياتـ دىغان ئاتاقنى غەربتە تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ. ئۇلار خىزمەت ئۇستىدە ھەتتا دادىسى بولسىمۇ ئۇنى «جون» ياكى باشقا بىر نېمە دەپ ئاتايدۇ. تۇغقاندارچىلىق مۇناسىۋىتىگە ياتىدىغان ئاتاقنى ھەرگىز سۆرەپ ئەكىرمەيدۇ. بىزدە بۇنىلك ئەكسىچە. بۇ خىل تۇغقاندارچىلىققا ياتىدىغان ئاتاق ھەممە ئىشىمىزغا سىڭىپ كەتكەن. قىزىق ئىش، گېـ زىتلەردىكى نۇرغۇن ماقالىدە شۇنداق دەپ يازدى: «ھازىر كىشـ لەرنىلك بىر ـ بىرىنى يولداش دەپ ئاتىغانلىقىنى ئاڭلىماس بوپكەتـ تۇق. بىر ـ بىرىنى ئۇستام، دەپلا ئاتايدۇ. مەسىلەن، بېيجىلك ۋوگزاـ لىدا سىرتتىن كەلگەن بىرەرسنى ئۇچرىتىپ قالسىڭىز، ئۇ سىزنى «ـ ئاكا، بۇرادەر، يەڭگە»دەپ چاقىرىدۇ. بۇ بىزنىلك سوتسىيالىستىك جەمئىيىتىمىزدىكى كىشىلىك مۇناسىۋەتكە نېمانچە يات ـ ھە!» ئەمما بۇنداق ماقالىلەرنى يازغانلار جۇڭگو مەدەنىيىتى ۋە جۇڭگولۇقلارنى قىلچە چۈشەنمەيدىكەن. چۈنكى ئۇلار ئۆزىچە بىر خىل غايىۋىلاشقان، ئۇقۇملاشقان رامكىلارنى جۇڭگوغا تاڭماقچى بوپتۇ.

بىراق سىز نېمىشقا ئەكسىدىن چىقىپ تەھلىل قىلىپ باقمايسىز؟ جۇڭگولۇقلار ھازىر نېمىشقا «يولداش» دېگەننى چۆرۈۋەتتى؟ بۇ دەل ئۇرۇق ـ تۇغقان ئىزدەپ، ئۆزئارا ئىشپەش تارتىش ئۈچۈندۇر. نام ياكى ئاتاق ئۇ بىر بەلگە ۋە ئىما. كىشىلەر بۇ خىل بەلگە ۋە ئىما ئارقىلىق مۇنداق ئىككى خىل مەنىنى ئىپادىلەيدۇ: بۇنىلك بىرى، مەن سىزنى ئۇستام دەپ ئاتىسام، بۇ ئەسەب جەھەتتىن سىزدىن تۆۋەن تۇرۇمەن، دېگەنلىك. سىزچۇ؟ ئۆزۈمنىلك سىزدىن تۆۋەن تۇرۇدىغانـ لىقىمنى ئېتىراپ قىلغانلىقىمنى بىلدىڭىز، ئەمدى كۆپرەك ئاتىدارچىلىق قىلىپ يول كۆرسىتەرسىز؟ مەن سىرتتىن بېيجىڭغا ئەمدىلا كەلگەن ئا ـ دەمغۇ «تاغا»! بىرىنچىدىن، بۇ ئىككىمىزنىلك ئادەتتىكى كىشىلەردىن ئەمەس، بەلكى ئۇرۇق ـ تۇغقان ئىكەنلىكىمىزنى ئىپادىلەيدۇ. بىز باشقىلارغا قارىغاندا بىر ـ بىرىمىزگە يېقىن ـ دە، شۇنداقمۇ؟ ئەمەلـ يەتتە بۇ مەنىنى ئۇلار يوشۇرۇن ئېڭىدا تېخى تولۇق تونۇپ يېتەلمـ دى. ئىنچىكە تەھلىل قىلىپ باقسىچۇ؟ ئۇنداقتا بۇ نۇقتىنى ئەلۋەتتە چۈشىنىدۇ. بولمىسا نېمىشقا سىزنىلك «يولداش» دەپ ئاتاشقا تىلىڭىز بارمايدۇ؟ دەل مۇشۇنىلك ئۈچۈن. چۈنكى ئىككىمىزنىلك مۇناسىۋىتى باشقىلارغا ئوخشىمايدۇ، بىز دېگەن ئۇرۇق ـ تۇغقان ـ دە! يەنە بـ ىر، مەن سىزنى تاغا دەپ ئاتىدىم. چۈنكى سىز نەسەب جەھەتتىن مەندىن ئۇستۇنرەك تۇرۇسىز؛ مەن سىزدىن بىر دەرىجە پەس تۇرۇـ مەن؛ سىز مەندىن قابىلىيەتلىك؛ ئىشقىلىپ، ھەر قانداق ئىشتا سىزگە خوش، دەپ قول قوشتۇرۇمەن. ئەمدى بەزى جەھەتلەردىن ئاتىدارـ چىلىق قىلىش سىزنىلك مەجبۇرىيىتىڭىز بولار؟ دېمەك، بىزدىكى ئا ـ شۇنداق نام ۋە ئاتاقنىلك چوڭقۇر قاتلاملىق قۇرۇلمىسى دەل مۇشۇ. مۇناقىچە ئېيتقاندا، بۇ يەردە مۇنداق ئىككى خىل سېمانتىكا ۋە ئىككى خىل شېئىر (بەلگە)بار. شۇنداق قىلغاندا ئىش بېجىرمەك ئاسانراق بولامدۇ ـ قانداق؟ جۇڭگو جەمئىيىتىدە ئىشنى مۇشۇ يول بىلەن بېـ جىرىش ئاسانراق. بۇ دېگەن جۇڭگو مەدەنىيىتىنىلك ئالاھىدىلىكى، خالاس. بۇ نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى جۇڭگونىلك ئىجتىمائىي سوبىستاد ـ سىيىسىدە ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتى باشتىن ـ ئاياغ جۇڭـ گولۇقلارنىلك قىممەت ئېڭى، جەمئىيەت ئېڭىنىلك بىرىنچى سۈبېيېكتى، دەپ قارىلىدۇ. ئاندىن باشقىلارغا بولغان پوزىتسىيە يېقىن ياكى يـ راقلىق مۇناسىۋىتىگە قاراپ بەلگىلىنىدۇ. جەمئىيىتىمىزدە «ئارقا ئـ شىك»تىن مېڭىش، ئۇرۇق ـ تۇغقان ئىزدەش ۋە مۇناسىۋەت قوغلـ شىش خاھىشلىرى زادى نېمە ئۈچۈن ئەۋج ئېلىپ كەتتى؟ دەل يۇقـ رىقى سەۋەبتىندۇر. مۇشۇ نۇقتىنى تەھلىل قىلىپ كۆرسىڭىزلا، پەقەت جۇڭگودىلا يۈز بېرىدىغان ئۇرغۇن خاھىشنىلك سەۋەبىنى چۈشىنىۋا ـ لالايسىز. مۇبادا ئۇنى تەھلىل قىلمىسىڭىز، تەكرار ئويلىمىسىڭىز، ئۇرغۇن غەيرىي ئىشنى «نورمال» دەپ چۈشىنىپ كېتىۋېرسىز. پەقەت دوپپىڭىزنى ئالدىڭىزغا ئېلىپ قويۇپ، چوڭقۇر ئويلىنىپ، ئۇنى غەربلىكلەرنىلك قىلمىش ـ ئەتمىشلىرى بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆرسـ ىڭىزلا، ئۇنىلك دەل جۇڭگولۇقلارچە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەلەيسىز. يەـ نە بىرمىسالنى كۆرۈپ باقايلى: «ئۇج پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە» ھەممەيلەن كۆرگەن. بۇ «قىسسە»دىكى مۇناسىۋەت ئەسلىدە لىيۇبې گۇەن يۇ ۋە جالك فېي قاتارلىق ئۇچەيلەن ئوتتۇرىسىدىكى سىياسـ مۇناسىۋەت، يەنى پادىشاھ ۋە ۋەزىرلىك مۇناسىۋىتىلا ئىدى. ئەمەلـ يەتتە قانداق بولدى؟ ئۇلار قول بېرىشىپ ئاكا ـ ئۇكا بولۇشتى. ئۇلار نېمە ئۈچۈن شۇنداق مۇناسىۋەت ئورناتتى؟ ئۇلار پەقەت ئۇرۇقداشـ لىقىنىلك ئۈستىگە قېرىنداشلىقنى قوشقاندىلا ئۇلارنىلك بۇ خىل مۇناسـ ۋىتى ھېلىقىدەك سىياسىي مۇناسىۋەتكە قارىغاندا تېخىمۇ ئىشەنچىلىك بولۇدىغانلىقىنى، ئەگەر ئۇنداق قىلمىغاندا ساداقەت، ئەھدى دېگەنـ لەرگە ئىشەنگىلى بولمايدىغانلىقىنى ئويلاپ شۇنداق قىلدى. ساۋساۋ كۆچلۈك بولغاچقا، ئۇ مۇنداق مۇناسىۋەت ئورناتمىدى. ئۇج پادد ـ شاھلىقتىكى ئۇج تەرەپ ئىچىدە لىيۇبېينىلك سىياسىي كۆچى ئەلك ئاجىز بولغاچقا، ئۇ دەل ئاشۇنداق ئاغا ـ ئىنىلىك مۇناسىۋىتىنىلك رىشتىسى ئارقىلىق گۇەن يۇ بىلەن جالك فېيدىن ھىمات تاپماقچى بولدى. بۇ خىل ئەھۋال جۇڭگو جەمئىيىتىدە ئازمۇ؟ ئۇنداق ئەمەس. جۇڭگودا ئۆتكەن ھەرقايسى سۇلالىلەردىكى دېھقانلار قوزغىلاڭلىرىدىن تارتىپ تاكى جۇڭگودىكى بىيۇروكراتلار بىلەن ئۇلارنىلك بېقىندىلىرى ئارىسـ ىدىكى مۇناسىۋەتلەرنىلك ھەممىسىدىن قول بېرىپ ئاغا ـ ئىنى بولۇش ـ قان ياكى ئاتا ـ بالا بولۇشقانلارنى ساماندەك ئۇچرىتىمىز. مېلك سۇـ لالىسىنىلك ئاخىرقى مەزگىللىرىدىكى دېھقانلار قوزغىلىڭىنىلك جالك شـ يەنجۇك ئىسىملىك بىر سەركەردىسى بولۇپ، ئۇنىلك قول ئاستىدىكـ ىلىرىنىلك ھەممىسى ئۇنىلك تۇتۇق بالىلىرى ئىدى. لى زىچىلك بىلەن خۇالك يۇنىلك قول ئاستىدىكى سەركەردە ـ سەرۋازلىرىمۇ ئۇلارنىلك تۇتۇق بالىلىرى ئىدى. بۇ نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى ئۇلار دېھقـانـلار

قوزغىلىڭى كۆتۈرمەكچى. شۇڭا بۇنداق قوشۇننى ئۇيۇلتاشتەك بىخە-
تەر، دەپ كەتكىلى بولمايدۇ. مۇشۇنداق ئەھۋالدا ئۇلار پەقەت تۇغ-
قانچىلىق مۇناسىۋەتتىدە بولسىلا، ئاندىن ئۇلارنىڭ سىياسىي ۋە مەن-
پەئەت مۇناسىۋىتى تېخىمۇ ئىشەنچىلىك، پۇختا بولغان بولىدۇ. خوش،
ئۇنداق بولسا بۇ خىل ئەھۋال ھازىر يوقمۇ؟ ئۇنداق ئەمەس، شۇ
پېتى بار. مەن ئوقۇرمەنلەرگە «خەلق گېزىتى»تىلغا ئالغان مۇنداق
ئىككى مسالنى دەپ بېرەي. بىرىنچى، «خەلق گېزىتى»نىڭ بىر
پارچە تەنقىد ماقالىسىدا، بەزى جايلاردا يېقىندىن بۇيان «قىيامەتلىك
تۇغقان» بولۇشۇش ھادىسىسىنىڭ پەيدا بولۇۋاتقانلىقى بايان قىلىنـ
دى. «قىيامەتلىك تۇغقان» بولۇش دېگەن نېمە؟ بۇنىڭدا، ئىككى
ئائىلىنىڭ ئوغۇل، قىزى ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، مەلۇم بىرى ئوتتۇرىغا
چىقىپ، بۇ ئىككى مەرھۇمنى غايىۋى تېپىشتۇرىدۇ ۋە ئۇلارغا ئاتاپ
نۇرغۇن قەغەز كۆيدۈرۈپ، ئۇلارنى خۇددى ھايات ئادەملەردەك بىر
مەھەل مۇھەببەتلەشتۈرىدۇ، ئاندىن مەلۇم كۈننى بېكىتىپ، قىزنىڭ
ئۆيىگە تويلۇق ئاپىرىپ بۇ ئىككى ئەرۋاھنىڭ تويىنى قىلىدۇ. گېزىتتە
دېيىلىشىچە، «توي»بولغان كۈنى كىشىلەر ئاشۇ تويغا ئاتاپ داقا ـ
دۇمباق، ناغرا ـ سۇناي چېلىپ، قەغەز تېلېۋىزور ياكى راست تېلېۋىـ
زورنى كۆيدۈرۈپ، تويىنى راسا قىزىتىشقان. بۇ ئىش مۇبادا ئامېرىكىدا
بولغان بولسا، كىشىلەر: «بۇ، زادى نېمە ئىشتۇ؟ ئەرۋاھلارنىڭ تو-
يىنى قىلىدىغانغا بۇلار راستىنلا ئېلىشىپ قالغان خەقمۇ قانداق؟»
دەپ ھەيران قالغان بولاتتى. مۇشۇنىڭغا ئوخشاپراق كېتىدىغان يەنە
مۇنداق بىر ئىشمۇ بوپتۇ. قورساقتىكى بالا تېخى تۇغۇلماي تۇرۇپلا،
ئىككى ئائىلە ئاشۇ ھامىلىلەرنىڭ بېشىنى ئۆزئارا چېتىپ چاي ئىچـ
ۈزۈپ قويىدىكەن. بۇ، تۇغۇلمىغان بالىنىڭ تويىنى قىلىش، دەپ
ئاتىلىدىكەن. يەنى ئىككى ئائىلە مېنىڭ ئايالىم ئوغۇل تۇغدۇ، سېنىڭ
ئايالىنىڭ قىز تۇغدۇ، ئىككى ئائىلە قۇدا بولىمىز، دېيىشىپ 20 يىلدىن
كېيىن بولۇدىغان ئىشنى ئالدىن بېكىتىپ قويىدىكەن. بۇنى زادى نېمە
دەپ چۈشەنسەك بولار؟ بەزىلەر بۇنى فېئودال خۇراپاتلىقنىڭ قايتا
تىرىلىشى، دەپ ئىزاھلاپ باقتى. لېكىن ئۇ پەقەت يۈزەكىي ئېنىقلىما،
خالاس. سەن بۇگۈن ئاز ـ تولا كايىغىنىڭ بىلەن، ئۇلار ئەتە يەنە
ئۆزىنىڭ كونا مۇقامىنى توۋلاۋېرىدۇ. بۇ ئەھمىيەتتە جۇڭگو مەدە-
نىيىتىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىق قۇرۇلمىسى بىلەن، شۇنداقلا رېئال
تۇرمۇشتىكى مەنپەئەت تومۇرىغا زىچ مۇناسىۋەتلىك ئەتمىش، خالاس.
مۇنداقچە ئېيتقاندا، بۇ ئىككى ئائىلە ئۆزئارا باشقىلاردىن ئەۋزەل
تۇرۇدىغان، تېخىمۇ يېقىن، تېخىمۇ ئىشەنچلىك بىر خىل مۇناسىۋەتـ
نى، يەنى بىر خىل ئىتتىپاقنى شەكىللەندۈرۈشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بايقاپ
شۇنداق قىلىشتى. بۇ ھەم سىياسىي جەھەتتىكى مۇناسىۋەت بولۇشمۇ،
ھەم بىر خىل مەنپەئەت مۇناسىۋىتى بولۇشمۇ مۇمكىن. بۇ مۇددىئا-
لارنىڭ ھەممىسى دەل بىر خىل تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتى ئارقىلىقلا
ئەمەلگە ئاشىدۇ. مۇشۇنداق مۇددىئا ۋەجىدىن ئۇلار تۇغۇلمىغان با-
لىلىرىنى بىر ـ بىرىگە چېتىپ، ئۆلۈپ كەتكەن بالىلىرىنىڭ ئەرۋاھلە-
رىنى ئۆزئارا باغلاپ، ئۇرۇق ـ تۇغقان بولۇشتى. دېمەك بۇ جۇڭگو
مەدەنىيىتىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىق قۇرۇلمىسىنى ئەكس ئەتتۈرۈدىغان
مۇھىم مەسىلىدۇر.

ئەمدى بىز جۇڭگولۇقلارنىڭ تەبىئەت قارىشىغا نەزەر سېلىپ
باقايلى. جۇڭگولۇقلار مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىق
مۇناسىۋىتىنى سىياسىيلاشتۇرۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇنى يەنە تەبـ
ئەتكە ئاپىرىپ باغلايدۇ. بۇ ھال غەربتە مۇتلەق مەۋجۇد ئەمەس.
غەربلىكلەرنى پەرۋەردىگارغا ئىشىنىدۇ، دەپ قارىساقمۇ، لېكىن ئېيسا
مۇرتلىرىدىن بىرەرسىمۇ ئۆزىنى پەرۋەردىگارنىڭ پۇشتى، پەرۋەردـ
گار ۋە ئېيسا بىلەن قانداشلىقىم بار، دەپ قارىمايدۇ. ئەكسىچە، خـ
رىستىئان دىنىدا، ئېيسا بىلەن بىر خىل ئەنئەنىۋى مۇناسىۋەتتە بولـ
مىغان ـ بولمىغان، ئۇنىڭغا ئىشەنسەڭلا بۇ دىنغا كىرگەن ۋە بۇ دىننىڭ
مۇخلىسلىرىدىن بولغان بولسەن، دەپ تەكىتلىنىدۇ. بىراق جۇڭگودا
ئۇنداق ئەمەس. جۇڭگونىڭ بارلىق دىنلىرىدىكى ئاللىقانداق ئىلاھـ
لارنىڭ ھەممىسى بىز بىلەن بىر خىل ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىق مۇنا-
سىۋىتىگە ئىگە. ئۇلار مېنىڭ بوۋام، مومام، تاغام، ئەڭ بولمىغاندا
كىچىك دادام. شۇڭا، جۇڭگونىڭ دىنلىرىدا جەمەت يەكلىمىچىلىكى
ئەكس ئېتىدۇ.

جۇڭگونىڭ سىياسىي ۋە ئەدلىيە تۈزۈلمىسىمۇ غەربنىڭكىدىن
پەرقلىنىدۇ. جۇملىدىن، بىزنىڭ ئەنئەنىۋى قانۇن ئېڭىمىزدا يۈز ـ ـ
خاتىرە قىلماسلىق پرىنسىپى بولمايدۇ. جۇڭگو سوتچىلىرىنىڭ ئالدى
بىلەن نەزەرگە ئالىدىغىنى يول ۋە ئەقىل. يول ۋە ئەقىل دېگىنى
نېمىسى ئەمدى؟ ئۇ، بىرەر ئىشنى ئېلىپ ئېيتساق، ئۇنىڭ شەكلەن
قانۇنلۇق ياكى قانۇنسىز بولغانلىقىنى نەزەرگە ئېلىش بىلەن بىرگە
يەنە ئادەمگەرچىلىكنىمۇ نەزەرگە ئالىمىز، دېگىنى. غەرب جەمئىيىتىدە
توختامغا قاتتىق ئەمەل قىلىنىدۇ. ئادەتتە دېلو بېجىرىشتىمۇ ئاشۇنـ
داق. مەسىلەن، ئەقىل ۋە ئىدراك نۇقتىسىدىن بىرەر ئادەمنىڭ قا-
تىللىق قىلغانلىقى ئېنىق تۇرسىمۇ، لېكىن قانۇنىي ئاساس، شاھىد ۋە
ماددىي ئىسپات دېگەنلەر يېتەرلىك بولمىسا، سوتچى پەقەت قانۇننىڭ
شەكلەن ماددىلىرى بويىچە ئىش كۆرۈپ، ئۇنى گۇناھسىز، دەپ قو-
يۇۋەتسە بولۇۋېرىدۇ. بۇ قانۇن تورىنى بەك چىڭ دەپ كەتكىلى
بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدا گۇناھسىز ئادەمگە گۇناھ ئارتىپ، ئۇۋال
قىلىپ قويۇشتىن تامامەن ساقلانغىلى بولىدۇ. يەنى بۇ «مىڭى خاتا
قويۇپ بېرىلسە بېرىلسۇنكى، بىرىمۇ خاتا ئۆلتۈرۈلۈپ قالمىسۇن»
دېگەنلىك بولىدۇ. بىراق، جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى قانۇنلىرىدا بولسا،
ئەكسىچە قاتتىق بولسا بولسۇنكى، قىلچىمۇ كەچىلىك قىلماسلىق،
«ئۇچ مىڭى خاتا ئۆلتۈرۈلسە ئۆلتۈرۈلسۇنكى، بىرىنىمۇ تۇردىن
چۈشۈرۈپ قويماسلىق» دېگەن ئىدىيە تەكىتلەنگەن. جۇڭگو سوت-
چىلىرى قانۇن مادداىلىرىنىڭ چەكلىمىسىگە ئانچە ئۇچراپ كەتمىگەن.
جۇملىدىن، بەزىدە دەلىل ـ ئىسپات تولۇق بولمىسىمۇ ھۆكۈم چىقـ
رىۋەرگەن. شەكلەن پۈتۈمدە چىڭ تۇرۇشنى رەت قىلىدىغان بۇ خىل
ئىستىل، بىزنىڭ پەلسەپىدە سۆز بىلەن ئۇقۇمنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىدد-
غان«دىئالېكتىكا»غا ئامراقلىقىمىزنى، ئەكسىچە، تىلنى ئىنچىكە تەھـ
لىل قىلىدىغان سېمانتىكىنى ياقتۇرمايدىغانلىقىمىزنى ئىپادىلەيدۇ.

يەنە بىر جەھەتتىن ئالغاندا، جۇڭگو جەمئىيىتى سالاھىيەت جەھـ
ىيىتى بولۇپ، سالاھىيىتى ئوخشاش بولمىغانلارغا تەتبىقلىنىدىغان
قانۇن مادداىلىرىمۇ پەرقلەنگەنلىكتىن، قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم
باباراۋەر بولمىغان. چېن سۇلالىسىنىڭ قانۇنىدا ئاقسۆڭەكلەرنى جا-
زالاش بەلگىلىمىسى بار ئىدى. بۇ ھازىرقى قانۇنىي جاۋابكارلىقنى
سۈرۈشتۈرۈشنىڭ ئورنىغا دەسستىلگەن ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلاش،
پارتىيىدىن قوغلاپ چىقىرىش جازاسىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. مەسىلەن،
ئوغلىنىڭ دادىسىنى ئۆلتۈرۈشى بىلەن دادىسىنىڭ ئوغلىنى ئۆلتۈرۈشى
ئوخشاشلا قاتىللىق بولسىمۇ، لېكىن جۇڭگونىڭ قەدىمكى قانۇنىدا
ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان جازا ئوخشىمايدۇ. يەنى دادىسىنى ئۆلتۈرگەن
قاتىلغا بېرىلگەن جازا، ئوغلىنى ئۆلتۈرگەن قاتىلغا بېرىلگەن جازادىن

ئېغىر بولىدۇ. چۈنكى ئۇ ئوغۇلغا ئادەتتىكى قاتىللىق جىنايىتىدىن باشقا يەنە قارايۇزلۇك، ۋاپاسىزلىق جىنايىتى قوشۇلغان بولىدۇ. مانا بۇ، جۇڭگو ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىنىڭ ئۆزگىچىلىكىدۇر.

غەرب قانۇنىدا «سالاھىيەت» مەسىلىسى ئۇنچىۋالا نەزەرگە ئېلىنىپ كەتمەيدۇ. مەيلى سەن رەئىس جۇمھۇر (زۇڭتۇڭ)، باش مىنىستىر (زۇڭلى)، ۋەزىر (مىنىستىر) بوپكەتسەڭمۇ، قانۇنغا خىلاپلىق قىلدىڭمۇ، بولدى، ئەدلىيىنىڭ كۆزى شۇ ھامان ساڭا تىكىلىدۇ ـ دە، سېنى ماۋۇ رەئىس جۇمھۇركەنغۇ، دەپ قىلچە يۇز ـ خاتىر قىلمايدۇ. شۇڭا، (ئامېرىكا رەئىس جۇمھۇرى) نىكسوننى تەختتىن چۈشۈشكە مەجبۇر قىلغان «يورۇق بىنا» ۋەقەسىگە جۇڭگولۇقلارنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ. (ئامېرىكا رەئىس جۇمھۇرى) رېگاننى قەستلىگەن قاتىلنى مىسالغا ئالايلى، ناۋادا ئۇ ئادەم جۇڭگودا بوپقالغان بولسا، ئۇنىڭغا قاتىللىق قىلىشقا ئۇرۇنۇش جىنايىتىدىن باشقا يەنە جامائەتنىڭ بېشى، دۆلەت ئاتىسىنى ئۆلتۈرۈشكە ئۇرۇنۇش جىنايىتى ئارتىلىپ، نېمىلا قىلمايلى ئۇنىڭغا قەتئىي كەڭچىلىك قىلغىلى بولمايتتى. بىراق، ئامېرىكىلىقلار ئۇنى ئېلىشىپ قالغان، دەپ جىنايى جاۋابكارلىققا تارتمىدى. بۇنى بىز جۇڭگولۇقلار ئەلۋەتتە ئەقلىمىزگە سىغدۇرالمايمىز. چۈنكى داھىي دېگەن سىياسىي رەھبەرلا ئەمەس، بەلكى ئەلنىڭ ئاتىسى، شۇڭا ئۇنىڭغا شىلتىڭ ئېتىش كەچۈرگۈسىز گۇناھ ـ تە!

بىرەرسى مەنسەپكە ئولتۇرسا، يېشىنىڭ قانچىلىك كىچىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ ئىجتىمائىي ئۇرۇقداشلىق مۇناسىۋىتىدە يۇقىرى سالاھىيەت ۋە ھۆرمەتكە ئېرىشىدۇ. شۇڭا سالاھىيىتى ئۆزىدىن تۆۋەن، ئەمما ئۆزىدىن چوڭ كىشىلەرگە تەنبىھ بېرىشكە ھوقۇقلۇق.

فېئوداللىق ھۆكۈم سۈرگەن چاغلاردا جۇڭگودا ساداقەت ۋە ۋاپادارلىقتىن ئىبارەت ئىككى خىل قىممەت ئۆلچىمىنىڭ بولغانلىقىنى بىلىمىز. ساداقەت سىياسىي ئۇقۇم بولۇپ، ئۇ جۇڭگودىكى سىياسىي ئۇرۇقداشلىق تەبىقىسىدە ھەر بىر پۇقرانىڭ ئەڭ ئالىي ھۆرمەت ساھىبى ـ پادىشاھقا چىن دىلىدىن ئىتائەت قىلىشى ۋە ئەگىشىشى لازىملىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. مانا بۇنىڭ ئۆزى ساداقەت. ئۇنداقتا، ۋاپادارلىق دېگەن نېمە؟ ئۇنىڭ تەقلىد قىلىش، دوراشتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ھەممىمىز بىلىمىز. پەرزەنتلەر ئاتا ـ ئانىسىغا ئىتائەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىزىدىن مېڭىشى كېرەك. بۇنىڭ ئۆزى ۋاپادارلىق دەپ ئاتىلىدۇ. بۇنىڭدىن بۇ ئىككى خىل ئۇقۇمنىڭ ئەمەلىيەتتە تومۇرداش ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. چۈنكى ئىككىلىسى جۇڭگونىڭ قەدىمكى ئۇرۇقداشلىق مەدەنىيىتىدىن كەلگەن. دېمەك بىز ئىجتىمائىي ئۇرۇقداشلىق ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىق چەمبىرىكىدىكى ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۆز ئەجدادلىرى ئالدىدىكى مەجبۇرىيىتى ۋە مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلىش ئەھۋالىنى ئاشۇ كىشىنىڭ قىممىتىگە ھۆكۈم قىلىشنىڭ ئۆلچىمى، دەپ بىلىمىز. ساداقەت ۋە ۋاپادارلىق ئۇقۇمى بۇگۈن شەكلىنى ئاز ـ تولا ئۆزگەرتكەن بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا مەۋجۇد. مەسىلەن، بىز دائىم قول ئاستىمىزدىكى بىرەر كىشى ياكى بىرەر بالىغا ئۇنىڭ گەپ ئاڭلايدىغان ياكى ئاڭلىمايدىغانلىقىغا قاراپ باھا بېرىمىز. خوش، گەپ ئاڭلاش دېگەن نېمە؟ سىياسىي قىممەت نۇقتىسىدىن ئالغاندا، ئۇ دەل «ساداقەت» تۇر. ئۇنى بالىلارغا باھا بېرىش ئۈچۈن قوللانغاندا، ئۇ «ۋاپادارلىق»تىن دېرەك بېرىدۇ. (ئامېرىكىدىكى مەشھۇر زات) چېن شياڭمېي خانىم جۇڭگو يەسلىلىرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلغاندىن كېيىن ئۆز قارىشىنى مۇنداق بايان قىلغان: «ئامېرىكىلىقلار بالا تەربىيىلەشتە بالىلارنى ئۆزىنىڭ مۇستەقىل كۆز قارىشىنى ئىپادىلەشكە ئىلھاملاندۇرىدۇ. ئەمما جۇڭگودا بولسا، بالىلارنى چوڭلارنىڭ كۆز قارىشىغا ئەگىشىپ مېڭىشقا يېتەكلەيدىكەن». (قاراڭ: خې شىن: «سەرخىللارنىڭ شاللىنىپ قېلىشى»، ئابدۇقادىر جالالىددىن تەرجىمىسى، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 1997 ـ يىل 5 ـ سان.ـــ ئۇيغۇرچە نەشر مەسئۇل مۇھەررىرىدىن تولۇقلىما). گەپ ئاڭلايدىغان بالىلارنى بىز ياۋاش ـ رايىش دەپ ئاتايمىز. ئىدارىلەردە بەزى رەھبەرلەر كادىر ئۆستۈرۈشتە، ھەدېسىلا قول ئاستىدىكىلەرنىڭ ئىقتىدارى ۋە نەتىجىسىنى ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ گەپ ئاڭلايدىغان ياكى ئاڭلىمايدىغانلىقىنى نەزەرگە ئالىدۇ. بۇنىڭغا نۇرغۇن كىشى نارازى بولماق ئەمما ئۇنداق نارازىلىقنىڭ نېمە رولى بار، دەيسەن؟ ئەگەر جۇڭگو مەدەنىيىتىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىق قۇرۇلمىسى ئۆزگەرتىلمىسە، بۇنداق ھالەتنى ئۆزگەرتىمەن، دېيىش بەسىي مۇشكۇل. چۈنكى ئۇ بىزنىڭ قان ـ قېنىمىزغا سىڭىپ كەتكەن بىر خىل قىممەت قارىشىدىن كەلگەن.

خې شىن قەلىمىدىكى بۇ مۇھاكىمە ج ك پ خارىبىن شەھەرلىك پارتكوم «نەزەرىيە ئۆگىنىش»ژۇرنىلى نەشرىياتى «بىلىم خەزىنىسى» ژۇرنىلىنىڭ 2003 ـ يىل 5 ـ سانىغا بېسىلغان. **سېيىت تىلىۋالدى** تەرجىمىسى (تەرجىمان: جۇڭگو يېزا ئىگىلىك بانكىسى ش ئۇ ئار شۆبىسىدە)

ئېچىۋېتىلگەن مائارىپ ئوچۇق پىكىرلىك سىياسىيغا موھتاج

يېقىندا ژۇرنالدىن مۇنداق بىر ماقالە كۆرۈپ قالدىم. ماقالىدە ئامېرىكا، ياپونىيىلەردە ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن تارىخ ئىمتىھانىنى قانداق ئالىدىغانلىقى سۆزلەنگەن بولۇپ، ماقالە كىشىنى ھەقىقەتەن ئويغا سالاتتى.

ئامېرىكىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئېلىنىدىغان «دۇنيا تارىخى» ئىمتىھانىدا مۇنداق بىر سوئال چىقىرىلىپتۇ: ئەگەر چىڭگىزخاننىڭ ۋارىسى ئوگداي ئۆلمىگەن بولسا، ياۋروپادا قانداق ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەلگەن بولاتتى؟ سوئال ئىقتىسادىي، سىياسىي، جەمئىيەت قاتارلىق ئۈچ تەرەپتىن تەھلىل قىلىناتتى. بەزى ئوقۇغۇچىلار بۇ سوئالغا مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ: ئەينى زاماندا ئوگداي ئۆلمىگەن بولسا قورقۇنچلۇق چۇما كېسىلى ياۋروپاغا تارقالمىغان بولاتتى. شۇنداقلا پوپ ـ موناخلار ئاشۇ كېسەل ۋەجىدىن ئۆلمىگەن بولسا، كىشىلەر پەرۋەردىگارنىڭ مەۋجۇدلۇقىدىن گۇمانلانمىغان بولاتتى، ھەتتا ئىتالىيىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ گۈللىنىشى، ئىسپانىيە، جەنۇبىي ياۋروپانىڭ كۈچىيىپ، قۇدرەت تېپىشىمۇ ۋۇجۇدقا چىقمىغان بولاتتى. شۇنداقلا گېرمانىيە، ئاۋسترىيە ـ ھونگرىيە

ئىمپېرىيىسىمۇ مەۋجۇد بولمىغان بولاتتى. بېرىلگەن جاۋابلارنىڭ سەۋەبچانلىقى ئىنتايىن كۆچلۈك بولۇپ، كىشىنىڭ نەزىرى دائىرىسىنى كېڭەيتەتتى.

ياپونلار تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئېلىنىدىغان تارىخ ئىمتىھانىدا مۇنداق بىر سوئالنى چىقىرىپتۇ: ياپونىيە جۇڭگو بىلەن ئىلگىرى ئۇرۇش قىلغان، ناۋادا 21 ـ ئەسىردە ياپونىيە جۇڭگو بىلەن يەنە ئۇرۇشماقچى بوپقالسا، سىزنىڭچە، ئۇرۇشنىڭ ۋاقتى قايسى مەزگىللەرگە توغرا كېلەر؟ ئەگەردە ياپونىيە جەڭدە غەلبە قىلسا، قانداق غەلبە قىلىدۇ؟ مەغلۇب بولسچۇ؟ نېمە ئۈچۈن؟ نۇرغۇن ئوقۇغۇچى بۇ سوئالغا مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ: «بۇ ئۇرۇش تەيۋەن جۇڭگونىڭ ۋەتەن قوينىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن پارتلىشى مۇمكىن. چۈنكى تەيۋەن ۋەتەن قوينىغا قايتقاندىن كېيىن تەيۋەن جۇڭگونىڭ ئىچكى دېڭىزىغا ئايلىنىدۇ ـ دە، ياپونىيىنىڭ ئوتتۇرا شەرقتىن نېفت توشۇيدىغان ماي پاراخوتلىرى مالاككا بوغۇزىدىن ئايلىنىپ ئۆتۈشكە مەجبۇر بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن تەننەرق زور دەرىجىدە ئېشىپ كېتىدۇ. شۇڭلاشقا ياپونىيىنىڭ ماي توشۇغۇچى پاراخوتلىرى تەيۋەن بوغۇزىدىن ئۆتمەكچى بولۇدىكەن، جۇڭگو قوغلىغۇچى پاراخوتلارنى چىقىرىشقا توغرا كېلىدۇ. نەتىجىدە جۇڭگو ئارمىيىسى بىلەن كەسكىن بىر مەيدان جەڭ قىلىشتىن ساقلانغىلى بولمايدۇ. ئۇرۇشنىڭ ۋاقتى ئېھتىمال 2015 ـ 2020 ـ يىل ئارىلىقىغا توغرا كېلىشى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن ياپونىيە ھازىردىن باشلاپ جىددىي ئۇرۇش تەييارلىقىغا كىرىشىشى لازىم.»

ئادەمنى چۆچۈتىدىغان، ئەندىشىگە سالىدىغان بۇ جاۋابنى توغرا، ئىشەنچلىك، ئەقلگە مۇۋاپىق دېگىلى بولمىسىمۇ، بۇ، ئوقۇتقۇچىنىڭ يېتەكچىلىكىگە نىسبەتەن ئىنتايىن رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە. بىزنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇرىدىغىنى شۇكى، ئۇلارنىڭ دەرسخانا ھەتتا ئىمتىھانلاردىمۇ بىزدە ئىنتايىن نازۇك ھېسابلانغان سىياسىي، ئۇرۇش، دىپلوماتىيە، دۆلەتنىڭ تەقدىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك تېمىلار ئۇستىدە «سىياسىي خاتالىق»، «سىياسىي ئازدۇرۇش»، «دىپلوماتىك توقۇنۇش»دېگەنلەرنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، يۈرەكلىك پىكىر يۈرگۈزۈشىدۇ. بۇ نېمىدېگەن نەزەر دائىرىنى كېڭەيتىپ، كەلگۈسىنى كۆرىستىپ بېرەلەيدىغان ئۇسۇل ـ ھە؟! بۇ خىل تەربىيە ئوقۇغۇچىلارنى دۆلەتنىڭ سىياسىتى، كەلگۈسى تەرەققىياتىغا كۆڭۈل بۆلۈشكە يېتەكلەپ، ئۇلاردا كىچىكىدىنلا ئۆتمۈشنى يەكۈنلىيەلەيدىغان، كېلەچەكنى نىشانلىيالايدىغان ئىقتىدارنى يېتىلدۇرىدۇ.

بۇلارنى بەزى ئىمتىھان مەزمۇنلىرىمىز بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆرسەك، بىزنىڭ ئىمتىھان مەزمۇنلىرىمىزنىڭ نەقەدەر پۇچەك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىمىز. يەنە شۇ تارىخ ئىمتىھانىنى مىسالغا ئالساق، ئۇنىڭغا ساپلا دېگىدەك پالانى شەخس قاچان تۇغۇلۇپ، قاچان ئۆلگەن؟ قايسىبىر يىلى يۈز بەرگەن مەلۇم بىر ۋەقەنىڭ دەۋر ئارقا كۆرۈنۈشى، ئاقىۋىتى قانداق؟ قايسى ۋاقىتلاردا قايسى دۆلەتلەر بىلەن قانداق تەڭ ھوقۇقسىز شەرتنامىلارنى ئىمزالىغان؟ دېگەندەك پۈتۈنلەي تۇتۇرۇقسىز، قاتمال نەرسىلەر بولۇپ، نۆۋەتتىكى سىياسىي، كەلگۈسى تەرەققىيات، دۆلەتنىڭ ئىستىقبالى، خەلقئارالىق توقۇنۇش دېگەنلەر بىلەن ئۇنچىلىك مۇناسىۋىتى يوق. ئامېرىكا، ياپونىيەلەرنىڭكىدەك جانلىق، ئىدىيەۋىلىكى يۈكسەك بولغان مەزمۇنلارغا تويۇنغان تېمىلاردىن ئېغىز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس.

ناۋادا، دۆلىتىمىزنى ئوقۇغۇچىلارنىڭ سىياسىيغا ۋە دۆلەتنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلۈشىنى چەكلەيدۇ، دېيىلسە تولىمۇ بىمەنە بوپ قالىدۇ. بىزنىڭ بالىلىرىمىز سومكىسىنى يۈدۈپ مەكتەپكە كىرگەن بىرىنچى كۈنىدىن باشلاپلا ئوقۇتقۇچىلار ئۇلارغا قارىتا ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسى ئېلىپ بېرىپ، «دۆلەتنىڭ گۈللىنىشى ياكى خارابلىشىشىدا ھەر بىر ئادەمنىڭ مەسئۇلىيىتى بار» دېگەن قاراشنى تۇرغۇزۇپ، لىۇخۇلەن، دۇڭ سۈنرۇي، خۇاڭ جىگۇاڭ قاتارلىقلاردىن ئۆگىنىشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. بۇ قەھرىمانلاردىن ئەلۋەتتە ئۆگىنىش كېرەك. لېكىن ۋەتەنپەرۋەرلىك ھاياتىنى قۇربان قىلىشتەك پەقەت بىر خىللا بولمايدۇ. ئۇنداقتا ۋەتەننى سۆيۈش دېگەن نېمە؟ بۇ، دۆلەتنى ئۆزۈمنىڭ دۆلىتى، مەن كەلگۈسىدىكى دۆلەتنىڭ خوجايىنى دەپ بىلىش، چوڭ ئىشلارنى ئويلاش، خوجايىنلىق بۇرچىنى ئادا قىلىش دېگەنلىك. ئۇلاردا دۆلەتنىڭ تەرەققىياتى توغرىسىدا باش قاتۇرۇش ئادىتىنى شەكىللەندۈرۈپلا قالماستىن، بەلكى دۆلەتنىڭ تەرەققىياتىنى پىلانلاشقا قاتنىشالايدىغان ھوقۇقمۇ بولۇشى كېرەك. بىزنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىمىزمۇ غەرب دۆلەتلىرىدىكى بەزى مەكتەپلەردىكىدەك ھەمشە رەئىس جۇمھۇر (زۇڭتۇڭ) سايلاش ئويۇنىنى ئوينىشى، ئىجرا قىلىشنىلا بىلىپ، ئويلىنىشنى بىلمەيدىغان ياكى ئۆزىنى پەقەتلا بىر تەقدىم قىلغۇچى قەھرىمان ھېسابلاپ قالماسلىقى كېرەك. ئەمەلىيەتتە بۇلارنىڭ ھەممىسى مائارىپتىكى ئولپان پاراڭلاردىن ئىبارەت بولۇپ، بۇنىڭدا مەزكۇر نۇقتىنەزەر ئاجىزلاشتۇرۇلغان ياكى گەپنىڭ پوسكاللىسى ئېپىقېچىلغان. مەسىلەن، دەرسلىكلىرىمىزدە ماركسنىڭ بۈيۈك بريتانىيە مۇزېيىدىكى ئاياغ ئىزى ھەققىدە ھېكايە بار. لېكىن دەرسلىكتە ئۇ ھېكايىلەر پەقەت ئوقۇغۇچىلارنى غىلۇ ـ پىلۇ قىلماي باش چۆكۈرۈپ ئۆگىنىشكىلا ئۈندەيدىغان ئۆرنەك سۈپىتىدىلا تىلغا ئېلىنغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ماركسنىڭ قەلبىگە پۈككەن ئۇلۇغۋار سىياسىي غايىسىگە سەل قارالغان. ناۋادا، ماركس ھۆكۈمدارلارغا ئىسيانكارلىق روھى بىلەن نەزەريە جەھەتتە جەڭ ئېلان قىلىپ، قوشۇمچە قىممەت تەلىماتى ئارقىلىق پرولېتارىيات ئىنقىلابىنى قوزغىمىغان بولسا، ئۇنىڭ بۈيۈك بريتانىيە مۇزېيىدىكى ئاياغ ئىزىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن، دەيسىز؟

يەنە شۇ تارىخ ئوقۇتۇشنى مىسالغا ئالساق، تارىخ ئۆگىنىشنىڭ زادى قانداق ئەھمىيىتى بار؟ بۇنىڭ جاۋابى كۆڭۈلدىكىدەك: «كەلگۈسىنى بىلەي دېسەڭ تارىخ ئۆگەن» دېگەنلىك بولۇپ، ياپونلارنىڭ تارىخ ئوقۇتۇشى مۇشۇ نۇقتىنى چىقىش قىلغان. يەنى ياپونلار 20 يىلغىچە تارىخ ئۆگىنىشنى تەشەببۇس قىلىپ، كىشىلەرنى كەلگۈسىدە قانداق قىلىشقا ئىلھاملاندۇرىدۇ. بىراق بىزنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىمىز بولسا تارىخ دېگەن تارىخ، كەلگۈسىگە نىسبەتەن ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق، دەپ قاراپ، تارىخ ئۆگىنىشنىڭ دۆلەتنىڭ ئىستىقبالى ۋە شەخسنىڭ مەسئۇلىيىتى بىلەن قانداق باغلىنىشى بارلىقىغا قىلچىمۇ پەرۋا قىلمايدۇ. ئۇنداقتا مەسلىنىڭ تۈگۈنى زادى قەيەردە؟ سۆزلەپ

كەلسەك، مەسىلىنىڭ نېگىزى يەنىلا ئوچۇق پىكىرلىك سىياسىينىڭ كەم بولغانلىقىدا. نۇرغۇن كىشى سىياسىي مەسىلە، ئۇرۇش مەسىلىسى، دىپلوماتىيە مەسىلىسى، دىنىي مەسىلە، شۇنداقلا دۆلەت تۈزۈلمىسى ھەم دۆلەت تۈزۈمى ھەققىدىكى مەسىلىلەرگە كۆڭۈل بۆلسىمۇ، ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەزەلدىن تەگكىلى بولمايدىغان «سەزگۈر مەسىلە»دەپ ھېسابلانغاچقا، دەرسلىك كىتابلار ھەم دەرسخانىلاردا سۆزلەشكە چەك قويۇلغان. مۇبادا ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلسىڭىز، بەزىلەر شۇ ھامان ئۆكتە قوپىدۇ. بۇنىڭ بىلەن «سىياسىيغا ئەھمىيەت بەرمەي، ئوقۇتۇشتا لېبرالىزملىق قىلىپ، دىپلوماتىيە تالاش ـ تارتىشى ۋە خەلقئارا ماجرانىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەبكار بولغان»دەپ ئەيىبلىنىپ، ھەر خىل ـ ھەر قىسما قالپاقلار بېشىڭىزغا كىيدۈرۈلۈشكە باشلايدۇ ـ دە، «خاراكتېرى ئېغىر»دەپ قارىلىپ، نان بېرىۋاتقان خىزمىتىڭىزدىنمۇ ئايرىلىپ قېلىشىڭىز مۇمكىن. بۇ كۈنلەردە خىزمىتىدىن ئايرىلىپ قېلىۋاتقانلار شۇنچە كۆپ تۇرسا، كىممۇ يەنە خىزمەت ئورنىغا چاقچاق قىلالايدۇ، دەيسىز؟ شۇنىڭ ئۈچۈن تارىخ دېگەن تارىخ، ئۇ كەلگۈسىدىن بىشارەت بېرەلمەيدۇ، «ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۇگۈنكى ئۆپكە ئەلا»دەپ قاراش ئەۋج ئالغان.

بىر قىسىم جاسارەتلىك ـ مەردانە كىشىلەر خېلى بۇرۇنلا جۇڭگونىڭ بەزى مەدەنىيەت ـ مائارىپىنى ئەمەلىيەتتە ئەخلەت مائارىپتۇر، دەپ كۆرسەتكەن. ئەمەلىيەتتە، ئېچىۋېتىلگەن كۆز قاراش بويىچە ئويلاپ كۆرۈدىغان بولساق، بۇ گەپ ئازراقمۇ ئاشۇرۇۋېتىلمىگەن. ھازىر بىزدە ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرگەن كۈرمىڭ ئوقۇغۇچى، ھەتتا ماگىستىر، دوكتورلار بار، ئەمما ئۇلارنى نېمە ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئورۇن چىقمايدۇ؟ ئۇلار نېمە ئۈچۈن دۇفۇ (پۇرچاق ئويۇتمىسى) دۇكىنى، گۆش دۇكىنى ۋە چوشقا فېرمىسى ئېچىشقا مەجبۇر بوپقالىدۇ؟ بۇ بىزدە ئىختىساسلىقلارنىڭ ئېشىپ ـ تېشىپ تۇرغانلىقىدىنمۇ؟ مەن بۇنداق بىمەنە گەپلەرگە قىلچىمۇ ئىشەنمەيمەن. بۇنىڭدىكى تۈپ سەۋەب يەنىلا شۇ نۆۋەتتىكى مائارىپ تۈزۈلمىسى ۋە مائارىپ مەزمۇنىنىڭ «ئارمانغا تۇشلۇق دەرمانى يوق» بىر تۈركۈم كىشىلەرنى تەربىيىلەپ قاتارغا قوشقانلىقىدا.

مائارىپ سىياسىيلاشقان مائارىپ بولۇپ، ئوچۇق پىكىرلىك سىياسىي بولمىغاندا ئېچىۋېتىلگەن يۇقىرى قاتلاملىق مائارىپتىنمۇ ئېغىز ئاچقىلى بولمايدۇ. ئېچىۋېتىلگەن يۇقىرى قاتلام مائارىپ كىشىلەرنىڭ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى قاناتلاندۇرۇشنىڭ زۆرۈر شەرتى، شۇنداقلا ھەقىقىي ئىختىساسلىقلارنى، بولۇپمۇ دۆلەت تايانچىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇشنىڭ تۈپ شەرتى. ناۋادا بىز ئەۋلادلىرىمىزنىڭ ۋەتەننى سۆيۈدىغان، ۋەتەننىڭ خوجايىنلىرى بولىدىغان، ۋەتەننىڭ كەلگۈسىنى يارىتالايدىغان قابىلىيەتلىك كىشىلەردىن بولۇپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلىدىكەنمىز، ئۇنداقتا چوقۇم مائارىپىمىزدىكى «سىياسىي سەزگۈرلۈك كېسىلى»نى تۈپتىن داۋالاپ ساقايتىپ، مائارىپتىكى بارلىق «سىياسىي چەكلەنگەن رايونلار»دىكى چەكلىملىكلەرنى قەتئىي بۇزۇپ تاشلاپ، ئۇلارنى دۆلەتنىڭ تۈزۈلمىسى، تۈزۈملىرى، ھەربىي ئىشلار، دىپلوماتىيە قاتارلىق ئۆزلىرى قىزىقىدىغان تېمىلار ئۈستىدە ئەركىن ـ ئازادە پىكىرلىشىپ، سۆزلىشىشىگە يول قويۇشىمىز كېرەك. ۋەتىنىمىزنىڭ كەلگۈسى تايانچىلىرى بىپايان دالىلاردا ئەركىن ـ ئازادە ئۆسۈپ يېتىلسۇنكى، ھەرگىزمۇ تەشتەك ياكى چىتلاق ـ قورغانلار ئىچىگە بەنت بوپقالمىسۇن!

جاڭ شىنياڭ قەلىمىدىكى بۇ مۇھاكىمە ج ك پ خېبېي ئۆلكىلىك كومىتېتىنىڭ نەشر ئەپكارى «خېبېي گېزىتى»نىڭ رىياسەتچىلىكىدە چىقىرىلىۋاتقان «فېلىيەتونلار ئايلىق ژۇرنىلى»نىڭ 2004 ـ يىل 12 ـ سانىغا بېسىلغان. **ھاۋاگۈل قۇربان** تەرجىمىسى (تەرجىمان: مارالبېشى ناھىيە 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇئەللىمەسى)

بىچارە پادىشاھ

20 ـ ئەسىرنىڭ 20 ـ يىللىرىدىكى دىبەي ئات بەيگىسى بايرىمى مەزگىلىدە ئەنگلىيە پادىشاھىسى جورجى V مەپىگە ئولتۇرۇپ، ئەنگلىيىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى ئىپسوم بازىرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا، بىر قەلەندەر بۇنى سېزىپ قالىدۇ. ئۇ خۇددى يەلتاپان ـ شاتۇردەك مەپە بىلەن تەڭ يۈگۈرۈپ ماڭىدۇ. ئۇ يۈگرەۋېتىپ، كوچىدا پۇل تىلەيدىغان قالپىقىنى پادىشاھقا تەڭلەپ، پۇل تەلەپ قىلىدۇ. فوتوگراف خېلتون كود ئۇستىلىق بىلەن بۇ كۆرۈنۈشنى سۈرەتكە تارتىۋېلىپ، ئاخبارات سۈرەتچىلىكى تارىخىغا كلاسسىك ئەسەردىن بىرنى بارلىققا كەلتۈردى. يېقىندا جۇڭگودىكى بىر ژۇرنال بۇ سۈرەتنى باسقاندا چۈشەندۈرۈشىگە: «بۇ سۈرەتتىن مەپىدە ئولتۇرغان ئەرلەرنىڭ ھاكاۋۇرلۇقى بىلەن قەلەندەرنىڭ جىددىي ھەم تەشۋىش ئىچىدىكى ھالىتى ئوتتۇرىسىدا روشەن پەرق بار»دەپ يېزىپ يازغان.

مەن تېخى مەپىدىكى ئەرلەرنىڭ ھاكاۋۇرلۇقى بىلەن قەلەندەرنىڭ تەشۋىشلىك ھالىتىنى ھېس قىلالمىدىم. مەپىدە ئولتۇرغان ئادەم جەمئىي ئۈچ بولۇپ، بىرى ئوقۇرمەنگە كەينىنى قىلىپ تۇرغان، ئۇنىڭدىن ھېچقانداق ئىپادىنى كۆرگىلى بولمايدۇ. بىرسى قەلەندەر بىلەن ئوخشاشلا مەپە ئىچىگە قاراپ بېشىنى تۆۋەن قىلىپ تۇرغان. ئوتتۇرىدىكى ساقاللىق كىشى بولسا پادىشاھ، ئۇ تېخىچە قەلەندەرگە قاراۋاتىدۇ (كېيىن پۇل بەردىمۇ ياكى بەرمىدىمۇ ۋە ياكى پۇل بەرگەن چاغدا ئاپپاراتنىڭ كونۇپكىسى بېسىلمىدىمۇ؟ بىز بۇنى بىلمەيمىز). ھاكاۋۇرلۇق قانداق بولىدۇ؟ قەلەندەر بولسا مەپىنى قوغلاپ كەلگەن، قوغلىغىنى پادىشاھنىڭ مەپىسى بولۇپ چىقتى. بولمىسا، چوقۇم پۇل ئالالايدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، يۈرىكىنى قاپتەك قىلىپ قالايمىقانچىلىق چىقىرىشقا پېتىنارلارمىدى؟ مۇشۇنداق تۇرسا يەنە قورقۇنچتىن سۆز ئېچىش مۇمكىنمۇ؟ مەن كەسپىي سەنئەتكار بولمىساممۇ، يەنە بىر تەرىپىنى ھېس قىلالىدىم: ھەي بىچارە پادىشاھ!

پادىشاھنى بىچارىلىكتە قەلەندەر بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. پادىشاھ ئالىي دەرىجىلىك شىلەپە، پەلتۇكىيىدۇ، تۆت چاقلىق مەپىدە

ئولتۇرىدۇ، يەمەك ـ ئىچمەكتىن، ئاچ ـ يالىڭاچ قېلىشتىن ئەنسىرەپ مەيدۇ. قەلەندەرنىڭ ئۇستۇبشى تولىمۇ ئەبگار، يۈگۈرۈپ مەپدەكى بايۇەچچىلەردىن پۇل تىلەيدۇ. مېنىڭچە، پادىشاھ يەنىلا بىچارە. بۇ يەردە مېنىڭ پادىشاھنى بىچارە دېگىنىم، ئۇنى بىزنىڭ جۇڭگو-نىڭ پادىشاھلىرىغا سېلىشتۇرغىنىم. ئالىي دەرىجىلىك پىكاپقا ئولتۇرماستىن، ئەكسىچە تۆت چاقلىق مەپدە يېزا ـ بازارلارنى ئايلىنىش، ئەلۋەتتە ئەنگلىيىچە رومانتىكا، ھەم بىر خىل ھۇزۇرلىنىش. بەلكىم دۆلەت ئەھۋالى شۇنداق بولسا كېرەك. ھەتتا چاپانچىلار بىلەن قوغدىغۇچىلارمۇ يوق، يەر ـ جاھاننى زىلزىلىگە سالغۇدەك تەكرىقۇتلۇق جاسارەتمۇ يوق. بىزنىڭ جۇڭگونىڭ پادىشاھلىرىغا قاراپ بېقىلا: بىر قاراشتىلا ھەقىقىي بىر ئەجدىھانىڭ سۇر ـ ھەيۋىسى چىقىپ تۇرىدۇ، تەختىراۋانغا ئېسىل يوپۇقلار يېپىلغان، رەڭلىك بايراقلار لەپىلدەپ، ئۇزۇن سەپ تارتىپ كۈن نۇرىنى توسۇۋالغان، ياساۋۇللار قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىپ، قىلىچ ـ نەيزىلەر كۆككە تاقاشقان. خان ئوردىدىن چىقسىلا يەر ـ جاھان لەرزىگە كېلىدۇ، يەرلىك مەنسەپدارلار بارلىق گۇمانلىق «ئونسۇر»لارنىڭ ھەممىسىنى «تازىلايدۇ». قاتمۇقات مۇھاپىزەتچىلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، قاتاردا يوق ئۇششاق مەنسەپدارلارنى يېقىنمۇ كەلتۈرمەيدۇ. نەدىمۇ قەلەندەر ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىدىغان ئىش بارئىكەن؟ جۇڭگو خانلىرىنىڭ ئوندىق ئوردىدىن چىقىشى ماھىيەتتە قاتىللارنىڭ ئەل ـ ئاۋامغا قورقۇنچ سېلىشى بولماي نېمە؟ ئوتتۇرا ئەسردىكى جۇڭگو خانلىرىنى دېمەي، پەقەت (ئەنگلىيە پادىشاھسى جورجىي V بىلەن) ئوخشاش بىر دەۋردە ياشىغان پادىشاھ يۈەن شىكەي بىلەن سېلىشتۇرۇپ باقايلى: يۈەن خاقان ئوچ قەدەمدە بىر پوست، بەش قەدەمدە بىر قاراۋۇلخانا قۇرغان. سىرتقا چىققاندا ئوپمۇ ئوخشاش پىكاپلار تىزىلىپ، قايسى پىكاپتا جۇڭگو خەلقنىڭ خوجىسى ئولتۇرغانلىقىنى بىلەلمەي قالمىز. قەلەندەرگە ئەرزىمەس جېنىنىڭ لازىمى بولمىسمۇ، پادىشاھنىڭ يېنىغا بارالمايدۇ. ئەنگلىيە پادىشاھسى بىلەن جۇڭگونىڭ پادىشاھسىنى قويۇپ تۇرۇپ، پادىشاھدىن نەچچە دەرىجە تۆۋەن تۇرۇدىغان «خەلقنىڭ چاكار»لىرىغا سېلىشتۇرۇدىغان بولساقلا، ئۇنىڭ «ھۇزۇرلىنىش» ئۆلچىمىنىڭ نەقەدەر تۆۋەن ئەكەنلىكىنى ھېس قىلالايمىز. مەسىلەن، ئۇنىڭغا سوغدىشىپ ماڭىدىغان قاتار ـ قاتار پىكاپلار، چاس بېرىپ تۇرغان قاراۋۇللار ۋە ئۇنىڭغا يول ئېچىپ ماڭىدىغان ساقچى ماشىنىسىمۇ يوق. ئېيتقاندا، ئۇنداق «يېگانىلىق»، ئەرزىمەس بايۇەچچىنىڭ كوچا كەزگىنىدەك ئۇنداق چوكۇنەملىك، ھەتتا تىلەمچىلەرمۇ ھېيىقماستىن ئالدىنى توسۇپ تىلەيدىغان ئۇنداق سەتچىلىككە، ھەممە ئۆپچۆرىسىدە «خوش خوجام» دەپ پەرۋانە بولۇدىغان «خەلقنىڭ چاكارلىرى» دىن كىممۇ چىدىيالسۇن؟

شۇمۇ پادىشاھ بولدىمۇ؟ سۇر ـ ھەيۋىسى ئادەتتىكىچە بولغان رەھبىرىي يولداشلارغىمۇ يېتەلمىگەن تۇرسا، بىچارە بولماي قالامدۇ؟ ئەجنەبىي پادىشاھلار نېمىشقا بۇنداق بىچارە، يەنە كېلىپ بىز بىلەن بەسلىشەلمەيدۇ؟ مېنىڭچە، بۇنى «ئەجدىھا ئۇرۇقى» مەسىلىسى دېيىش كېرەك. بىز دۇنيادىكى بىردىنبىر «ئەجدىھا ئۇرۇقى»، ئۇلار بولسا بەلكىم ئات ـ كالا، چاشقان قاتارلىق تالىنى يوق ھەمدە توخۇ يۇرەك ئۇرۇقلاردىن بولۇشى مۇمكىن. «ئەجدىھا ئۇرۇقى»دېگىنى ئەجدىھادەك نۇسرەت قۇچقان، يەر ـ زېمىننى يۇتۇۋەتكىدەك ئىمپېراتورلۇق سۇر ـ ھەيۋىسى بار دېگەنلىك بولىدۇ. «ئەجدىھا ئۇرۇقى»دىن بولمىغانلار مەڭگۈ بىزگە يېتەلمەيدۇ.

گەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە بىرسى: ئاغزىڭنى يۇم، بۇ، «قانداشلىق نەزەرىيىسى»نى تەرغىب قىلغانلىق دەپ ۋارقىرىدى. ئۇنداقتا مەن خاتالىقىمنى بوينۇمغا ئالاي. مەن ھاماقەتلىك بىلەن «ئەجدىھا ئەۋلادلىرى»دىن جاۋاب ئىزدەپ، ۋەتەنپەرلىك قىزغىنلىقىمنى ئىپادىلىدىم. مەن «قانداشلىق» نەزەرىيىسى»دىن ۋاز كەچتىم. يەنە ئويلىنىپ باقاي. ھە... ئېسىمگە كەلدى. ئۇقۇشمىچە، ئىلمىي مىزانلىق ئالدىنقى چېن سۇلالىسى مەزگىلىدە ياۋروپادا ئىپتىدائىي دېموكراتىيە تۈزۈمى ئورنىتىلغان، پادىشاھ قىلىچ ـ نەيزىنىڭ كۈچىگە تايىنىپ ھوقۇق ئىگىلىمەستىن، بەلكى سايلىغۇچىلارنىڭ سايلىمى ئارقىلىق پادىشاھ بولغان. شۇڭا بەزى سايلىغۇچىلار مۇنداق دېگەن: ئەگەر سەن بىز تۈزگەن قانۇن بويىچە ئىش بېجىرمىسەڭ، بىز سېنىڭ يەنە پادىشاھ بولۇشۇڭغا يول قويمايمىز.

ھەقىقەتەن مەدەنىيەت قانداشلىقى مۇناسىۋىتى ياۋروپادا «ئەجدىھاچە تۈزۈلمە»نىڭ شەكىللىنىشىنى چەكلىگەنلىكى ئۈچۈن، «ئەجدىھا ئۇرۇقى»دىن ئاجىز كەلگەنمۇ؟ مەن راستتىنلا بىر نېمە دېيەلمەي قالدىم، تەلىم بەرگەيسىلەر!

سۆجۈكچىي قەلىمىدىكى بۇ فېلىيەتون «دۇنياغا نەزەر» ژۇرنىلىنىڭ 2003 ـ يىل 6 ـ سانىغا بېسىلغان. **مەمتىمىن مەھمۇت** تەرجىمىسى (تەرجىمان: يەكەن پېداگوگىكا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى)

بىمەنە «چەكلىمە»

جۇڭگولۇقلار ئۆز دۆلىتىدە يېغىلىش ئۆتكۈزگەندە قايسى تىلدا ئالاقە قىلىدۇ؟ بۇ بەلكىم ئەجەبلىنىشكە تېگىشلىك ئەڭ ئەقەللىي مەسىلىلەرنىڭ بىرى بولسا كېرەك. جۇڭگولۇقلارنىڭ خەنزۇ تىلىدا سۆزلىشىدىغانلىقىنى كىممۇ بىلمەسۇن؟

دەرۋەقە ھەيران قالارلىق ئىشلار دائىم ئادەتتىكى ئىشلاردىن كېلىپ چىقىدۇ. جۇڭگولۇقلار ئۆز دۆلىتىدە يېغىن ئاچقاندا خەنزۇ تىلىدا سۆزلىشىنى «چەكلەيدۇ». شاڭخەيدە ئەمدىلا ئاياغلاشقان دۇنيادىكى جۇڭگولۇق فىزىكا ئالىملىرىنىڭ 4 ـ نۆۋەتلىك يېغىندا، يېغىلغانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك جۇڭگولۇقلار ئىدى. ئەمما ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمىدىن تارتىپ خاتىرىلەشكىچە، پىكىر بايان قىلىشتىن تارتىپ سوئال سوراشقىچە، ھەتتا ۋەكىللەرنى يېغىن مەيدانىغا باشلىغۇچىلارنىڭ سۆزلەشلىرىگە قەدەر ھەممىسى ئىنگلىز تىلىدا ئىكەن.

بەزىلەر خەنزۇ تىلىدا دوكلات بېرىشنى ئىلتىماس قىلغان بولسىمۇ، رۇخسەت قىلىنمىغانلىقتىن، ئامالسىز پىششىق بولمىغان ئىنگلىز تىلىدا دوكلات قىلىپ، مەقسىتىنى ئوچۇق بايان قىلالمىغان. بىر ئاز ئىلمىنىڭ قارىشىچە، دوكلاتلارنىڭ كۆپىنچىسىنى خەنزۇ تىلىدا بايان قىلغاندا پۈتۈنلەي ئوچۇق چۈشەندۈرگىلى بولىدۇكەن، شۇنداقلا ئاسانلا چۈشىنۈالغىلى بولىدۇكەن. ھەتتا چەت ئەللەردە تۇرۇشلۇق ئاز ساندىكى خەنزۇ ئالىملار كۆزدە تۇتۇلغان ئىنگلىزچە بىلەن خەنزۇچىنى ئارىلاشتۇرۇپ يېگىچە بايان قىلىش تەلىپىمۇ «خەلقئارالىق قائىدە» ۋەجىدىن رەت قىلىنىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن ئىنگلىزچىنى پىششىق بىلمەيدىغان نۇرغۇن ۋەكىلنىڭ زۇۋان سۇرۇشىگە مۇمكىن بولماپتۇ.

يىغىن تەشكىللىگۈچىلىرىنىڭ بۇ ئاتالمىش «خەلقئارا قائىدە»دە چىڭ تۇرۇۋېلىشىنى قەستەنلىك بىلەن «قارىغۇنى ياردا قىستاش» دېمىگەن تەقدىردىمۇ، لېكىن ئۇ يەنىلا ئەقەللىي ساۋاتنىمۇ چۈشەنمىگەنلىك، خالاس! بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئالتە خىل تىلدا ئۆز خىزمىتىنى يۈرگۈزىدۇ، خەنزۇ تىلى بولسا ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرى. «خەلقئارالىق قائىدە» بويىچە بولغاندا، خەنزۇ تىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئالتە خىل خىزمەت تىلىنى بىرلىكتە ئىشلىتىش كېرەك. جۇڭگونىڭ دۆلەت كۆچىنىڭ كۆندىن-كۈنگە زورىيىشىغا ئەگىشىپ، چەت ئەللەردە خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىدىغانلار كۈنسايىن كۆپەيدى، خەنزۇ تىلى ئاللىبۇرۇن دۇنيادىكى كۆچلۈك تىللار قاتاردا مەيدانغا چىقتى. بىز نېمىشقا يەنىلا ئىنگلىز تىلىنى ئەزىزلەپ «تۆر»گە چىقىرىپ قويىمىز؟

كىشىنى قايىل قىلدىغىنى دېگەك جاۋجۇڭ پروفېسسور بولۇپ، ئۇ ھەر قانداق «چەكلەش»لەرگە قارىمايدىغان، خەنزۇ تىلىدا دوكلات بېرىشنى داۋاملاشتۇرغان. ئەمەلىيەتتە دېگەك پروفېسسورنىڭ ئىنگلىز تىلى سەۋىيىسى كىشىنى قايىل قىلارلىق ئىكەن. ئەمما ئۇ نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ۋاقتىتىمۇ خەنزۇ تىلىدا سۆزلىگەنىكەن. ئۇ: «خەنزۇ تىلى بولسا مېنىڭ ئانا تىلىم»دېگەن. بىر قېتىم دېگەك جاۋجۇڭ خەنزۇ تىلىدا ئىلمىي قاراشلىرىنى بايان قىلىش بىلەن بىرگە يەنە دەرىجىدىن تاشقىرى فىزىكا ئىلمى ھەققىدە پىكىر بايان قىلغان. جۇڭگولۇقلار دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە كەڭ تارالغان، ئەمما مەيلى ھەر قانچە يىراقتا بولسۇن ياكى پەرق ھەر قانچە چوڭ بولسۇن، يەنىلا خەنزۇ تىلىدىن ئايرىلالمايدۇ. بۇ، جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ لەتلىرى چوڭ ئىتتىپاقلىقىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە مۇستەھكەملىنىشىدىكى ئاساستۇر. دېگەك جاۋجۇڭنىڭ باشچىلىقىدىكى كىشىلەر ئىختىيارسىز كىشىنىڭ ھۆرمىتىنى قوزغايدۇ. بىزنىڭ دىيارىمىز خاسىيەتلىك، ھەرگىزمۇ ھاقارەتلىك ئەمەس. چۈنكى نەچچە يۈز ئەسىردىن بېرى ئەجداد ـ ئەۋلادلار بۇ زېمىندا ياشاپ كەلگەن. خەنزۇ تىلىنى ئۇغلاشقا بولىدۇكى، ھەرگىزمۇ كەمسىتىشكە بولمايدۇ. چۈنكى ئۇ جۇڭخۇا مەدەنىيىتىنىڭ توختىماي، مەڭگۈ گۈللەپ ـ ياشنىشىدىكى مەنىۋى باغچە. بۇ باغچىمىزنى قوغداش، خەنزۇ تىلىنى قەدىرلەش ـ ئەمەلىيەتتە مىللەتنى قەدىرلەش دېمەكتۇر. مانا، دۆلتىمىز دۇنيا سودا تەشكىلاتىغا كىرگەندىن كېيىن نۇرغۇن ئىشىمىز خەلقئارالىق تەرتىپ بويىچە مېڭىۋاتىدۇ. ئەمما مىللىي ئەنئەنە، مىللىي مەدەنىيەت، مىللىي روھ، تىل ـ يېزىقنى ھەرگىزمۇ بۇ قېلىپقا سېلىشقا بولمايدۇ. فرانسىيە، گېرمانىيە قاتارلىق كۆپلىگەن دۆلەت ھەتتا ئۆز يېزىقىغا ئىنگلىزچىنىڭ ئارىلىشىپ قېلىشىنى چەكلىدى؛ روسىيە رەئىس جۇمھۇرى پۈتىنمۇ بۇيرۇققا ئىمزا قويۇپ، رۇس تىلىنىڭ ساپلىقىنى قوغداشنى تەلەپ قىلدى.

ئېنىقكى، تىل ـ يېزىق بىلەن دۆلەت، مىللەتنىڭ تەقدىرى زىچ باغلانغان. بىز بۇ توغرىلىق نېمىشقا ئويلانمايمىز؟

ھېلىمۇ يادىمدا تۇرۇپتۇ. كىچىك ۋاقتىمدا مۇئەللىم بىزگە (ف-رانسىيە يازغۇچىسى) دوۋدېتنىڭ «ئاخىرقى بىر سائەتلىك دەرس» ناملىق ھېكايىسىنى چۈشەندۈرۈۋېتىپ: «بىر مىللەتنى يوقىتىدىغان ئەڭ رەزىل ۋە ئەڭ ئۇنۇملۇك ۋاستە ـ شۇ مىللەتنى ئانا تىلىدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇرلاش» دېگەنىدى. (بۇ دۇنياۋى داڭلىق ھېكايە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ ئەدەبىيات دەرسلىكىدە ئوقۇتۇلماقتا. ـ ئۇيغۇرچە نەشر مەسئۇل مۇھەررىدىن تولۇقلىما). ئۇ سۆزلەۋېتىپ يىغلىۋەتكەنىدى. بىزمۇ تەڭ يىغلاپ كەتتۇق. ـ بىز ئېلىمىزگە تاينىپ ياشايمىز، تىلىمىزغا تايىنىپ تەرەققىي قىلىمىز، ـ دېگەنىدى ئۇ، ـ بۇ «ئاخىرقى بىر سائەتلىك دەرس» ئەمەس، بەلكى مەڭگۈلۈك دەرستۇر!

ۋېن جىچۈەن قەلىمىدىكى بۇ مۇلاھىزە «تەرمىلەر» ژۇرنىلىنىڭ 2005 ـ يىل 2 ـ سانىغا بېسىلغان. **ئۆمەرجان ئابدۇقادىر** تەرجىمىسى (تەرجىمان: پېچان ناھىيە چىقتىم بازار خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ خىزمەتچىسى)

پەرىشتىنىڭ سوئالى ۋە سوۋغىسى

ئۇچ ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن جەننەتنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەپتۇ، ئۇلار سودىگەر، سىياسىيون ۋە ئەسكەر ئىكەن. جەننەتنىڭ ئىشكىدىن كىرىدىغان ۋاقتىتا بىر پەرىشتە چىقىپ ئۇلارنىڭ ئالدىنى توسۇۋاپتۇ ھەم ئۇلارغا:

ـ ئەپەندىلەر، سىلەر ئاۋۋال تەڭرىنىڭ ئۇچ سوئالىغا جاۋاب بېرىسىلەر، ئاندىن ئۆزۈڭلەر ئەڭ مۇھىم دەپ قارىغان نەرسە قاچىلانغان قاپچۇقنى ئېلىپ كىرىپ كەتسەڭلەر بولىدۇ، ـ دەپتۇ.

سودىگەرنىڭ خېلى بۇرۇنلا تاقىتى ـ تاق بولغان بولۇپ، شۇڭا ئۇ ئەڭ ئاۋۋال ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ. بۇ ھالنى كۆرگەن پەرىشتە كۇلۇمسىرىگىنىچە ئۇنىڭدىن سوئال سوراشنى باشلاپتۇ:

ـ سىز ئۇچۇن دۇنيادا ئەڭ مۇھىم نەرسە نېمە؟

ـ پۇل، ـ دەپتۇ سودىگەر كېسىپلا.

ـ ياخشى. ئۇنداقتا سىزدىن سورايدىغان ئىككىنچى سوئالىم، بۇنداق دېيىشىڭىزدىكى ئاساسىڭىز نېمە؟

ـ پۇللا بولسا ھەممە نەرسىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

ـ ئۇنداقتا، ئەگەر سىزنى ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىلەك دېسە، كېچىلەمسىز؟

سودىگەر ئىختىيارسىزلا كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە:

ـ جەننەتنىك كىرىش بىلىتىنى سېتىۋېلىشنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ھەرگىزمۇ ۋاز كەچمەيمەن، ـ دەپتۇ.

سوئال سوراش ئىياغلاشقاندىن كېيىن پەرىشتە بىر قاپچۇقنى چىقىرىپ: «بۇ قاپچۇقنى ئېلىپ كىرىپ كەتسىڭىز بولىدۇ»دەپتۇ.

سودىگەر قاپچۇقنى ئېچىپ قارىسا ئىچىگە لىقمۇ لىق ئالتۇن قاچىلانغانكەن، شۇڭا ئۇ خۇشھاللىقىدىن قىنـ قىنغا پاتمىغان ھالدا كىرىپ كېتىپتۇ.

پەرىشتە قاتتىق ئېچىنغان ھالدا: «مال ـ دۇنيا ئەكېلىدىغان بەخت چەكلىك بولىدۇ» دەپتۇ ۋە سىياسيونغا قاراپ سوئال سوراشنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

ـ سىز ئۇچۇن ئەڭ مۇھىم نەرسە نېمە؟

ـ ئەلۋەتتە ھوقۇق، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سىياسيون.

ـ ئۇنداقتا، ئاساسىڭىزنى قويۇپ بېقىڭ، ـ دەپتۇ پەرىشتە.

ـ ھوقۇق ھەممىگە قادىر، تېگى ـ تەكتىدىن ئېيتقاندا، ھوقۇق دېمەك ـ بەخت دېمەكتۇر، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سىياسيون.

ـ مۇبادا ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىشكە توغرا كەلسە، كېچىلەيمۇ سىز؟ ـ دەپ سوراپتۇ پەرىشتە.

ـ نېمىشقا ۋاز كەچكۈدەكمەن، بۇ ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سىياسيون كەسكىن ھالدا.

پەرىشتە بىر تال قاپچۇقنى چىقىرىپ ئالقىندا ئويناتقىنچە ئۇنىڭغا سۇنۇپ:

ـ سىزمۇ كىرىپ كەتسىڭىز بولىدۇ، ـ دەپتۇ.

سىياسيون قاپچۇقنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، قاپچۇق بىر قاتار ھوقۇق دەستەكلىرى بىلەن تولدۇرۇلغانكەن. ئۇمۇ مەمنۇنلۇق بىلەن كۈلۈمسىرىگىنىچە ئىشكتىن كىرىپ كېتىپتۇ.

پەرىشتە خۇرسىنغىنىچە: «ھوقۇقمۇ ھەر قانداق ۋاقىتتا كۆچىنى كۆرسىتىۋېرەيدۇ»دەپتۇ.

ئۇ سۆزىنى تۈگىتىپ قارىغۇدەك بولسا، ھېلىقى ئەسكەر خۇددى پوستتا تۇرغاندەك ئىشىك سىرتىدا تىك تۇرغىنىنى كۆرگەن يەنە داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

ـ سىزگە نىسبەتەن ئەڭ مۇھىم نەرسە نېمە؟

ـ ساداقەتمەنلىك ۋە شان ـ شەرەپ، ـ دەپ ياڭراق ئاۋازدا جاۋاب بېرىپتۇ ئەسكەر.

ـ نېمە ئۈچۈن؟ ـ دەپ سوراپتۇ پەرىشتە.

ـ ھېچقانداق ئاساسىم يوق، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەسكەر.

ـ ئەگەر سىزنى ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىڭ دېسە، كېچەلەمسىز؟ ـ دەپ سوراپتۇ پەرىشتە.

ـ كېچەلمەيمەن، ـ دەپتۇ ئەسكەر.

پەرىشتە خۇددى روھى چىقىپ كەتكەندەك بولۇپ لاسسىدە ئولتۇرۇپ قاپتۇ ۋە ئەسكەرگە:

ـ سىز ئاللىقاچان ئادەملەر ئارىسىدىن ئايرىلىپ جەننەتكە كېلىپ بولغان تۇرسىڭىز، يەنە كىمگە ساداقەتمەنلىك قىلىسىز؟ ـ دەپتۇ.

ئەسكەر سوئالغا جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا قەددىنى تىك تۇتۇپ، ئىلىپتەك تۇرغىنى بىلەن، كۆزلىرىدىن ھالك ـ تاڭلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغىدەك.

ـ قەلبىڭىز قۇپقۇرۇق ئىكەن، كىرىپ كېتىڭ، ـ دەپتۇ پەرىشتە بىر قاپچۇقنى ئۇنىڭغا سۇنۇپ.

ئەسكەر قاپچۇقنى ئېچىپ قارىسا، ئىچىدە ھەر خىل ئوردىنلار تۇرغانكەن. ئۇ، بۇ ئوردىنلارنى مەيدىسىگە تاقىغىنىچە زۇۋان سۇرمەستىن كىرىپ كېتىپتۇ.

ـ بىچارە ئادەم، ـ دەپتۇ پەرىشتە ئۆز ـ ئۆزىگە.

دەل شۇ چاغدا چىرايلىققىنە بىر قىزچاق يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە ئىشكتىن كىرىپ كەتمەكچى بوپتۇ. پەرىشتە دەرھال ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇۋاپتۇ.

ـ خانقىز، سىز قائىدە بويىچە ئاۋۋال سوئالىمغا جاۋاب بېرىپ، ئاندىن ئۆزىڭىز ئەڭ مۇھىم دەپ قارىغان نەرسە قاچىلانغان قاپ-چۇقنى ئېلىپ كىرىپ كەتسىڭىز بولىدۇ، ـ دەپتۇ پەرىشتە. قىزچاق پەرىشتىگە مەنىستىمىگەندەك قاراپ قويۇپ:

ـ ماڭا ھېچ نەرسە كېرەك ئەمەس، چۈنكى ماڭا ئەڭ مۇھىمى ئۆزۈم، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

پەرىشتە ئاخىر بىر ئالىيجاناب ئادەمنى ئۇچراتقانلىقىغا ئىنتايىن خۇشھال بوپتۇ. ھېلىقى قىزچاق يەنە سۆزىنى داۋام قىلىپ:

ـ مەن ئۆز گۈزەللىكىم ئارقىلىقلا ئۆزۈم ئېرىشمەكچى بولغان ھەر قانداق نەرسىگە ئېرىشەلەيمەن، ـ دەپتۇ.

پەرىشتە ھېچنىمىنى چۈشەنمىگەندەك داڭقېتىپ تۇرۇپ قاپتۇ، قىزچاق شۇ ئارىلىقتا پەرىشتىنى ئىتتىرىۋېتىپ ئىشكتىن كىرىپ كېتىپتۇ.

پەرىشتە خېلى ئۇزاقتىن كېيىن ئۆزىگە كەلگەندەك بولۇپ، ئۆز ـ ئۆزىگە ئىنتايىن مەسخىرىلىك ھالدا:

ـ توغرا، ئەمەلىيەتتە ئۇ بىر تەرەپتىن سودىگەرنىڭ پۇلىنى خەجلىگەچ، بىر تەرەپتىن سىياسيوننىڭ ھوقۇقىدىن پايدىلانغاچ، يەنە بىر تەرەپتىن ھېلىقى ئەسكەرنى ئۆزىگە ساداقەتمەن قىلماقچىكەن ـ دە؟! ـ دەپتۇ.

شۇ ئەسنادا دوزاختىكى ئوت دېگىزى ئىچىدىن «ئىپلاسلىق بۇنىڭلىق بىلەن ئاياغلاشمايدۇ» دېگەن قىيا ـ چىيا ئاۋاز غۇۋا ئاڭلانغاندەك بوپتۇ.

جاڭ شىن (ئاپتور: 19 ياش) قەلەمدىكى بۇ فېلىيەتون «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2005 ـ يىل 1 ـ سانىغا بېسىلغان. **ئەھەت مامۇت** تەرجىمىسى (تەرجىمان: كۇچا ناھىيە چىمەن بازار كالتاپەيلو كەنتىدە، دېھقان)

* باش ماۋزۇ مەسئۇل مۇھەررىر تەرىپىدىن قويۇلدى

تەپەككۇر

مېژۇلىرى

تەنھالىقتىكى ھېسلار

▲ بەخت دەل قىممەتتىدۇر.

▲ ھەقىقەتكە باردىغان يول دەل يۈرىكىدىن باشلىنىدۇ.

▲ جەمئىيەت كىشىلەرنى بۇزىدۇ ھەم تۈزەيدۇ.

▲ روھنىڭ ھاردۇقى تەپەككۇردا، بەدەننىڭ ھاردۇقى ئەمگەكتە چىقىدۇ.

▲ ئىنسان ئۆز قىممىتىنى ئۆزى كۆتۈرىدۇ ياكى چۆكۈرىدۇ.

▲ روھىي تەڭپۇڭلۇقنى ساقلىماق ئەڭ تەس ھەم مۇھىمدۇر. چۈنكى روھنىڭ چېگرىسى بولمايدۇ.

▲ بىز ئۆگەنگەن بىلىملەر بىزگە بىر بولسا روھ بېرىشى، بىر بولسا «نان» بېرىشى كېرەك.

▲ بۈگۈنكى دۇنيادا ئاياللار تەدرىجي كۆپىيۋاتىدۇ؛ ھەقىقىي ئانىلار تەدرىجي ئازىيۋاتىدۇ.

▲ ئىنسان مەڭگۈ روھ بىلەن ماددىنىڭ ئارىسىدا تېڭىرقايدۇ.

▲ مۇھەببەت ـ تىلسىمدۇر.

▲ كۆڭۈلنىڭمۇ قىزلىقى بولىدۇ.

تەپەككۇر كۈزى

▲ مەن دەيمەن: ئىنسانىنىڭ ھەقىقەتنى چۈشەنمەسلىكىگە، چۈشىنەلمەسلىكىگە ھېچقانداق سەۋەب يوق. ئۇ، قۇياشتەك ئاشكارىدۇر ھەم ئاممىباب‌تۇر.

▲ ئەمەل ـ ئەمەلىيەت ـ ھەقىقەتتۇر.

▲ سانائەت بىلەن سەنئەتنىڭ تەرەققىياتى ئوڭ تاناسىپ ئەمەس، شۇڭلاشقا دۇنيا كرىزىس ـ مەسىلىرگە تولغان.

▲ ھەقىقەت دەل مېنىڭ يۈرىكىمدىدۇر!

▲ ئەڭ ئۇزاق داۋاملىشىدىغان ھەم ئەڭ قاتتىق بولۇدىغان جەڭ دەل ئىقتىسادىي جەڭدۇر.

▲ «ئىقتىساد ئۈستىقۇرۇلمىنى بەلگىلەيدۇ». ئۈستىقۇرۇلما ھەمـمىنى...

▲ تەرەققىيات بىزنى ئالدىغا سۈرىدۇ.

▲ ئەڭ گۈزەل رەڭ يېشىل رەڭدۇر. چۈنكى ئۇ تەبىئەتنىڭ سىمۋولىدۇر.

▲ ماددا سۇ ئارقىلىق قىممىتىنى ھېس قىلسا، نۇر ئارقىلىق گۈزەللىكنى جەۋلان قىلىدۇ.

▲ مېنى ئەڭ تەشۋىشلەندۈرىدىغىنى، تەبىئەتنىڭ ۋە تەبىئىلىكـنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشىدۇر.

▲ ئاياللار سۈزۈك بۇلاق ياكى ئوتلۇق دوزاختۇر.

▲ ئاياللار پاكلىقى ياكى ناپاكلىقى بىلەن دۇنيانى زىلزىلىگە سالايدۇ.

▲ ۋاقىت تىلسىمدۇر
▲ ئەڭ زۆرۈر نەرسە ئەڭ مۇھىم نەرسىدۇر.
▲ ئوخشاش نەرسە ئىككى خىل مۇھىتتا ئوخشىمىغان قىممەتتە بولىدۇ.
▲ بارچە مەسىلە ئەمەلىيەتتە روھنىڭ مەسىلىسىدۇر.
▲ «كېلەچەك ـ كەلگۈسى» دېگەنلەر يەنىلا سۆيۈملۈك ئىبارە لەردۇر. چۈنكى بالىلار ھامان سۆيۈملۈكتۇر.
▲ چىنلىق سداملىققا ئوخشايدۇ.
▲ روھ بىر شوخ ـ ئاساۋۇ ئاتىتۇر. ئۇنى تىزگىنلىيەلىسەك ئۇچقۇر دۇلدۇلغا ئايلىنىدۇ.
▲ ئىنسان ئەزالىرىنى مېڭە باشقۇرىدۇ، مېڭىنى يۈرەك...
▲ مەن دەيمەن: سەنئەت تېخى ئۆز چوڭقۇرلۇقىنى تاپمىدى!!!
▲ ياخشى ئادەملەر كۆپ، ياخشىلىق قىلىۋاتقانلار ئازدۇر.
▲ ھەقىقەت ئەڭ يېقىندۇر ھەم ئەڭ يىراقتۇر؛ ئەڭ ئاساندۇر ھەم ئەڭ تەستۇر.
▲ بەدىئي ئەسەر، مۇزىكا، رەسىم... دېگەنلەر ماھىيەتتە يۈرەكـ نىڭ بىر نەچچە خىل ئىپادىسىدۇر، ئۇرۇش ئەمەلىي ئىپادىسىدۇر.
▲ ھەر قېتىم بالىلارغا قارىغىنىمدا ئىچىمگە بىر تىنىمەن. تارىخ بالىلارغا ئويلىغىنىمىزدىنمۇ كۆپ يۇك ئارتىۋەتتى.
▲ ئۆزگىچە ياشىيالىغانلار مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچىلاردۇر.
▲ مۇۋەپپەقىيەت زېرىكمىگەنلەرگە قىزىقىنى بېرىدۇ.
▲ ھەقىقەت سەپسەتىنى كۆرگەندە چاقنايدۇ؛ سەپسەتە ھەقىقەتنى كۆرگەندە ھاڭرايدۇ.
▲ پۇل ـ ئوبىيېكتىپ رېئاللىقتۇر.
▲ ئېتىقادتىن قالسا ئىقتىساد مۇھىمدۇر.
▲ ئىلىمنىڭ قىممىتى مەنۇىيەتتە، ھەممىتى ماددىيەتتە بولىدۇ.
▲ ھەقىقي تەرەققىيات ئىقتىسادتا ئەمەس، ئېتىقادتا بولىدۇ.
▲ سەپسەتىنىڭ ھەقىقەتكە بېرىدىغان جاۋابى سۆكۈشتۇر؛ ھەقـ قەتنىڭ سەپسەتىگە بېرىدىغان جاۋابى سۆكۈتتۇر.
▲ سەپسەتىنىڭ مەنبەسى شەخسىيەتچىلىكتۇر.
▲ بەزى ئىنسانلارنى ئىبلىسقا ئۇستاز بولامدىكىن دەيمەن.
▲ «ۋاقىت» يەنىلا دەھشەتلىك ئىبارىدۇر.
▲ ئىنسانلار ۋاقىتنى ئەڭ ئىنچىكە ھېسابلىدى ـ يۇ، ئۆلۈمنى ئۇنتۇدى.
▲ كۆلكە ئىنسانلارنى ياشارتىدۇ، يىغا قايتا يارىتىدۇ.
▲ مۇكەممەللىك ئۇنىۋېرسالليقتۇر.
▲ موھتاجلىق باشقىلارنىڭ «ياخشى»دېيىشىنى ئۈمىد قىلىشتىن باشلىنىدۇ.
▲ ۋىجدان ئەخلاقنىڭ ئەڭ چوڭ بالىسىدۇر، ھايا قىزىدۇر.
▲ پەقەت ئىجادىيەتلا ئۆلۈمدىن مۇستەسنا ھاياتتۇر.
▲ بىر چاغلاردىكى يېڭىلىق، بىر چاغلاردىكى كونىلىق بولۇشى مۇمكىن.
▲ ئىلىمسىز ھايات تۇزسىز ئاشقا ئوخشايدۇ، ھەقىقەتسىز ئىلىم ئاشسىز تۇزغا ئوخشايدۇ.
▲ ئىرادە روھتا سىنىلىدۇ.
▲ روھنى قوغدىيالىغانلار ۋەتىنىنى قوغدىيالايدۇ.
▲ پىكىرلا بولۇدىكەن، ئىنسان ئۆلمەيدۇ.
▲ خۇشامەتچى ئەڭ چوڭ بولغاندىمۇ ۋەزىر بولالايدۇ، پادىشاھ بولالمايدۇ.
▲ ئايال ـ مەيىن شامال.
▲ ياخشى ئايال دۇنياۋى بەختنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر.
▲ ئايال يېرىم دۇنيا، ئانا پۈتۈن دۇنيادۇر.
▲ ھەقىقي ـ چىن ئادەملەر ئىككى ئىشتىن قۇتۇلالمايدۇ: بىرى، ياخشى كۆرۈلۈش؛ يەنە بىرى، ئۆچ كۆرۈلۈش.
▲ رېئاللىق بىلەن خىيالنىڭ بىرلىشىشى بەسىي مۇشكۈلدۇر، بىرلەشكەن ۋاقىت بەختتۇر، شۇڭا بەختلىك مىنۇتلار ئاز بولىدۇ.
▲ يول ماڭغانسېرى كۆپىيىدۇ،
سىر ئاچقانسېرى سىرلىقلىشىدۇ.
▲ ئاۋام يولباشچىغا قاراپ بولىدۇ.
▲ ئەر قانداق بولسا ئايال شۇنداق بولىدۇ.
▲ بىلىمىڭ، ئەي «باشلىق»، دۇنيادىكى ئەڭ ئېغىر ۋەزىپە دەل ئەمەلدۇر.
▲ ئىنسانلار ئۈي ـ خىياللىرىنى خاتىرىگە ئالالىغان بولسا ئىدى، كۆپ ئىجادىيەت مېۋىسى يوقلىپ كەتمەس ئىدى...
▲ مەن دەيمەن: ئەي ئىنسان، سەن مۇۋەپپەقىيەتنىڭ ئالدىدا باراۋەردۇر سەن!
▲ تەپەككۇر ئىنسانىنى يارىتىدۇ، ئەمەل قىلىش ئۇنى قىممەتكە ئىگە قىلىدۇ.
▲ ئىلىملىك بولۇشنىڭ مۇھىم بىر شەرتى شۈكى، ئۇزاق زامان ـ ۋاقىت ئۆتۈشى كېرەك.
▲ ئۇچ نەرسە ساختىلىقنى ئەسلا كۆتۈرەلمەيدۇ: ئېتىقاد، مۇھەببەت، ئىلىم.
▲ قەلبىنى پاكلىماي تۇرۇپ ئىلىمگە ئېرىشىش مۇمكىن ئەمەس.
▲ ھەقىقي يازغۇچى ئاۋام بىلەن تەڭ ماڭغانلار ئەمەس، ئالدىدا ماڭغانلاردۇر.
▲ روھنى تەڭ تۇتالمىغانلار قەددىنمۇ تەڭ تۇتالايدۇ.
▲ غەمدىن قۇتۇلۇش چارىسى ئۇنتۇش ئەمەس، ھەل قىلىش.
▲ ئىنسانلارنى ئەمگەكتىن كۆرە، سىرتقى ئۇچۇرلار بەكرەك چارچىتىۋاتىدۇ.

ـ يۈسۈپجان سەمەت ئەفىيفي

ئاپتور: شىنجاڭ ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرگەن، ھازىر جياڭسۇ ئۆلكىسى چاڭسۇ شەھىرىدە خۇسۇسىي تىجارەتچى

سەھرادا پىللىدىغان نۇر

▲ رادىئو ـ تېلېۋىزورلاردا بېرىلىۋاتقان بەزى تېتىقسىز ـ لاۋزا ئېلانلاردىن كۆڭلۈم ئېلىشىپ بىئارام بولسام، تىزگىنەك ۋە كونۇپكـ نىڭ ئۆز ئىلكىمدە ئىكەنلىكىدىن مەمنۇن بولىمەن.
▲ تېنىڭنى ھاراقنىڭ زەھەرلىشىدىن، ئېغىزىڭنى تاماكىنىڭ سەسـ سىق ئىسىدىن ساقلىيالساڭ، ئايالىڭنى زورلۇق بىلەن ئەمەس، ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن سۆيەلەيسەن.
▲ ئاناڭنىڭ ئەجرىنى خۇشھال كۇنلەردە ئېسىڭدىن چىقىرىپ قويۇشىڭ ھاماقەتلىكىڭنى، ئۇشتۇمتۇت بىرەر نەرسىنىڭ ھۇجۇمىغـا ئۇچرىغاندا بىردىنلا «ئانا» دەپ ۋارقىرىشىڭ ۋاپاسىزلىقىڭنى ئىسـ پاتلايدۇ.
▲ مۇشۇ كۇنلەردە سۆيگۈنۈڭ سېنى تاشلاپ كەتسە، ئۇنى ۋاپاـ سىز دېمەي، يانچۇقۇمدىكى پۇلۇم تۈگەپتۇ، دەپ چۈشەنگىن.

ـمۇھەممەتئىلى روزى

ئاپتور: يوپۇرغا ناھىيە سىيەك يېزا قومۇشلۇقىدىكى كەنتىدە، دېھقان

بور ـ توزانلىق لويلار

▲باشقىلارنى ماختاپ ئاغزى ئاغرىغا تەگمەي شالنى چاچقىتىپ سۆزلەۋاتقان ئادەمگە ھېچنېمە دېمە، پەقەت قولياغلىقىنىلا سۈنۈپ بەر. شۇندىلا سەن ئىنسانپەرۋەرلىكىنى ئادا قىلغان بولىسەن.

▲تاغنىك كەينىدە تاغ بار دېگەنلىك، ئۆزۈڭنى ھەممىدىن كۆچلۈك ھېسابلىما، سېنىڭدىنمۇ كۆچلۈك رىقابەتچىلەر بار دېگەنلىك؛ بۇ ھېنىڭدىنمۇ كۆچلۈك رىقابەتچىلەر بار ئىكەن، دەپ ئۆمىدسىزلەنمە دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى تىرىشچانلىقنى قەتئىي داۋاملاشتۇر، دېگەنلىكتۇر.

▲ئوقۇغۇچىلىرىمنى رىقابەتكە توغرا يۆزلەندۈرەلىسەك كەلگۈسىدە نۇرغۇن ياراملىق ئەۋلادقا ئېرىشىمىز. ناۋادا ئۆزىمىزنىڭ شەخسىي مەنپەئىتىنى قانداقتۇر يولىدىكى نەيرەڭلىرىمىزنى رىقابەت رېگى بىلەن بويىپ ئۇلارغا تاڭساق، كەلگۈسىدە بىر ـ بىرىنىڭ گۆرىنى كولىشىدىغان مۇناپىقلارغا ئېرىشىمىز.

▲مۇنبەردىكى بەزى ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ساپاسىغا قاراپ، ئۆلۈپ كەتكەن چۆچەكچى مومامنى ئەسلەپ قالىمەن.

▲ ـمۇئەللىم، بىزدە نېمىشقا قىزلار ئۆزۈن چاچ، ئوغۇللار قىسقا چاچ قويىدۇ؟ ـ بىر ئوقۇغۇچۇم مەندىن سورىدى.

ـ بۇنىڭ ھېكمىتىنى قىزلىرىمىزنىڭ سەرۇى قامىتىدىن، يىگىتلىرىمىزنىڭ تەڭرىتېغىدەك بەستىدىن چۈشەنگىن، ـ دېدىم مەن.

▲ئۆز ـ ئۆزىنى تونۇيالمىغان مىللەتنى باشقا مىللەتلەرگە تونۇتۇش، گويا شۇ خەلقنىڭ ئەۋرەتلىرىنى ئاچقان بىلەن تەڭ.

▲سەن ئەركىنلىكنى چىن يۈرىكىڭدىن سۆيەمسەن؟
ئۇنداقتا، ئالدى بىلەن قەپەستىكى قۇشنى قويۇۋەت!

ـ ياسىنجان نوھ

ئاپتور: پىچان ناھىيە ا ـ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲بىر ژۇرنالنىڭ ئىناۋىتى ۋە نوپۇزى ھەرگىزمۇ ئۇنىڭ بەت سانى ۋە ئېلان كرىمى بىلەن ئۆلچەملەنمەيدۇ. بەلكى ئۇنىڭ ھەر بىر ئادەمگە شۇ ئادەمنىڭ ھەقىقىي قىممىتى ۋە قانداق ئادەم بولۇشنى ئۆگىتىشى بىلەن ئۆلچىنىدۇ.

ـ نىجات مۇھەممەت

ئاپتور: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى تەييارلىق بۆلۈمى (شىمالىي ئوقۇتۇش رايونى) تەبىئىي پەن 7 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ساخاۋەتچىلەر كۆپەيگەنسېرى تىلەمچىلەر كۆپىيەر.

▲تەقدىر ئىنسان ئۈچۈن قۇل ھەم ھۆكۈمراندۇر.

▲ئىنسان ئالدىدىكى بارلىق مۇشكۈلاتلار ئىنسانىنى پىششىقلاپ، تاۋلاپ چىقىدىغان ئىس چىقماس زاۋۇتقا ئوخشاشتۇر.

ـ ئابدۇشۈكۈر خەلىل

ئاپتور: ئانۇش شەھەر كانتايلاق يېزا تىجەن كەنتىدە، دېھقان

▲سىزنىڭ خاتالىق ئۆتكۈزۈشىڭىزگە بىر سېكۇنت ۋاقىت يەتسۇن، ئەمما تۇزىتىشىڭىزگە بىر ئۆمۈر ۋاقىت يەتمەيدۇ.

ـ مۆمىنجان ئابدۇرەھمان

ئاپتور: ئانۇش شەھەر كانتايلاق يېزا تىجەن كەنتىدە، دېھقان

▲بىر ئالىلىدە ئىناقلىق ـ ئىتتىپاقلىق بولمىسا، ئاتا ئۇياقتا، ئانا بۇياقتا، ئوغلى سولاقتا، قىزى بولسا قاۋاقتا بوپقېلىشى مۇمكىن.

ـ ئابلىز ئابدۇرەشىد

ئاپتور: غۇلجا شەھەر «يېڭى ھايات» چوڭ كوچا 102 ـ قورۇدا

ھايات قايناقلىرى

▲ئەقىلسىز ـ نادان كىشىلەر ـــ جەمئىيەتنىڭ يامان سۈپەتلىكى ئۇسسىسى.

▲تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەر تەرەققىياتنىڭ ئاستا بولۇشى بايلىق كرىزىسىدىن ئەمەس، بەلكى بىلىم كرىزىسىدىن كېلىپ چىققان.

▲تارىخ ـ باتۇرلارنىڭ قېنى بىلەن، نادان، قورقۇنچاق، بىلىمسىزلەرنىڭ يېشىنىڭ يۇغۇرۇلمىسىدىن ئىبارەت.

▲ئادەم مۇھىتتىن زېرىكمەيدۇ، ناچار مۇھىتنى بەرپا قىلغان ئادەمدىن زېرىكىدۇ.

ـ ئابلىز تۇردى سۇبۇرى

ئاپتور: بۇگۇر ناھىيە سوخۇ يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۇر مېۋىلىرى

▲قەلب ـ ئىنسانىنىڭ ماتورىدۇر.

▲چۈشىنەلمەي ئوقۇلغان كىتاب، چاينالماي يۇتۇلغان تائامغا ئوخشايدۇ.

▲شەيتانىي مەلئۇننىڭ ساڭا ھۇجۇم قىلغان ۋاقتى، دەل قەلب قاراۋۇلىڭنىڭ ئۇيقۇغا غەرق بولغان ۋاقتىدۇر.

▲ئىراده زەئىپلىكى دېگەندىن كۆرە، ئېتىقاد زەئىپلىكى دېگەن تۇزۇك.

▲بىراۋغا «ياخشى»دەپ باھا بېرىشتىن ئىلگىرى، «ياخشى»لىقنىڭ ئۆلچىمىنى بىلىۋال.

▲بىلدۈرگىنى ئەقىل، قىلدۇرغىنى ئېتىقاد.

▲ساڭا ئەڭ ئەسقاتىدىغىنى، بۇگۈن قىلالىغانلىرىڭدۇر.

▲بالالىك بولمىغىچە بالىسەن.

ـ روزىتوختى نائىپ

ئاپتور: قاراقاش ناھىيە ئۈرچى يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى.

تەپەككۇردىن تەرمەچىلەر

▲شوتا بىلەن پەلەمپەينىڭ پەرقى شۇكى، بىرى ئادەمنى ھۇشيار قىلىدۇ، يەنە بىرسى بىخۇدلاشتۇرىدۇ.

▲ئويلىغانىنىڭ ھەممىسىنى قەلەم بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن بولسا ئىدى، ساۋاتلىقلارنىڭ ھەممىسى شائىر ـ يازغۇچى بولغان بولاتتى.

▲پۇشايمان ـ ھەقىقەتنىڭ كېچىكىپ چىقىرىلغان خۇلاسىسى.

▲ئىشلىرىمىزنىڭ كۆپىنچىسى قىلالماسلىقتىن ئەمەس، قىلماسلىقتىن قېيىقىلىۋاتىدۇ.

▲ئوقۇغۇچىلار ئەر ئوقۇتقۇچىلاردىن جۈرئەت، سالاپەت ۋە يۈرەكلىك بولۇشنى، ئايال ئوقۇتقۇچىلاردىن نازاكەت، لاتاپەت ۋە ھايالىق بولۇشنى ئۆگىنىشى كېرەك.

▲ئۆتمۈشكە ھەسرەتلىك تىنىش مەنسىزلىك بولماستىن، بەلكى

كېچىككەن تەپەككۇرنىڭ شولىسىدۇر.

▲ بىلگىنكى، دۇنيادىكى ئەڭ ئىشەنچلىك ئادەم دەل ئۆزۈڭ.

▲ قۇياش نۇرلىرىنى چېچىپ تۇرغان ۋاقىتلاردىمۇ قار ـ مۇز ـ لارنىڭ بارلىقىنى، مۇدھىش سوغۇقنى سەزدىڭمۇ؟ ئۇنداقتا، ھەقىقەت نۇرلىرى يالتىراپ تۇرغان جايلاردىمۇ قاباھەتلىك ئىشلارنىڭ بولۇدد ـ غانلىقىغا ئىشەن.

▲ ساڭا بېرىلگەن باھانىڭ قانداقلىقىغا قارىماستىن، قانداق ئا ـ دەمنىڭ باھا بەرگەنلىكىگە بەكرەك دىققەت قىل.

ـ ئابدۇلېتىپ روزىنىياز

ئاپتور: قاراقاش ناھىيە ئاقسارای يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇ ـ قۇچىسى

تەپەككۇر ھاسلاتلىرى

▲ مومامنىڭ تۇنجى ھېكايىسى، مېنىڭ بىرىنچى سائەتلىك دەر ـ سىم بوپقالغان.

▲ ئازاب ـ ئەڭ ئاچچىق دورا.

▲ ئىنسان، ھاياتىدىكى ئەڭ ئاخىرقى ئىمتىھاندىن پەقەت ئۆلۈم ئارقىلىقلا قۇتۇلىدۇ.

ـ تۇرسۇنگۈل ھامىد

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە يامانيار يېزا ئونتاش ئوتتۇرا مەكتىپى تولۇقسىز 3 ـ يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇر تامچىلىرى

▲ بىز «ئەتە» سۆزىنىڭ ئورنىغا «بۈگۈن»، «بۈگۈن»سۆزـ نىڭ ئورنىغا «ھازىر» سۆزىنى ئىشلىتەلىگەن بولساق، ئىشلىرىمىز ھازىرقىدىن كۆپ ياخشى بولغان بولار ئىدى.

▲ كۆڭۈل بولسا بىر بەڭگۈش ئات، ئەقىل ئۇنىڭغا سېلىنغان يۈگەن.

▲ خورلۇقنى ھېس قىلالمىغان يۈرەك، غۇرۇرنى يەپ بولغان يۈرەك.

▲ بىزنىڭ باشقىلارنىڭ ئىشى ۋە تىنچلىقىنى بۇزۇشىمىز، كىچىك ۋاقتىمىزدا قۇشقاچ ئۇۋىسىنى بۇزۇپ بالىسىنى ئانىسىدىن ئايرىغان ۋاقتىمىزدىن باشلانغان.

▲ دېھقانلارنىڭ ئەڭ ئەخمىقى، گالۋېڭى ئىتوتلاردا، ئەڭ ئەقىـ لىقى «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدا.

▲ تۇغۇش ھايۋاننىڭ، تەربىيىلەش ئىنسانىنىڭ ئىشى.

ـ لۇتپۇللا مۇھەممەتئىمىن

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا مەكتىپى تولۇق 2 ـ يىللىق 2 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇر ئۇندۇرمىلىرى

▲ مەدەنىيەت ـ مىللەت روھىيەت دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقى.

▲ مەدەنىيەتتىكى پاجىئە ـ مىللەت روھىيىتىنىڭ ئەزرائىلى دېـ مەكتۇر.

▲ ھازىر بىر قىسىم قىزلاردا ھاراق ئىچىش باشلاندى، دېگەنلىك، كەلگۈسى ئانىلار بىزگە ھالاكەت يولىنى كۆرسىتىپ بېرىۋاتىدۇ، دېـ گەنلىكتۇر.

▲ ۋاقىت بىلەن كۆرىشىۋاتقان ئادەم ـ ئۆمۈر سودىسىدا پايدا ئېلىشقا يۇزلىنىۋاتقان ئادەمدۇر.

▲ ۋاقىت ـ ھاياتقا بېرىلگەن ئەڭ ياخشى سوۋغا.

▲ ياتلىشىش ـ يوقىلىشنىڭ بالا ھۇجەيرىسى.

تەپەككۇر ئۆركەشلىرىنىڭ ساداسى

▲ سەن ئۆزۈڭنىڭ شىللىسىگە ئۆزۈڭ مىنىۋالمىساڭلا، باشقىلار ـ نىڭ شىلەكىگە مىنىۋېلىشى ئىنتايىن تەسكە توختايدۇ.

▲ دەۋر تەقەززاسىدىن مۇستەسنا ياشاش ـ ئاجىزلىقنىڭ ھامىيلە ـ لىرىگە كۇنسېرى قورساق كۆتۈرۈشكە تەييارلىنىشتۇر.

▲ بۇزۇلغان ئائىلە ـ مەدەنىيەتنى ۋەيران قىلغۇچى ئەڭ ۋەھشي ۋىرۇس.

▲ ھەقىقي ئوقۇتقۇچىلىقنىڭ بەلگىسى ـ يېقىن كەلگۈسىدە ئۆ ـ زىنى نەچچە ھەسسە بېسىپ چۈشۈدىغان ئوقۇغۇچىلار قوشۇنىنى بار ـ لىققا كەلتۈرەلىشىدە.

▲ ئۆزىگە زىيانكەشلىك قىلمىغان ئادەم ـ ئەڭ غالىب ئادەمدۇر.

▲ مەدەنىيەت ـ مىللەت قەلب پىرامىداسىنىڭ چوققىسى.

ـ ئىمىن تاجى

ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنستـ تۇتى تارىخ فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ئادەمدە ئېتىقاد يوقالسا، پۈل ۋە ئۇنىڭدىن كېلىدىغان را ـ ھەتتىن باشقىنى ياخشى كۆرمەيدىغان ئەرزىمەس مەخلۇققا ئايلىنىپ قالىدۇ.

ـ خەلىجەم تاھىر

ئاپتور: ئاقسۇ شەھەر ئايكۆل بازار كۆنچى مەھەللىسىدە، دېھقان

تەپەككۇر ئۇنچىلىرى

▲ تۇرمۇش بىز بەرگەن مەنالار بىلەن گۈزەل، بىز بەرگەن چا ـ كىلىنىلىقلار بىلەن رەزىل، بىز ئاتا قىلغان گۈزەللىكلەر بىلەن جەزبە ـ دار، بىز قالدۇرۇپ كەتكەن دەرد ـ ئەلەملەر بىلەن ئازابلىق.

▲ ناۋادا ئېلىشنى خالىمىساڭلا، تۇرمۇش ساڭا ھېچقانداق چۈش ـ كۈنلۈك ۋە رەزىللىكلەرنى زورلىيالمايدۇ.

▲ ئەسلىمىلەر قوينىدا سوزۇلۇپ يېتىۋەرمە، بولمىسا، بـۈگـۈن سېنى جازالايدۇ، كەلگۈسى سېنى تاشلۇۋېتىدۇ.

ـ مۇھەممەتئېلى غوپۇر خۇشتار

ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى قانۇن ـ ئىقتىـــساد ئىنستىتۇتى 2001 ـ يىللىق 4 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇر مېۋىلىرى

▲ ئۆز كەمچىلىكىگە باھانە تېپىپ بېرەلىگەنلەر ـ «ئەقىللىق» ئاجىزلاردۇر.

▲ مۇھەببەت قىممەت بىلەن ئېپادىلەنگەن چاغدا، ئۇنى يەنە مۇھەببەت دەپ ئاتاشقا بولمايدۇ.

▲ ھەممە ئىشنى قىلىپ بېقىشنى ئارزۇ قىلغان ئادەم، ئېرىشىدىغان نەرسە ھەممىدىن ئاز بولۇشى مۇمكىن.

▲ شام ئۆزىنى كۆيدۈرۈپ ئاندىن تۇغەيدۇ، چوغ باشقا نەرسىنى كۆيدۈرۈپ ئاندىن تۇغەيدۇ. مانا بۇ كۆيۈشتىكى پەرق.

▲ يېرىم يالىڭاچ ئايالالارنىڭ تېرىسىنىڭ يېرىمى قارىداپ كەتـ كەن بولىدۇ. تەپەككۇر كۆزۈڭ بىلەن ئۇلارغا قارىساڭ، ئۇلارنىڭ

كۆڭلىنىڭ يېرىمى ئاللىبۇرۇن قاردىاپ ـ سېسىپ كەتكەنلىكىنى بايقايسەن.

▲ بىر دانە خىش ئون تېتىن. ئەگەردە ئۆيۈڭنىڭ تېمىدىن بىر دانە خىشنى يېھۇدە ئېلىۋەتسەڭ، شۇ تۆشۈك ئۆيۈڭنىڭ سۇپىتىگە قانچىلىك تەسىر كۆرسىتەر؟ شۇ تۆشۈكتىن قانچىلىك سوغۇق كىرەر؟... مانا بۇ ئون تېتىنىڭ قىممىتى.

▲ ئەڭ ئەقىللىق، لېكىن ئەخلاقسىز كىشىلەر شەيتانىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستىدۇر.

▲ ۋاقىتنى ئاتقان ئوق دېسەك، ۋاقىتنى قەدىرلىمىگەنلەر شۇ ئوقنىڭ تۇنجى قۇربانىدۇر.

ـ ئابدۇرەھمان پەتتار (ئىنتىزار)

ئاپتور: توقسۇ ناھىيە 1 ـ ئونتۇرا مەكتەپ تولۇق 3 ـ يىللىق 5 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەنھالىقتا تىرىلگەن تەپەككۇرلار

▲ بۇگۈنكى دۇنيادا رەقىبىڭنى خىيال قىلساڭ ھۇشيارلىقىڭ ئاشىدۇ، سۆيگۈنىڭنى خىيال قىلساڭ غەپلەت باسىدۇ.

▲ سېنى ھەممە نەرسەڭدىن ئايرىغان كىشى ـ دەل سەن ھەممە نەرسەڭنى ئاتىغان كىشىدۇر.

▲ ئوغۇللارنىڭ ياخشى كۆرۈشى چېكىدىن ئاشسا مېھرىبانلىققا، قىزلارنىڭ ياخشى كۆرۈشى چېكىدىن ئاشسا ھەسەتخورلۇققا ئايلىنىدۇ.

▲ پاراسەتلىك ئادەم بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ يۈرگەن نەرسىنى چوقۇم ئاستىغا قويۇپمۇ ئولتۇرالايدۇ.

▲ مەردلەرچە ئايالىڭغا ئېلىپ بەرگەن سوۋغاڭ، بىر كۈنى پېشانەڭگە تاياق بولۇپ تەگسە، ئاناڭغا ئېلىپ بەرگەن سوۋغاڭ بىر كۈنى پېشانەڭگە بەخت بولۇپ قونىدۇ.

ـ نىياز (مەپتۇن)

ئاپتور: باي ناھىيە قېيىر يېزا «مەھلىيا»چاچ ياساش ۋە فوتو سۈرەتچىلىك مەركىزىدە

خىيالىمدىكى ئۇنچىلەر

▲ ئاجىز بەدەنده ئاجىز روھ بولىدۇ، زەئىپ سۆزلەردە چۈشكۈن پىكىر.

▲ ئۆچكىلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ قالغان قويمۇ ئاخىرى ئۆچكەلەردەك مەرەيدىغان بوپقالىدۇ.

▲ مىللەتكە ھەرنە بالا كەلسە، ساختا بىلىمدانلاردىن كېلىدۇ.

▲ ئىنسان ـ ئازابلارنى تەسۈنگە ئۆتكۈزۈپ، ئاندىن ئۇنى تەكرار ـ تەكرار يادلايدىغان تالىب.

ـ نۇرانىيە مۇھەممەت

ئاپتور: شىنجاڭ تاشيول ئىدارىسىنىڭ خىزمەتچىسى

* * *

▲ قاتار چاي ـ ئايالالارنىڭ غەيرىتى سورۇنى، كىيگەن كىيىمىنى كۆرسىتىدىغان مودېل سورۇنى، بىر ـ بىرىگە ئىش ئۆگىتىدىغان تەدبىر سورۇنى، باي ـ كەمبەغەلنى ئايرىيدىغان غەلۋىر سورۇنى، ئائىلىدە قوزغىلىدىغان جېدەل سورۇنىدۇر...

ـ رابىيە ئاۋۇت

ئاپتور: ئونسۇ ناھىيە ئاممىۋى قاتناش شىركىتىنىڭ خىزمەتچىسى

تەپەككۇر تىنىقلىرى

▲ مەغلۇبىيەتكە چىقىش يولى ئىزدىگەن سەنئەت ھەقىقىي سەنئىتى، شۇنداقلا سەنئەتنىڭ كۆچى، جېنى ئەخلاقنى قوتقۇزۇشتا.

▲ باشقىلارنى توغرا يولغا باشلايمەن، دېگۈچىلەر ئەزەلدىن باشقىلاردىن كۆپ جەبىر ـ جاپا چەككەن. مەشئەل دېگەن ئۆز ـ ئۆز زىنى كۆيدۈرۈۋاتقان تەتۈر ئۇندەش بەلگىسى ئىكەن.

▲ مەغلۇبىيەتكە تەن بەرمەسلىك جاسارەت، خاتالىقنى ئېتىراپ قىلماسلىق ھالاكەت.

▲ باشقىلارنىڭ سېنى ياخشى كۆرۈشىمۇ مەنپەئەت ئۈچۈن بولسا، يامان كۆرۈشمۇ ھامان مەنپەئەت ئۈچۈن بولىدۇ.

▲ باشقىلارغا تاينىپ ياشىغانلار ھامان باشقىلارنىڭ قولىدا قالىدۇ. تاغلار ئۆزلۈكى بىلەن مەھكەم تۇرغانلىقتىن ھېچقانداق كۈچ ئۇلارنى ئۆرۈۋېتەلمەيدۇ، تام ـ سېپىللارنى باشقىلار سوققانلىقتىن ھامان باشقىلار ئۆرۈۋېتىدۇ.

▲ ئىنتىپاقلىق ـ ئۆملۈك ئۈچۈن تىل ئۇقۇشماسلىقتىن، دىل ئۇقۇشماسلىق يامان.

▲ ئېسىڭدە بولسۇنكى، بىرسى سېنى ئۆزىنىڭ يامان غەرىزىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىشقا سالغان بولسا، مەيلى ئۇ سېنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىڭ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭ قوينىدا ھامان ئىككى پىچاق بولىدۇ. ئۇ شېرىن سۆز، چىرايلىق ۋەدىلەر بىلەن بىر پىچاقنى ساڭا بېرىپ ئۆز دۈشمىنىنى يوقىتىدۇ، ئاندىن كېيىن ئۇ يەنە بىر پىچاق بىلەن سېنى يوقىتىدۇ. تارىختىن بېرى يامان ئىش قىلغانلار، بولۇپمۇ خائىنلار مۇشۇ ئاقۇەتتىن قېچىپ قۇتۇلالمىغان.

▲ ھەر قانداق ئىشتا ئاقۇەت بىلەن ھېسابلاشمىساڭ، ئاقۇەت چوقۇم سەن بىلەن قاتتىق ھېسابلىشىدۇ.

ـ مۇھەممەتجان ئابدۇغەنى

ئاپتور: كېرىيە ناھىيە خەلق قورالليق بۆلۈمىدە

ئۇنسىز نىدالار

▲ ئەگەر بىز يولىمىزنى توسۇۋالغان تاشنى ئېلىۋەتمەي ئەگىپ ئۆتۈپ كەتسەك، ئەۋلادلىرىمىزمۇ ئەجدادلىرىم مۇشۇنداق مېڭىپتە-كەن، دەپ ئاشۇ يولدىن ئەگىپلا مېڭىشى تۇرغانلا گەپ.

▲ تۇرلۇك ئىمتىھانلاردا باشقىلارنىڭ ئوغرىلىقچە كۆچۈرۈشىگە يول قويغان كومىسسىينى شۇ مىللەتنىڭ زاۋاللىققا يۈز تۇتۇشىغا سەۋەبچى بولغان جىنايەتچى، دېسەك ھەرگىز ئاشۇرۇۋەتكەن بولمايمىز.

ـ ئەكبەر جاپپار

ئاپتور: قەشقەر ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش ئورنىنىڭ ساقچىسى

تەشۋىشلەر

▲ پەقەت پايدىلىنىشنى بىلسەڭلا نىجاسەتمۇ بىباھا گۆھەر.

▲ جاھاندا ئەسلا ئارتۇق نەرسە مەۋجۇد ئەمەس. ئارتۇق بىلىنگەنلىكى، پەقەت ئۇنىڭ ئۆز ئورنىنى تاپالمىغانلىقى، خالاس.

▲ ئەدەبىيات تارىخىدىن مەلۇمكى، خەلقنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلۈشنى ئۆز ئىجادىيەت مەقسىتى قىلمىغان ئىجادىيەتچىنىڭ ئىجادىيەتلىرى ئۆزى بىلەن تەڭ قەبرىگە كىرىپ كەتكەن.

▲ شىپالىق مېغىزلارنىڭ قاتتىق شاكال ئارقىلىق مۇھاپىزەت قىلىنىشى، ئەڭ ئالىيجاناب ئىدىيە ۋە مۇقەددەس ئەنئەنىلەرنىڭ مەۋجۇدلۇقىنى ساقلاشنىڭ يوللىرى ھەققىدىكى ئەڭ روشەن بېشارەتتۇر.

▲ بالاڭنى يارامسز دەپ ئەيىبلىگىنىلەك، ئۆزۈڭنى ئىقتدارسىز دەپ تىللىغىنىڭدۇر.

▲ قەھرىمانىنى ئەڭ ئازابلايدىغىنى رەقىبىنىڭ قىيىن ـ قىستاقلىرى ئەمەس، بەلكى دوستىنىڭ ئاسىيلىقى.

▲ يالغانچىلىق بىراۋنىڭ ئادىتىگە ئايلانسا، پەسكەشلىك، ئالدامچىلىق ۋە ۋىجدانسىزلىق ئۇنىڭ كەسپىگە ئايلىنىدۇ.

▲ يالغان قەسەم ـ نامەردلەرنىڭ نىقابى.

▲ يالغان ۋەدە ـ قەسەملەرگە زىيادە ئىشەنگۈچىلەر قارماق بارلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، يەمچۈكنى چىشلىگەن نادان بېلىققا ئوخشايدۇ.

▲ شەخسىيەتچىلەر پەقەت مەنپەئىتى زىيانغا ئۇچرىغاندا ئاندىن ھەققانىيەت توغرىسىدا سۆز ئاچىدۇ.

▲ ئادەملەرنىڭ تۇرلۇك تەبىقىلەرگە بۆلۈنۈشى تەڭسىزلىكنىڭ ئاساسىي مەنبەسى.

▲ نامراتلىق بەزى چاغلاردا سېنى ناكەسلەرگە باغلاپ بېرىدىغان ئارقانمۇ بولالايدۇ.

▲ رەقىبنىڭ قىيىن ـ قىستاقلىرى ئالدىدا قەيسەرلىكىنى ئىپادە-لىيەلىگەن باتۇرنىڭ خۇشامەتچىلەرنىڭ ماختاش سادالىرى ئالدىدا كەمتەرلىكىنى ئىپادىلىيەلىشى ناتايىن.

▲ ھەر قانداق نەرسىنىڭ قىممىتىنى شۇ نەرسىگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەمدەك بىلىدىغان ئادەم يوق.

▲ ئۆز ئوقۇغۇچىسىغا كۆچۈرۈشنى ئۆگەتكەن ئوقۇتقۇچىنىڭ ئاشقىلارنى زەھەرلىك چېكمىلىكلەرگە ئۆگەتكۈچىلەردىن قىلچە پەرقى يوق.

▲ ئوقۇغۇچىنىڭ بۇتتەك ئولتۇرۇشنى تەلەپ قىلىدىغان ئوقۇتقۇچىنىڭ قولىدىن پەقەت زامانىۋى قۇل يېتىشىپ چىقىدۇ.

ـ ئابدۇللاجان قۇدرەت

ئاپتور: قاغىلىق ناھىيە كۆكيار يېزا ئېگىزيار كەنتىدە، دېھقان

تەپەككۇردىن تامچىلار

▲ ئېينىشتىين 16 ياش ۋاقتىدا: «ئەگەر ئادەم نۇر بىلەن يۇگۇرۈشكە چۈشسە» دېگەن «بىمەنە» خىيالنى قىلىپ دۇنيانى زىلزىلىگە سالغان «نىسپىيلىك نەزەرىيىسى»گە ئۇل سالدى. نيۇتون گويا ئالما پىشسا يەرگە چۈشۈدىغانلىقىنى باشقىلار بىلمەيدىغاندەك، «يەر شارى ئالمىنى تارتامدۇ ياكى ئالما يەر شارىنمۇ؟» دېگەن «قاملاشمىغان خىيال»نى قىلىپ دۇنياغا مەشھۇر «ئالەمنىڭ تارتىشىش كۈچى» نەزەرىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. سىز بەزى «بىمەنە خىياللىرىڭىز»نىڭ بىر يېڭى ئىدىيە ياكى يېڭى بىر قانۇنىيەتنى بايقاشقا تۈرتكە بولۇدىغان يېپ ئۇچى ئىكەنلىكىگە ئەمدى شەك كەلتۈرمەيدىغانسىز؟

▲ سۇكۇت گۇللىرىدىن تۆت تال ياپراقنىڭ تۆكۈلۈدىغانلىقى مەلۇم. ئۇلار: ئاقىللىق، قايىللىق، قارشىلىق ۋە ئاسىيلىقتىن ئىبارەت.

▲ ئىجاد قىلىشقا جۈرئەت قىلىش دېگەن سۆز شۇبھىسىزكى، «خاتالىق» ئۆتكۈزۈشكە جۈرئەت قىلىش دېگەن سۆزنىڭ ۋاريانتى.

▲ ھوقۇق بەزىدە مۇشۇكنى يولۋاسقا، قۇشقاچنى بۈركۈتكە ئايلاندۇرالايدىغان سېھرىلىك ھاسا.

▲ دۇنيادىكى كىشىلەرنى مۇنداق ئۈچ تۈركۈمگە ئايرىش مۇمكىن: بىرىنچى تۈركۈمدىكىلەر ئىنتايىن ئاز سانداكى ئىدىيە ياراتقۇچىلار، ئىككىنچى تۈركۈمدىكىلەر ئىنتايىن زور سانىنى ئىگىلەيدىغان ئىدىيە قوبۇل قىلغۇچىلار، ئۈچىنچى تۈركۈمدىكىلەر يەنە ئىنتايىن ئاز سانداكى ئىدىيىنى بۇزغۇچىلار. ئىنتايىن زور كۆپ سانداكى ئىككىنچى تۈركۈمدىكىلەر دەل ئۆزىگە ئوخشاشلارنى «نورمال»، بىرىنچى ۋە ئۈچىنچى تۈركۈمدىكىلەرنى بولسا «سارال»دەپ ئاتاشقا ئادەتلەنگەن. ھالبۇكى، تارىخ دەل مۇشۇ «سارال»لارنىڭ تەقدىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇدىغانلىقى ھەقىقەتكە ئايلانغان.

▲ تۈرغۇنلۇققا ئىگە كەسىپ ياشلارنىڭ يېڭىلىق يارىتىش روھىنى نابۇت قىلىدۇ.

ـ ئەھمەتجان مۇھەممەت (ئۇدمىش)

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە بازىرىدا باققال

* * *

▲ ئوتتۇرىلىقتا ماڭغان «دەللە»ھەر ئىككى تەرەپكە ياخشى بولالمايدۇ.

ـ خالىدە رېھمانجى

ئاپتور: ئاتۇش شەھەر ئۇستۇنئاتۇش يېزا ئويتاغ كەنتىدە، دېھقان

▲ ئىنسان ھامان ئۆز قەلبىنىڭ ئاقلىغۇچىسى.

▲ ئاجىزلار مۇنداق ئىككى نەرسىدىن غەزەپلىنىدۇ: بىرى، كۆچلۈكلەردىن، يەنە بىرى ئەجداددىن.

ـ ئەمەتجان سەمەت

ئاپتور: ئىلى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى فىلولوگىيە فاكۇلتېتىنى 2002 ـ يىللىق 3 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇر مېۋىلىرى

▲ ئاياللارنىڭ قىزىقچىلىقى ھاياسىزلىققا، ئەرلەرنىڭ قىزىقچىلىقى كۆڭۈل ئاغرىقىغا ھاملىدۇر.

▲ مەسئۇلىيەت، ئادا قىلغۇچىلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەت يولى، ئادا قىلالمىغانلارغا ئارتىلغان ئوشۇقچە يۈكتۇر.

▲ ھازىرقى جەمئىيەتتە قانۇندا شەك يوق، بەزى ئىجراچىلار گۇمانلىق.

▲ كېسەل ئېغىزدىن كىرىدۇ، يۇزمۇ ئېغىزدىن تۆكۈلىدۇ، ئېغىز-زىڭنى چىلەك تۆت، يۇزۈڭنى ساقلا.

▲ كونىلارنىڭ «ئۆزۈڭنى ئەر چاغلىسالا، ئۆزگىنى شىر چاغلا» دېگىنى، تەكەببۇرلۇق، مەنمەنلىككە سېلىنغان كىشەندۇر.

▲ راستچىللىقنىڭ خورلانغان ۋاقتى يالغانچىلىقنىڭ باشلانغان ۋاقتىدۇر.

▲ چېقىمچى ئادەم ـ باشقىلارنىڭ قولىدا مال سويۇدىغان قاسساپتۇر.

▲ ئەرلەرگە نىسبەتەن ئۆز ئايالىنىڭ ئەخلاقسىزلىقىدىنمۇ ئارتۇق ھاقارەت يوقتۇر.

▲ ئازاب چەككۈچىلەرگە نىسبەتەن باشقىلارنىڭ ئازابىنى كۆ-رۈشتىنمۇ ئارتۇق تەسەللى يوقتۇر.

▲ يالغانچىلىق ۋە كۆز بويامچىلىق تەرەققىياتقا سېلىنغان كە-شەندۇر.

▲ ئاتالمىدىن ئۆگەنگىنىڭ بالاڭغا مىراستۇر.

▲ كۆلكە ۋە يىغا دۇنيا خەلقلىرىنىڭ ئورتاق تىلىدۇر.

▲ ھۆرمەت چېكىدىن ئاشسا، خۇشامەتكە ئۆزگىرىدۇ.

▲ ئۆزىنى قەدىرلىمەسلىك ـ خارلىقنىڭ مۇقەددىمىسىدۇر.

▲ ئىقتىدارسىز باشلىق، يالغانچىنىڭ قونچىقىدۇر.

▲ ياخشى سياسەتكىمۇ كۈمان بىلەن قاراش، دېھقانلىرىمىزنىڭ ئەجەللىك ئاجىزلىقىدۇر.

▲ ئورۇنسىز ئاچچىقلىنىش پەزىلىتىگە چۈشكەن داغ.

▲ سېنىڭ پۈقرا ۋاقتىدىكى ئەزىيىڭ ۋۇجۇدىڭنى تىترەتسە، مەنسەپدار ۋاقتىدىكى ئەزىيىڭ ئالەمنى تىترىتىدۇ.

▲ تەكرارلىنىۋەرگەن راست گەپ، باشقىلاردا كۈمان تۇغدۇرىدۇ.

▲ مۇھەببەت ـ ئوت، ھەسەتمۇ ئوت، ئالدىنقىسى شېرىن ئازاب، كېيىنكىسى ئاچچىق كۈلكە.

▲ زىيادە ماختاپ كۆتۈرۈش ـ ئەمەلىيەتتە چۆكۈرۈشتۇر.

ـئابلىز روزى

ئاپتور: ئاقتۇ ناھىيە بارىن يېزا دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتىنىڭ خىزمەتچىسى

تەپەككۇر دەرىخىدىن مېۋىلەر

▲ غۇرۇرى ئازار يېگەنلەرنىڭ كۆزىدىن ياش ئەمەس، غەزەپ تۆكۈلىدۇ.

▲ «ماڭا ئىشىنىڭ» دېگۈچىلەرگە ھەرگىز ئىشەنمە. چۈنكى ئۇ-شەنچىسىز كىشىلەرلا باشقىلارنى ئۆزىگە ئىشەندۈرۈشكە ئۇرۇنىدۇ.

▲ ئاستا ـ ئاستا تەسىر قىلىدىغان «زەھەر» پۈتۈن تەن ۋە روھنى چىرماپ ئاندىن مەقسىتىگە يېتىدۇ.

▲ تەشەككۈرنى توغرا يول بىلەن ئىپادىلىمىسەڭ ئاھانەتكە قا-لىسەن.

▲ بىر ـ بىرىنىڭ تۇيغۇسى بىلەن سىرداشالمىغانلارلا، بىر ـ بە-رىنىڭ قەلب چوڭقۇرلۇقىغا چۆكۈپ ئەڭ ساپ تىلدا سۆزلەشكەنلەر ھېسابلىنىدۇ.

▲ كۆزگە ئىشەنمە، ئۇ سىرلىق، تىلغا ئىشەنمە، ئۇ سۆزەكسىز. پەقەت تۇيغۇڭ ئەڭ ئىشەنچىلىكتۇر.

▲ ئادەملەر تۇرمىدىن جۇپلىشىشنى، ئېيىق، بۆرىدىن پەرزەنتلە-رىنى قوغداشنى ئۆگەنگەن بولسا، تالاي كۆز يېشى تۆكۈلمىگەن بو-لاتتى.

▲ ئەرلەر ئاياللارنىڭ تېنىنى ئەمەس، روھنى بويسۇندۇرالىغان بولسا، ئانىلاردىن غەم يەپ يۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالمايتتى.

▲ قىزلار ئېرىشكەنلىرىگە قاراپ ياش تۆكسە، ئوغۇللار ئېرە-شەلمىگەنلىرىگە قاراپ ياش تۆكىدۇ.

▲ ئاق كۆڭۈللۈك ـــ قىزلارنىڭ ئەڭ ئالىيجانابلىقى ھەم ئەڭ ئاجىزلىقىدۇر.

ـ غۇنچەم ئابا

ئاپتور: يېگىشەھەر ياندۇرما يېزىسىدا، دېھقان

* * *

▲ تاقەت قىلىشنىڭ ئۆزى بەدەل دېمەكتۇر.

▲ ياغلىما تىل ئارقىسىدا قەبىھ دىل يوشۇرۇنغان.

ـــبۇۋىھەجەرگۈل ئابا

ئاپتور: يېگىشەھەر ياندۇرما يېزىسىدا، دېھقان

تەپەككۇر ھېسلىرى

▲ ئۇستا ساتراشنىڭ قولى كىشىلەرنى ئۇخلىتىپ قويسا، تالانتلىق يازغۇچىنىڭ قولى كىشىلەرنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىتالايدۇ.

▲ پاراخور مەنسەپدارغا ئەرز ئېيتقانلىقىڭ، ئۆزۈڭنى گۆرۈگە قويغانلىقىڭ.

▲ ئىجرائىيە يوق قانۇن ـ سېپى يوق قىلىچ.

قىزلارغا سۆز

▲ ئەي قىزلار، ئالدىراپ يىگىتلەرنى ھەقىقىي چۈشىنىمەن، دې-مەڭلار، چۈنكى ئىنسان قەلبى قۇشقا ئوخشايدۇ. چۈشتىن بۇرۇن بىر شاختا قونغان قۇشنىڭ چۈشتىن كېيىن قايسى شاختا قونۇشىنى بىلەم-سىلەر؟

دادىلارغا سۆز

▲ پەرزەنتنى ياخشى تەربىيىلىمىگەن ئاتا ـ ئانا پەرزەنت تەرد-پىدىن ۋەيران بولغۇسى.

▲ ۋاپاسىز پەرزەنتنىڭ دەردى يامان بولسا، ۋاپالىق پەرزەنتنىڭ ئوتى يامان.

ـئىلى مۇھەممەت

ئاپتور: باي ناھىيە توقسۇن يېزا ئانىقىز كەنتىدە، دېھقان

تەپەككۇر ھاسىلاتلىرى

▲ ـئەرلەرنى ئۆيدىن سۈرۈتقان نەرسە نېمە؟

ـ ئاياللارنىڭ مېھرىسىزلىقى.

ـ ئاياللارنى كوچىغا تارتقىنچۇ؟

ئەرلەرنىڭ مەغلۇبىيىتى.

▲ يالغۇز باشقا ئەچقىدىغان ئىشلار كۆپەيگەنسېرى كىشىلەر ئا-رىسىدىكى ھەمكارلىق ئازىيىدۇ.

▲ نېمىنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى بىلىسەڭ، مۇستەھكەم ئېتىقادقا ئىگە بولالايسەن.

▲ دۇنيا تارىخىدىن مەلۇمكى، ماددىي نەرسىلەر ھۆكۈمران ئو-رۇنغا ئۆتكەن يەردە كىشىلەرنىڭ روھى كاردىن چىقىدۇ.

▲ تاۋار ئىگىلىكىدە ماددىي بايلىقنىڭ موھتاجلىقى روھىي بايـ-لىقنىڭ موھتاجلىقىدىن ئېغىر. بىلىم ئىگىلىكىدە روھىي بايلىقنىڭ تە-قەززاسى ماددىي بايلىقنىڭ تەقەززاسىدىن كۈچلۈك. مانا بۇ بىر جەم-ئىيەتنىڭ بىلىم ئىگىلىرىگە بولغان ساداقىتىنى ئۆلچەيدىغان كۆرسەتـ-كۈچ.

▲ كۆزۈڭ كۆرگەننى كۆڭلۈڭ ھېس قىلالىسا، سەن ھەقىقىي دا-نىشمەنگە ئايلىنىسەن.

▲ مەجبۇرىي كۈلكە ئەقىلنى ئۆتكۈرلەشتۈرىدۇ، روھنى چىرىتـ-ىدۇ.

▲ ئادەملەر باتۇرلۇق روھنى يوقاتقان چاغدىلا ماشىنىغا ئايلە-نىدۇ.

▲ نىشانىڭ مەۋھۇم بولسا ئېزىنىسەن، كونكرېت بولسا بالدۇر يېتىسەن.

▲ بالدۇر ئېرىشەلمىگەن نەرسەڭ، كېيىن ئېرىشكىنىڭدىن قىمـ-مەتلىك بولىدۇ.

▲ ئەركىنلىك باشقىلار بېرىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى باشقـ-لاردىن ئۈستۈن تۇرۇدىغان كۈچ ياكى ئىدىيىدۇر.

▲ ئاياللار زىيادە ئەركىن ئەلدە ئەرلەرنىڭ جەڭگىۋارلىقى سۇنـ-ىدۇ.

▲ ئايالدا مەدەت، ئەرلەر قەھرىمان،
ئايالدا غەيرەت، ئەرچۇ سەرگەردان.
ئايالدا ھۆرمەت ھەمدە نازاكەت،

ئەرده ھەقىقەت بولار نامايان.

▲ ئەتراپىمىزدىكى قەدىرلىك نەرسىلەرنى ھېس قىلىپ يېتەلمەگەندە، خىيالىمىزدىكى غايىۋى نەرسىلەرگە مەستخۇش بوپكېتمەيمىز. شۇنىڭ بىلەن رېئاللىق ئۇنتۇلۇشقا يۈزلىنىدۇ.

▲ قەدىرلىك نەرسىلەر ئۇنتۇلۇسا، قەدىرسىز نەرسىلەر ئۇلۇغلىنىدۇ.

▲ ساڭا مەسلىھەتىم، بىرىنچى قېتىم خورلۇق ھېس قىلغىنىڭدا سۆكۈت قىلما، بولمىسا خورلۇق ئادەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ.

▲ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»ژۇرنىلىنىڭ «تەپەككۇر كۆزى» سەھىپىسى ماھىيەتتە خەلقىمىزنىڭ تەرەققىي قىلىۋاتقان بۈگۈنكى دۇنياغا ئۆز رېئاللىقىنى سىلىشتۇرۇپ كۆزىتىۋاتقان ئەقىل كۆزىدۇر.

▲ قەدىرلىمىگەن نەرسىلەرنىڭ قەدىرىگە يېتىسەن، ئەمما كېچىكسەن.

▲ بىر قېتىملىق مەغلۇبىيەت ئوڭۇشسىزلىق، كۆپ قېتىملىق مەغلۇبىيەت ئۇمىدسىزلىكتۇر.

ـشىرمۇھەممەت تۇردى

ئاپتور: غۇلجا ناھىيە ئۈچئون خۇيزۇ يېزا مىللىي 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3 ـ يىللىق (ئىجتىمائىي پەن) سىنىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇر تامچىلىرى

▲ يالغان گۈزەللىقتىن ئۆتۈش مۇناپىقنىڭ ئىشىدۇر، چىن ئىنسانىڭ كۆز يېشىدۇر.

▲ خوتۇن ئەرنىڭ تېۋىپىدۇر، ئۇ سېنىڭ مىجەزىڭگە بېقىپ ئىش كۆرىدۇ.

▲ كەڭ قورساقلىق مۇھەببەتنىڭ دوراسى، ھەسەتخورلۇق ئازاب ـ ئوقۇبەتنىڭ بومبىسى.

▲ ئانىلىق بۇرچۇمنى ئادا قىلاي دېسەڭ، چۈجىلىك مېكيانىغا قارا.

▲ نەچچە مىليونلىغان بىر خىلدىكى ئۇچار قۇش ئوخشاش رەڭ، ئوخشاش جىسىم، ئوخشاش ئاۋاز، ئوخشاش قانات ـ قۇيرۇق تۈرۈپمۇ ئۆز جۈپتىنى ئاداشتۇرمايدىكەن. بۇ دەل مۇھەببەتنىڭ قۇدرىتىدۇر.

▲ ئاقىللارنىڭ نادانلار تەرىپىدىن بوزەك قىلىنىشى، پىلانىڭ پاشا تەرىپىدىن خورلىنىشىغا ئوخشاش قىسمەتتۇر.

▲ قەپەسكە قامالغان قۇشنىڭ سايرىشى كىشىلەرگە ھۇزۇر بېغىشلاش ئۈچۈن ئەمەس، ئۆز ئۆۋالچىلىقىغا قىلىنغان ناله ـ پەريادىدۇر.

ـتوختىھاجى سەيپىدىن

ئاپتور: يېڭىسار ناھىيە ئەگۈس يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲ ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى رەزىللىك، پەسكەشلىك، ئىپلاسلىقلارنىڭ ئادەمنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكىدىنمۇ ھالقىپ مەيدانغا كېلىشىگە ئەگىشىپ، ئادەملەردىمۇ بايقىلىپ باقمىغان، داۋالاش قىيىن بولغان ۋەھشىي كېسەللىكلەرمۇ مەيدانغا كەلمەكتە.

▲ بىمارلارنى تەكشۈرۈدىغان ئۇسكۇنە ـ ئاپپاراتلارنىڭ شۇنچە ئىقتىدارلىق كەشپ قىلىنىشى بىلەن، دوختۇرلار بارغانسېرى دۆتلىشىپ كېتىۋاتىدۇ.

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە ئۇيغۇر تېبابەت شىپاخانىسى ئىچكى كېسەللىكلەر بۆلۈمىدە تېۋىپ، ئەپسۇس، ئاپتور ئەسىرىگە ئىسىم قامىلىسىنى يېزىشنى ئۇنتۇغان.

▲ ھاراق ـ تاماكىنىڭ زىيىنىنى بىلىپ ئىچىپ ـ چەككەنلىكىمىز، «ئورنىنى كىم كولىسا، ئۆزى چۈشەر»نى ئەمەلگە ئاشۇرغانلىقىمىز.

ـئابلىز ھېمىت

ئاپتور: پىچان ناھىيە لۈكچۈن بازىرىدا، دېھقان

تەپەككۇر ھاسلاتىلىرى

▲ بۇگۈن ئانىلار چاپسا چايغا، ئەتە ئەۋلادلار پاتار لايغا.

▲ پۇل ـ بىر بىسىدىن ياخشىلىق، بىر بىسىدىن يامانلىق چاقناپ تۇرغان قوش بىسلىق خەنجەر.

▲ تارىختىن ساۋاق شۇكى، ھوقۇق زالىمغا تەگسە، قامچا ئالىمغا تېگىدۇ.

▲ كېسەللىك ـ كېلىشى تېز، كېتىشى ئاستا چاقىرىلمىغان «مېھمان».

▲ دادىنىڭ بالا تەربىيىلىمىگىنى ئۆزىگە دۇشمەن يېتىشتۇرگىنى، ئانىنىڭ بالا تەربىيىلىمىگىنى ۋەتەن ۋە مىللەتكە ئاپەت يېتىشتۇرگىنى.

▲ «خوشە!»نىڭ ئورنىغا «نېمە ئۈچۈن؟» ئالماشقان كۈن دەل بىزنىڭ يۈكسىلىشكە قەدەم باسقان كۈنىمىزدۇر.

ـئىلھامجان مەخەت

ئاپتور: پەيزاۋات ناھىيە 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 2 ـ يىللىق 6 ـ سىنىپ (ئىجتىمائىي پەن) ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ئادەم ئۆز نىشانىغا يېتىش ئۈچۈن سەرپ قىلغان ئەجرى مېۋە بەرمىگەندە ئۇنى ئازابلايدىغىنى يېڭىلىش ئەمەس، بەلكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن تەسەللىسى ۋە ئىچ ئاغرىتىش سۆزىدۇر.

▲ مۇھەببەت ئۈچۈن ئاھ ئۇرۇش، ئازابلىنىش بىر بولسا ئادەمگە قانداق ئادەم بولۇشنى ئۆگىتىدۇ، بىر بولسا تارتىپ بولمىغىدەك روھى ئازاب سالىدۇ.

ـمېھرىبان مەھمۇت

ئاپتور: لوپ ناھىيە 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ 1 ـ يىللىق 3 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

يېتىم ھېسلار

▲ تولا تەكتىلەنگەن ئىش ئەسلى كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە، دىتىغا ياقمىغان ئىش، كىشىلەر كۆڭلىگە ياقىدىغان ئىش سەن تەكتىلىمىسەڭمۇ ئۈزۈلۈكىدىن قىلىنىدىغان ئىش.

▲ ئەگەر ھايۋانلار گەپ قىلالىغان بولسا، ئالسى ئىچىگە چىققان بولاتتى.

▲ نوقۇل جان بېقىشنى مەقسەت قىلىپلا تىل ئۆگىنىش مىللەتكىلا ئەمەس، ئىنسانىيەتكە، دۇنيا تىللىرىغا، تىل مەدەنىيىتىگە قىلىنغان ھاقارەتتۇر.

▲ تېرىلغۇ يېرىگە ھېيلە ئىشلەتمەي ئىجتىھات بىلەن كەتمەن چاپقان دېھقان بىلەن، ئەقىل ـ پاراسەت، بىلىمدە توشقان پەزىلەتلىك زىيالىي ـ ئۆلىمالارنىڭ ئەجرى ماھىيەتتە ئوخشاشتۇر. دېھقان قان ـ

تەر بەدىلىگە ئاۋامغا ماددىي مەلىشەت ئاتا قىلسا، زىيالىي ـ ئوقۇمىلار پايدىلىق ئىلىم ـ سۆزلىرى بىلەن جامائەتنى ھەق يولغا يېتەكلىگۈچە- دۇر.

▲ ھازىر بەزى دۆلەتلەرنىڭ ھەربىي كۈچىنى كۆز ـ كۆز قىلىپ ئاتوم بومبىسىنى سىناق قىلىشى، بىر بولسا شۇ دۆلەتنىڭ كۈچلۈكلۈ- كىنى ئىپادىلىسە، بىر تەرەپتىن ئاجىز، يۇرىكى پوك ـ پوكلىقىنى كۆر- ستىدۇ.

ـ ياسىنجان ئىمىن ئۇمىدىيار

ئاپتور: قەشقەر شەھەر شامالباغ بېزا شامالباغ كەنتىدە، باققال

* * *

▲ رومكا سوقۇشتۇرۇلۇپ باشلانغان دوستلۇق رومكىنىڭ چېقى- لىشى بىلەن تەڭ ئاخىرلىشىدۇ.

▲ «سورۇن كۆرگەنلىك» بىلەن ئەقىل ئۆلچىنىدىغان بولسا، زابويلارنىڭ ھەممىسى ئالىم بولار ئىدى.

ـ مىرەھمەت ئابلەت

ئاپتور: كورلا شەھەر 8 ـ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲ ئەقىللىق دۇشمەن ئۆزىنىڭ مۇددىئاسىنى بىلىندۇرمەسلىككە تىرىشىدۇ.

ـ ياسىنجان شايۇسۇپ

ئاپتور: يېڭسار ناھىيە 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ 2 ـ يىللىق 2 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇر يۈلتۈزلىرى

▲ پۇل ھەممىگە قادىر يەردە، بايىنىڭ ئۆلۈمىمۇ تويدەك، كەم- بەغەلنىڭ تويىمۇ ئۆلۈمدەك.

▲ ساداقەت ـ مۇھەببەتنىڭ تىنىقى.

▲ مەن ئۆزىنى تاشلىۋەتكەنلەرنى كۆرگەن، ئاتا ـ ئانىنى تاشلىۋەتكەنلەرنى كۆرگەن، خوتۇن ـ بالىلىرىنى تاشلىۋەتكەنلەرنى كۆرگەن، ئورۇق ـ تۇغقان ۋە يۇرت ـ ماكانىنى تاشلىۋەتكەنلەرنى كۆرگەن، ئەمما پۇلنى تاشلىۋەتكەنلەرنى كۆرۈپ باقمىدىم.

▲ خەلقنىڭ باي ياكى نامرات ئىكەنلىكىنى بىلمەكچى بولسالا، خەلق ناخشىلىرىغا قۇلاق سال.

▲ مۇھەببەتلىشىشتىن بۇرۇن ئوغۇللار خۇدىنى يوقىتىدۇ، مۇ- ھەببەتلەشكەندىن كېيىن قىزلار خۇدىنى يوقىتىدۇ.

▲ ئادەم ئادەمدىن پايدا ئالالمىغان چاغدىلا ئادەمدىن خاپا بو- لىدۇ.

▲ ئىشچان ئادەم بىر قېتىم جاپا چەكسە، ھۇرۇن ئادەم مىڭ قېتىم جاپا چېكىدۇ.

▲ ھەسەتخورلۇق قىلىش مەغلۇب بولغان كۈندىن باشلانغان.

▲ ئادەم ئىككى خىل ياشاش ھوقۇقىغا ئىگە: باشقىلار پەخىر- لەنگىدەك ياشاش ياكى باشقىلار ئىبرەت ئالغىدەك ياشاش.

▲ پىخسىق ئادەمنىڭ پىخسىقلىقى باي بولسىمۇ مەردلىك قىل- ماسلىقتا، مەرد ئادەمنىڭ مەردلىكى نامرات بولسىمۇ پىخسىقلىق قىل- ماسلىقتا.

▲ جەمئىيەتتە نېمە ئۈچۈن بەختلىك ئادەم ئاز، بەختسىز ئادەم كۆپ؟ چۈنكى كىتابخانىدا ئادەم ئاز، مەيخانىدا ئادەم كۆپ.

▲ ئادەمنىڭ ياخشى ـ يامان بولۇشىدا پەقەت بىرلا سەۋەب مەۋجۇد. ئۇ بولسىمۇ مەنپەئەت.

▲ ئادەمنىڭ ئادەم بولالىشى قىيىن بولغانلىقى ئۈچۈن قانۇن بارلىققا كەلگەن.

▲ ئادەمنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى ھۆرمەتلىشىدىكى سەۋەب پەقەت بىر خىل، باشقىلارنى ھۆرمەتلىشىدىكى سەۋەب ھەر خىل.

▲ ئادەم ئېلىشتا چاققان، بېرىشتە تەمكىن.

▲ ناۋادا شەيتاننى كۆرگىلى بولسا، نۇرغۇن ئادەم شەيتانىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن بولاتتى.

ـ ئابدۇقەييۇم ئېيسا

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە ئارال يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇ- قۇچىسى

نىكاھ ئوخشايدىغان ئوبيېكتلار

▲ نىكاھ ـ كۆنلۈككە ئوخشايدۇ. ھاۋا ئوچۇق كۈنلىرى كۆتۈرۈ- ۋالغان بۇ «يۇك»تىن تولىمۇ بىزار بولىسىز. پەقەت ئۇنى چۆرۈۋەت- كىنىڭىزدە ئاندىن تەبىئەتنىڭ قار، بوران، يامغۇرىنىڭ بارلىقىنى، ئىلا- گىرىكى كۈنلۈك ئاستىدىكى كۈنلىرىڭىزنىڭ ئەڭ خاتىرجەملىكىنى ھېس قىلىسىز.

▲ ياخشى ئايال ـ ياخشى ئەرنىڭ مەكتىپى، بىراق ئۇ بۇ ياخشى ئوقۇغۇچىنىڭ مەڭگۈ ئوقۇش پۈتتۈرمەسلىكىنى ئۈمىد قىلىدۇ.

▲ نىكاھ ـ خۇددى بانكىغا پۇل قويغانغا ئوخشايدۇ. ئەگەر سىز نىكاھ تۇرمۇشىڭىزدىن رازى بولسىڭىز پۇلىڭىز كىرىمگە تەڭ، ئەك- سىچە بولسا چىقىم.

▲ نىكاھتىن ئىلگىرى قىزلار، نىكاھتىن كېيىن ئەرلەر كەلگۈسى- دىن ئەندىشە قىلىدۇ.

ئەخلاق ئۇچقۇنلىرى

▲ سەممىيەتسىز ئادەم ساختا پۇلغا ئوخشايدۇ، كىملا كۆرسە «يالغان» دەپ تۇتقىلى ئۇنىمايدۇ.

▲ ھەممە دەيدۇ: «مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئەرنىڭ كەينىدە بىر ئايال بار». مەن دەيمەن: «مۇۋەپپەقىيەت قازانمىغان ئەرنىڭ كەينىدە ئىككى ئايال بار».

▲ كىچىك مۇۋەپپەقىيەت ئەقىلگە تايىنىپ ۋۇجۇدقا چىقسا، چوڭ مۇۋەپپەقىيەت ئەخلاققا تايىنىپ مەيدانغا كېلىدۇ.

ئېغىر تىنىق

ئۇ دېدى: «ئاياللارنىڭ تەبىئىي گۈزەللىكى ئەڭ گۈزەل». سەن دەيسەن: «ئۇلارنىڭ سەممىي ۋاقتى ئەڭ گۈزەل». خەق دەيدۇ: «كەڭ قورساق ئايال ئەڭ گۈزەل». بىراق مەن دەيمەن: «ھەي، يەنىلا ئۇلارنىڭ تىنچلانغان ۋاقتى ئەڭ گۈزەل...»

تەتۈر تاناسىپلار

▲ بالىنى ئانا تۇغىدۇ، بىراق «دادا»دەپ تىلى چىقىدۇ.

▲ ھەممە ئىشنى ئوڭ قول قىلىدۇ، لېكىن ئۇزۇكنى سول قولغا سالىمىز.

▲ بالىلار تېزرەك چوڭ بولۇشنى ئارزۇ قىلسا، چوڭلار بالىلىقنى قايتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

▲ تېلېفون دەپتىرىدىكى ئىسىملار كۆپىيىپ پاتماي قالدى، بى- راق قەلبىمدە قالغان ئىسىملار بارغانسېرى ئازىيىپ كەتتى.

▲ ئوقۇغان كىتابلىرىمنىڭ جىلىقىدىن ئۆزۈمنى بىلىملىك ھې- سابلاپ يۈرسەم، ئەتە تاپشۇرۇدىغان تەسىرات ماقالىسىنى باشلىيالماي

يۈزۈم قىزاردى.

▲ تونۇشلىرىمنىڭ كۆپلىكىدىن، دوستۇمنىڭ كىملىكىنى ئېيتىپ بېرەلمىدىم.

قىزىقارلىق ئىنسان تەبىئىتى

دۇنيادىكى بارلىق قىزىقارلىق نەرسىلەر ئىچىدە ئىنسان تەبىئىتى ئەڭ قىزىقارلىق. ئىشەنمىسىڭىز ئاڭلاپ كۆرۈڭ.

▲ تۇنۇگۈندىن ساۋاق ئالمايدۇ، ئەتىگە ئىنتىلىدۇ، بۈگۈنىنى قەدىرلىمەيدۇ، مانا بۇ ئۇلارنىڭ پۈشايمانىنى ھەر دائىم ئۆزىگە سايە قىلىشىدىكى تۈپ سەۋەب.

▲ ياش ۋاقتىدا سالامەتلىكىنى قۇربان قىلىپ، جىنىنىڭ باربىچە پۇل تاپىدۇ. ياشانغاندا بولسا پۇلىنى قۇربان قىلىپ سالامەتلىك ئىزدەيدۇ.

▲ ئىنسان بالىلىقىدا تېزرەك چوڭ بولۇشنى تىلەيدۇ، قېرىغاندا بولسا بالىلىققا قايتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

▲ ھايات ۋاقتىدا خۇددى ئۆلمەيدىغاندەك ياشايدۇ، ئۆلۈدىغاندا بولسا خۇددى ياشاپ باقمىغاندەك كېتىشكە كۆزى قىيمايدۇ.

▲ بارلىق كىشىلەرنى خۇشھال قىلسام دەپ ئويلايدۇ، بىراق خۇشھال قىلىشقا تېگىشلىكلەرنىمۇ خۇشھال قىلالمايدۇ.

▲ باشقىلارنىڭ ئۆزىنى ياخشى كۆرمىگەنلىكىدىن ئەمەس، بەلكى ياخشى كۆرەلمىگەنلىكىدىن ئەپسۇسلىنىدۇ.

▲ «شېئىر»دا ئون قېتىم، «ماقالە»سىدا 100 قېتىم ئانا دەپ يازىدۇ، بىراق «ئانا» دەپ بىرەر قېتىم پۈت ـ قولىنى تۆتۈپ قويۇمايدۇ.

ـمۇنەۋۋەر ئوبۇلھەسەن

ئاپتور: خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومى تىل فاكۇلتېتىنىڭ خەنزۇ تىلى مۇئەللىمىسى

تەڭسىز مۇھەببەت

بىزدە قەھرىمانلىق داستانلىرى تولىمۇ ئاز، لېكىن مۇھەببەت داستانلىرى بەكلا كۆپ. بىزدە جەڭگىۋارلىققا ئىگە ناخشىلار تولىمۇ ئاز، لېكىن «يار»، «سۆيگۈ» ھەققىدىكى ناخشىلار تولۇپ يېتىپتۇ. شۇڭا بىزدە ۋەتەن مۇھەببىتى ئۈچۈن ھاياتىنى تەقدىم قىلغان قەھرىمانلارغا قارىغاندا، سۆيگىنى ئۈچۈن ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغانلار كۆپرەك.

پەردىشەپ

جۈپ سۆزلەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا سىزىق قويۇلۇپ ئايرىلىشى، بەلكىم جۈپلەرنىڭمۇ ئارىلىق ساقلىشى زۆرۈر بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك.

ـ ئەكرەم ئەمەت

ئاپتور: غۇلجا ناھىيە ئۇيغۇر ئۇچىلىرى خۇيزۇ يېزا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تۇن ھېسلىرى

▲ ئادەملەر ۋە دۇنيانى مۇھەببەتتىن كۆرە نەپرەت ئاسان ئۆزگەرتىدۇ. مۇھەببەتكە ھەممە نەرسە ھاملدار، نەپرەتكە پەقەت تەرىشچانلىقلا ھاملدار.

▲ دۇشمەننى كۆرگىلىمۇ كۆز كېرەك، ئەمما ھەسەتتىن يىراق تۇرغىنى ياخشى؛ دوستنى كۈلدۈرگىلىمۇ سۆز كېرەك، ئەمما ساختىلىقتىن يىراق تۇرغىنى ياخشى.

▲ ئىنسان ئاچكۆزلۈك قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئېھتىياجىدىن ئارتۇق نەرسىلەرنى ھەقىقەت دەپ قاراپ، ئۇنىڭغا ئېرىشكەنلىرىگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلمىغانلىقىدا.

▲ بىرەر نەرسە ئىجاد قىلىشنىڭ جاپا ـ مۇشەققىتىدىن ئۈلىنى قولىغا بۇل قىلىش، چۈشىنىش، ئىشلىتىشنىڭ ئاۋارىگەرچىلىكى كۆپ بولۇۋا-تىدۇ. بەلكىم بۇ بىزنىڭ باشقىلاردىن پەرقىمىز بولسا كېرەك.

▲ پۇرسەت خەتەرسىز، ئەڭ يېقىن چىقىش يولى.

▲ داۋراڭ سېلىش ئىككى سەۋەبتىن: بىرى، بىلىمسىزلىكىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن، يەنە بىرى ھەسەت ئوتىنىڭ كۈچىدىن.

▲ رېئاللىققا يۈزلىنىش مەسئۇلىيەتچانلىقنىڭ ئىپادىسى.

▲ ھەقىقىي جەڭگاھتا ۋە تۇن نىسپىدىكى تەپەككۇر ئوچىقىدا.

ئوغلۇمغا ئۈچ ھېكمەت

▲ ھەق سۆزنى ئېيتقان دۇشمەنگە دوستلۇق نەزىرىدە قاراشنى، خۇشامەت قىلغان دوستتىن ھەزەر ئەيلەشنى ئۆگىنىۋال.

▲ ئۆزۈڭدىن ھېساب ئېلىشنى، باشقىلاردىن ئىبرەت ئېلىشنى ئۇنتۇما، ئاز خاتالىشىسەن.

▲ ئاناڭدىن ئىش ئۆگەن، ئاتاڭدىن ئەقىل ۋە گەپ ئۆگەن.

ـ ئابدۇرېھىم قادىر

ئاپتور: لوپ ناھىيە ناۋا يېزا باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲ ۋەيران بولغان ئەردىن قانداق ۋەيران بولغان دەپ سورىمايلا، قانداق خوتۇن ئالغان، دەپ سورا.

▲ ئاپامنىڭ كارنىيىڭنى سقىشىغا ھېچىيىپ تۇرغان دادام، ئاكامنىڭ مۇشت كۆتۈرۈشىگە نېمىمۇ دېيەلەيسەن؟

ـ پەيزۇللا سەيپۇل

ئاپتور: غۇلجا ناھىيە ئۇنيار يېزا دوختۇرخانىسىنىڭ دوختۇرى

بۇرمىلۇق كۈلۈچ

▲ ئۆزۈڭنىڭ دېپىنى چالساڭ دۇشمەن تاپسەن، باشلىقنىڭ گېپىنى چالساڭ يالغۇز قالسەن.

▲ مېۋىدىكى كىچىككىنە زىددىگە سەل قارىما، ۋاقتى كەلگەندە ئاشۇ زىددە بارلىق مېۋىنى سېسىتىدۇ.

▲ ئىنتىلىش قىلغىنىنى ئىگىسىگە بولغان ۋاپادارلىقى ۋە ساداقىتى دەپ چۈشەنسەڭ، ئىت خۇيلۇقنىڭ قىلغىنىنى خوجايىنىغا بولغان يالاقچىلىقى ۋە تەخسكەشلىكى دەپ چۈشەن.

▲ ئارقىڭغا قارىمايلا مېڭىۋەرسەڭ، ھالاك لېۋىگە كەلگەندە قانداق چېكىنىشنى بىلمەيلا مەغلۇب بولسەن.

ـقاھارجان تۇرسۇن

ئاپتور: خوتۇنسۇمۇل (خېجىڭ) ناھىيە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ 3 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

قانۇن ئەمەس «قانۇن»لار

▲ ئوغۇلبالىچىلىق ـ ئەرلەرنىڭ ئىمان ـ ئېتىقادى.

▲ ئادەمنىڭ ئىقتىدارى ئادەمنىڭ ئورنىدا ئەمەس، ئادەمنىڭ ئورنى ئادەمنىڭ ئىقتىدارىدا بولىدۇ.

▲ ياخشى ئادەم تۇرۇپ ئۇۋالچىلىققا ئوچراۋاتمەن دەپ زارلانما، بەلكى ياخشى بولغانلىقىم ئۈچۈنلا ئۇۋالچىلىققا ئوچراۋاتمەن،

دەپ بىل.

▲ باشقىلارغا تېگىشلىك شان ـ شەرەپنىڭ خاتا ھالدا ئۆزۈڭگە كەپقالغانلىقىنى سەزگىنىدە، ئۇنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرەلىسەڭ، ھەقىقىي تۇردە ئۆزۈڭگە تېگىشلىك شان ـ شەرەپكە ئېرىشەلەيسەن.

▲ ئاڭقا ئىگە بولۇش ئىنسانلارنىڭ بەختلىكلىكى، ئاڭقا بوغۇلۇش ئىنسانلارنىڭ بەختسىزلىكى.

▲ ئىقتىدارلىق ئادەم ئەمەس، ئىقتىدارلىق ئادەملەرنى لايىقىدا ئىشلىتەلىگەن ئادەم ئىقتىدارلىق رەھبەر بولالايدۇ.

▲ كۆڭۈلنىڭ چولۇ ـ كىچىكلىكى ھەم دەرىجىسى بولمايدۇ.

▲ «ھېچكىمگە دېمە» دەپ تۇرۇپ دېيىلگەن گەپ، ھېچكىمگە دېمەيمەن دەپ تۇرۇپ دېيىلگەن گەپ بىلەن ئوخشاش.

▲ گۆدەك روھقا نىسبەتەن تەن روھنىڭ ئويۇنچۇقى، روھ پەيلاسوپلۇق مەقامىغا يەتكەندىلا تەن روھنىڭ ھەقىقىي قۇچقىغا ئايلىنىدۇ.

▲ ـقانداق ئادەملەر قارشى ئېلىشقا ئەرزىيدۇ؟

ـ كۆڭلىمىزنى ئايىماي، كۆڭلىدىكىنى دەيدىغان ئادەملەر.

ـ قانداق ئادەملەر قارشى ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ؟

ـ كۆڭلىمىزنى ئاياپ، كۆڭلىدىكىنى دېمەيدىغان ئادەملەر.

▲ پەيلاسوپلىرى ئاجىز مىللەت بالا مىللەت، پەيلاسوپلىرى ئاز مىللەت چالا مىللەت.

▲ ۋەتەن ۋە مىللىتىڭ ئۈچۈن ئۆلۈمەيسەن، ۋەتەن ۋە مىللىتىڭ ئۆلۈمىگە ئۆلۈسەن.

▲ نوپۇزغا ئىلىم ـ پەن نۇقتىسىدىن قاراشقا بولىدۇ، لېكىن ئىلىم ـ پەنگە نوپۇز نۇقتىسىدىن قاراشقا بولمايدۇ. ئىنسانىيەت نوپۇزچىلىقىنى قۇتۇلغاندىلا، ئىلىم ـ پەن نوپۇزچىلىقىنىڭ ئىسكەنجىسىدىن ئازاد بولىدۇ، ئىلىم ـ پەننىڭ يولى ھەسسىلەپ داغداملىشىدۇ.

▲ جانلىقلارنىڭ ئورتاقلىقى ئۆلۈمدە ئۆلۈش، ئادەمىيلىكىنىڭ ئۇستۇنلۇكى ئۆلۈمدە تۇغۇلۇش.

▲ ئۇستازلىقىغا ئىشەن، شاگىرتلىقىغا ئىشەنمە. شۇنداق قىلالىساڭ ئۇستازىڭغىمۇ، ئۆزۈڭگىمۇ ئىشەنگەن بولىسەن.

▲ پۇلنى يۇز تۆكۈپ تاپما، يۇز تۆكۈشكە خەجلىمە، بەلكى يۇزۇڭ بىلەن تاپ، يۇزۇڭ ئۈچۈن خەجلە.

▲ ھامان ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىڭنى تەن ئالساڭ، ئۆلمەيدىغاندەك ياشا.

▲ سۇغات ئادەمنى تەمەخورلۇققا ئۆگىتىدۇ.

▲ ھەقىقىي ئەر ئاجىزلىقىدىن ئەمەس، ئاجىزلار ئۈچۈن ياش تۆكىدۇ.

▲ ئىلىم قەدىرلەنسە، ئالىم قەدىرلىنىدۇ.

▲ ھاياتلىق مۇساپىسىدە پەقەت ئالدىڭدىلا يول بار، كەينىڭدە يول يوق.

▲ ھېسسىياتتىن خالىي ئەقىل ئەڭ ساپ بولىدۇ، لېكىن ئەڭ گۈزەل بولمايدۇ؛ ھېسسىياتتا بېزەلگەن ئەقىل ئەڭ گۈزەل بولىدۇ، لېكىن ئەڭ ساپ بولمايدۇ.

▲ تۇيغۇ يەتكەن چوڭقۇرلۇققا ئەقىل يېتەلمەس، ئەقىل يەتكەن يۇكسەكلىككە تۇيغۇ يېتەلمەس.

▲ ھايات مۇساپىسىدە تالاي ئىمتىھانغا دۇچ كېلىمىز. بەزىسىدە لايىقەتلىك بولساق، بەزىسىدە لايىقەتسىز بولىمىز. ھېنىڭچە، بەزى ئىمتىھانلاردىن لايىقەتسىز بولساقمۇ كارى چاغلىق. بىراق بەزى ئىمتىھانلاردىن جەزمەن لايىقەتلىك بولمىساق بولمايدۇ. بۇنىڭ بىرى ۋە بىرىنچىسى ئادەمىيلىك.

ئادەمىيلىك ئالىملىقتىن ئۇستۇن تۇرىدۇ. ئادەمگە نىسبەتەن ئالىم بولالماسلىق ئەيىپ ئەمەس، ئادەم بولالماسلىق ئەيىپ. شۇڭا ئادەم ئالدى بىلەن ئادەم، ئاندىن ئالىم بولۇشى كېرەك.

ئادەم بولۇش ئالىم بولۇشتىن قىيىن. ئالىم بولۇش ئۆچۈن ئەقلىي كۈچىڭز زور، ئىختىرالىرىڭز مول بولسىلا بولىدۇ. ئادەم بولۇش ئۆچۈن ئادەمىيلىكىنىڭ بارلىق شەرتلىرىنى ئادا قىلىشقا، ھەتتا بەزىدە جاندىن كېچىشكە توغرا كېلىدۇ.

▲ ئۆتمۈشنى سېغىنىش ھازىرنىڭ جۈتلۇقىدىن، ئۆتمۈشكە ئېچىنىش ھازىرنىڭ خۇپلۇقىدىن.

▲ ئېقىنغا قارشى ماڭسالا، ئېگىزگە ماڭغان بولىسەن.

▲ ئۆلۈمدىن قورقمىسالا ئۆلمەيسەن.

▲ غالىبلىقنىڭ ـ مەۋجۇدلۇقنىڭ

ـتاغلاش

ئاپتور: ئوقۇنقۇچى

ئۈمىد شولىلىرى

▲ كەچۈرۈۋېتەلمىگەنىكەنسەن، ئۇنداقتا ۋاز كەچ.

▲ باشقىلارنىمۇ، ئۆزىنىمۇ ئازابلايدىغان ئادەم، دەل رازى بولمايدىغان ئادەمدۇر.

▲ ئېتىراپ قىلىش ئارقىلىقلا تۇزەتكىلى ياكى يېڭىدىن باشلىغىلى بولىدۇ.

▲ ئەڭ ئەرزىمەس ئىشلار ئۆچۈنمۇ خۇدۇكسىرەپ يۇرۇيدىغان ئادەم، ئەڭ كۆپ نەرسىدىن مەھرۇم ئادەمدۇر.

▲ ئۆز مەنپەئىتىڭنى قوغداش ئۆچۈن رەزىللىك يولىنى تاللىمە. ساڭلا، سېنى ھامان كەچۈرۈۋېتىمەن.

▲ دەككە ـ دۈككىدە قىلىنغان ئىش ھامان شەرمەندىلەرچە ئا. خىرلىشىدۇ.

▲ ئەرزىمەس نەرسىلەر ئۆچۈن تۆلەنگەن بەدەل ئاھانەتلىك بەدەلدۇر.

ـئەركىن ئابدۇكېرىم

ئاپتور: جۇڭگو خەلق قوراللىق ساقچى قىسىملىرى قەشقەر ۋىلايەت چېگرا مۇداپىئە تارماق ئەترىتى تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيە شىڭگۈەن چېگرا مۇداپىئە ساقچىخانىسىدا

تەپەككۇر تامچىلىرى

▲ ئەرلەرنىڭ ئورۇنسىز ھەجىيىشى مازاقتىن، ئاياللارنىڭ ئورۇنسىز ھەجىيىشى ساڭا قۇرۇلغان قىلتاقتىن بېشارەت بېرىدۇ.

▲ ئاقىللارنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ئەقلى دۈمبىسىگە ئۆتكەندە، نادانلارغا خۇشھاللىق يەتكەندە ئۇلارنى ھاراق سورۇنىدىن ئىزدە.

▲ ھاجىتى چۈشكەندە ئالدىڭدا نازلانغان ئاياللار، ھاجىتى راۋا بولۇپ بولغاندا سېنى تونۇمايدۇ.

▲ شۇنداق ئادەم بولغىنكى، سېنى كىم قەيەردە كۆرسە ھۆرمەتتىن بولامدۇ ياكى قورقۇنچتىن بولامدۇ، ئىشقىلىپ ھېيىقىدىغان بولسۇن.

▲ بوران چىققاندا بورانغا قارشى يۈگۈرمە.

▲ ساڭا ياخشىمۇ، يامانمۇ كۆرۈنمەيدىغان ئادەم سەن ئەڭ چۈشەنمەيدىغان ئادەمدۇر.

▲ مېنى خۇدا ئۇردى دېسەك، جېمى ئالەم قوشۇلۇپ سېنى ئۇ-
ردىدۇ.
▲ قوپاللىقنى ئادەت قىلغىنىم ساختىپەزلىكنى ئۆچ كۆرگىنىمدۇر.
▲ ياشاش ئۇچۇن ئەڭ ئاۋۋال كەسىپ ۋە تىل ئۆگىنىشىك كې-
رەك.
▲ ھەممىدىن گۈزەل ئايال كىم؟ مېنىڭچە، ئۇ ئىككىقات ئايال-
دۇر.
▲ پاسسىپلىق ئۇمىدسىزلىككە، ئۇمىدسىزلىك چۇشكۇنلۇكىكە،
چۇشكۇنلۇك ئۆلۈمگە يول ئاچىدۇ.
▲ ئاسان چېقىلغان ئۇچكىنىڭ مېغىزى پۇچ بولىدۇ.
▲ تەييار نېمەتكە تويمىغان، تاپقان نېمەتكە تويار.
▲ قەيەردە ھۆرمەت تاپساڭ شۇ يەردە يىلتىز تارت.
▲ نادانغا قىلىنغان ئىلمىي چاقچاق ساراڭغا قىلىنغان سالامغا
ئوخشايدۇ.
▲ قۇشلارنىڭ تىلى قۇشلارغا چۇشىنىشلىك بولغاندەك، مېنىڭ
تىلىمۇ شائىرلارغا چۇشىنىشلىك.
▲ ھېيلىگەرلىك ساڭا پايدا ئەكېلىشى مۇمكىن، ئەمما بەخت ئە-
كېلەلمەيدۇ.
▲ قىزلىرىمىز قىزلىق ئىپپەتىنىڭ، يىگىتلىرىمىز ئەرلىك سالاھە-
يەتنىڭ قىممىتىنى تامامەن ئۇنتۇپ كەتكەندە، بىز پۈتۈنلەي تاۋارغا
ئايلىنىپ كېتىمىز.
▲ جەننەت ئەقىل بىلەن تىرىشچانلىقنىڭ ئارىسىدا.
▲ بىرى سەن ئۈچۈن ئەڭ ئىشەنچىلىك، بىرى سەن ئۈچۈن ئەڭ
ئىشەنچىسىز نەرسە ھەققىدە كۆپ غەم قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق.
▲ چۇشسىز كېچە ئاسان ئەستىن چىقىپ كەتكەندەك، ئىشسىز
كۈنمۇ ئاسانلا ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ.
▲ ئايالىق خىسلىتىڭ بىلەن ئەرلىك غۇرۇرۇمنى قوغدا، قىزلىق
ئىپپىتىڭ بىلەن يىگىتلىك قىممىتىمگە باھا بەر. شۇندىلا مۇھەببە-
مزدىن ۋايىم يەپ يۈرمەيسەن.
▲ سۆيگۈ لەززىتىدىن مەستخۇش بولۇش بىرەدەملىك ئىش،
سۆيگۈ لەززىتىنى ھېس قىلىش ۋە بىلىپ يېتىش بىر ئۆمۈرلۈك جەر-
يان.

ـ ئەھەت مامۇت

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە يېكىبىرىق يېزا تۆۋەنكى لەڭگەر كەنتىدە، دېھقان

تەپەككۇر ھاسلاتلىرى

▲ ساڭا ۋە سېنىڭ ئىشلىرىڭنىڭ قانداق بولۇۋاتقان، بولۇدىغا-
لىقىغا ئاتا ـ ئاناڭدىنمۇ بەك رەقىبلىرىڭ تولىمۇ «كۆڭۈل بۆلىدۇ».
▲ «زامان ئاخىرى بولدىمۇ نېمە؟ قاراڭلار، كىمنىڭ گېپىنى
قىلساڭ شۇ كېلىۋاتىدۇ» دېگەن ۋاقتىڭنىڭ كۆپىنچىسىدە راستىنلا
باشقىلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلىۋاتقان بولسەن.
▲ سەمىمىيەتلىكنى بىلەي دېسەك، قارشى تەرەپنىڭ كۆزىگە باق،
ئاندىن سۆزىگە.
▲ دۇشمەن دېگەن قانداق بولىدۇ؟ مېنىڭچە، جاۋابى، ساڭا
دۇشمەنلىكنى مەڭگۈ بىلدۈرمىگەنلەر.
▲ دۇنيادا ئىشلىرىدىن داۋاملىق ئۇتۇق قازىنىپ مۇۋەپپەقىيەتكە
ئېرىشكۈچىلەرنىڭ كۆپىنچىسى قىلماقچى بولغان ئىشنى قىلاي دەپ
ماڭغانلار بولماستىن، بەلكى قىلىپ ماڭغان كىشىلەردۇر.
▲ ئىككى خىل ئادەم ئايالالار ئۇستىدە ئەڭ توغرا سۆزلەيدۇ:
بىرى، ئايالالارنى قاقشاتقانلار، يەنە بىرى، ئايالالاردىن قاقشىغانلار-
دۇر.
▲ قىممەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەكچى بولساڭ، بوۋاقلىقنى
ئەسلە (ئويلا).
▲ شەيئىلەرگە مۇئامىلە قىلىشتا «بولۇدىغان مايسا كۆكىدىن مە-
لۇم» بولۇپلا قالماستىن، «بولمايدىغانلىقىمۇ كۆكىدىن مەلۇم» ئە-
كەنلىكىنى بىلىپ يېتەلىسەك توغرا بولغان بولىدۇ.
▲ ئىنسان تەبىئىتىنى پەسىللەرگە سېلىشتۇرۇپ كۆر.
▲ كۈلەمسەن؟ ئارقاڭغا قارا، يىغلامسەن؟ ئالدىڭغا قارا.
▲ دۇشمىنىڭنىڭ ئالدىدا سۆزلەۋاتقىنىڭدا ئۇنىڭ نېمە ئويلاۋات-
قانلىقىنى بىلەمسەن؟ ئۇ باشقا نەرسىنى ئەمەس، دەل سېنىڭ يەنە نې-
مىلەرنى سۆزلەيدىغانلىقىڭنى ئويلايدۇ.
▲ بىراۋنى بىرگە بولۇپ ئەمەس، بەلكى ئايرىلىپ تۇرۇپ ياخشى
كۆرەلىسەك ئۇلۇغ بولىدۇ.
▲ ياخشى بىلىۋال، سەن سۆزلىگەندىمۇ (سۆزلىگىنىڭ دۇرۇس
بولسىمۇ) بەزىلەر ئۆچۈن سەن سارالڭ، بەزىلەر ئۆچۈن سەن ئاقىل.

ـ غوپۇرجان ياقۇپ (سەگەك)

ئاپتور: كۇچا ناھىيە چىمەن بازار كالتاپەيلو كەنتىدە، دېھقان

نامرات شكايەتلەر

▲ ئاچچىقىنى يەڭگەنلەر بىر بولسا باتۇرلار، بىر بولسا ئەڭ
قورقۇنچاقلار.
▲ باھارنىڭ ئارىلاپ بولۇپ قويۇدىغان سوغۇقلىرىدىن قورقما،
لېكىن زىمىستان ئاپتېپىدىن ھەزەر ئەيلە!
▲ دۇنياغا تەھدىت ئەكېلىۋاتقان غەربنىڭ بومبىلىرى ساناقلىق
شەھەر ياكى ئادەملەرنى ۋەيران قىلىۋاتىدۇ. لېكىن نۇرغۇن كىشى
ئارزۇلاپ قوبۇل قىلىۋاتقان ئېتى چىرايلىق «مەدەنىيەت»لىرى بولسا،
سان ـ ساناقسىز ئىدىيىنى قامال قىلماقتا.
▲ جاپاغا چىداش ـ روھنى تاۋلاشنىڭ ئىپادىسى، جاپاغا كۆ-
نۈش ـ روھىي قۇللۇقنىڭ ئىپادىسى.
▲ پۈرسەت كەلگەندە «تۆگىدەك، تايلاقتىن بىرنى تۇغۇمەن»
دەپ ئىشنى نېسىي قويغىچە، مىكىياندەك بىر تۇخۇم تۇغۇپلا ۋاتاقلە-
سىمۇ، كۈندە تۇغۇپ، ئىشنى نەقلەشتۇرۇپ ماڭغان ياخشى.
▲ تارىخنى بىلىشنىڭ ئەھمىيىتى ماختىنىش ئەمەس، بەلكى ئې-
رەت ۋە ئۆرنەك ئېلىشتىن ئىبارەت.
▲ ئەخلاقسىز گۈزەللەر خۇددى كوچىدىكى دەرەخنىڭ يوپۇرمە-
قىغا ئوخشايدۇ. ياز پەسلىدە كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى تارتىپ نۇرغۇنلە-
رىنى جەلپ قىلىدۇ. كۈز يېتىپ يەرگە چۈشكەندە بولسا كىشىلەر ئۇنى
دەسسىشپ ئۆتىدۇ، ئاخىرى بارار جايى ئەخلەتخانا بولىدۇ.
▲ ئېتىقادسىز پالۋان ـ پالاڭغا تۇتاشقان گۈلخان.
▲ بىلىم ـ ئۇرۇق، بىلىم ئالغۇچى ـ تۇپراققا ئوخشايدۇ. ناۋادا
ئۇرۇق ياخشى تۇپراققا چۈشكەن بولسا، ئازغىنە ئۇرۇقمۇ كۆپلەپ
ھوسۇل بېرەلەيدۇ. ئەمما ناچار تۇپراققا كۆپلەپ ئۇرۇق چېچىلسىمۇ،
تۇپراق بۇرۇقتۇرما قاتلاملىرىدا تۇنجۇقتۇرۇپ سېستۇېتىدۇ.

ـ ئابدۇسالام ئابدۇنىياز

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە يېكىبىرىق يېزا تۆۋەنكى لەڭگەر كەنتىدە، دېھقان

تەپەككۇر ھاسلاتلىرى

▲ ساڭا ۋە سېنىڭ ئىشلىرىڭنىڭ قانداق بولۇۋاتقان، بولۇدىغا-
لىقىغا ئاتا ـ ئاناڭدىنمۇ بەك رەقىبلىرىڭ تولىمۇ «كۆڭۈل بۆلىدۇ».
▲ «زامان ئاخىرى بولدىمۇ نېمە؟ قاراڭلار، كىمنىڭ گېپىنى
قىلساڭ شۇ كېلىۋاتىدۇ» دېگەن ۋاقتىڭنىڭ كۆپىنچىسىدە راستىنلا
باشقىلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلىۋاتقان بولسەن.
▲ سەمىمىيەتلىكنى بىلەي دېسەك، قارشى تەرەپنىڭ كۆزىگە باق،
ئاندىن سۆزىگە.
▲ دۇشمەن دېگەن قانداق بولىدۇ؟ مېنىڭچە، جاۋابى، ساڭا
دۇشمەنلىكنى مەڭگۈ بىلدۈرمىگەنلەر.
▲ دۇنيادا ئىشلىرىدىن داۋاملىق ئۇتۇق قازىنىپ مۇۋەپپەقىيەتكە
ئېرىشكۈچىلەرنىڭ كۆپىنچىسى قىلماقچى بولغان ئىشنى قىلاي دەپ
ماڭغانلار بولماستىن، بەلكى قىلىپ ماڭغان كىشىلەردۇر.
▲ ئىككى خىل ئادەم ئايالالار ئۇستىدە ئەڭ توغرا سۆزلەيدۇ:
بىرى، ئايالالارنى قاقشاتقانلار، يەنە بىرى، ئايالالاردىن قاقشىغانلار-
دۇر.
▲ قىممەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەكچى بولساڭ، بوۋاقلىقنى
ئەسلە (ئويلا).
▲ شەيئىلەرگە مۇئامىلە قىلىشتا «بولۇدىغان مايسا كۆكىدىن مە-
لۇم» بولۇپلا قالماستىن، «بولمايدىغانلىقىمۇ كۆكىدىن مەلۇم» ئە-
كەنلىكىنى بىلىپ يېتەلىسەك توغرا بولغان بولىدۇ.
▲ ئىنسان تەبىئىتىنى پەسىللەرگە سېلىشتۇرۇپ كۆر.
▲ كۈلەمسەن؟ ئارقاڭغا قارا، يىغلامسەن؟ ئالدىڭغا قارا.
▲ دۇشمىنىڭنىڭ ئالدىدا سۆزلەۋاتقىنىڭدا ئۇنىڭ نېمە ئويلاۋات-
قانلىقىنى بىلەمسەن؟ ئۇ باشقا نەرسىنى ئەمەس، دەل سېنىڭ يەنە نې-
مىلەرنى سۆزلەيدىغانلىقىڭنى ئويلايدۇ.
▲ بىراۋنى بىرگە بولۇپ ئەمەس، بەلكى ئايرىلىپ تۇرۇپ ياخشى
كۆرەلىسەك ئۇلۇغ بولىدۇ.
▲ ياخشى بىلىۋال، سەن سۆزلىگەندىمۇ (سۆزلىگىنىڭ دۇرۇس
بولسىمۇ) بەزىلەر ئۆچۈن سەن سارالڭ، بەزىلەر ئۆچۈن سەن ئاقىل.

ـ غوپۇرجان ياقۇپ (سەگەك)

ئاپتور: يېگىشىمەر ناھىيە يېگىنېرىق يېزا قۇملۇق مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

ئۆزىمىز ھەققىدە لىبرەتلىك «ئەلگ»لەر

ئەلگ ئاجىزلىقىمىز ـ ھەددىدىن ئاشقان مېھماندوستلۇق.
ئەلگ ساددىلىقىمىز ـ چەكتىن ئاشقان ئاق كۆڭۈللۈك.
ئەلگ نادانلىقىمىز ـ ئاسانلا ئۇمىدسىزلىنىش.
ئەلگ ئېتىبارسىز قارايدىغىنىمىز ـ پەن ـ مەدەنىيەت.
ئەلگ بىكارچىلىقىمىز ـ سەنئەتخۇمارلىق.
ئەلگ بىچارىلىقىمىز ـ دورامچىلىق.
ئەلگ قۇتۇلالمىغىنىمىز ـ نامراتلىق.

* * *

▲ ئىمتىھاندىن قورقىسالگ ياشىما، چۈنكى دۇنيامۇ بىر ئىمتىھان.
▲ تەستە ئېرىشكەن نەرسەڭنى چوقۇم قەدىرلە. مۇنداقلا ئېرىد-شىپ قالغان نەرسەڭدىن ئېھتىيات قىل.

ـئىبراھىمجان تۇنىياز ئەردىۋىل

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتى قانۇن ـ سىياسىي فاكۇلـتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ نۇرغۇن ئىشتا «بىز»نى تەكتلەپ كەلدۇقكى، ھەممە ئىشنىڭ «مەن» دىن باشلىنىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالدۇق.
▲ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۇلۇغلۇقى، ئۇلارنىڭ پەرزەنتلىرى ئۈچۈن ھېچكىم بېرەلمەيدىغان قۇربانلىقىنى بېرەلىگەنلىكىدە.
▲ ئۆزىگە ئېتىبارسىز قاراش ـ بۆگۈنگە بولغان مەسئۇلىيەتسىزلىك، ئائىلىگە ئېتىبارسىز قاراش ـ كەلگۈسىگە بولغان مەسئۇلىيەتسىزلىك.
▲ ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۆز ئەمەلىيىتىدىن ئۆتكۈزمىگەن ئىشنى ئوقۇغۇچىلارغا ئۆگىتىشى، دوختۇرنىڭ سىناق قىلماي ئوكۇل ئۇرغىنىغا ئوخشايدۇ.

ـمۇھەممەت تۇردى

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتى قانۇن ـ سىياسىي فاكۇلـتېتى 2001 ـ يىللىق 1 ـ سانىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇرۇمنىڭ تۇنجى قەدىمى

▲ سەن ھازىر موھتاج بولۇۋاتقان نەرسىلەر، ئېھتىمال، ئىلگىرى قەدىرىنى بىلمەيدىغان ئاشلىۋەتكەن نەرسىلەر بولۇشى مۇمكىن.
▲ ھاياتنى گۈزەل دەپ قارىغۇچىلار بىلەن رەزىل دەپ قارىغۇچىلار ئەمەلىيەتتە ئوخشاش بىر دۇنيادا ياشاپ، بۇ دۇنيادىن ئوخشاش بولمىغان ئۇسۇلدا بەھرىمەن بولغۇچىلاردۇر.
▲ ئىنسانىڭ ئەڭ چوڭ نادانلىقى ھاياتنىڭ قەدرىگە ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ قەدرىگە كېچىكىپ يېتىشتۇر.
▲ ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ھېس قىلالمىغان ئادەم مەڭگۈ كۆچلۈك-لەرنىڭ قۇلى بولۇپ ياشايدۇ.

ـمۇتەللىپ ئەھەتباقى

ئاپتور: گۈما ناھىيە چودا يېزا باش چودا كەنتىدە، دېھقان

* * *

▲ «ئۆگىنىش، ئۆگىنىش، يەنە ئۆگىنىش»نى «ئۆگىنىش، ئەمەلىيەت يەنە ئۆگىنىش» دېسەك ياخشىراق بولاتتى.

ـپاتىگۈل ھۈسەن

ئاپتور: كورلا شەھەر 8 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇئەللىمىسى

▲ بىكارچىلىق ـ ياراتقۇچىنىڭ بىزنى سىناشتىكى ئەڭ چوڭ ۋاستىسى.

ـمەغپىرەت مۇھەممەت

ئاپتور: شىنجاڭ سانائەت ئالىي تېخنىكومى ئېلېكتر ـ ئۇچۇر قۇرۇلۇشى فاكۇلتېتى 2001 ـ يىللىق 25 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇر تامچىلىرى

▲ ئون سەككىز ياشتا بىز مۇھەببەت دەشتلىرىدە تەمتىرەپ يۈرگەن بولىمىز، غەرب ياشلىرى بولسا مۇستەقىل ياشاش ۋە ئىگىلىك تىكلەش يولىدا كېتىۋاتقان بولىدۇ.
▲ دۇنيادا ھەر قانداق ئادەم ئۆزىدە بار بولغان ھەم ئېھتىياجـدىن ئاشقان نەرسىلەرنى سېتىپ خەجلەيدۇ. پەقەت ۋىجدانسىز ۋە نومۇسسىز كىشىلەرلا ئۆزىدە يوق نەرسىنى ـ قېرىنداشلىرىنىڭ، يۇرـتىنىڭ ۋىجدان ۋە نومۇسىنى سېتىپ خەجلەيدۇ.
▲ ئايالالار ئىككى نەرسىگە ئامراق: بىرى، ئۇششاق ـ تۇشۇك يېمەكلىككە، يەنە بىرى، ئۇششاق ـ تۇشۇك گەپكە.

ـجەلىل ئابىد

ئاپتور: باي ناھىيە توقسۇن يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇنقۇچـىسى

* * *

▲ ئەڭ ئىشەنچلىك ئىش ۋە كىشىلىرىدىنمۇ شۇبھىلىنىشنى ئۇد-تۇمغان كىشى «ئەقىدەمگە يىغلايمەن» دېگەن ناخشىنى ئازراق ئو-قۇيدۇ.
▲ بەزىدە، ئەتە ئۈچۈن پىلان تۈزۈشتىن بۇگۈننى خۇلاسە قىلىپ كۆرۈش ياخشىراق ئۇنۇم بېرىدۇ.
▲ قىزلار «ھۆسنىخەت» تۇر. ئەي يىگىت، قىز تاللاش مىزانىڭ «ئەڭ چىرايلىق بېزەپ يېزىلغىنى ئەمەس، ئەڭ توغرا يېزىلغىنى» بولسۇن!
▲ ئەتىكى «ئىللەت»لىرىڭ بۇگۈنكى «خىسلەت»لىرىڭدىن ۋاز كەچكەنلىكىڭ، ئەتىكى «خىسلەت»لىرىڭ بولسا بۇگۈنكى «ئىلـلەت»لىرىڭدىن قول ئۈزگەنلىكىڭ جازا ۋە مۇكاپاتىدۇر.
▲ ئەقىللىقلار روھنى، ئەقىلسىزلەر قورسىقىنى توقلاش بىلەن راھەت تاپىدۇ.
▲ ئازاب ئوتىنىڭ مەركىزىدە كۆيگۈچىلەر ـ ياخشى كۆرگەن ئا-دەمنى سۆيەلمىگەنلەر ئەمەس، ياخشى كۆرمىگەن ئادەمنى سۆيۈشكە مەجبۇر بولغانلاردۇر.
▲ كۆپ ئىش قىلغانلار ئەمەس، قىلغان ئىشنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلغانلار ئېتىراپ قىلىنىشى كېرەك.
▲ بىرگە دوستى كۆپ ئادەم، يەنە بىرگە دۇشمىنى كۆپ ئادەم خالىغىنىنى قىلالمايدۇ، غەمدىن خالاس بولالمايدۇ.
▲ گۈزەللەر ـ ئەڭ ئازابلىغۇچى ۋە ئەڭ ئازاب تارتقۇچىلاردۇر.
▲ ئىنسان شۇنى بىلىپ يەتمەك لازىمكى، بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرىغا ئاھ ئۇرۇپ، چۈشكۈنلىشىپ كەتكۈچمۇ، قەھ ـ قەھ كۈلۈپ، ئۆزىگە تەمەننا قويۇپ كەتكۈچمۇ بىنورمالدۇر.
▲ ئەڭ شېرىن ھۇزۇر ـ ئۆز مەجبۇرىيىتىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ

ئورۇندىغاندىن كېيىنكى ھۆزۈردۇر.
ـ ئەكبەرجان ئەھمەتنىياز ئۇيغۇر تاپمىش

ئاپتور: قاراقاش ناھىيە كەسپىي ـ تېخنىكا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئىنگلىز ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۇر بىخلىرى

▲ تېگىرقاۋاتامسەن؟ ئۇنداقتا بىر قەدەم ئالغا چامدا! قاياققا بۇرۇلۇدىغانلىقىڭنى شۇ چاغدا بىلەلەيسەن.

▲ جاھاندىكى ھەر بىر يېڭىلىق ئېھتىياج تۇپەيلى مەيدانغا كېلىدۇ.

▲ قولۇمغا قەلەم ئېلىشىم ھەقىقەتنى كۆيلەشنى مەقسەت قىلغان؛ بىكىر قىلىشىم قىممەت يارىتىشنى مەقسەت قىلغان؛ پۈتكۈل ھاياتىم بېغىشلاشنى مەقسەت قىلغان. مەقسەتسىز ياشىغان كۈنلىرىمنى ھەقىقي يېشىمدىن چىقىرىۋەتسەم دەيمەن.

▲ دەۋرىنىڭ قانداق ئۆزگىرىشىدىن، خاتا سىياسەتنىڭ قانداق مەجبۇرلىشىدىن قەتئىينەزەر، ئۆز غۇرۇرى، ئېتىقادىنى يوقاتمىغان ئەركەكنى ھەقىقي ئەركەك دەيمىز.

▲ ئەينى دەۋر شۇنداق ئىدى، دېگەنلەرگە ملك لەنەت! دەۋر جىسمىگنى، تىلىگنى باشقۇرالىشى مۇمكىن، بىراق دىلىگنى باشقۇرالامدۇ؟ ۋىجدانىگنى باشقۇرالامدۇ؟!

▲ مەلۇم بىر قاراڭغۇ دەۋر، مەلۇم بىر خىل خاتا سىياسەت ئەڭ ئاۋۋال زامان تەلۇبلىرىگە، نادان، ۋىجدانسىز، بەتنىيەتلەرگە ئەڭ ئاۋۋال تەسىر كۆرسىتىدۇ. بۇ، ئىپلاس كىشىلەرنىڭ ئۆزىنى ئاشكارىلايدىغان پەيتىدۇر.

▲ بەزەن پاجىئە ۋە ئىپلاسلىقلارنى ناتوغرا سىياسەتلا ئەمەس، بەلكى ئارىمىزدىن چىققان نادان، قاراقورساق، مۇناپىق كىشىلەر كەلتۈرۈپ چىقارغان .

▲ ئادەم بىلەن مايمۇننىڭ پەرقى نەدە؟
ـ مايمۇن ھەممىنى دورىيالايدۇ، ئادەم ھەممىنى قىلالايدۇ.

▲ ئىنسانلار ئەسلىدە ئۆزىگە بېرىلمىگەن نەرسىلەرگە رۇخسەتسىز ئىگە بولماقچى بولىدۇكەن، ھامان ئەڭ ئېچىنىشلىق كۈنگە قالىدۇ.

▲ ئەرنىڭ قانداق ئەرلىكى ئۇنىڭ قانداق خوتۇن تاللىشىدىن مەلۇم.

▲ مەدەنىيەت ۋە ئىقتىسادتا ئارقىدا قالغان مىللەتنىڭ قولىدىن پەقەت باشقىلارنىڭ ئارقىسىدىن پالاقشىپ يۈگۈرۈش ۋە قارىغۇلارچە ئەگىشىلا كېلىدۇ، بۇ جەريانىدا پۈتلىشىپ يىقىلىپ كېتىش، باشقىلارنىڭ توزانىغا كۆمۈلۈپ قېلىش تەبىئي ئىشتۇر.

ـ ئەھمەتجان ئۆمەر

ئاپتور: چاقىلىق ناھىيە چىلانچىلىق پەن ـ تېخنىكا مۇلازىمەت مەركىزىدە تېخنىك

تەپەككۇر ئۇنچىلىرى

▲ مەغلۇب بولسالا چۈشكۈنلىشىپ كەتمە، توي ئۆتكەن كوچىدىن ھازىمۇ ئۆتىدۇ، ئەمەسمۇ؟

▲ بۇرۇن بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلاردىن ئەسكىلىكلەرنى ئۇچراتساق، ھازىر زامانىۋى ئاشىق ـ مەشۇقلارنى ئۇچرىتىمىز. شۇ سەۋەبلىك «مۇھەببەت» ئېغىر تىللار بىلەن ھاقارەتلەنمەكتە.

▲ دۇنيا خەرىتىسىنى تۇتۇپ پىرقىرىتىش ئاسان بولغىنى بىلەن، بىر ئائىلىنى پىرقىرىتىش تەس.

▲ تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرەلمەي دېسىگىز سەھەر تۇرۇڭ.

▲ ھايات ـ تىللاپ تۇرۇپ سۆيۈش، سۆيۈپ تۇرۇپ تىللاش دېمەكتۇر.

▲ بالدۇر ئېچىلغان گۈلنىڭ ئېرىشىدىغىنى ـ پۇشايمان.

▲ پەقەت ئانىنىڭ قوينىدىلا ھەقىقي مۇھەببەتنى ھېس قىلالايسەن.

▲ ئادەمنىڭ قىممىتى بىر ناخشىغا ئوخشايدۇ. بەزى ناخشىلار بىر ئېيتىلىپ توختىسا، بەزى ناخشىلار مەڭگۈ يادلىنىدۇ.

ـ ئاسىيە نۇر مۇھەممەت

ئاپتور: ئىلى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتى تارىخ كەسپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ئۆچمەنلىك ۋە نەپرەت ـ بەلكىم بىر ئادەمنى ھەددىدىن ئار-تۇق چۈشىنىپ كېتىشنىڭ نەتىجىسىدىن بولسا كېرەك.

▲ بىراۋغا بەكلا كۆيۈنۈپ كەتسىگىز، بارا ـ بارا ئۇنىڭ مالىيغا ئايلىنىپ قالىسىز.

ـ بەھرىنسا ئادىل

ئاپتور: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتى ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئەدەبىيات (2 ـ 10) سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ مائارىپىغا كۆڭۈل بۆلۈنمىگەن ئەل بىچارە يېتىم بالىغا ئوخشايدۇ.

ـ نۇرگۈل ئەركىن

ئاپتور: شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش ئارمىيىسى 5 ـ دىۋىزىيە 86 ـ پولك بالىلار «يېڭى ئەسىر» باغچىسىنىڭ مۇئەللىمىسى

▲ ئېتىقادسىز يۈرەك ئىشىك ئورناتمىغان ئۆيگە ئوخشايدۇ.

ئۇنداق «ئۆي»گە ھەر قانداق نەرسە كىرىپ باقىدۇ. ئۇنداق «ئۆي»نىڭ پاكىزلىقىغا ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ.

▲ زىيالىيلارنىڭ ئاغزىدىكى «كۆتۈرەيلى» دېگەن گەپ «ئو-قۇيلى» دېگەن گەپكە ئالماشمىغۇچە مىللىتىمىز روھىي زەئىپلىكتىن ھەرگىز قۇتۇلالمايدۇ.

ـ ئابدۇقەييۇم

ئاپتور: ئۇرۇمچى شەھەر خۇگىيەنچى ئېلېكتر 2 ـ ئىستانسىسىدا پراكتىكانت

تەپەككۇر مېۋىلىرى

▲ ياشلىق ھەر بىرىمىزگە ھەقسىز سوۋغا قىلىنغان ئالتۇن تاج.

▲ يېتىم ـ يېسىر، ئاجىز بالىلارنى مەكتەپ قوينىغا ئېلىپ كىر-گەنلەر ـ جەننەت ئىشىكىنىڭ ئاچقۇچىنى تاپقانلاردۇر.

▲ گىرىم ـ ۋاقىتلىق، ساختا گۈزەللىك.

ـ كەرىمئاي ئابدۇقادىر

ئاپتور: ئىلى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى كومپيۇتېر فاكۇلتېتى 2001 ـ يىللىق 3 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز كۆندىلىك ئىستېمال قىلغان يېمەكلىكلەر-نىڭ بۇگۈنكى كۈندە دورا دەپ ئېتىراپ قىلىنغانلىقىغا قاراپ، كۆپىنچىسىنىڭ نېمە ئۈچۈن ئەسىر يېشىدا ئۆمۈر كۆرگەنلىكىنى چۈشەندىم.

ـ ياسىنجان قەييۇم

ئاپتور: كورلا شەھىرى «ئىتتىپاق» سودا بازىرى 6 ـ دۆكاندا، تەجرىبىچى

▲ بەھۇدە كەمتەرلىك قىلساڭ، خۇددى سايدا كۆمۈلۈپ قالغان گۆھەرگە ئوخشاپ قالسەن.

▲ بەزىدە بىر ـ بىرىمىزنى ئىت، ئېشەك دەپ تىللايمىز. لېكىن بەزىلىرىمىز ئەشۇ ھايۋانلارچىلىك بولالمايۋاتىمىز! ئىت بولسا ۋاپادارلىقى، ئېشەك بولسا ئىشچانلىقى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. سىز چۇ، نېمىگىمىزدىن پەخىرلىنىسىز؟

—تۇنىياز ئوسمان

ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى ئەدەبىيات فاكۇلتېتى 2003 ـ يىللىق 6 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ مۇھەببەت ئۈچۈن ياش تۆكۈشنىڭ سەۋەبى مۇنداق: بىرىنچىدىن، مۇھەببەت ۋىسال تاپمىغاندا، ئىككىنچىدىن، ساختا مۇھەببەتنى كېچىكىپ ھېس قىلغاندا.

ـ ئانارگۈل مۇھەممەتئىمىن

ئاپتور: لوپ ناھىيە چاھارباغ يېزا 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇئەللىمەسى

▲ مۇڭلۇق مۇزىكا ـ ئاجىزلارغا بېرىلگەن تەسەللى.

▲ مىللەت ساپاسىنى تېلېۋىزوردا كۆرۈڭ، پەرزەنت جاپاسىنى پەرزەنتىڭىزنى مەكتەپتىن چىقىرىۋالغاندا كۆرۈڭ.

ـ ئابلىمىت ئىبراھىم

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە يەرلىك باج ئىدارىسىدا ئاشپەز

تەپەككۇر توزانلىرى

▲ پۇل ـ دۇنيانى شەرت قىلغان نىكاھ، قۇل بازىرىنىڭ يېڭى زامانىدىكى ئىپادىلىنىشى.

▲ سەمىرىش—ھايۋاننىڭ يارىشىقى، تەپەككۇر قىلىش ـ ئادەمنىڭ.

▲ نامرات —جازا لاگېرى سىرتىدىكى ئەسىر.

▲ بىلىمسىز، قابىلىيەتسىز، ئەخلاقسىز ئۇستاز ـ شەكىلسىز جىنايەتچى.

▲ پۇقرالار قانۇنىي ھوقۇق ـ مەنپەئىتىنى قوغداشنى بىلمىگەن جايدا چىرىكلەشكەن مەنسەپدارلارنىڭ ھوقۇق ـ ئىمتىيازى چەكتىن ئېشىپ كېتىدۇ.

▲ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ «تەپەككۇر كۆزى» سەھىپىسى يېڭى دەۋردىكى ئەقلىيلەر توپلىمى.

▲ قىزىقىش ـ نەتىجىنىڭ، بىزار بولۇش ـ مەغلۇب بولۇشنىڭ تۇنجى قەدىمى.

▲ زامانىنىڭ يېڭىلىقلىرىغا ھەيران قېلىش ـ بىلىمسىزلىكنىڭ ئىشى.

زامانغا ماسلىشىپ تەرەققىياتنىڭ ئالدىدا ماڭغان ـ بىلىملىك كىشى.

▲ باشقىلارغا يول كۆرسىتىش ئاسان، يول ئېچىپ يېتەكلەش قىيىن.

▲ بىلىمنى، بىلىملىكنى، ۋاقىتنى قەدىرلىگەنلەر ئۆزلۈكىدىن قەدىرلىنىدۇ.

▲ ئەمەلگە ئاشمىغان ۋەدە، دۇدۇقلىماي ئېيتقان يالغاندىن ئىبارەت.

▲ مېغىزلىق، ئوبرازلىق، يۇمۇرلۇق ئاز لېكىن ساز سۆز كۆلدۇرىدۇ، ھەنسىز، تېتىقسىز كۆپ سۆز ئوخلىتىدۇ.

▲ پۈرسەت كۆن نۇرىدەك پارقىراپ تۇرمايدۇ، بەلكى چاقماق تەك «ۋاللىدە» يورۇپ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

▲ نەپسىڭنىڭ قۇلى بولساڭ، رەسۋانىڭ چوڭى بولسەن.

▲ ئالىملار خەلقنىڭ بايلىقى، سىياسىيونلار بايرىقى، قوماندانلار ئاتىسى، دېھقانلار ئانىسى ئىكەن.

▲ باتۇرلۇق، ئىشچانلىق، قەتئىي ئىرادىنى چۈمۈلىدىن، ئۆملۈك، ئىنتىزامچانلىق، پاكىزلىقنى ھەرىدىن، پۈرسەتنى چىلاڭ تۇتۇشنى پاقىدىن ئۆگەنسەك ماددىي ۋە مەنىۋى نامراتلىقتىن تېز قۇتۇلاتتۇق.

▲ قول بىلەن ئىشلىنىدىغان ئىشلارنى قېلىپقا سالساق سۈپەتلىك چىقىدۇ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى قېلىپقا سالساق سۈپىتى چېكىنىپ كېتىدۇ.

▲ نېمەت ـ مەئىشەتكە قانائەت قىلىش ـ پەزىلەت، بىلىم، مەرىپەتكە قانائەت قىلىش ئاپەت بوپقالىدۇ.

▲ ئۆز نەپسىنى شەپقەتسىز باشقۇرالىغان، ئاچچىقىنى رەھىمسىز باسالىغان ئادەم غايە ـ نىشانغا ھايالسىز يېتەلەيدۇ.

▲ نادان ئادەم ئاقىلنىڭ ئالدىدا گادايى، بايىنىڭ ئالدىدا مالايدۇر.

▲ پۇل نازىنىن قىزدەك ھەم جەلپكار، ھەم ۋاپاسىز كېلىدۇ.

▲ كىتاب ئوقۇمىغان ئادەمنىڭ قىلغان ئىشى ئەمانىڭ يول مېڭىشىغا ئوخشايدۇ.

▲ راھەت ـ پاراغەت پاتقاق يولغا ئوخشاش، سىزنى ئاسان يېقىتىپ، بۇلغايدۇ.

▲ قىيىن ئىش ئاقىلنى سنايدۇ، خەۋپلىك ئىش باتۇرنى.

▲ ئەرنىڭ پەزىلىتىنى ئائىلە ئەزالىرىنىڭ كۆڭۈل شادلىقىدىن، ئايالىنىڭكىنى ئەر تەرەپ تۇغقانلارنىڭ كۆڭۈل رازىلىقىدىن بىلگىلى بولىدۇ.

▲ شۆھرەتپەرەس زىيالىيلار ئارىسىدا «بىلىمەن» دېمە، پىتنە-خورلار ئارىسىدا بىر نېمە دېمە.

▲ ئانا تەربىيىسى بالىنىڭ قەلبىگە ئويۇلغان نەقىش، ئاتا تەربىيىسى يول كۆرسەتكۈچى مەشئەل.

▲ مۇستەقىل پىكىر قىلالماسلىق، مۇستەقىل سۆز قىلالماسلىق، مۇستەقىل ئىش بېجىرەلمەسلىك—مەنىۋى قۇللۇقتىن قۇتۇلالماسلىق دېمەكتۇر.

▲ ھەر قانداق ئادەمنىڭ مىللىتىنى سۆيگەن ـ سۆيمىگەنلىكىنى سىناشتا، مائارىپقا كۆڭۈل بۆلگەن ـ بۆلمىگەنلىكى، ئۆز بالىسىنى تەربىيىلەش، ئوقۇتۇشقا كۆڭۈل بۆلگەن ـ بۆلمىگەنلىكىگە قاراش كۆپايە.

▲ نامراتلارغا ياردەم بېرىشتە بىر خالتا گۈرۈچ، بىر باك ماي ئەمەس، بەلكى مەنىۋى ئوزۇق ـ مائارىپ ئارقىلىق يول، پەن ـ تېخنىكىدىن كۆۋرۈك سېلىپ بېرىش كېرەك.

▲ ئىنسانلار تەرەققىياتنىڭ تېزلىشىشى ـ ھايۋانلارنىڭ ھالاكىتىنى تېزلىتىۋەتتى.

▲ تەبىئەت ـ بارلىق بىلىملەرنىڭ ئامبىرى، بارلىق كەشپىياتنىڭ

سرى.
▲ بازار ـ رىقابەتتە ئۇتقانلارغا بازار، ئۇتۇلغانلارغا مازار.
▲ ئالىملار پەزىلەتسىز بولسا، ئىبلىسقا ئايلىنىدۇ. (ئىبلىس ئەسـلىدە پەرىشتىلەرنىڭ ئالىمى ئىدى).
▲ نادان ئەر بىلەن ئۆي تۇتقان خوتۇن ئاۋارە، نادان خوتۇن بىلەن ئۆي تۇتقان ئەر بىچارە، بۇنداق ئۆيدە تۇغۇلغان بالا سەكپارە.
▲ ئۆز ئەمگىكى بىلەن ئائىلىنى ۋە باشقىلارنى تويۇندۇرالمغانلار قەدىرلىك، باشقىلارغا ھۇنەر، تېخنىكا، بىلىم ـ ماھارەت ئۆگىتىپ قوـ يالمغانلار سۆيۈملۈك.
▲ مۇناپىق ئاۋۋال ئۆزىگە، ئاندىن ئۆز قەۋمىگە، ئاخىردا ئۆز ۋەتىنىگە ئاسىيلىق قىلغۇچىدۇر.
▲ ھۇنەر ـ سەنئەتنى دوراپ ئۆگىنىپ، ئويلاپ ئىشلىسەڭ كاماـ لەتكە يېتىسەن.
▲ قابىلىيەتسىزلەر خۇشامەتچى، ساختىپەزلەر ئالدامچى، قارا نەـ يەتلەر سۆيقەستچى، نادانلار مەنمەنچى، پىتنىخورلار سۇخەنچى، گۇـ مانخورلار كۇنلەمچى كېلىدۇ.
▲ ياخشى سۆزنىڭ تەربىيە تەسرى، خالس ياخشى ئىشقا يەتـ مەيدۇ.
▲ ئىنسانلار ئۆزئارا بىر ـ بىرىگە كۆرگۈ ـ ئەينەكتۇر.
▲ ئۆزىنى ھەقىقي چۈشىنىش، ئۆز ئالاھىدىلىكىنى بايقاش، داـ دىل ئىشلەش ـ يۇكسىلىشنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى.

تەپەككۇردىن تامچىلار

▲ نادانىنىڭ ئىشىدا ساپا يوق، ئەقىللىقنىڭ ئىشىدا جاپا يوق.
▲ ھەمىشە غادىيۇالدىغانلار يولنى كۆرەلمىگەچكە، ئاسانلا دوـ لاپ كېتىدۇ.
▲ كىشىلەرنىڭ ئەڭ يامانلىرى ـ زىيالىيلارنىڭ يامانلىرىدۇر.
▲ باللارغا كۇلكە، ياشلارغا كۇچ، ياشانغانلارغا ئەقىل ھەمىشە ھەمراھ.
▲ نەپسىنى يېڭىش ـ ساپ ھاۋادىن نەپەسلىنىش ـ ئىنزچىل چېـ نىقىش ـ كېسەلنىڭ ئالدىنى ئېلىش.
▲ ئالدامچى، يالغانچى، ساختىپەزلەر كەسپي ئوغرىلاردىنمۇ يا ـ مان.
▲ يامانلارنى ئۆلگەندە جازالاش تەڭرىنىڭ ئىرادىسى، تىرىكلـ كىدە جەمئىيەتتە جازالاش خەلقنىڭ ئىرادىسى.
▲ دۇنيادا چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئەڭ مۇرەككەپ سىر ئادەمـ دۇر.
▲ نادانلارنى ئالداشمۇ، ئازدۇرۇشمۇ، باشقۇرۇشمۇ ئاسان بولـ دۇ.
▲ ھايۋاننى بىر كۆرۈپ بەلگىسىدىن تونۇۋالغىلى بولىدۇ، ئا ـ دەمنى بىر ئۆمۇر سىناپ بىلگىلى بولمايدۇ.
▲ ئايال ئۆينىڭ چىرىغى، يازنىڭ گۈلى، قىشنىڭ ئوتى، ئايال يوق ئۆي كۇندۇزى زىمىستان، كېچىسى گۆرىستان.
▲ نادانلار شەھىرىدە ئالىم ئەڭ غېرىب.
▲ ئەخلاقسىز سەتەڭلەر بەئەينى گۈلدار يىلان.
▲ ئاتا ـ ئانىلار باللىرىنى تەربىلەشكە ئامراق، كەمچىلىكلىرىنى ئەپۇ قىلىشتا كەڭ قورساق كېلىدۇ.
▲ ئائىلىسىدىن بېزىپ چىقىپ كەتكەن باللار سەرگەردان، مەكـ تەپتىن بېزىپ چىقىپ كەتكەن باللار خانۇەيران بولىدۇ.
▲ خەلقنى قەيسەر سەركەردىلەر قوغدىيالايدۇ، ئالىم ـ دانىشـ مەنلەر قۇتقۇزالايدۇ.
▲ نادان خوتۇنىنىڭ ئۆيىدە بىلمەيلىك ئەر ئاۋارە، نادان ئەرنىڭ ئۆيىدە خوتۇن پايخانە، نادان ھاكىم يۇرتىدا ئاۋام ۋەيرانە، نادان پۇقرا ئالدىدا ھاكىم ھەيرانە.
▲ قۇش نەپسىنى يېغماي قىلتاققا ئىلىنىدۇ، بېلىق نەپسىنى يېغـ ماي قارماققا ئىلىنىدۇ، ئادەم نەپسىنى يېغالماي قاماققا ئېلىنىدۇ.
▲ غايىۋى شەيتان ئۆزۇڭنىڭ نەپسى، رېئاللىقتىكى شەيتـان «ئوۋچى» ئايالارنىڭ كۇلكىسى.
▲ چارە تېپىش، پۇرسەتنى تۇتۇش غالىبنىڭ ئىشى.
▲ ئۆزۇڭگە ئىشەن، دۇشمىنىڭنى چۈشەن، دوستۇڭدىن ئېھتىيات قىل، مۇستەقىل ئىجتىھات قىل.
▲ نامراتلارغا يوشۇرۇن ساخاۋەت قىلغانلار ساۋابقا، ئاشكارا ساخاۋەت قىلغانلار شەرەپكە ئېرىشىدۇ.
▲ كۆڭۈلنىڭ ئىپادىسى كۆز، يۈرەكنىڭ ئىپادىسى سۆز.
▲ مەخلۇقلار ئىچىدە ئەڭ قانخور يىرتقۇچلار ھايۋانلار ئەمەس، ئادەملەر. سەۋەبى: قىلتاق، قاپقان، نەيزىدىن تارتىپ ئەڭ زامانىۋى قىرغۇچى قوراللارنى ئادەملەر كەشپ قىلغان.
▲ ئەڭ قوپال مەخلۇق ئېيىق، پىل، ئەڭ ياۋۇز مەخلۇق يولـ ۋاس ـ شىرلارنى تەربىيىلەپ سەھنىدە ماھارەت كۆرسىتىشكە كۆنـ دۇرگەننى كۆرۈپ، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ: «بالىلىرىمىز تەربىيىگە كۆنمـ دى، گەپ ئاڭلىمىدى» دېگىنىدىن گۇمانلىنىپ قالدىم.
▲ دەپنە مۇراسىمىغا قاتنىشىش ھازا ئۇچۇنلا ئەمەس، ئۆلۈمنىڭ دەھشىتىنى چۈشىنىش، ئۆلگۈچىدىن ئىبرەت ئېلىپ، ھاياتنىڭ قەدـ رىگە يېتىش ئۇچۇندۇر.
▲ ئىشەنچ ۋە ئىناۋەت ـ ئادەمنىڭ ئىككىنچى ھاياتى.
▲ كامالەتنىڭ چېكى يوق. بىرەر كەسپتە كامالەتكە يەتتىم، دې ـ يىش ئۆز پۇت ـ قولىغا ئۆزى ئىشكەل سېلىش دېگەنلىكتۇر.
▲ قىزىقىش، ھەۋەس قىلىش ـ نەتىجە قازىنىشنىڭ تۇنجى قەدـ مى، بىزار بولۇش ـ ھېرىپ ـ چارچاشنىڭ سەۋەبى.
▲ تۇزۇلمە ئىلغار، قانۇن مۇكەممەل، سىياسەت ئادىل، كادىرلار قابىل بولسا، ئالىملار ئىجادچان، ئىشچىلار ئىجتىھاتچان، دېھقانلار ئىشچان، ئوقۇغۇچىلار تىرىشچان، ئۇستازلار تەلەپچان بولىدۇ.
▲ ئۆزىنىڭ قانۇنىي ھوقۇق، مەجبۇرىيەتلىرىنى تونۇمغان قا ـ نۇنىدىن ساۋاتسىزلار ـ زامانىمىزدىكى سېيىت نوچىلار.
▲ ئاياللار جەمئىيەتتىن ئىبارەت داشقازانىنىڭ تۇزى.
▲ بۇزۇق ئاياللار شەيتان، بۇزۇق ئەرلەر ئىبلىس.
▲ غۇرۇرسىز ئەرلەر كوچىسىدىن نومۇسسىز ئاياللار چىقىدۇ.
▲ ئاياللىرىمىزنىڭ يېرىم يالىڭاچ كوچىغا چىقىشى، ئەرلەرنىڭ ۋىجدانسىزلىقىنى مەسخىرە قىلىشى.
▲ تەبىئەت بۇلغانسا جسىمىمىز، جەمئىيەت بۇلغانسا روھىمىز بۇلغىنىدۇ.
▲ ئادەمنىڭ قەلب قەسرى ـ ئىگىلەش ئەڭ تەس بولغان تىلسىم قورغان.
▲ كۇچ بىلەن پۇل تېپىش ساۋاتسىزنىڭ ئىشى، ئەقىل بىلەن پۇل تېپىش ـ دانانىڭ ئىشى.
▲ ئىقتىدارسىز، بيۇروكرات، پاراخور، چىرىگەن مەنسەپدار مۇنداق تۆت خىل ئادەمنى ياقتۇرمايدۇ: 1. بىلىملىك. باشلىقنىڭ ئاجىزلىقى،

بىلىمسىزلىكىنى بايقۇيالمىدىغان؛ 2. ئەقىللىق. ھەق ـ ناھەقنى ئايرىپ، ئادالەتسىزلىككە چىدىمايدىغان؛ 3. راستچىل. مۇبالىغىچىلىك، ساختىـ پەزىلكىنى ياقتۇرمايدىغان؛ 4. پاك ـ دىيانەتلىك. نەپسانىيەتچى، پارىـ خور، خىيانەتچىنى ياقتۇرمايدىغان. مۇنداق تۆت خىل ئادەمنى ياقتۇـ رىدۇ: قۇلىقى يۇمشاق، تىلى يۇمشاق، بوينى يۇمشاق، قولى يۇمشاق.

▲ ئەقىللىق بايىنىڭ خەزىنىسىدىكى پۇل ـ تەكرار تىجارەتىنىڭ مەبلىغى، تەرەققىياتنىڭ ئاساسى، خەيرلىك ئىشلارنىڭ دەسمايىسى؛ نادان بايىنىڭ خەزىنىسىدىكى پۇل ـ شۆھرەتپەرەسلىكنىڭ مەنبەسى، ھارام پايدا ـ مەنپەئەتنىڭ مەبلىغى، ئىسراپخورلۇقنىڭ دەسمىيسى، زۇلۇمـ زۇقۇمنىڭ ئاساسى بولىدۇ.

▲ بۇگۈنكى كۈندە باللارنى ساۋاتسىز قالدۇرۇش، ئۇلۇم خېتىنى قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇش، دېگەنلىكتۇر.

▲ دېھقانلارنىڭ نامراتلىقى ـ سىياسەتنىڭ تولۇق ئەمەلىيلەشمىـ گەنلىكى، دېھقانلارنىڭ كۆز يېشى ـ سىياسەتنىڭ بۇرمىلىنىشى، دېھقانـ لارنىڭ شادلىقى ـ سىياسەتنىڭ توغرا ئەمەلىيلەشكەنلىكى.

ـ ياقۇپ ھەمدۇللا

ئاپتور: موري قازاق ئاپتونوم ناھىيە ئۇيغۇر ئونتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوـ قۇتقۇچىسى

تەپەككۇر يېغىنلىرى

▲ جېمى ئىشقا ئىشىنىش ـ ھاماقەتلىك، ھېچقانداق ئىشقا ئىشەنـ مەسلىك ـ تەكەببۇرلۇق، پەقەت ئۆز ئەمەلىيىتىدىن ئۆتكۈزۈپ كۆرۈشلا دانالىقتۇر.

▲ نامەردلەر ئۆزلىرى ئارزۇلىغان نەرسىلەرگە ئېرىشەلمىگـەنـدە زەھەرخەندە قولىنى سوزۇشقا ئادەتلەنگەن بولىدۇ.

▲ مەغلۇبىيەت دانالارغا مۇۋەپپەقىيەت ئاچقۇچىنى تۇتقۇزسا، نادانلارغا گۆر ئېغىزىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

▲ يىللارنىڭ كۈچلۈكلەرگە بېرىدىغان سوۋغىسى مۇۋەپپەقىيەت، ئاجىزلارغا بېرىدىغىنى ئۆكۈنۈش، ھەسرەت ـ نادامەتتىن ئىبارەت.

▲ مىللىتىگە كۆڭۈل بۆلسەك ـ ئاۋۋال ئۆزۈڭدىكى ئىللەتلەرنى يوقات.

▲ تىل بىرلىكى بولۇپ، دىل بىرلىكى بولمىغان مىللەت تارىخنىڭ بوران ـ چاپقۇنلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، ئاخىرىدا ئۆز مەۋجۇدلۇقىنى يوقىتىدىغان مىللەتتۇر.

▲ ھۇرۇنلۇق ۋە چۈشكۈنلۈك ـــ مەڭگۈلۈك مەغلۇبىيەتنىڭ تۈپ يىلتىزىدۇر.

▲ قانچىكى ماختىلىپ كۆككە كۆتۈرۈلگەن نەرسىنىڭ شۇنچە تېزلا مېزى چىقىپ قالىدۇ.

▲ ئۆز تارىخىدىن پەخىرلىنىشنىلا بىلىپ، كۆز ئالدىدىكى رىقابەتنى كۆرەلمىگەن قەۋم ـ مەڭگۈ خار قەۋمدۇر.

▲ ئالقىشقا ئېرىشكەن كىشىلەرنىڭ قوللىغۇچىسى كۆپ بولغىنىـ دەك، دۈشمەنلىرىمۇ كۆپ بولىدۇ.

▲ مەغلۇب بولغۇچىلار ـ ئەڭ كۆپ زارلىنىدىغان ۋە ئەڭ كۆپ پۇشايمان يەيدىغان كىشىلەردۇر.

▲ بىر ئادەمنىڭ ھاياتىدا ئۆزىگە ھەقىقىي تەۋە بولغان نەرسىلەرـ دىن، ئۆزىدە بار ئەمما ئۆزىگە تەۋە بولمىغان نەرسىسى كۆپ بولىدۇ.

▲ بىر مىللەتتە ساختا شۆھرەتكە بېرىلىدىغانلار كۆپەيگەنسېرى، شۇ مىللەت مەۋجۇدلۇقىنىڭ دەللىلى بولغان مىللىي ئەنئەنىلەر تېز سۈرـ ئەتتە يوقاپ كېتىشكە قاراپ يۈزلىنىدۇ.

▲ دۇنيانى رەزىللەشتۈرۈۋېتىدىغىنى ـ ئىنسانلارنىڭ پايدا ـ مەنـ پەئەتكە تويمايدىغان بالا نەپسىدۇر.

▲ ئادەمنى ھەقىقىي قېرىتىدىغىنى جاپا ـ مۇشەققەت ئەمەس، بەلكى ئازاب ـ ئوقۇبەت ۋە دەرد ـ ئەلەم.

▲ ھېنىكچە، بىز مەيدانى يوق ئادەملەرنى يۇمىلاق تاۋۇزغا ئوخـ شىتىپ خاتا قىلدۇق. ئويلاپ بېقىڭچۇ، يۇمىلاق تاۋۇزغۇ چاڭقىغاندا ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدۇ، ئەمما مەيدانى يوق ئادەملەرنىڭ بىزگە نېمە پايدىسى تېگىدۇ؟

▲ ئادەم ئۇچۇن مەغلۇب بولۇش قورقۇنچلۇق ئەمەس، ئەڭ قورـ قۇنچلۇق بولغىنى، مەغلۇب بولغاندىن كېيىن ۋاز كېچىشتۇر.

ـتۇرسۇنجان قۇربان

ئاپتور: چەرچەن ناھىيىلىك ئونتۇرا مەكتەپ تولۇق 3 ـ بىللىق 3 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇردىن تامچىلار

▲ ئاياللار ئويغاق ئەلدە ھەممە ئادەم ئويغاق بولىدۇ، ئەرلەر ئويغاق ئەلدە تىنچلىق ـ ئاسايىشلىق ھۆكۈم سۈرىدۇ.

▲ ھەممىلا كىشىگە ئورتاق بولغان ھەم تاتلىق، ھەم ئاچچىق نەرسە تەجرىبە ـ ساۋاقتۇر.

▲ يالغانچىلىقمۇ بىر خىل تاكتىكا، لېكىن ئۇنى ئۆز نۆۋىتىدە كىمـ لەرگە ئىشلىتىش، قانداق ئىشلىتىش ـ ئۇ ئادەمگە باھا بېرىشتىكى مۇـ ھىم ھالقا.

▲ بىر ئادەمنىڭ ئەقلى بىلەن غەزىپى بىرلەشكەندىلا ھەقىقىي غەلبە قىلىش پۇرستىگە ئېرىشەلەيدۇ.

▲ سوغۇق كۈچەيگەنسېرى ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىللىقلىقمۇ شۇنچە تېز يېتىپ كېلىدۇ.

▲ كەلگۈسى قورساق كىشى باشقىلارنى كەچۈرۈپلا قالماي، يەنە كەچۈ رۈلۈشكىمۇ ئېرىشەلەيدۇ.

▲ مىللىي روھى يوقالغان مىللەت ياپراقسىز دەرەخكە ئوخشايدۇ.

▲ بۇ دۇنيادىكى ئەڭ كۈچلۈك قورال ئىدىيىۋى قورالدۇر.

▲ پۈتكۈل تارىخنى بىر ئاپتوموبىلغا، ئومۇمىي ۋەزىيەتنى ئۇنىڭ رولىغا، تەجرىبە ـ ساۋاقنى ئاپتوموبىلنى ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچكە، قانۇن ـ تۈزۈم، سىياسەتنى ئاپتوموبىلنىڭ ماتورىغا، قەھرىمانىنى ئاپتوـ موبىلنىڭ شوپۇرىغا ئوخشىتىش مۇمكىن.

▲ مىللەت دۆلەتنىڭ تۈۋرۈكى، دۆلەت مىللەتنىڭ يۈرىكى.

ـياسىنجان غوپۇر

ئاپتور: چەرچەن ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3 ـ يىللىق 7 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ئاياللار ئۆزىنى پەردازلىغانسېرى سەتلىشىپ، ئەرلەر ئۆزىنى ماختىغانسېرى لاۋزىلىشىپ كېتىدۇ.

▲ كۆز يىغلىسا ـ بەدەن تىترەيدۇ، يۈرەك يىغلىسا ـ زېمىن تىتـ رەيدۇ.

▲ بىلىملىكلەردىن سۆلەتلىكلەر كۆپ زامانىدىن ھەقىقىي ئادەملەرنى

تېپىش قىيىنغا توختايدۇ.

ـدولقۇن تۇرسۇن

ئاپتور: پوسكام ناھىيە گۈلباغ يېزا پارتكومى تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ خىزمەتچىسى

ساددا سادا

▲ دىلىڭ بىلەن ئويغان، تىلىڭ بىلەن ئويغات.

▲ بىلسەڭ كۆنىسەن، بىلمىسەڭ ئۆلۈسەن.

▲ ئارزۇ ـ ئارمان ـ مۇزلايدىغان ئوت.

▲ ماختاش ـ بىھۇشلاندۇرۇپ بىخۇدلاشتۇرۇش دورىسى.

▲ سەن باشقىلار ماختىغۇدەك ئىش قىلالمىساڭ، بىر ئۆمۈر باشقىلارنى ماختاش بىلەن ئۆتۈپ كېتىسەن.

▲ ئىلھام ـ سۈكۈتتىن كېيىنكى ۋولقان.

▲ بىر مەنزىل ئۈچۈن كېتەر بىر مەزگىل.

▲ ئىقتىسادنى تەلەپ قىلىدىغان رەھىمسىز رېئاللىققا قاراپ، دۇنيادىكى «نېمىشقا» دېگەن سوئالغا «پۇل يوق» دېگەن جاۋاب ماس كېلىدىكەن، دەپ ئويلاپ قالدىم.

▲ ئېتىقاد ئادەمنىڭ قانداق يەردە تۇرۇشىنى ئەمەس، قانداق ئىش قىلىشىنى كونترول قىلىدىغان ئۇلۇغ كۈچ.

▲ مۇمكىن بولسا بىر قېتىم ئۆلۈپ تىرىلسەك ھەقىقىي دوست ـ ـ دۈشمەننى ئايرىۋالغىلى بولاتتى.

▲ «ئەگەر شۇنداق بوپقالسا» دېگەن ئېھتىماللىقلارنى ئىنكار قىلماي ئىدىيە تەييارلىقى كۆرسەڭ، خېلى خەتەرلىك، ئازابلىق ئىشلارمۇ سېنى چۆچۈتەلمەيدۇ.

▲ ئوغۇللار دوستلۇقىنىڭ بۇزۇلۇشى ـ بىرى قىز تۈپەيلى، بىرى پۇل تۈپەيلى، يەنە بىرى يۈز تۈپەيلىدىن بولىدۇ.

▲ بىر ـ بىرى بىلەن بىرەر قېتىم بولسىمۇ رەھىمسىزلەرچە ئېلىشىپ باققان كىشىلەر ئۆزئارا چۈشىنىش ھاسىل قىلالايدۇ.

▲ باشقىلارنىڭ سېنى تىللىشى، ئۆزۈڭ ھەققىدە ئويلىنىش شارائىتى يارىتىدۇ.

▲ چوڭ يولنىڭ بېشى چېغىر يوللاردا.

▲ ئەڭ ئامراق ئادىمىڭ سېنى ئەڭ قاتتىق رەنجىتەلەيدۇ.

▲ ئادەمنىڭ ئۆمرىدىكى كۆپلىگەن پۇشايمانلىق ئىش كۆڭۈلچەكلىك ۋە ئېرىنچەكلىكتىن كېلىپ چىقىدۇ.

ـياقۇپچان ئەھمەت (مۇڭداش)

ئاپتور: قاراقاش ناھىيە پۇرچاقچى يېزا ئوتتۇرا ياغاچچى كەنت چۆجە مەھەللىدە، دېھقان

تۇرمۇش ئوچىقىدىن تېپىندىلار

▲ شەخسىي تارىخىڭ (سىرلىرىڭ)نى ئۆزۈڭ يېزىۋالغان بىلەن، ئائىلەڭنىڭ تارىخىنى قولۇم ـ قوشنىلىرىڭ يازىدۇ.

▲ نائەھلى خوتۇن بىلەن تۇتقان ئۆي دوزاخقا ئوخشايدۇ. بۇنداق ئۆيدىن ئۈچ خىل مەنزىرە شەكىللەنگەن: بالا «يالقۇنجاۋاتقان ئوت»قا، ئايال ئوتۇن تاشلاۋاتقان «دەججال»غا، ئەر تولغىنىپ كۆيۈۋاتقان ھۆل «ئوتۇن»غا ئوخشايدۇ.

▲ ئاتا ـ ئاناڭنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالماي دېسەڭ، مۇستەقىل ياشاشنى ئۆگەن.

ـمىجىت ساۋۇت لاچىن

ئاپتور: قاراقاش ناھىيە زاۋا يېزا تۆگە توغراق كەنتىدە، دېھقان

تەپەككۇر تىۋىشلىرى

▲ ئەڭ چوڭ زوراۋانلىق ئۆزىمىزگە قىلىنغان خىيانەت.

▲ بەزى ئېگىز بىنالار كۈندۈزى شەھەر مەنزىرىسىگە ھۆسن قوشسا، كېچىلىرى جىنايەتنىڭ بۆشۈكى بولىدۇ.

▲ ئەرنىڭ ھىممىتى ئايالنىڭ قىممىتىنى بەلگىلەيدۇ، ئايالنىڭ ھىممىتى ئەرنىڭ بەختىنى بەلگىلەيدۇ.

▲ قىممەت ياراتقۇچىلار ئالدى بىلەن ئۆز قىممىتىنى ھېس قىلغۇچىلاردۇر.

▲ ھاياتنىڭ ھېكمىتى بازاردا، ئۆلۈمنىڭ قىممىتى مازاردا.

▲ سۆيگۈنىڭ يەكۈنى ـــ ئائىلە.

▲ ئائىلە سۆيگۈ ئۈچۈن ئىستىھكام، پەرزەنت سۆيگۈ ئۈچۈن گۈلباغ.

▲ سۆيگۈنىڭ ئازابى خىيالغا باشلايدۇ، كۈلكىسى ھاياتقا.

ـئابدۇسالام ھوشۇر (نۇرتېكىن)

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى بىئو ـ خىمىيە فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

ئاچچىق ـ چۈچۈك ھېسلار

▲ مۇھەببەتتە شەكىل گۈزەللىكىنى قوغلاشقانلار نەپىس ئورالغان ساختا مالغا ئېرىشىپ قېلىشىڭلاردىن ھەزەر ئەيلەڭلار.

▲ ئوقۇتقۇچى بولغانلارنىڭ ھەممىسى ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرى ئەمەس، ئوقۇغۇچىلارنىڭ روھىيىتىنى قېزىپ، بىلىم دېڭىزىغا باشلاپ كىرەلىگەنلەرلا روھىيەتنىڭ ھەقىقىي ئىنژېنېرىدۇر.

▲ ئاجىزلارلا ئەمەس، كۈچلۈكلەرمۇ كۆز يېشى قىلىدۇ. ھېچ بولمىسا، ئىززەت ـ نەپسى خورلانغاندا.

▲ دۇنيا ـ گۈناھنى بىر ـ بىرىگە ئىتتىرىپ ئوينايدىغان مارافونچە توپ مەيدانى.

▲ باشقىلارنى ئەمەس، ئۆزىنى يېڭەلىگەنلەر ھەقىقىي غالىبلاردۇر.

▲ ئوقۇغۇچىلارغا پىكىر قىلىش ئەركىنلىكىنىمۇ بەرمىگەن ئوقۇتقۇچى، دۇنيادىكى ئەڭ زالىم ئوقۇتقۇچىدۇر. بۇنداق ئوقۇتقۇچىلارنىڭ قولىدىن ئالىم ئەمەس، بىر توپ كۆندۈرۈلگەن ئىتائەتمەن ئەقلىي ھايۋانلار يېتىشىپ چىقىدۇ، خالاس.

▲ ھېكمەت ـــ بىز ئەڭ كۆپ كۆچۈرىدىغان، لېكىن بىز ئەمەل قىلىپ كېتەلمەيدىغان قىممەتلىك تىئورما.

▲ قۇرۇق گەپ ۋە ئۇنۇمسىز خىزمەت ئۆمۈرنى ئەڭ تېز خورىتىۋېتىدۇ.

▲ ئىنساننىڭ ئۆزىگە تولا تەسەللى بېرىشى، مەغلۇبىيەتنىڭ ئاچچىق تەمىنى تېتىيالمايدىغان قىلىپ قويىدۇ.

ـھاۋاگۈل ئىدرىس

ئاپتور: كۈچا ناھىيە دۆڭقوتان بازار ئوتتۇرا مەكتىپى تولۇق 3 ـ يىللىق ئوقۇغۇچىسى

تۈن تىۋىشلىرى

▲ تۆھمەتنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرمەي تۇرۇپ، ھەقىقەتنىڭ ئىشىكىنى چېكەلمەيسەن.

▲ «ئەتە» دىن باشلاشنىڭ ئۆزىلا ئەڭ چوڭ كېچىكىشتۇر.

▲ ئوغلۇڭنى تۇزىيەلمەي تۇرۇپ قىزىڭنى تۇزەيمەن دەپ ئاۋارە بولما.

▲ ئەرلەرنىڭ بىر قەدەم خاتالىقى ئاياللارنىڭ ئون قەدەم خاتا-لىقىغا ئىشىك ئاچىدۇ.

▲ ئەرلەر بۇزۇلسا باشقىلارغا ئىشلەيدۇ، ئاياللار بۇزۇلسا ئۆزىگە ئىشلەيدۇ.

▲ تۇنۇگۈننى ئۇنتۇيالمىغانلار بۈگۈننى قوبۇل قىلالمايدۇ.

▲ يىلاننىڭ قاسىراق تاشلىشى يېڭى بىر شۇملۇقنىڭ بەشارىتى.

▲ دىلىڭنى يىغماي تۇرۇپ، تىلىڭنى يىغالمايسەن.

▲ ئۆز ئىچىدىن بۇزۇلغان نەرسە ئەڭ تېز يوقايدۇ.

▲ ئادەم غەلىبىگە يېقىنلاشقانسېرى شۇنچە كۆپ مەغلۇب بولىدۇ.

▲ دۇنيا تارىخىدىن مەلۇمكى، مەدھىيىۋازلىققا ئىشىك ئاچقان مەتبۇئات تاماشىبىنى يوق كونسېرتقا ئوخشايدۇ.

▲ پۇرسەت بىر پاي ئوق. ئەگەر پۇرسەتنى تۇتالىساڭ ئۇنى دەل جايىغا تەگكۈزەلەيسەن. ئەكسىچە بولسا، ئۇ قايتىپ كېلىپ بېشىڭغا تېگىدۇ.

▲ ئۆز مەدەنىيىتىنى قوبۇل قىلمىغۇچىلار (چۈشەنمىگۈچىلەر) غەيرىي مەدەنىيەتنى ئەڭ تېز قوبۇل قىلىدۇ.

▲ يېقىلىپ ياتقانلارنى يۆلىگىچە، يېقىلىپ قوپقانلارنىڭ توپىسىنى قاق.

▲ شەيتان بىرىنچى سائەتلىك دەرستە يېقىنلىرىغا «ئىرادىسىز-لىك»تىن دەرس بېرىدۇ.

▲ يالغانچىنىڭ ھەقىقي سۆزىنى ئاڭلاي دېسەڭ، ئۆلۈمى ئالدىدا ئۇنىڭ يېنىدا تۇر.

▲ ئاياللارنىڭ قولىدىكى شاراب، پەرىشتىلەرنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا-كى ھەسرەتلىك كۆز يېشى.

▲ ئاياللارنىڭ ئەخلاقىنى تويدىن بۇرۇن، ئەرلەرنىڭ ساداقىتىنى تويدىن كېيىن سىنا، شۇندىلا خاتالاشمايسەن.

▲ كۇنلىكى يامان خوتۇننىڭ قەلبىدىن خۇشھاللىقنىڭ قۇيىشى ھەڭگۈ كۆتۈرۈلمەيدۇ.

▲ ئاياللار شاراب ئىچسە شەرم - ھايانى، ئەرلەر شاراب ئىچسە ۋىجدان - غۇرۇرىنى گۆرۈگە قويىدۇ.

▲ ئايالىڭنى سەندىنمۇ قوشنىلىرىڭ بەكرەك چۈشىنىدۇ.

▲ بىرىنچى سائەتلىك دەرستە ئوغلۇڭغا جاسارەتتىن، قىزىڭغا قانائەتتىن ساۋاق بەر.

▲ ياش يەتكەندە پۇشايمان قىلغۇچىلارنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلايدى-غىنىڭ ياش ۋاقتىدا بىرى ئۆزىنى، يەنە بىرى پەرزەنتىنى يارامسلىق تەربىيىلىيەلمىگەنلىكىدىن ئىبارەت بىر ئېغىز سۆز بولىدۇ.

▲ ئوقۇتقۇچى روھنىڭ زەئىپلىشىشى، مىللەت ئۇلىنىڭ شورلى-شىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

▲ قىلىچ كۆتۈرگەن دۇشمىنىڭدىن، ئېتىقادسىز قوشنىڭ خەتەر-لىك.

▲ ئىقتىسادچىل بولۇش نامراتلارنىڭ بايلىقى، بايلارنىڭ ئە-قىل - پاراسىتى.

▲ ئۆيگە مەست كىرگەن ئەرنىڭ پۇشتىدىن، كوچىدا يېتىپ قال-دىغان ئوغۇلنىڭ تۇغۇلدىغىنى ئانچە ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

▲ زىمىستاندىن قاشقىغان ئادەمنىڭ باھاردىن ھۇزۇرلىنىشقا ھېچقانداق ھەققى يوق.

▲ ئاجىزلارنىڭ پەلسەپىسىدە بىرىنچى سائەتلىك دەرس «ئەتە» دىن باشلىنىدۇ.

-قاسىمجان ئەمەت

ئاپتور: بېيجىڭ ماتارىپ ئىنستىتۇتى شىنجاڭ «قوش تىل» بويىچە تەربىيىلىنىش سىنىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

سۆزلىسەم، سۆزلىسەم تۈگىمەيدۇ ...

▲ سىرداشقا خىيانەت - مەڭگۈلۈك جىنايەت.

▲ پۇلنى قانچە ئاسان تاپقان كىشى شۇنچە تېز يولدىن چىقىدۇ.

▲ قىز بۇزۇلسا ئانىسىدىن سورا، ئەر بۇزۇلسا يانچۇقىدىن.

▲ دۇنيادا ئەڭ ئازاب بىلەن ياشاپ، تېز ئۆلۈپ كېتىدىغان كە-شى - يازغۇچى.

▲ سەن جەمئىيىتىمىزدىكى ئەڭ پەسكەش ئىشلار بىلەن جېنىنى بېقىۋاتقان ئاياللارنىڭ بېشىنى سەممىيلىك بىلەن سىلاپ باققىنە، ئۇلار ساڭا ھەتتا خۇدانىمۇ تەسىرلەندۈرگۈدەك ئاچچىق ئىبرەتنى سۆزلەپ بېرىدۇ.

▲ بۇگۈنكى قارانچۇقسىز قالغان بالىلارنىڭ يىغىسى - كېلەچەك-نىڭ نالىسىدۇر.

- غۇنچەم توختى

ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنىستى-تۇتى ئۇيغۇر تىل - ئەدەبىيات كەسپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

دالىدىكى ھېلار

▲ ئىنسان ھەممە نەرسىگە ئىسپات بولالايدىغان تۇرۇقلۇق، ئۆ-زىنى ئىسپاتلاشقا بىر ۋاراق قەغەزگە موھتاج بولىدىكەن.

▲ ئاتا - ئانىنىڭ ھاردۇقى پەرزەنتنىڭ، ئۇستازنىڭ ھاردۇقى شاگىرتنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى بىلەن چىقىدۇ.

▲ نۇرغۇن نەرسە ئۆزىنىڭ ئاشكارىلىقى بىلەن گۈزەل ھەم قىم-مەتلىك بولسا، يەنە نۇرغۇن نەرسە ئۆزىنىڭ مەخپىيلىكى ۋە سىرلى-لىقى بىلەن گۈزەل ھەم قىممەتلىكتۇر.

▲ ئىنسانلارنى ئەڭ ئاجىزمىكەن دەيمەن. چۈنكى ئۇلار ئۆزلىرى ئىختىرا قىلىپ، ئۆزلىرى ئىتائەت قىلغۇچىدۇر.

▲ ھەر قانداق بىر سۆز قايتا تەكرارلانسا، ئۇنىڭ ئەسلىي مەنىسى بىر بولسا تېخىمۇ كۈچىيىدۇ، بىر بولسا تېخىمۇ ئاجىزلاپ، ئۆز قىم-مىتىنى تامامەن يوقىتىدۇ.

▲ ئەنسىرەيدىغان ئادىمىڭ بولسىلا بەخت دېگەن شۇ.

كەلگۈسى ئىستىقبالىڭ بولسىلا سائادەت دېگەن شۇ.

ئۆز ئەجرىڭدىن بەھرلىنەلىسەڭلا راھەت دېگەن شۇ.

تىنچ - ئازادە ئارامگاھىڭ بولسىلا پاراغەت دېگەن شۇ.

كۈتكىنىڭگە دەرھال ئېرىشەلىسەڭلا ئامەت دېگەن شۇ.

▲ ئۆزگىگە ئۇنىڭ ئاجىزلىقى ۋە يېتەرسىزلىكى ئارقىلىق مۇئامىلە قىلساڭ، تەدبىرىڭ ئۇنۇم بېرىدۇ.

▲ ئەمەل - مەنسەپنىڭ يورۇقلۇق مەنبەسىگە ئوخشايدىغانلىقى-دىن قىلچە گۇمان قىلمايمەن. چۈنكى ئۇنىڭغا يېقىنلاشقان كىشىنىڭ ئالدى يۈزى قانچە روشەن يورۇغانسېرى، ئارقىسىدىكى كۆلەڭگۈسىمۇ شۇنچە چوڭ ۋە قېنىقلىشىپ بارىدىكەن.

▲ ئاقىل كىشىنىڭ ئەڭ روشەن ئالاھىدىلىكى ئاز سۆزلەپ، كۆپ

ئاڭلاش؛ ئاز ئۆگىتىپ، كۆپ ئۆگىنىش؛ ئاز كۆرسىتىپ، كۆپ كۆرۈش؛ ئاز ئۇخلاپ، كۆپ ئىشلەشتۇر.

▲ تەپەككۇر قىلىۋاتقان كىشى ھەربىر ئىشتىكى يانار تاغقا ئوخشايدۇ. ئۇ ھامان بىر كۈنى پارتلاپ ئۆزىنى نامايان قىلىدۇ.

▲ ھەر قانداق نەرسە مەڭگۈ ئۇنىڭ قەدىرىگە يەتكۈچىگە مەنسۇپ.

ـ ئوبۇلقاسىم باقى

ئاپتور: ئاقتۇ ناھىيە مائارىپ ئىدارىسىنىڭ خىزمەتچىسى

تەپەككۇر جۈلاسى

▲ باشقىلارنىڭ ياردىمىگە ئېھتىياج بولمىغان ئادەم ـ ئۆزىنى تىنىمسىز ھېس قىلىپ تۇرىدىغان ئادەمدۇر.

▲ ھەربىر ئەت بەدەننى، تەپەككۇر مېڭىنى ساغلام قىلىدۇ.

▲ ئورۇنلۇق پىكىر قىلالمايدىغان ئادەم، ئورۇنلۇق سۆكۈتمۇ قىلالمايدۇ.

▲ پىشانەڭنى نىشانىغىدىن كۆر.

▲ شەكىلۋازنىڭ ئەقلى تۆت چاسا.

▲ چېقىمچىنىڭ نەشتىرى تىلسىدا، زەھىرى دىلىدا.

▲ تەپەككۇر كۆزى كور ئادەم ئۆزىنىمۇ تونۇمايدۇ.

▲ غالىبلارنىڭ كۆچى مەغلۇب بولغانلارنىڭ ئاجىزلىقىدىن يېتىلگەن.

▲ ھەر قانچە رەھىمسىز ئادەممۇ ئۆزىگە رەھىمدىلدۇر.

▲ يىلان ھەر قانچە ئۇزۇن بولسىمۇ، ئادىشىپ ئۆزىنىڭ قۇيرۇقىنى چاقمايدۇ.

▲ ئەيىب ـ نۇقسانسىز ئەمەس، باشقىلار قوبۇل قىلالىغۇدەك دەرىجىدە ئەيىبلىك بولغاندىلا ئادەمسەن.

▲ ئىدىيەڭدىكى تۇرمە، رېئاللىقتىكى تۇرمىدىن نەچچە ھەسسە قورقۇنچلۇق.

▲ چىرايلىق ئايالغا ئېرىشىش تەمەسىدىلا يۇرىدىغان ئەر تۇر. مۇشىنى ئۆزىنىڭ ھەسرىتى بىلەن بېزىگۈچىدۇر.

▲ سىم ـ سىم يېغىپ قىيان بولۇر، يوشۇرۇن ئاخىر ئايان بولۇر.

▲ ئىككى ئىشنىڭ ئاخىرى خەيرلىك بولماس. بىرى، غەرەز ئارىلاشقان ئىش، يەنە بىرى پەرەز ئارىلاشقان ئىش.

ـ نامانجان تۇرسۇن قاراتېكىن

ئاپتور: يوپۇرغا ناھىيە ئاچچىق يېزا «قارا تېكىن سەنئەت كومپىيۇتېرى» مەركىزىدە

تەپەككۇر ياپراقلىرى

▲ بۇ دۇنيا ھەر بىر ئادەمگە پۇرسەت يارىتىپ بەرگەن، ئەمما ۋاقىتنى بەلگىلەپ بەرمىگەن.

▲ بەزىلەر ئۈچۈن «ئادەم»لىك بىر نىقاب بولسا، بەزىلەر ئۈچۈن بۇيۇك ھەقىقەتتۇر.

▲ بىلىمسىز باشلىقلا قول ئاستىدىكىلەرنى تۇرلۇك بېسىم، ۋەھىمە ئارقىلىق باشقۇرىدۇ.

▲ تارىخ ـ ئىنسانلارنى رېلىس قىلىپ ئالغا ماڭدىغان پويىز.

ـ ئابدۇكېرىم ئەبەيدۇللا

ئاپتور: كۇچا ناھىيە 5 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

ھايات تەلقىنلىرى

▲ دۇنيا تارىخىدىن ساۋاق شۇكى، كېينكىلەرنىلا پىشانىسىدە قۇللۇق تامغىسى بار دېيىلسە، ئۇنى ئالدىنقىلار قالدۇرۇپ كەتكەن.

▲ دۇنيا تارىخىدىن ساۋاق شۇكى، ئىنسان تراگېدىيىسىنى تۇر. مۇش كەلتۈرۈپ چىقارسا، جەمئىيەت تراگېدىيىسىنى ئەكسىيەتچى ھۆكۈمرانلار كەلتۈرۈپ چىقارغان.

▲ ئادەم تەقدىر يارىتىدۇ، ھەم تەقدىر تەرىپىدىن قايتا يارىتىلىدۇ.

▲ ئاتىنىڭ شجائىتى پەرزەنت ئۈچۈن يىمىرىلمەس كۈچ!

▲ بىرلىك يوق ئەلدە ھۆرلۈكمۇ يوق.

▲ بىز ئېيتىپ كېلىۋاتقان رەزىل ئادەملەرنى ئەڭ ئالدى بىلەن مېھىر ـ مۇھەببەتسىز ئائىلىلەر كەلتۈرۈپ چىقارغان.

▲ پاراسەتلىك ئايال ياراتقۇچىنىڭ زېمىنغا بەخشەندە قىلغان ئەڭ سۆيۈملۈك پەرۋىشكارىدۇر.

▲ دۇنيا تارىخىدىن ساۋاق شۇكى، ئادەتلەندۇرۇش ـ سەزدۈرمەي بويسۇندۇرۇشتۇر.

▲ ئەخلاقتىن مەھرۇم قالغان پاراسەت ـ رەزىللىكنىڭ يانتايىقى.

▲ سەن رېئاللىققا يۈزلىنەلمىگەندە، رېئاللىق سېنى تراگېدىيىلىك قىسمەتلەر بىلەن تارتۇقلايدۇ.

ـ ئايمىنسا سۇلايمان

ئاپتور: كېرىيە ناھىيە 2 ـ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ مۇئەللىمەسى

* * *

▲ ياخشى كۆرگەن نەرسەڭگە ئېرىشەلمەسلىكىڭ بىر بولسا ئاجىزلىقىڭدىن، بىر بولسا ئالدىراقسانلىقىڭدىن.

▲ قاغا قاغىنىڭ كۆزىنى چوقۇمايدۇ، بىزلەردە ئاشۇ قاغىچىلىك ئالىڭ يوقمۇ؟!

ـ مۇھەممەتئىمىن مەتروزى

ئاپتور: چىرا ناھىيە ئۇلۇغساي يېزا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۇر مېۋىلىرى

▲ قانۇن تۈزۈك ئىجرا قىلىنمىغان ساھە بىر بولسا شۇ ساھەدىكى كىلەرنى غالجىرلاشتۇرۇۋېتىدۇ، بىر بولسا لاتىلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

▲ مەسلىنىڭ سەۋەبىنى باشقىلاردىن ئىزدەش، مەسئۇلىيەتنى باشقىلارغا ئىتتىرىش ـ بارلىق بەختسىزلىكىمىزنىڭ مەنبەسىدۇر.

▲ ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ تىل ـ يېزىقى قانۇن ۋە سىياسەت جەھەتتە باراۋەر، ئەمما بازار ئىگىلىكى دەۋرىدە باراۋەر ئەمەس. بۇ باراۋەر ئەمەسلىكنى تۈزۈم ئەمەس، شۇ تىلنىڭ ھازىرقى ئىنسانىيەت تەرەققىياتىغا قوشقان تۆھپىسى كەلتۈرۈپ چىقارغان.

▲ ئوقۇتقۇچى ـ ئائىلىسىدە پەرزەنتلىرىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بولسا، جەمئىيەتتە مىللەت پەرزەنتلىرىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىدۇر.

ـ غوپۇرجان ئىبراھىم

ئاپتور: كونىشەھەر ناھىيە ئاققاش يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲ ھاراق سورۇنىدىكى مەرد ئادەملەر خەير ـ ساخاۋەت ئىشلىرىدا ئەڭ پىخسىق كىشىلەردۇر.

ـ ئابدۇللا ياقۇپ

ئاپتور: موڭغۇلكۇرە ناھىيە غۇنخەي چېگرا مۇداپىئە ساقچىخانىسىدا

▲ دېڭىز ـ ئۇزۇشنى، ئاسمان ـ چۈشۈشنى، زېمىن ـ ياشاشنى بىلىدىغانلارنىڭ.

▲ سۇ سۈزۈك بولغانلىقى ئۈچۈن كىچىككىنە ئاپقۇر ئىچىدىمۇ ئاسماننى ئەكس ئەتتۈرەلەيدۇ.

▲ يۈرەك ۋىجداننىڭ ئوچىقى، يالقۇنى ھەققانىيەت، تۈتەكلىرى ئەلەم، توزۇندىلىرى ساداقەت.

ـ مۇھەممەت ئەھمىدىي

ئاپتور: يەكەن پېداگوگىكا مەكتىپىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى

▲ داڭۋاز ئادەم ئادەم كۆپ جايدا سودا قىلسا، قوينىدىن تۇتاملاپ پۇل ئالىدۇ، ئادەم ئاز يەردە سودا قىلسا، پۇلنى بىردىن سۇغۇرۇپ ئالىدۇ.

ـ يۈسۈپھاجى ئابدۇرېھىم

ئاپتور: ئاتۇش شەھەر ئۈستۈنئاتۇش يېزا قايراق ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲ سەن سوتچىلارنى قانۇننى ئادىل ئىجرا قىلمىدى، دېمەي، ئاق چاچلىق ئاناڭنىڭ جېدەل ئايرىشىغا قارا.

ـ ئوغۇلنىسا ئاتاۋۇللا

ئاپتور: خوتەن ناھىيە لاڭرۇ يېزا ياپچانلىق كەنتىدە، دېھقان

▲ ئانا سۈتىگە تويۇنغان بوۋاقنىڭ ئانىسىنىڭ باغرىدا ئەركىلەپ ۋىلىقلاپ كۈلۈشىدىنمۇ ئارتۇق يېقىملىق، ھەقىقىي كۈلكە بولماس.

ـ مەرۋانىگۈل مەخەت (زىلالە)

ئاپتور: ئاتۇش شەھەر ئارغۇ يېزا ئاچچىق باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ مۇئەللىمەسى

تۇرمۇش ھاسىلاتلىرى

▲ بىز غەرب مەدەنىيىتىدىن ئۆزىمىزگە نېمىنى ئۆزلەشتۈردۇق؟ ئەلۋەتتە ھاياسىزلىقنى.

▲ ئۆلۈمدىن قورققانلىق ـ ئۆزىدىن ئۆزى قورققانلىق.

▲ پەرزەنتىڭنى ياخشى تەربىيىلەپ چوڭ قىلغىنىڭ ئۆزۈڭگە ئابىدە تىكلىگىنىڭ، مىللەتكە تۆھپە قوشقىنىڭ.

▲ يىغلاش بىچارىلىك ئەمەس، كۆز يېشىنى سۈرتەلمەسلىك بىچارىلىك.

▲ ئەڭ بىچارە كىشىلەر ـ ئۆز ئالدىغا ئىش قىلالمايدىغان كىشىلەردۇر.

ـ ئابدۇرەھمان ئابدۇئەزىز

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە 3 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 1 ـ يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ھەر قانداق خەتەر ئالدىدا قوغدىنىشنىڭ تۈپ پرىنسىپى: تېز قېچىش ياكى تېز قول سېلىشتىكى چاققانلىقتىن ئىبارەت.

ـ ئابدۇرەھمان سىددىق

ئاپتور: ئاقسۇ ۋىلايەت «قۇمتام» دېھقانچىلىق مەيدانى ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ پېنسىيونىرى

ستۇدېنتلار ياتىقىدىكى پاراڭلار

▲ ئۆزگىنىڭ ساڭا ئەقىل ئۆگەتكىنى، يارامسىزلىقىڭنى يۈزتۇرانە جاكارلاۋاتقىنى.

▲ سەن ۋەدىنى قانچە كۆپ بېرىپ، باشقىلارنى ئىشەندۈرۈشكە تىرىشقانسېرى، ئۇلار سۆزلىرىڭدىن شۇنچە گۇمانلىنىدۇ.

▲ ئۆز قابىلىيىتىڭدىن پايدىلىنىشنى بىلمىسەڭ، ئۇنىڭدىن باشقىلار پايدىلىنىدۇ.

▲ ئاق كۆڭۈل بولۇپ، كاللا ئىشلەتمىسەڭ، ئاخىر يامانلارنىڭ قۇربانلىقى بولىسەن.

▲ بالىنىڭ بېشىدىكى بەخت، ئانىنىڭ يۈزىدىكى تەبەسسۇمغا تەخت.

▲ سەن بىر قىز بىلەن مۇھەببەتلىشىۋاتقاندا، ئۇ، كەمچىلىكىڭنى كۆپرەك كۆرسە، ئۇ سېنى ھەقىقىي سۆيگەن بولۇشى مۇمكىن. ناۋادا ئۇ ئارتۇقچىلىقىڭنى كۆپرەك كۆرسە، ئۇ مۇھەببەتكە مەلۇم غەرەز يوشۇرۇنغان بولىدۇ.

▲ «گۇمان ئىماننى قاچۇرىدۇ». بىراق ئۇنىڭدا ھەقىقەتنىڭ پۇرىقى بار.

ـ مۇھەممىدۇن سەمەت ئەلقادىر

ئاپتور: ئىلى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتى ئۇيغۇر تىل ـ ئەدەبىياتى 2003 ـ يىللىق 3 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

ھايات ھەقىقەتلىرى

▲ ئىشلىرىمىزنى قول ئۇچىدىلا قىلغاچقا، كۆپىنچىسى مەغلۇبىيەت بىلەن ئاخىرلىشىدۇ.

▲ كىچىككىنە ئىشتا ئەستايىدىل بولساڭلا، كەشپىيات يارىتالىشىلا قىيىن ئىش ئەمەس.

▲ تۈنۈگۈن ئىشلىرىڭدا غەلىبە قىلىپ خەلق قەلبىدىن ئورۇن ئال، ئۇ بەرىبىر. ئەمما خەلق قەلبىدە مەڭگۈ ساقلىناي دەيدىكەنسەن، بۈگۈن ۋە ئەتە ئۈچۈن تىرىشىشىڭ كېرەك، چۈنكى تۈنۈگۈنكى تامىقىڭ بۈگۈنكى ئاچلىقىڭغا دال بولالمايدۇ ـ دە؟!

▲ باشقىلارنىڭ ئەيىپىنى كۆرسەڭ چېكىنىسەن، ئارتۇقچىلىقىنى كۆرسەڭ ئىنتىلىسەن.

▲ پۇل ـ ئىشقىدا كۆيدۈرۈپ، تىنىمسىز ھەرىكەتلىنىشكە چاقىرىۋاتقان سۆيۈملۈك ئالدامچى.

ـ ئايزىمگۈل ئېيسا

ئاپتور: يەكەن ناھىيە ئازادباغ يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ مۇئەللىمەسى

* * *

▲ ئىپتىدائىي جەمئىيەتتىكى قىز ـ ئاياللارنىڭ يېرىم يالىڭاچ يۈرۈشى، ئەخلاق قارىشىنىڭ پەيدا بولۇشىنىڭ باشلىنىشى بولسا، ھازىرقى قىز ـ ئاياللارنىڭ يېرىم يالىڭاچ يۈرۈشى، ئەخلاق قارىشىنىڭ يوقىلىۋاتقانلىقىنىڭ باشلىنىشى.

▲ بۇ دۇنيا كۈلگەنلەرگە زىناق، كۆيگەنلەرگە ياغ ئىكەن.

ـ مۇھەممەتئىمىن يۈسۈپ

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە تاغارچى يېزا چاقىلىق كەنتىدە، دېھقان

▲ سائەتنىڭ چىكىلدىشىنى يۈرەكنىڭ سوقۇشىغا تەقلىد قىلىپ

ياسغان ئوخشايدۇ. شۇڭا يۈرىكىڭىلگ بىر سوقۇشى، ھاياتىڭىلگ بىر سېكونتنى قەدىرلەشنى بىلىشىڭگە بېرىلگەن سىگنال.

ـفەرىدە مۇھەممەت

ئاپتور: تىكەس ناھىيە 3 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇئەللىمەسى

▲ بىز ئانىلارغا بېرىلگەن باھا ـ ماھىيەتتە پۈتكۈل جەمئىيەتكە بېرىلگەن باھادۇر.

ـدىلنۇر قادىر

ئاپتور: ئاتۇش شەھەر 4 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات مۇئەللىمەسى

▲ زامانداش دوستىمىز يۈسۈپجان سەمەت ئەفىيىنىڭ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىغا بېسىلغان ماقالىلىرى بىزگە يەنە بىر قېتىم ھەقىقەتنى ـ ئۇ بولسىمۇ دىن بىلەن پەننىڭ ھەرگىزمۇ بىر ـ بىرىگە قارشى ئەمەسلىكىنى، توغرا بىرلەشتۈرۈلسە «ئالتۇن ئۇزۇككە ياقۇت كۆز» قۇيۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ـنۇر مۇھەممەت مىرئەھمەت

ئاپتور: قەشقەر شەھىرىدە

تەپەككۇر تامچىلىرى

▲ تىرىشچانلىق ـ مۇۋەپپەقىيەتنىڭ يول خېتى.

▲ ئۈمىد ـ ھايات دەرىزىسىدىن چاچرىغان نۇر.

▲ ھاياتتا يېڭىش ـ يېڭىلىش بولۇپ تۇرىدۇ، ئەمما يېڭىلىش ھەرگىزمۇ تەقدىر ئەمەس، بەلكى ھاياتنىڭ ئىنسان بالىسىغا بەرگەن ئاگاھلاندۇرۇشى، ئوچۇق دەرسدۇر.

ـجاھانباي ماشەك

ئاپتور: قىرغىز، ئاقچى ناھىيە ئاقدالا يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تامچا ۋە قامچا

▲ ئات ئىگىرى، ئىت زەنجىرى، كالا چۆلكى بىلەن ئىنسانغا بويسۇنسا، ئىنسان نادانلىقى بىلەن باشقىلارغا باش ئېگىدۇ.

▲ ئاجىزلارغا نىسبەتەن بۇ دۇنيا تولىمۇ رەزىل.

▲ كىتابنى چالا ـ بۇلا ئوقۇپلا ئۆزىنى بىلىملىك چاغلايدىغانلارنىڭ، شوتا قويماي تۇرۇپ ئۆگزىگە چىققانلىقىنى بىر كۆرۈپ باقسام، دەيمەن.

ـئابلېتىپ توختى

ئاپتور: شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك ئۇنىۋېرسىتېتى ئىقتىساد باشقۇرۇش فاكۇلتېتى 2000 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

يېڭى كۈندە يېڭى تۇيغۇ

▲ ئىرادە ـ قىلۇر ھەممىنى ئىدارە.

▲ دېھقانىڭ قولى قاپىرىدۇ، يالاقچىنىڭ تىلى.

▲ ھايا ـ ئادەملەرگە بېرىدۇ باھا.

▲ ئاتا ـ ئانا ـ ئۆينىڭ تۈۋرۈكى، ئەمما جاھانغا تۈۋرۈك بولالايدۇ.

▲ دۈشمىنگە ئۆزىنىڭ دەردى ـ ھالىنى تۆككەنلىك، قاينىۋاتقان قازانغا قولنى تىققانغا باراۋەر.

▲ قىزارغان يۈز ـ ھايانىڭ ئاۋازسىز ئىپادىلىنىشى.

ـسەلەيجان روزى

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ئازىراق نەتىجە بىلەن كۆرەڭلىگەنلەر، ئېچىلىپلا توزۇغان گۈلگە ئوخشايدۇ.

▲ باشقىلار ئالدىدا ئۆزۈڭنى قانچىكى تۆۋەن تۇتساڭ، كېيىنكى ۋاقىتلاردا باش كۆتۈرمىكىڭ شۇنچە تەس بولىدۇ.

ـتۇراخۇن قادىر

ئاپتور: قەشقەر شەھەر 16 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3 ـ يىللىق 2 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

روھ چۈقانلىرى

▲ بىلىپ سۆيۈش بىلەن بىلمەي سۆيۈش بەخت بىلەن بەختسىزلىكنىڭ ئايرىمى ـ ئايرىم ئەلچىلىرىدۇر.

▲ بىلىمەك تەس ئەمەس، چۈشىنىش تەستۇر.

▲ بەخت ـ مەنزىل، ھېسسىيات ـ ئالۇۋۇن، ئەقىل ـ يولدۇر.

▲ تويدىن ئىلگىرىكى مۇھەببەت ھېسسىيات ھالىتىدە، تويدىن كېيىنكى مۇھەببەت مەسئۇلىيەت ھالىتىدە بولىدۇ. مانا بۇ مۇھەببەتنىڭ تەدرىجىي تەرەققىياتى.

▲ ئوقۇش ئاسان، يېزىش تەس.

▲ باشقىلارنى كۆزگە ئىلمىغۇچىلار ئالدى بىلەن ئۆزىنى دەڭسەپ باقسۇن.

▲ مۇۋاپىق سۆكۈت ئاقىلانىلىقتىن دېرەك بەرسە، چەكتىن ئاشقان سۆكۈت نادانلىق ياكى ئاجىزلىقتىن دېرەك بېرىدۇ.

▲ كۆرۈشىلا بىلىپ، چۈشىنىشكە يۈرۈش قىلالمىغان ئادەم، بىر بولسا ھۇرۇن، بىر بولسا گالۋالدۇر.

▲ دوستلۇقنىڭ يېرىمى ئىشەنچ، يېرىمى سىناقتۇر!

▲ گۈلنى پۇراپ بولۇپ چۆرۈۋەتكەنگە ئوخشاش، تۇرمۇشتىكى بەزى پرىنسىپلارنىمۇ شۇنداق قىلىش كېرەك.

▲ مەغلۇبىيەت، مەغلۇبىيەت يەنە مەغلۇبىيەت، بۇ كارغا كەلمەسلىكىنىڭ؛ مەغلۇبىيەت، مەغلۇبىيەت ئاخىرى غالىبىيەت، بۇ ھاياتنىڭ كۆچىنىڭ تىمسالىدۇر.

▲ كۆرۈش ھېسسىيات تەۋەلىكىدە، چۈشىنىش ئەقىل تەۋەلىكىدە!

▲ نادانلار دۇنيانى ئىككى كۆزى بىلەن كۆرسە، ئاقىللار ئەقىل كۆزى بىلەن كۆرىدۇ.

▲ ھۇرۇنلار كۈتىدۇ، ئىشچانلار يارىتىدۇ، مانا بۇ تەن بىلەن روھنىڭ پەرقى.

▲ ئەر بىلەن ئايالنىڭ مۇھەببەت مەۋجۇدلۇقى ـ پەرزەنت، قىممەت مەۋجۇدلۇقى ـ مەسئۇلىيەت!

▲ تويدىن كېيىنكى مۇھەببەت مەسئۇلىيەت بىلەن رېئاكسىيىلىشىدۇ.

▲ ئاستىنقى كالپۇكىمىز بىلەن ئۈستۈنكى كالپۇكىمىز گاھىدا قېرىنداش، گاھىدا رەقىبلەر. شۇغىنىسى، ئۇلار ئىككىسى مەڭگۈلۈك قوشنا.

ـغالىبجان مۇھەممەد قارلۇق

ئاپتور: ئۈرۈمچى شەھەر 46 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲نادانلار بۇگۈنكى ئىشنى ئەتە دەيدۇ، ئاقىللار بۇگۈنكى ئىشنى ھازىر دەيدۇ.

-رەيھانگۈل تۇرسۇن

ئاپتور: خوتەن پىداگوگىكا ئالىي تېخنىكومى تىل - ئەدەبىيات فا- كۇلتېتى 2002 - يىللىق 2 - سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲بىزگە تەسىر كۆرسىتىدىغىنى يەنىلا ئاتا - ئانىلىرىمىز ياراتقان ۋاپادارلىق داستانى.

-مەستۇرە سەزگۈر

ئاپتور: يەكەن ناھىيىسىدە مۇئەللىمە

ئەقىل ئۇنچىلىرى

▲كۆپىنچە ھالدا غەلىبە بىلەن بىخۇدلۇق ئوڭ تاناسىپ بولۇپ كېلىدۇ.

▲ خاتا قىلسۇن - توغرا قىلسۇن، قاملاشتۇرسۇن - قاملاشتۇرال- مسۇن ئۆزى قول سېلىپ ئىشلەشكە يېتەكلەنگەن بالا، تەدبىرلىك بولۇپ يېتىلىدۇ.

▲بايلىقنىڭ خۇشھاللىقىدىن ۋەھىمسى يامان.

▲بىر سارايغىنىڭ سوئالىغا ئون دانىشمەنمۇ جاۋاب بېرەلمەيدۇ.

▲ئۆزىگە خاس خاراكتېرى يوق ئادەم - شامالنىڭ ئىختىياردىكى لەگلەككە ئوخشايدۇ.

▲ رەزىللىك ئەقىل - پاراسەتنىڭ يامان ئىشلار ئۈچۈن ئىشلىتى- لىشىدىن تۇغۇلىدۇ.

▲ «تەقدىر» دېگەن بۇ سۆز ئەمەلىيەتتە «تەسەللى» دېگەن- لىكتۇر.

▲ پەرزەنتىڭنىڭ يىقىلىپ چۈشكەنلىكىدىن مەيۈسلەنمەي، ئۇنىڭ تىرىشىپ ئورنىدىن تۇرۇشتىكى غەيرىتىگە قارا!

▲بىر ئىشتا نەتىجە قازىناي دېسەڭ، ھەۋىسىڭدىن تەدبىرىڭ كۆپ بولسۇن.

▲ھىجران - مۇھەببەتنىڭ ئىلان تاختىسى.

▲قوشنىسى بىلەن ئىناق ئۆتمىگەن ئادەم مەھەللىسىگە پاتمايدۇ.

▲گەپنى چۈشەنگەنگە قىل.

- ئامىنە غىياس

ئاپتور: توققۇزتارا ناھىيە تاشتۆپە يېزا 1 - ئوتتۇرا مەكتەپ- نىڭ فىزىكا مۇئەللىمەسى

* * *

▲ مەنسەپدارغا نىسبەتەن يېنىدا بىر خۇشامەتچىنىڭ كۆپەيگىنى، ئەمەلىيەتتە بىر دۇشمىنىنىڭ كۆپەيگىنىگە باراۋەر.

▲بىلىملىك بولماق تەس ئەمەس، ئەمما ئۇنى ئۆز جايىغا ئىش- لەتمەك قىيىن. شۇڭا تولا ئىشتا «ئەقىل باشقىلاردىن، پۈت - قول مېنىڭدىن» بولۇۋاتىدۇ ئەمەسمۇ؟!

▲داۋاملىق ئۆلۈمنى ياد ئېتىپ تۇرىدىغان كىشىلەر - بۇ دۇنيادا قانداق ياشاشنى بىلمىدىغان كىشىلەردۇر.

▲ئائىلىدىكى ئىناقسىزلىق ئادەمگە دوزاخنى ئەسلىتىدۇ. شۇڭا ئىناق ئائىلىسى بار كىشىلەر «مەن جەننەتتە ياشاۋاتىمەنغۇ!» دېسە، مېنىڭچە، بولىدۇ.

-ئابدۇخەلىل ئابلىز

ئاپتور: ئانۇش شەھەر ئۇستۇنئاتۇش يېزا قايراق ئوتتۇرا مەكتەپ نىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲ھەقىقەت ئاجىزلارنىڭ قەبرىسى، كۈچلۈكلەرنىڭ قەسىرى.

▲بۇ دۇنيادا ئەرلەر يوغان دەرەخ بولسا، ئاياللار شۇ دەرەخنى باراقسان ئۆستۈرىدىغان بۇلاق.

▲ئاياللار ئەينەككە ئوخشايدۇ، بايقىمسا، بىر يېرىكنى كېسە- ۋالسەن.

- پاتىگۈل قۇتلۇق (قاينام)

ئاپتور: شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش - قۇرۇلۇش ئارمىيىسى 5 - دە- ۋىزىيە 86 - پولك پاختا زاۋۇتىدا

تۇرمۇش ھېسلىرى

▲بىز باشقىلاردىن بېشىمىزدىكى دوپپىمىزدىن ئەمەس، بەلكى «ئۇيغۇر»دېگەن بۇيۇك نامغا تۇشلۇق ئىشىمىز بىلەن پەرقلەنسەك ئاندىن بىز مەڭگۇ پەرقلىق بولالايمىز.

▲زامانىمىزدا «مۇقام» ئاڭلايدىغانلار ئاز، ئۇنىڭ بىلەن ماختا- نىدىغانلار كۆپ. بۇ بىزدىكى كۆچەت تىكىشنى ياقتۇرمايدىغان، مې- ۋىگە ئامراقلىق پىسخىكىسى.

▲ پۇلۇك بولمىسا ئۆزۈك ئازابتا ئۆتۈسەن، پۇلۇك كۆپ بولسا باشقىلارنى ئازابقا قويىسەن.

-ئەنۋەرجان قۇربان

ئاپتور: گۇما ناھىيە سودا - سانائەت مەمۇرىيىتى ئىدارىسىنىڭ خىزمەتچىسى

* * *

▲ ئويلمايلا سۆزلىگەن بىر ئېغىز يامان سۆز ئۆزىگە قارىتىپ ئېتىلغان بىر پاي ئوققا باراۋەر.

ـئايبۇۋى نەزەر

ئاپتور: تاجىك، ئاقتۇ ناھىيە تارتاجىك مىللىي يېزا مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ مۇئەللىمەسى

▲ ئەرلىرىمىز ئەركەكلىكىگە قايتمىغىچە، ئاياللىرىمىزنىڭ ئانىلىق قىنى قايتۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ.

ـپاتىگۈل مۇھەممەت

ئاپتور: پىچان ناھىيە لۈكچۈن بازار سىركىپ يېزىسىدا، دېھقان

▲ سەن ئۇ خۇشامەتچىنىڭ بىر كېچىدىلا مەنسەپدار بوپقالغىنىغا ھەيران قالما. چۈنكى سەن كىتاب كۆرۈپ ياتقاندا، ئۇ ھوقۇق سودىسى قىلىدىغان چېرىك مەنسەپدارنىڭ ئىشكىنى چەككەن.

ـمۇختار ھاپىز

ئاپتور: كۈچا ناھىيە چىمەن بازار ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ تەنتەربىيە ئوقۇتقۇچىسى

تەئەججۈپ

▲ يىگىتلەرنىڭ يېرىم يالىڭاچ قىز ئالدىدىكى سۈكۈتى، ۋىجدانى لدىدىكى يەنە بىر سوئال.

▲ دوستۇڭ بەرگەن بىر تەستەك، كەلگۈسىدىكى بىر چاڭگال ىالتۇن.

ـبۇۋىنائىشە رەشىد

ئاپتور: مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئۇيغۇر تىل ـ ئەدەبىياتى فاكۇلتېتى ئۇيغۇر تىلى 2001 ـ يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

خىيال خۇرۇچلىرى

▲ «تۇنۇگۈن» ـ ئەپسۇس بىلەن، «بۈگۈن» ـ ئالدىراش بەلەن، «ئەتە» ـ ئۈمىد بىلەن قوشكېزەكتۇر.

▲ بۇ ئالەم ـ چۈشىنىپ ياشىغۇچىلارغا جاھاندارچىلىق، «ياشاش» ئۈچۈن يارالغانلارغا جاھان تارچىلىق.

▲ خۇشھاللىق بىلەن خاپىلىق ئىنسان ھاياتىنىڭ يەكۈنى بولغىنى ئۈچۈن، كۈلكە ۋە يىغا دۇنياغا ئورتاق تىل بوپقالغان.

ـئابدۇرېھىم ئىسلام

ئاپتور: يېڭىسار ناھىيە توپلۇق يېزا مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

چاقنىدىم بىر رەت

▲ بىرەر كىتابنى ئوقۇغاندىن كېيىن چوڭقۇر ئويغا چۆكەلمىسەك، ياكى بۇ سېپنىڭ مەغلۇبىيىتىگە، ياكى بۇ شائىر ـ يازغۇچىنىڭ مەغلۇبىيىتىدۇر.

▲ بىر جۈملە ھەقىقەت ئۈچۈن بەزىدە مىڭ يىللىق مۇساپە كېرەك. شۇڭا ھەقىقەت مىقدار بىلەن ئەمەس، قىممىتى بىلەن ئۆلچەنگىنى ياخشىراقتۇر.

▲ ھېكمەتلىك سۆزلەرنىڭ بىر چىرايلىق رەۋىشتە ئۇزۇلۈكسىز مەيدانغا كېلىشى ھايات ھەققىدىكى چۈشەنچىنىڭ چوڭقۇرلىشىشى، ئەنئەنىۋى قىممەتنىڭ بوھرانغا دۇچ كېلىشى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىكتۇر.

▲ ھەقىقەت بەخش ئېتىلىشى بىلەن سۆيۈملۈك، ئىزدىنىش ۋە ئېغىر بەدەللەر بىلەن جۇلالانغانلىقى سەۋەبىدىن بۈيۈك ھەم قۇدرەتلىكتۇر.

▲ دۇنيا تارىخىدىن مەلۇمكى، ئىلىم ـ پەندىن قوغلانغان تىلىنىڭ شۆھرىتى بولمايدۇ، ئەدەبىياتتىن قوغلانغان تىلىنىڭ جېنى بولمايدۇ، پەلسەپىدىن قوغلانغان تىلىنىڭ مېڭىسى بولمايدۇ، سىياسىي تۇرمۇشتىن قوغلانغان تىلىنىڭ ۋەتىنى بولمايدۇ، ئائىلىدىن قوغلانغان تىلىنىڭ ئۆزىمۇ بولمايدۇ.

▲ كۆلدۇرگە ئارتىسلىرىنىڭ ئويۇنلىرىغا قاقاقلاپ كۈلۈپ ئوبدانلا چاۋاك چېلىپ، ئالقىشلاپ قويساڭلا كۈپايە. ئۇلار ھەرگىزمۇ جارا-ھەتلەنگەن، بۇرۇقتۇرمىلانغان، تېڭىرقىغان روھقا تەسكىنلىك بېرەلمەيدۇ.

ـمەتناسىر ياسىن

ئاپتور: ناشقورغان ناھىيە پارتىيە مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۇر مېۋىلىرى

▲ ئەسلىمە ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلىتەلىسىمۇ، ئەسلىگە كەلتۈرەلمەيدۇ.

▲ خۇشامەتچى گېپىدىن قېرىمىسىمۇ، بېپىدىن قېرىشى مۇمكىن.

▲ يەھۇدىيلار مائارىپىنىڭ يۇقىرى پەللىدە تەرەققىي قىلىشى ـ ئۇلارنىڭ ئەرلەرنى ئىشلىتىپ، ئاياللارنى ئوقۇتقىنىدا.

▲ دۇنيا تارىخىدىن ساۋاق شۇكى، ئەرلەر بۇزۇلغان جەمئىيەت ـ پالاكەتكە يولۇقىدۇ، ئاياللار بۇزۇلغان جەمئىيەت ـ ھالاكەتكە يولۇقىدۇ.

ـتۇرسۇنجان مۇھەممەت

ئاپتور: يېكىشەھەر ناھىيە ئەرمىدۇن يېزىسىدا

* * *

▲ ئەستايىدىل ئادەملەر بۇرۇن قېرىپ كېتىدۇ.

▲ بۇيۇك كىشىلەر ـ ياراتقۇچىنىڭ زېمىنىدىكى شولىسىدۇر.

▲ بەزىبىر دەققە ئورنى يۇز يىلدىمۇ تولمايدۇ.

▲ كۆكۈل ماددىيلىشىش دەرىجىسىگە يەتكەندە ئادەملەر بۇزۇلغان بولىدۇ.

ـئابدۇغېنى توقۇ

ئاپتور: ئاقتۇ ناھىيە مائارىپ ـ ئوقۇتۇش تەتقىقات ئىشخانىسىدا

▲ بىلىمنى ئۆگەنگەنسېرى ئۆزىمىزنىڭ بىلىمسىز ئىكەنلىكىمىزنى ھېس قىلىدىكەنمىز، ئادەملەرنى بىلگەنسېرى ھېيلىگەرلىشىدىكەنمىز.

▲ ياشانغان، بىلىملىك بىر مويسېپت ئېتىراپلىق يېزىپ تەھرىرلەنگەن قامۇسقا، بىلىملىك ياشلىرىمىز بولسا تۇنجى ئەسەرگە ئوخشايدىكەن.

ـئەكبەر

ئاپتور: ئۇرۇمچى شەھەر 16 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ تەنتەربىيە ئوقۇتقۇچىسى

▲ بەرداشلىق بېرىش ـ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشلا ئەمەس، بەلكى كەلگەن زەربىگە تاقابىل تۇرۇشنىڭ تەييارلىق باسقۇچى.

▲ ئىيتقىنا، يار! مېنى ئەركىمگە قويۇۋەتكىنىڭ، مېنى ياخشى كۆرمىگەنلىكىڭمۇ؟!

▲ قانائەت قىلماسلىق ـ ئارزۇ ـ ئۈمىدنىڭ ئۇلى، شۈكۈر قىلماسلىق ـ تېگى يوق ھاڭنىڭ يولى.

ـ ئايشەم سېيىتنىياز

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇنى قىلولوگىيە فاكۇلتېتى 2003 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ ئەگەر ئىدىيىمىزدىكى توساقلاردىن ھالقىپ ئۆتەلىسەك، ھايات مۇساپىمىزدىكى توساقلاردىن ئۆتۈشىمىزدە گەپ يوق.

▲ مائارىپقا كۆڭۈل بۆلۈش يېڭى بىر ئەۋلاد ئىقتىدارلىق كىشىلەرنى تەربىيىلەپ چىقىدۇ. مائارىپقا ئېتىبار بېرىش يېڭى بىر ئەۋلاد يۇقىرى ئۇنۋانلىق، تۆۋەن ساپالىق كىشىلەرنى تەربىيىلەپ چىقىدۇ.

▲ رىقابەتتىن قورقۇش ـ بىر بولسا ئاجىزلىقنىڭ، بىر بولسا ئادىل بولمىغان رىقابەتنىڭ ئىپادىسى.

ـ مۇساجان ئىسرائىل

ئاپتور: بورتالا تاشيول باش ئۇچاستىكىسىنىڭ خىزمەتچىسى

▲ تارىخقا قاراشتىن بۇرۇن شۇ تارىخنى يازغان يازغۇچىغا قاراش كېرەك.

▲ قىلغان ئەمگىكىدىن نومۇس قىلغۇچىلار ئەڭ بىچارە كۈنگە قالغۇچىلاردۇر.

▲ ستۇدېنتلىرىمىزنى مىللىي مەدەنىيىتىمىزنى ئۇنتۇپ كېتىۋاتىدۇ، دېيىشتىن بۇرۇن، ئۇلارغا بىلىم بەرگەن ئوقۇتقۇچىلارغا قاراشقا توغرا كېلىدۇ.

▲ ئەر كىشىدىن غۇرۇر كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندە، ئايال كىشىدىن ھايا كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ.

▲ قانۇن تۈزۈشتىن بۇرۇن قانۇن ئىجرا قىلغۇچىلارنى تۈزەش زۆرۈردۇر.

▲ قانۇن كۆپ ۋاقىتلاردا بەزى ناتوغرا ئىجرا قىلغۇچىلارنىڭ قولىدا ئادىللىقنى يوقىتىدۇ.

ـ تۇرامەت مەمتىمىن

ئاپتور: گۇما ناھىيە كۆكتېرەك يېزا خەلق ھۆكۈمىتى بىرلىكسەپ ئىشخانىسىنىڭ خىزمەتچىسى

تۇرمۇش تەسىراتلىرى

▲ كۈلكەڭ سورۇندا، يىغاڭ قازناقتا بولسۇن.

▲ ئاياللارنىڭ يېرىم يالىڭاچ يۈرۈشى غەرب ئەللىرىنىڭ «ئىلغار مەدەنىيىتى»نىڭ مەھسۇلى بولسا، ئەرلەرنىڭ يېرىم يالىڭاچ يۈرۈشى نامراتلىقنىڭ مەھسۇلىدۇر.

▲ نادانلارنىڭ ئالدىدىكى كەمتەرلىكىڭ يەرگە، دانالارنىڭ ئالدىدىكى كەمتەرلىكىڭ كۆككە تاقىشىدۇ.

ـ مەھمۇت ئەھمەت

ئاپتور: لوپ ناھىيە ھاڭگىيا يېزا 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ پېنسيونېرى

* * *

▲ «قوش تىللىق» بولۇش ئەلۋەتتە ياخشى ئىش. مەقسەت، قايسى تىلدا ھەق، توغرا ئىشنى قىلىشنى بىلىشتە.

▲ سەن ھەقىقىي ئائىلە قۇرۇپ چىقالىغان ۋاقتىڭدا، پەرزەنتلىرىڭ ھەقىقىي جەمئىيەتنى قۇرۇپ چىقالايدۇ.

ـ فەرىدە قادىر

ئاپتور: ئۈرۈمچى نۇرباغ نېفىت پەرزەنتلەر مەكتىپىنىڭ مۇئەللىمەسى

▲ بىرنى بىلسەڭ، بىرىدە غەلىبە قازىنىسەن.

▲ تىلىڭ بېشىڭغا، گېلىڭ يۈزۈڭگە ئىگە.

ـ مەھمۇت مەخەت

ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتى 2003 ـ يىللىق 5 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ پالۋاننىڭ باتۇرلۇقى رەقىبىنىڭ ئاجىزلىقىدىن كەلگەن.

ـ ئالىم ياقۇپ

ئاپتور: بورتالا شەھەر چىندىل يېزا گۈلۈمتى كەنتىدە ئامانلىق ساقلىغۇچى

▲ ئېشەك قانچە كۆپ ئىشلىگەنسېرى شۇنچە خارلىنىدۇ.

▲ ئەمەلگە ئاشمىغان ئۈمىد ـ رىۋايەتلەردىكى ئەپسانىدىن ئىبارەت.

▲ ئۇزاققا سوزۇلغان، بىر ـ بىرىگە ئارىلىشىپ كەتكەن ئۈمىد بىلەن ئۈمىدسىزلىك ئادەمنى روھىي تۈرمىگە مەھكۇم قىلىدۇ.

ـ مۇھەممەتئاخۇن مۇھەممەتلەتىف

ئاپتور: تاجىك، ئاقتۇ ناھىيە تارتاجىك مىللىي يېزا ئاققۇم باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲ چاڭ ـ توزانلارنىڭ كۆپىيىشى ھاۋانىڭ بۇلغىنىشى، بىكار تەلەپلەرنىڭ كۆپىيىشى مىللەتنىڭ بۇزۇلۇشىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ـ ھاشىمجان روزى

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە ياندۇرما يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲ ئەۋلادلىرىڭ سېنىڭدىن ئېشىپ كېتەلمىسە، سەن ئۆزۈڭنى مەغلۇب بولغان ھېسابلىساڭ بولىدۇ.

ـ ئابدۇقادىر ھەسەن خالىس

ئاپتور: ئۇچتۇرپان ناھىيە 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تاش قېتىدىن خىياللار

▲ ئالدانغىنىڭ، ئەخمەقلىقىڭغا بېرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالىدۇر.

▲ بىر ئادەمنىڭ ئىنساپىنى قولىغا پۇل كىرگەندە كۆر.

▲ يېڭىلدىڭمۇ؟ بار سەۋەنلىكنى ئۆزۈڭدىن ئىزدە.

يەڭدىڭمۇ؟ قارشى تەرەپنىڭ ئاجىزلىقىدىن ئىبرەت ئال.

ـ بۇۋىزۆھرەگۈل ئەخەت

ئاپتور: يېڭىسار ناھىيە سەئىدلەر يېزا نوربېشى باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ خەنزۇ تىلى مۇئەللىمەسى

تەپەككۇر ھاسىلاتلىرى

▲ قانچىكى بەختسىز ئادەم ئۆزىدىن بەكرەك بەختسىز بولغان

ئادەمنى كەمستىدۇ. بۇ، بەختسىزلىك ئىچىدىكى بەختسىزلىك بولسا كېرەك.

▲ بىر ئادەمنىڭ جاسارەتلىكلىكى ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغان پەيتىدە ئەمەس، بەلكى مەغلۇبىيەت پاتقىقىغا پاتقان پەيتىدە ئىپادىلەنىدۇ.

▲ قانۇن دېگەن نېمە؟ قانۇن ـ ھېسسىيات تەسىرىگە ئۇچرىمايدىغان ئەقىل.

▲ سەن يۈكۈنۈپ بەرمىسەڭ، خەقمۇ شۇللەڭگە مەنەلمەيدۇ.

▲ بىراۋنى چۈشەنسەڭىز، ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتەلەيسىز؛ بىراۋنىڭ تەبىئىتى ۋە ھەرىكەت قىلىش ئۇسۇلىنى پىششىق بىلسەڭىز، ئۇنىڭغا رەھبەرلىك قىلالايسىز؛ بىراۋنىڭ مەقسىتىنى نېمىلىكىنى بىلسەڭىز، ئۇنى قايىل قىلالايسىز؛ بىراۋنىڭ ئاجىزلىقىنى بىلسەڭىز، ئۇنى ئۆزىڭىزگە قول قويدۇرالايسىز؛ بىراۋنىڭ مەنپەئىتىنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنسەڭىز، ئۇنى تىزگىنلىيەلەيسىز.

▲ غۇرۇر ـ قەلبتىكى ئۆچمەس مەشئەل.

▲ ھېسداشلىق قىلىش ـ سىزنىڭ كىشىلەرگە بېرەلەيدىغان ئەڭ ياخشى سوۋغىڭىز.

▲ تەپەككۇر قىلىش دېگەنلىك ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشىش، دېگەنلىكتۇر.

▲ مەغلۇبىيەت ئادەمنى بويسۇندۇرمايدۇ، بەلكى مەغلۇبىيەتكە بولغان مايىللىق ئادەمنى بويسۇندۇرىدۇ.

ـئازادجان نىزامىددىن

ئاپتور: لوپ ناھىيە چاھارباغ يېزا 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

* * *

▲ يانفون قاتارلىق ئالاقىلىشىش ئۇسكۇنىلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئېغىز بىلەن قۇلاقلارنىڭ ئارىلىقىنى يېقىنلاشتۇرغىنى بىلەن، قەلبلەرنىڭ يىراقلىشىشىغا يول ئېچىۋاتىدۇ.

ـمۇھەممەتئىمىن يۇنۇس

ئاپتور: يېگىشەھەر ناھىيە ئەرمۇدۇن يېزىسىدا، دېھقان

▲ سىز باشقىلارنىڭ ھەسەتخورلۇقىغا ئۇچرىسىڭىز، سىزنىڭ نەتىجە قازانغانلىقىڭىزنى چۈشەندۇرىدۇ، باشقىلارغا ھەسەتخورلۇق قىلسىڭىز، بۇ سىزنىڭ ئىقتىدارسىزلىقىڭىزنى چۈشەندۇرىدۇ.

ـئەخەت ئابلىز

ئاپتور: «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە

▲ ھەقىقەت ئۆلچىمىدىكى ئەڭ چوڭ قىممەت ـــ ئەقىدە قىممىتى.

ـروزىيەم نۇرمۇھەممەت

ئاپتور: قاراقاش ناھىيە قاراسای يېزا ھاتتا كەنتىدە، دېھقان

▲ سەن ئۆز غۇرۇرۇڭنى يوقاتقاندا، باشقىلار سېنى يوقىتىدۇ.

ـــئابدۇشۈكۈر ئەھەت

ئاپتور: ئاۋات ناھىيە 3 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 2 ـ يىللىق 6 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇردىن تەرمىلەر

▲ دوستۇم ئېقىۋاتقان سۇغا قارا، سۇ ھەرقانچە ئۇلۇغ بولغىنى بىلەن، كىچىككىنە چۆپنى يۇتۇپ كېتەلمەيدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش، سەپسەتە ھەرقانچە داۋراڭ سالغىنى بىلەن ھەقىقەتنى يوشۇرۇپ قالالمايدىغان كىشىلەردۇر.

▲ ھەقىقىي دوستۇڭ بولمىسمۇ، ھەقىقىي دۈشمىنىڭ بولسۇن. چۈنكى دۈشمىنىڭ سېنىڭ ئاجىزلىقىڭنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ئەينەكتۇر.

▲ غالىبلارنى تەربىيىلەشتىكى ئالىي مەكتەپ ـ ئوڭۇشسىزلىق.

▲ تارىخ ـ غالىبلارنىڭ ئىرادىسى، ئاجىزلارنىڭ كۆز يېشى بىلەن يېزىلىدۇ.

ـئابدۇجەلىل ئابدۇللا

ئاپتور: شايار ناھىيە تارىم يېزا خەلق مۆكۈمىتىنىڭ خىزمەتچىسى

* * *

باشقىلارنى ھەيران قالدۇرۇشقا ھېرىسمەن كىشىلەر، سىر ساقلىيالمايدىغان كىشىلەردۇر.

▲ يىراقتىكى دوستقا تەلمۈرۈش، يېقىندىكى دوستىنىڭ نەپرىتىنى قوزغايدۇ.

ـئانارگۈل ئابلىمىت

ئاپتور: بايىنغولىن موڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاست 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 2 ـ يىللىق 2 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ خۇشامەتچى كىشىلەر دەررۇ يول تاپىدىغان تەنتەك ئەقىل ئىگىسىدۇر.

ـئىمگۈل تۇرسۇن

ئاپتور: ئاتۇش شەھەر كانتايلاق يېزا قورغان كەنتىدە، دېھقان

▲ خىيال قاناتسىز لاچىن.

▲ تىل ھەرقانداق ئوتنى ئۆچۈرىدىغان ھەم ئۇلغايتىدىغان «ئوكسگېن».

▲ جاھاندىن بىغەم ئۇيقۇ، تاماق بىلەن كۇن ئۆتكۈزگۈچىلەر زامانىڭ قوتانلاردا بوردىلىۋاتقان ھايۋانلاردۇر.

ـئەكبەرجان ئابدۇرۇسۇل (غەيۋانىي)

ئاپتور: كەلپىن ناھىيە 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 1 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ دۇنيادىكى بارلىق مىللەتلەرگە چۈشىنىشلىك بولغان بىر تىل بار، ئۇ بولسىمۇ مۇزىكا.

ـساھىبجامال ئابدۇللا

ئاپتور: ئۇنسۇ ناھىيە گۈلئاۋات يېزا ئوتتۇرا مەكتىپى تولۇق 2 ـ يىللىق سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ «ۋاقتىڭ كەتتى ـ بەختىڭ كەتتى» دېگەن ھەقىقەتنى ئىنسانلار ئارزۇ ـ ئارمانلىرىغا يېتەلمىگەن ۋاقىتتىلا چۈشىنەلەيدۇ.

ـ ئۆمەرجان سۇلايمان

ئاپتور: شىنجاڭ ماتارىپ ئىنستىتۇتى تىل شۆبە ئىنستىتۇتى ئىنگلىز تىلى كەسپى 2003 ـ يىللىق 3 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲باشقىلارغا تەلمۇرۈپ قارىما، ئۆلار سېنى تىلەمچىمكىن، دەپ قالمسۇن.

ـئابلىكىم سىددىق

ئاپتور: ئۇرۇمچى شەھىر 38 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ نولۇقىنچ 3 ـ يىللىق 2 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ «بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتەر»نى ئۆزىگە ھەمراھ قىلغان ئادەم، رېئاللىققا تەن بەرگۈچىدۇر.

ـئامانگۈل غېنى

ئاپتور: ئۇرۇمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 87 ـ قورۇدا

▲قەرزدار ئادەم ـ تومۇزدا جاراھەتلەنگەن ھايۋانغا ئوخشايدۇ.

▲ھېسسىياتقا تايىنىپ ئىش قىلىدىغانلار مەڭگۈ باشقىلار ئۈچۈن ئىشلەيدۇ.

▲روھى خۇنۇك ئادەم ـ ھەقىقىي پالەچ ئادەمدۇر.

ـئوبۇلقاسىم ئابدۇللا

ئاپتور: شايار ناھىيە «قىزىلبايراق» بازىرى ئۆستەڭبويى باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

▲رەزىللىك بولغانلىقى ئۈچۈنلا، بىز ئېتىقادىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ھەقىقىي ھېس قىلالىدۇق.

ـ پاتىگۈل ھۈسەيىن

ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى قانۇن ـ ئىقتىساد ئىنستىتۇتى 2002 ـ يىللىق 9 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ئىلمىي تەتقىقاتلارنىڭ ئىسپاتلىشىچە، ھاراق ـ تاماكا ئادەمنىڭ جىسمىنى، چاكىنا ناخشا ـ مۇزىكىلار ئادەمنىڭ روھىنى زەھىپلەشتۈرۈپ، ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدىكەن. قارىغاندا، خېلى كۆپلىرىمىز ھەر ئىككى تەرەپتىن تەڭ تۆگىشىش يولىنى تاللىغان ئوخشايمىز.

▲بىز قوغلاپ يېتىشەلمىگەنلىرىمىزنى «ۋاپاسىز» دېگەن ناھايىتى چىرايلىق نام بىلەن تىللاشقا ئادەتلەنگەن...

ـۋارىسجان تۇردىنىياز

ئاپتور: ئاقتۇ ناھىيە كوسىراپ يېزىسىدا، دېھقان

▲قاراڭغۇلۇق ئىچىدە يورۇقلۇقنى ئېنىق كۆرگىلى بولغان بىلەن، يورۇقلۇق ئىچىدە قاراڭغۇلۇقنى پەرق ئەتمەك بەكمۇ تەس.

▲بىز قىزلارنى ئالداپ ئەخمەق قىلساق، كەلگۈسى بىزلەرنى ھەسسىلەپ ئەخمەق قىلىدۇ.

▲قىزلاردىكى ئەخلاق يوقالدىمۇ ياكى بىزدىكى غۇرۇرمۇ؟

ـئوبۇلقاسىم مەتيۇسۇپ

ئاپتور: قەشقەر مالىيە ـ سودا مەكتەپ 2001 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ئەلگە بىچارە كىشى ـ نادانلار تەرىپىدىن ماختالغان كىشىدۇر.

ـئوبۇلقاسىم ئۆمەر

ئاپتور: مەكىت ناھىيە غازكۆل يېزا يارچاقتى كەنتىدە، دېھقان

▲كىشىگە ئېھتىياجلىق چۈشكەندە باھا بەر.

▲ئايالالار ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئەر ئالدىدا بەك مېھرىبان، ئەمما ئۆزىنى ياخشى كۆرگەن ئەر ئالدىدا بەك تەكەببۇر.

▲قەھرىمانغا پۈرسەتنى رەقىب يارىتىپ بېرىدۇ.

ـئەسقەر ھوشۇر

ئاپتور: بورتالا ناھىيە چىندىل يېزا رادىئو ـ تېلېۋىزىيە پونكىتىدا

▲ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»ژۇرنىلىنى ئوقۇپ چوڭقۇر پىكىرلىك ماقالىلەردىن باشقا ئىككى نەرسىنى بىلمۇالدىم. بىرى، گرامماتىكىغا ئۇيغۇن، خاتاسىز بولغان يېزىقىمىز، يەنە بىرى، مەن بىلمىگەن، بىز بىلمىگەن، ئۇنتۇلۇپ كېتەي دېگەن يۇرت ـ جاي ناملىرى.

ـئابلىكىم مەتخەلىل (توغراق)

ئاپتور: قارا قاش ناھىيە زاۋا يېزا 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇنۇچىسى

نىجاتلىق ماگىملىرى

▲دۇنيادا ھەقىقىي قەدىر ـ قىممىتىم بىلەن ياشايمەن، دەيدىغان ئادەم باشقىلارغا ئىشىنىپ ئەمەس، باشقىلارنى ئىشەندۈرۈپ ياشىشى كېرەك.

▲ھاياتىڭغا تۇرتكە بولىدىغان گۈزەللىكنى قوغلىشىشتىن مەڭگۈ ۋاز كەچمە. رولى يوق ماشىنىغا ئولتۇرۇش خەتەرلىك!

▲كاللىسىنى ئىشقا سالالمايدىغان جاپاكەشلەرنىڭ ئۆمۈربويى ئازاب چېكىشى ھەقلىق.

▲ھەقىقەت نەدە؟ تارىخ شۇنى ئىسپاتلىدىكى، ھەقىقەت غەلبە قىلغۇچىلارنىڭ قولىدا.

▲ گۈلنىڭ گۈزەللىكىنىڭ ئۆتەمۇشتىن باشلىنىپ بۈگۈنگىچە دا. ۋاملىشىشى، شۇنداقلا كەلگۈسى ئىستىقبالى، ئۇنىڭ بۇلبۇلنى ئەمەس بەلكى ھەسەل ھەرىسىنى تاللىغانلىقىدا. ناھايىتى نۇرغۇن قىز ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىدىن قايغۇرىدۇ، ۋەھالەنكى، ئۆزىنىڭ گالۋاڭلىقىنى خىيالغا كەلتۈرۈپ قويمايدۇ.

▲ئەي ئىنسان! كۆچلۈكلەر بىلەن رىقابەتلەش، ئاجىزلىقىڭغا يوقايدۇ.

▲ دۇنيا تارىخىدىن مەلۇمكى، بارلىق كۈچ ـ قۇدرەت ۋە ئەقىل ـ پاراسەت ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدا. ۋەھالەنكى، نۇرغۇن ئىنسان بۇ خىل ھەقىقەتنى تونۇپ يەتمىگەن. شۇڭلاشقا دۇنيادا خار ۋە زەبۇن بولغۇچىلار مەيدانغا كەلگەن.

▲نادانلارنىڭ ئەڭ كۆچلۈك دۈشمنى دەل ئۆزى! ئۇلار ئۆزىنى يوقاتمىغىچە، ئۆزىنىڭ دىلىغا ئوخشاش قارا قىسمەتتىن قۇتۇلالمايدۇ.

▲ئەما كىشىلەرگە قۇياشنىڭ خاسىيىتىنى چۈشەندۈرۈش قىيىن بولغىنىدەك، نادان ئادەملەرگە ھەقىقەتنى چۈشەندۈرۈش تېخىمۇ قىيىن.

▲قانائەت ـ ھۇرۇنلارنىڭ بېزىكى. ئىنسانىيەتكە زىياندىش پەسكەشلەر ئۆزىنىڭ پارازىتلارچە ھاياتىنى «قانائەت» ئارقىلىق غايۋىدەلەشتۈرىدۇ.

▲مۇھەببەت بولسا قەلبىنىڭ ئىنتىلىشى ۋە كېلىشىمى، نىكاھ بولسا ھاياتلىققا بولغان ئىنتىلىش ۋە مەۋجۇدلۇقنىڭ كېلىشىمى.

▲كىرىزىسنى كۈلۈپ تۇرۇپ قارشى ئال، ۋەھالەنكى، رەھىمسىزلىك بىلەن يوقات.

▲ ئاياللار ئەرلەردىن ئەخلاققا قارىغاندا، جاسارەت ۋە ئەركەكـ لىكنى بەكرەك تەلەپ قىلىدۇ.

نىجاتلىق ئۇنچىلىرى

▲ ئەگەر بىر قىزنىڭ يۈرىكى يارىلانسا، بۇ قىز ئون ئەرنىڭ يۈـ رىكىنى يارىدار قىلىدۇ.

▲ قىزلارنىڭ قەلبى بىر بەت ئاق قەغەزگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭغا قانداق خەت يېزىش ئەركەكلەرنىڭ ئەركەكلىك دەرىجىسگە باغلىق.

▲ باللارغا نسبەتەن دۇنيادا ئاتا ـ ئانىدىنمۇ ئارتۇق ھۆكۈمدار ۋە يېتەكلىگۈچى بولمايدۇ. بەزى ئاتا ـ ئانىلار نامسىز بۈيۈك ئۇستاز بولسا، بەزى ئاتا ـ ئانىلار جىنايەت ۋە رەزىللىكنىڭ ياراتقۇچىسىغا ئايلىنىپ قالىدۇ.

▲ بىز ياشلاردا ئۈيۈشۈش كۈچىنىڭ ئاجىز بولۇشى، ئاتا ـ ئانـ لىرىمىزنىڭ ئۈيۈش ئېڭىنىڭ شەكىللەنمىگەنلىكىدىن بولغان.

▲ ئاتا ـ ئانىنىڭ رولى بالا تېپىپ ئۇلارنى چوڭ قىلغانلىقىدا ئە. مەس، بەلكى قانداق تەربىيىلىگەنلىكىدە. چۈنكى كېرەكسىز ئەخلەتنىڭ رولى ـ مۇھىتنى بۇلغاش.

▲ ئادەمنىڭ تەبىئىتى بىلەن ئوينىشىدىغانلارنى كۈتۈپ تۇرغىنى ئېغىر مەغلۇبىيەت.

ـ ئابدۇمەجىد مۇھەممەتئىمىن نىجاتكار

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتى فىلولوگىيە فاكۇلتېتى ئە. يىسات كەسپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ھاياسىز ئىنسان ـ ھاياتى ئاخىرلاشقان ھايۋان.

▲ ئانا قىزىغا ھايا ئۆگەتسۇن، ئاتا ئوغلىغا ئەقىل ئۆگەتسۇن.

▲ ئەگەر دوستۇڭنى سىنماقچى بولساڭ سەپەرگە چىق.

▲ كىتاب ئوقۇشنىڭ ئۆزىمۇ ئۆمۈرنى ئۇزارتقۇچى دورا.

ـ زۇلخۇمار ئابدۇقادىر

ئاپتور: قاراماي شەھەر 14 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇقسىز 2 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ ھەقىقىي ئوقۇتقۇچى بولاي دېسەڭ مېھرىبان ئانا بولغىن.

▲ بالىنىڭ يالغانچىلىقى بىر بولسا ئاتا ـ ئانىنىڭ ۋەدىسىدە تۇرماسلىقىدىن، يالغانچىلىقىدىن، ساختىلىقىدىن بارلىققا كېلىدۇ، يەنە بىر بولسا، ئاتا ـ ئانىنىڭ ھەددىدىن زىيادە قاتتىق قوللۇقىدىن ئاپىرىدە بولىدۇ.

ـ زۇلفىيە غاپپار

ئاپتور: گۈچۈك ناھىيە شىبھۈەن يېزا ئەرتۇك ئۇيغۇر مەكتىپىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات مۇئەللىمەسى

▲ بۇگۈننىڭ ئۆزى بىر پۈرسەت، ئەتىنى ساقلىغانلىق «ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلىغانلىق» بىلەن باراۋەر.

▲ بۇگۈنكى ئىشنىڭ كەلگۈسىڭنىڭ ئۈلى.

ئەتە...! دېيىش ـ بەختنىڭ قۇلى.

ـ ھاجىمۇھەممەت ئابدۇرەھمان

ئاپتور: ئىلى پېداگوگىكا 2 ـ مەكتىپى 2004 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

تەپەككۇرلىرىم

▲ ھەر ۋاقىت سەمىمىدە بولسۇنكى، دوستۇڭنىڭ سېنى تىللاشلىـ رىدىمۇ بىر خىل مۇھەببەت بار.

▲ ئەدەبىياتى تەرەققىي تاپمىغان مىللەتنىڭ كەلگۈسىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى ئۇ بىر روھىي ئىلىم. ئىلىم ـ پەننىڭ تەرەققىياتىمۇ دەل ئەدەبىياتتىن باشلانغان.

▲ ھايۋان چېغىدا ئالدىغا قويۇپ بەرگەن يۇندىنى ئاۋۋال پۇراپ بېقىپ ئاندىن ئىچىدۇ. بىزنىڭ بەزى ئادەملىرىمىز ھازىر ئالدىغا قاڭـ داق مەدەنىيەت ئۇچرىسا، يېڭىلىق دەپ قوبۇل قىلىۋەرمەكتە. مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، ھازىر بىر قىسىم ھايۋانلار بىز ئۇچۇن ئۇلگە.

ـ مەنزىرە مۇھەممەت

ئاپتور: قورغاس ناھىيە 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

ئەقلىيلەر

▲ ئىنسانلار ھەسەل ھەرىسىدەك ئۆم، چۈمۈلىدەك قەھرىمان بولسا، بۇ دۇنيا گۈزەللەشمەي مۇمكىنمۇ؟

▲ كىشىلەرنىڭ باي ياكى نامرات بوپقېلىشى، شۇ كىشىلەرنىڭ ئويلىغان ئوي ـ پىكرى ۋە ئىرادىسىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىدا.

▲ تىجارەتتە رونىاق تاپاي دېسەڭ، ئىشنى كىشىلەر تېخى ئويلـ مىغان يەردىن باشلا.

▲ ئىنسانلار تۇرمۇش مۇساپىسىدا تۇغقانلار ياتلىشىدۇ، ياتلار تۇغقان بولىدۇ، يېقىن تۇغقانلار يىراقلىشىدۇ، يىراق تۇغقانلار يېقىنـ لىشىدۇ.

▲ خام كېسەك خۇمداندا پىشىپ تاۋلىنىدۇ، ئادەم جەمئىيەتتە.

▲ بەختنىمۇ ئېغىزدىن، دۇشمەننىمۇ ئېغىزدىن تاپقىلى بولىدۇ.

▲ ئۆزىنىڭ يېتەرسىزلىكى بىلەن ئالاھىدىلىكىنى بىلەلىگەن كىشى ئۆز ماھارىتىنى جارى قىلالايدۇ.

▲ ئۆزىگە ئىش تېپىپ ئىشلىيەلىگەن كىشى ئۆز كېسلىنى داۋالـ يالايدۇ.

▲ ئادەم ئۆزىنىڭ توغرا كەيپىياتىنى تەڭشەشنىڭ ئۇنۇملۇك يو. لى ـ دەۋر تۇيغۇسىنى يېتىلدۇرۇش.

▲ ئالدىراش يۈرگەن كىشىلەر ئالدىراش ئەمەس، بەلكى خىزمەتتە ئۇنۇم ياراتقان كىشىلەر ئالدىراش.

▲ ئادەم داۋالغانلارنىڭ ھەممىسىنى دوختۇر دېگىلى بولمايدۇ، گەپدانلارنى بىلىملىك.

ـ نەسرىددىن ئىمىنوف

ئاپتور: قورغاس ناھىيە خەلق 1 ـ دوختۇرخانىسىنىڭ پېنسىيونېرى

تۇندىكى تەپەككۇرلار

▲ ئادەم ئەڭ ئاسان ئېرىشكەن نەرسىدىن ئەڭ ئاسان ۋاز كېچىدۇ.

▲ ئادەم ئۆزىنىڭ تاللىغان يولىنىڭ توغرا ياكى خاتا ئىكەنلىكىگە پەقەت ئۆلۈش ئالدىدىلا ھۆكۈم قىلالايدۇ.

▲ ئاددىي نەرسىلەر ئادەمنى ئۆزىگە ئاسانلا جەلپ قىلىۋالىدۇ، مۇرەككەپ نەرسىلەر بولسا ئادەمنى ئۆزىدىن ئاسانلا بىزار قىلىپ قويىدۇ.

▲ئادەمنىڭ كەم نەرسىسى مەڭگۈ تۈگىمەيدۇ.

ـئۆمەرجان ھەكىم ھارماس

ئاپتور: پەيزاۋات ناھىيە شاپتۇل يېزا كېچىك ئاقتېرىق كەنتىدە، دېھقان

* * *

▲يىراقلاشقىنۇ، «ۋاي» دەپ قالما، يېقىنلاشقىنۇ، تارتىقۇزۇپ قويما.

▲ئەۋلادىم ئىچىدىن ياخشى ئادەم چىقسۇن دېسەڭ، ئالدى بىلەن قىزىڭنى ئوبدان تەربىيىلە.

ـئابلەت زىيىت

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى فىلولوگىيە فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

▲ساختىلىق ئۆزى مەۋجۇد بولغان ئەمەس، سەن ئۆنى ياراتقان.

▲مەن ئەڭ بەختلىك كىشىنى مۇشۇ دەپ كۆرسىتىپ بېرەلمەسەممۇ، شۇنداق دېيەلەيمەنكى، ئۆزىدە غايە ۋە نىشان تىكلەپ ياشاپ ۋاتقان كىشى ئەڭ بەختلىك كىشى.

ـقۇربانجان ئەھەت

ئاپتور: ئۇرۇمچى شەھەر «يوروق» پەن ـ تېخنىكا تەربىيىلەش مەركىزىدە ئەرەب تىلىدىن ئىلىم تەھسىل قىلىۋاتىدۇ

▲تەخەللۇس كىشىلەرنىڭ تەبىئىتىگە قاراپ قويۇلماستىن، بەلكى قىزىقىش ۋە ھەۋىسىگە قاراپ قويۇلىدۇ.

▲بەزى كىشىلەر ئاسان ئىنىدەككە كېلىدۇ، چۈنكى ئۇلار يىراقنى ئويلىيالمايدۇ. بەزى كىشىلەر ئاسان ياكى ھەرگىز ئىنىدەككە كەلمەيدۇ، چۈنكى ئۇلار يىراقنى ئويلىيالايدۇ.

ـنۇرمۇھەممەت تۇرسۇننىياز

ئاپتور: لوپ ناھىيە لوپ بازار ئوتتۇرا مەكتەپ 3 ـ يىللىق 4 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲پەقەت ئىككى خىل ئادەملەرلا باشقىلارنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ كېتىدۇ. ئۇلارنىڭ بىر خىلى، ئۆمرىدە ئىزچىل باشقىلارغا گۇمان بىلەن قارايدىغانلار؛ يەنە بىر خىلى، پۈتكۈل ھاياتىنى باشقىلارغا ئىشىنىش بىلەن ئۆتكۈزگۈچىلەر.

ـرەناگۈل خالىق

ئاپتور: تۇرپان شەھەر چاتقال يېزا ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3 ـ يىللىق 1 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

كۆيزار تۇنجى تەپەككۇرلىرى

▲چىڭ تۇتۇلغان ۋاقىت ـ مۇۋەپپەقىيەتكە كۆۋرۈك.

▲ۋاقىت ئاز قالغانسېرى ئىنتايىن چىڭ تۇتۇپ قەدىرلىنىدۇ.

▲ئېھتىيات قىل ئىككى دېللىقتىن، ئۆزى جىمغۇر، ئەمما سىرلىق تىن.

▲غەمكىن بولساڭمۇ تەمكىن بول!

▲ئېغىزى بوشنىڭ ئەقلى كەم.

ـئابلەت مۇھەممەت كۆيزار

ئاپتور: ئاقتۇ ناھىيە كەسپىي تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ خەنزۇ تىلى سىنىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲پەرزەنت يۈزى كۆرۈپ، ئۇنى تەربىيىلەشكە ئەھمىيەت بەرمەگەنلىك، يەرگە ئۇرۇق سېلىپ، ئۇنى پەرۋىش قىلمىغانلىق بىلەن باراۋەر.

ـئەكبەر ھېمىت (گۆركار)

ئاپتور: يوپۇرغا ناھىيە تېرىم يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇنقۇچىسى

▲ئۆز ـ ئۆزىنى كەمستىش ـ مەغلۇبىيەتنىڭ ئوت پىلتىسى.

▲دەل ۋاقتىدا قىلىنغان سۆكۈت كېيىنكى پۈتلىكاشاڭلارنىڭ گۆركارى.

ـ ئايىنسا ئىسمائىل

ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتى تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتى 2001 ـ يىللىق 6 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ھازىر دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ ئىسراپچىلىق تەبىئىي بايلىق ئىسراپچىلىقى بولماستىن، مېڭە ئىسراپچىلىقىدۇر.

▲ھازىر بىز ئۇيغۇرلارنىڭ ئىناۋىتىنى تۆكۈۋاتقىنى ـ روھىي گادايلىققا مۇپتىلا بولغۇچىلاردۇر.

ـئابابەكرى ئوبۇل

ئاپتور: ئاقتۇ ناھىيە 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى

▲بىراۋنىڭ ساڭا سۆكۈت قىلىپ تۇرۇشى، سەندىن قورققانلىقىڭ ئەمەس، بەلكى ساڭا مەلۇم ۋاقىت يول قويغانلىقىدۇر.

▲جەمئىيىتىمىزدىكى بەزى دانىشمەنلەر دان يەپ تۇخۇم تۇغماي دېغان كۆرۈك مېكيانغا ئوخشاپ قالماقتا.

▲ئىلمىيلىك نۇقتىسىدىن ئېلىپ بېرىلغان تەتقىقات شەخسىيەتچىلىك قازىنىدا قاينىۋېرىدىغان بولسا، مىللەتنىڭ تەقدىرى كرىزىس ئىچىدە ئىگىراشتىن باشقا چىقىش يولى تاپالمايدۇ.

ـھەيدەر ئەلى بەختەلى

ئاپتور: تاجىك، ئاقتۇ ناھىيە تارتاجىك مىللىي يېزا ئاققۇم ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

تەپەككۇردىن تەرمەچلەر

▲شەھەر مۇھىتىنىڭ بۇزۇلۇشى، ئاخىرقى ھېسابتا ئىنسان روھىنىڭ بۇزۇلۇشىدۇر.

▲ھەر بىر مەھەللىدە بىردىن كىتابخانا بولسا، شۇ مەھەللىدە بىر خىل ئېسىل كەيپىيات شەكىللىنەتتى.

▲ئۆلۈم بىلەن ھاياتلىقنىڭ زەنجىرىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرغۇچى نەرسە ـ سەنئەت.

ـمۇزەپپەر ئالىم

ئاپتور: غۇلجا ناھىيە مازار يېزا مەركىزىي مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

ئېرىشكەنلىرىمىز

ۋە

يوقاتقانلىرىمىز

شەھەرلەر زامانىۋىلاشقاندىن كېيىن...

چېڭ سۇڭ

ئۆزىمىزگە ناھايىتى پۇختا بولغان بىر قەپەسنى، باشقىلارغا قېلىن رمۇر دەرۋازىنى ياساپ بەردۇق.

ئۇدۇلدىكى قوشنىمىزنى تونىمىدۇق، بىراق توردا دوست ئىزدىدۇق. شەھەرلەرنى بۇلغاپ، يېزىلارغا قاراپ يۈرۈش قىلدۇق. ئۆزىمىزگە تەمەننا قويۇپ، نامرات رايونلاردىكى كىشىلەرنى كۆزگە ئىلمىدۇق. ھەم چاكىنا ھەم مۇبالىغە قىلىنغان ئۆرپ ـ ئادەتنى قوبۇل قىلدۇقيۇ، داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىمىزنى يوقىتىپ قويدۇق. ئاستا ـ ئاستا تارىخنى ئۇنتۇپ، كۆز ئالدىمىزدىكى رېئاللىققا ماسلىشىشقا تىرىشتۇق.

ئىپادىلىرىمىز بارغانسېرى رەڭدارلىشىپ كەتتىيۇ، ھېسسىياتىمىز بارغانسېرى قاتماللىشىپ كەتتى.

مەدەنىيەت بىلەن بولغان ئارىلىقىمىز بارغانسېرى يىراقلىشىپ كەتتى. دۇنيا شاۋقۇن ـ سۇرەن بىلەن تولۇپ كەتتى. بىراق ئۆزىمىز يەككە ـ يېگانىلىق ئىچىدە قالدۇق.

بۇ پارچە ئەسلىي «گۇاڭجۇ گېزىتى»نىڭ 2004 ـ يىل 14 ـ فېۋرال سانىدىن «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2005 ـ يىل 2 ـ سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان. **ئايگۈل ئىسمائىل** تەرجىمىسى

ئوخشاشلىق

ت. ئى. تايماس

ناۋادا بىرسى سىزدىن: «بىر ئەلنىڭ ياشاش ئۇسۇلىغا زور تەسىر كۆرسەتكەن بەزى ھادىسىلەر بىلەن، تېخى ئەقلى يېتىلمىگەن بىر كىچىك بالىنىڭ ئىستىخىيىلىك ھەرىكىتىدە ئوخشاشلىق بار» دېسە، ئىشىنەمسىز؟ بەلكىم بۇ سوئال سىزگە تولىمۇ تومتاق تۇيۇلۇشى مۇمكىن، شۇڭا ئالدى بىلەن تۆۋەندىكى قۇرلارغا نەزەر سېلىپ بېقىڭ:

بەتىنكەمنىڭ ئاجراپ كەتكەن چەمىنى ئوڭشىتىش ئۈچۈن موزدۇز ئۇستامنىڭ ئالدىغا بارغانىدىم. «جىندەك تەخىر قىلىپ تۇرسىلا، ھازىر كېلىمەن» دەپ بەش ياشلار چامىسىدىكى بالىسىنى دۇكاندا قالدۇرۇپ نەگىدۇر كېتىپ قالدى. دادىسى كېتىپ ئەركىنلىككە ئېرىشكەن بالا ئوڭ قولىغا بولقىنى ئالدى ـ دە، سول قولى بىلەن مىختىن بىر تال ئېلىپ، دۇپپى ئورنىتىلغان كۆتەككە بىكاردىن بىكار قېقىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ گەرچە دادىسىنى دوراپ مىخ قاققۇسى كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن

ھادىسە ۋە ماھىيەت

ئەمەلىيەتتە مىخ قېقىشتىكى مەقسىتى ئېنىق بولمىغانلىقى ئۈستىگە، ئۈسۈلىمۇ توغرا بولمىغانلىقتىن قاققان مىخى مايماق كەتتى. بۇنى كۆرگەن بالا بولقا بىلەن ئۇستى ـ ئۇستىلەپ ئورۇپ، مايماق كەنكەن مىخنى تاكى كۆتەككە پاتۇرۇۋەتمىگىچە بولدى قىلمىدى. ئاندىن مىختىن يەنە بىر تال ئېلىپ كۆتەكنىڭ باشقا يېرىگە قېقىشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭ قىلچە زۆرۈرىيىتى بولمىغان بۇ ئىستىخىيىلىك ھەرىكىتىنىڭ كېيىن قانداق نەتىجە بىلەن ئاخىرلىشىدىغانلىقىغا قىزىقىپ، ئۇن ـ تىنسىز قاراپ تۇر-دۇم. بالا بىر نەچچە تال مىخنى قالايمىقان قېقىپ بولغاندىن كېيىن، يەنە ئىستىخىيىلىك ھالدا بولقىنى تاشلاپ ئامبۇرنى قولىغا ئالدى ـ دە، بايا مايماق قېقىپ دۇپپىنىڭ كۆتىكىگە پاتۇرۇۋەتكەن مىخلارنى قۇمۇرۇۋالـ ماقچى بولدى. ئەمما مىخنى قېقىۋاتقاندا قومۇرۇشنى زىنھار ئويلاشماي كۆتەككە چوڭقۇر پاتۇرۇۋەتكەچكە، خېلىغىچە ھەپلەشكەن بولسىمۇ، ئامبۇر مىخنى قسالمىدى. بۇنىڭدىن زېرىككەن بالا ئامبۇرنى تاشلاپ ئەمدى بىگىزنى قولىغا ئالدى. بىراق بىگىزنى مىخنىڭ ئاستىغا تېقىپ قايرىۋېدى، مىخ قۇمۇرۇش ئۇچۇن ئەمەس، يىڭنىگە يول ئېچىش ئۇچۇن لايىھىلەنگەن بىگىز سۇنۇپ كەتتى. بالا بۇنداق بولارىنى ئەسلا ئويلىمىـ غانىدى. سۇنۇپ كەتكەن بىگىزگە قاراپ، دادىسى كەلسە نېمە ئىش يۈز بېرىدىغانلىقىنى ئويلىدى بولغاي، تەشۋىش، قورقۇش ئىچىدە دادىسى كەتكەن تەرەپكە قارىغىنىچە نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى.

«كۇن بالدۇرراق كەچ بولسا...»، «ئاي بالدۇراق توشسا...» دەپ تىلەپ، ئۆز ئۆمرىنىڭ ئېرىقتىكى لاي سۇدەك قەدىرسىز ئۆتۈپ كېتىشى بىلەن كارى بولمايدىغان كىشىلەر بىلمىسمۇ، كۆز ئالدىدىكى رېئاللىقنى ئەقىل كۆزى بىلەن كۆرۈپ، پىكىر يۈرگۈزەلەيدىغان كىشىلەرگە سىر ئەمەسكى، ھازىرقى «يۇكسەك تەرەققىي قىلغان دۇنيا» ئۇچۇن ئېلىپ ئېيتقاندا، تەرەققىي قىلمىغان كونا جەمئىيەتتە ياشىغان ئاتا ـ بوۋىلىرىـ مىزنىڭ ئىستېمال قىلغىنى ئادەم ئورگانىزمىغا قىلچە ئەكس تەسىرى بولمىغان زىيانسىز تەبىئىي مەھسۇلاتلار ئىدى. ئەپسۇسكى، خۇددى بايا تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن موزدۇزنىڭ بالىسى ئاۋۇال كۆتەككە مىخنى قېقىپ پاتۇرۇۋېتىپ، ئاندىن قۇمۇرۇۋالماقچى بولغىنىدەك، بىزمۇ ئەسلىدىلا زىيانسىز بولغان تەبىئىي مەھسۇلاتلارنى ھەر خىل زەھەرلىك دورا ۋە سۇنئىي ئۇسۇللار بىلەن بولۇشقا بۇلغاپ، سالامەتلىكىمىز كۆتۈرۈپ قوپقۇسىز ئېغىر تەھدىتكە دۇچ كەلگەندىلا، ئاندىن «يېشىل يېمەكلىك»، «زىيانسىز مەھسۇلات» ئىشلەشنى تەكىتلەشكە باشلىدۇق. قارىماققا بۇ بىر خىل ئىلغارلىق، بىر خىل تەرەققىياتتەك كۆرۈنسىمۇ، لېكىن ماھىيەت جەھەتتىن ئېيتقاندا، ئۇنى ئارقىغا چېكىنىش دېمەي ئامال يوق. چۇنكى بىزگە نۆۋەتتە تەرەققىياتنىڭ بەلگىسى بولۇپ تۇيۇلۇۋاتقان «يېشىل يېمەكلىك»، «زىيانسىز مەھسۇلات» دېگەنلەر ھازىرقى بۇلغانغان زېمـ يانلىق مەھسۇلاتلارغا نىسبەتەن سىلىشتۇرۇپ ئېيتىلغان سۆز بولۇپ، بىزنىڭ بۇرۇنقى تەبىئىي مەھسۇلاتلىرىمىز ئەسلىدىلا زىيانسىز ئىدى. پەرەز قىلىش تەس ئەمەسكى، ناۋادا ئەسلىدىكى بۇلغانمىغان تەبىئىي مەھسۇلاتلىرىمىز ھەرخىل سۇنئىي ئۇسۇللار ۋە زەھەرلىك دورىلار بىلەن بۇگۇنكىدەك بۇلغانمىغان بولسا، سالامەتلىك مەسلىسمۇ ھازىرقىدەك زور تەھدىتكە دۇچ كەلمىگەن بولاتتى. پەقەت شۇ چاغدىلا «ساغلام تەندە ساپ ئەقىل» دېگەن ھېكمەت ئىشقا ئېشىپ، تەرەققىيات ھەققىي مەنىدىكى تەرەققىيات بولغان بولاتتى.

ئەسلىي تېمىغا قايتساق، ئوخشاشلىق ـ شەكىل جەھەتتىكى ئوخـ شاشلىق ۋە ماھىيەت جەھەتتىكى ئوخشاشلىقتىن ئىبارەت ئىككى خىل بولىدۇ. ئادەتتە كىشىلەر ئەقىلدىن كۆرە كۆزنى كۆپرەك ئىشلىتىشكە ئامراق بولغاچقا، شەكىلدىكى ئوخشاشلىقنى ئاسان ھېس قىلسىمۇ، ماھـ ىيەتتىكى ئوخشاشلىقنى ئانچە دىققەت قىلىپ كەتمەيدۇ. ۋەھالەنكى، شە-كىلدىكى ئوخشاشلىق ھەققىي ئوخشاشلىق ئەمەس، چۇنكى مىس بىلەن ئالتۇننىڭ رەڭ شەكلى ئوخشاش بولغىنى بىلەن، ئۇلارنىڭ قىممىتىنى بەلگىلەيدىغان مېتاللىق خۇسۇسىيەتلىرىدە ئاسمان ـ زېمىن پەرق بولـ غىنىغا ئوخشاش، نۇرغۇن نەرسىنىڭ شەكلى ئوخشاش بولسىمۇ، ماھىيىتى ئوخشمايدۇ. ماھىيىتى ئوخشمايدىغان نۇرغۇن نەرسە بار.

يېغىنچاقلىغاندا، ھەققىي ئوخشاشلىق ماھىيەت جەھەتتىكى ئوخـ شاشلىق بولۇپ، ئۇنى پەقەت ئەقىل ئارقىلىقلا ھېس قىلىش مۇمكىن. ۋەھالەنكى، يەنە بىر خىل تەرەققىيات ئىلگىرىكى «كۆز بوياش» دېگەن ئۇقۇملارنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، «دىل بوياش»قا ھەدەپ تۇتۇش قىلـ ۋاتقان بۇگۈنكى دۇنيادا كۇندىن ـ كۇنگە «قېنىق» بويىلۋاتقان دىلـ لاردىكى ئەقىللەرنىڭمۇ ماھىيەت بىلەن شەكلىنى پەرق قىلىدىغانلىرى بارغانسېرى ئازلاپ كەتتى. مانا بۇ نۆۋەتتىكى ئەڭ ماھىيەتلىك مەسىلـ لەرنىڭ بىرى بولۇپ، ناۋادا بۇ خىل ھالەت داۋاملىشىۋەرسە، ھەققىي مەنىدىكى چىن تەرەققىياتتىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس.

ئاپتور: مەكىت ناھىيىلىك كۇتۇپخانىسىنىڭ خادىمى

چەت ئەللەردىكى مۇشتەرىلەر سەمىگە

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىغا چەت ئەللەردىن مۇشتەرى قوبۇل قىلىشنى جۇڭگو كىتاب ئىمپورت ـ ئېكسـ پورت(گۇرۇھى) باش شىركىتى ۋاكالىتەن بېجىرىدۇ. ژۇرنىلىمىزنىڭ چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋاكالەت نومۇرى: 6498BM. ژۇرنىلىمىزغا مۇشتەرى بولماقچى بولغان چەت ئەللەردىكى ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ جۇڭگو كىتاب ئىمـ پورت ـ ئېكسپورت (گۇرۇھى) باش شىركىتىنىڭ ئېكسپورت بۆلۈمى بىلەن ئالاقىلىشىشنى ئۇمىد قىلىمىز.

شىركەت ئادرېسى: جۇڭگو بېيجىڭ چاۋياڭ رايونى ئىشچىلار تەنتەربىيە ساريىي شەرقىي يولى 16 ـ قورۇ

告海外读者

《新疆文化》杂志向海外发行事宜由中国图书进出口（集团）总公司代理．如海外读者要订阅本刊，与中国图书进出口(集团)总公司出口部联系．本刊海外发行代号：6498BM

代理者地址：中国北京朝阳区工体东路16号

CHINA NATIONAL PUBLICATIONS IMPORT& EXPORT CORPORATION

P. O. Box 88, 16 Gongti East Road, Beijing 100020 China

FAX: (010)65063101

سەھىيە ۋە داۋالاش سورۇنىدىكى ئىس ـ تۈتەكسىز جەڭ

ـــ سەھىيە ۋە داۋالاش سورۇنىدىكى كارامەتلەر

ئابلەت مۇھەممەت

هازىر كۆپچىلىك كىشىنىڭ كېسەل كۆرسىتىشى، داۋالىنىشى قىيىن ولىدىغان، 30 ـ 40 يىل ئىشلىگەن ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ داۋالىنىش سۇغۇرتا راسخوتى بىر قېتىملىق داۋالىنىشقىمۇ يەتمەيدىغان، كىچىك كېسەللىكلەر چوڭايتىلىپ، چوڭراق كېسەللىكلەر جانغا ناقىلىدىغان كېسەللىكلەرگە ئايلاندۇرۇلىدىغان، بالنىتسىدا يېتىپ داۋالانغانلار قايتا ـ قايتا، ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈشلەردىن خالىي بولالمايدىغان، كۆپلىگەن بىھۇدە چىقىمغا دۇچار بولىدىغان ئەھۋاللار ھۆكۈمەت چەكلەۋاتسىمۇ يەنىلا مەۋجۇد ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان. بۇ خىل چىقىملار ئاز ساندىكى پۇلدارلاردىن باشقىلارنىڭ بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارىدىن زور دەرىجىدە ئېشىپ كەتكەنلىكى ھەممىگە ئايان پاكىتتۇر.

يېقىندا ئىسپانىيىدە چىقىدىغان «جەم بولۇش» ناملىق ژۇرنالغا «ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان كېسەللىكلەر» سەرلەۋھىلىك بىر ماقالە بېسىلغان. ماقالىدا، دورا شىركەتلىرىنىڭ كۆزىنى كىشىلەرنىڭ يانچۇقىغا تىكىپ، دوختۇرلار، تەشۋىقات ـ ئاخبارات ئورۇنلىرى بىلەن بىرلىشىپ، ئەسلىدە مۇتلەق مەۋجۇد بولمىغان بىر قىسىم كېسەللىكلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىرىپ، جەمئىيەتتە، كىشىلەر ئارىسىدا ۋەھىمە، قورقۇنچ پەيدا قىلغانلىقى ئېچىپ تاشلانغان. بۇنىڭدىكى ئىشلار تولىمۇ ھەيران قالارلىق.

ئۆزلىرىنىڭ ساغلاملىقىغا كۆڭۈل بۆلىدىغان، يانچۇقىدىكى تولىمۇ چەكلىك، مىڭبىر جاپا ـ مۇشەققەت چېكىپ تاپقان پۇللىرىنىڭ بىكاردىن بىكار باشقىلارنىڭ چۆنتىكىگە چۈشۈپ كېتىشىدىن ساقلىنىشنى خالايدىغانلار بۇ ماقالىنى ئوقۇپ چىقىپ روھىي ھالىتى، كەيپىياتىنى تەڭشەپ، كېسەللىكلەر ھەققىدە قايتىدىن ئويلىنىشى، يېڭى تونۇشقا كېلىشى زۆرۈر.

1. ھازىرقى جەمئىيەت كېسەللىكلەر ئۈزلۈكسىز كۆپىيىۋاتقان جەمئىيەتمۇ؟

ھەممىگە مەلۇمكى، يەر شارى ئىقتىسادىنىڭ ئۇچقاندەك ئىلگىرىلىشى، جەمئىيەتنىڭ تارىختىكى ئەڭ يۈكسەك تەرەققىيات دەۋرىگە كىرىشى، ھەرقايسى پەنلەر، جۈملىدىن مېدىتسىنا پېنىنىڭ مىسلىسىز زور مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشىشى، شۇنداقلا كېسەللىكلەرنىڭ پەيدا بولۇشى ھەققىدىكى چۈشەنچىلەرنىڭ چوڭقۇرلىشىشى، ئىنسانلارنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى قوغداش ئېڭىنىڭ ئۆسۈشىگە ئەگىشىپ ئۆمرى بارغانسېرى ئۇزاردى. لېكىن كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان، چۈشىنىپ بولمايدىغان يېرى شۇكى، ئىنسانلار ھازىر يولۇقۇۋاتقان كېسەللىكلەرنىڭ ئىنسانىيەت تارىخىدىكى ھەرقانداق ۋاقىتتىكىگە قارىغاندا كۆپىيىپ كەتكەنلىكىدىن ئىبارەت بولدى. ئەنە شۇ كېسەللىكلەر ئىچىدىكى كۆپلىگەن كېسەللىك ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان يېڭى كېسەللىكلەر، دەپ تەرىپلەندى.

ئۇنداقتا، ھازىر كىشىلەر بارغانسېرى ئوڭاي كېسەل بولۇدىغان ۋەزىيەت شەكىللەندىمۇ؟

بىر قىسىم ئالىملار، دوختۇرلار بۇ ھەقتە توختالغاندا: «ھازىرقى كېسەللىكلەر ئىچىدىمۇ خېلى كۆپ قىسىم كېسەللىك ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان سۈنئىي كېسەللىكتىن ئىبارەت. دورا شىركەتلىرى تېخىمۇ زور پايدىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئادەم بەدىنىنىڭ ساغلاملىقىنى غايەت

ئاگاھ ۋە دانا بولۇك

زور بازارغا ئايلاندۇرغان. كىشىلەرنىڭ ئۆز سالامەتلىكىگە ھەددىدىن زىيادە كۆڭۈل بۆلۈشىدىن ئۇستىلىق بىلەن پايدىلىنىپ، ئۇلارنى بارغانسېرى قايمۇقتۇرۇۋەتكەن ھەم تۆيۈق يولغا باشلاپ كىرگەن» دەيدۇ.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ھەرقايسى ئەللەر ھۆكۈمەتلىرىنىڭ، جۈملىدىن ئىسپانىيە ھۆكۈمىتىنىڭ ئاھالىلەرنىڭ ساغلاملىقى ئۈچۈن سەرپ قىلغان مەبلىغى يىلدىن يىلغا جىددىي ئېشىپ بارغان. پەقەت ئىسپانىيە ھۆكۈمىتىنىڭلا ئاھالىلەرنىڭ ساغلاملىقى ئۈچۈن سەرپ قىلغان مەبلىغى 1990 ـ يىلىدىن ئېتىبارەن ئۆزلۈكسىز كۆپەيىپ، 2003 ـ يىلىغا كەلگەندە 8 مىليارد 491 مىليون ياۋروپا دوللىرى (ياۋرو) دىن ئېشىپ كەتكەن. بۇ مەسىلە ھەرقايسى دۆلەتلەردىكى سەھىيە ئورۇنلىرىنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدىغان، كۆپلىگەن خەلقىمىزنىڭ دوختۇر، تەتقىقاتچى ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلۈدىغان رېئال تېمىغا ئايلانغان. سەھىيە ۋە دورىگەرلىك مۇتەخەسسىسى ئالىس دىسخ ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسانلارنىڭ ساغلاملىق دۇنياسىدىكى ئەمەلىي ئەھۋالى، ساغلاملىق دەرىجىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئەھۋال ھەرگىز دورا شىركەتلىرى تەرىپىدىن ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان بىر قىسىم كېسەللىكلەر، جۈملىدىن جانغا تاقىلىدىغان ئەجەللىك كېسەللىكلەر كۆپىيىپ بارمىغان، بەلكى بارغانسېرى ئازلاپ، ئىنسانلارنىڭ ئۆمرى ئۇزىراشقا قاراپ يۈزلەنگەن».

ئۇنداقتا، داۋالاش راسخوتىنىڭ ھەيران قالارلىق دەرىجىدە كۆپىيىپ بېرىشىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

نۆۋەتتە كۆپلىگەن دورا شىركىتى ۋە دوختۇر كىشىلەرنى ھازىرقى دۇنيانىڭ كېسەللىكلەر دۇنياسى، كۆپلىگەن كېسەللىكنىڭ ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان يېڭى كېسەللىك ئىكەنلىكىگە ئىشەندۈرۈشكە جېنىنىڭ بارىچە ئورۇنۇپ، كۈچەپ ھەرىكەت قىلماقتا. دوختۇرلارمۇ ئازراق كېسەللىك سېزىلگەندە كىشىلەرنى مۇرەككەپ تەكشۈرۈش، داۋالاش سورۇنىغا سۆرەپ كىرىپ زور چىقىمغا ئۇچراتماقتا. ئەنە شۇنداق ئۇششاق كېسەللىكلەرنىڭ كۆپچىلىكى كىشىلەرنىڭ ئۆز سالامەتلىكىگە بولغان تەلىپىنىڭ ھەددىدىن زىيادە بولۇشى، پسىخىك جەھەتتە ئاجىزلاپ بېرىشى سەۋەبلىك كېلىپ چىقان. لېكىن ئاشۇنداق ئۇششاق كېسەللىكلەر دورا شىركەتلىرى ۋە ئۇلار بىلەن تىل بىرىكتۇرگەن دوختۇرلار تەرىپىدىن ئېغىر كېسەللىك، ھەتتا جانغا تاقىلىدىغان كېسەللىك، دەپ قارىلىپ، كىشىلەرنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلچە ئۇنۇمى بولمىغان داۋالاشقا پۇل خەجلەشكە مەجبۇر قىلغان.

ئۇنداقتا، بەزى كېسەللىكلەر قانداق ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان؟

مەشھۇر ئالىم ۋە مۇخبىر بولس «كېسەللىكلەرنىڭ ئىجادكارلىرى» دېگەن ئەسىرىدە، دورا شىركەتلىرىنىڭ غايەت زور پايدىغا ئېرىشىش جەريانى، ئۇسۇل ـ چارىلىرى ئۇستىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «چوڭ، دۆلەت ھالقىغان دورا شىركەتلىرى يۈزلىگەن كەسىپي شىركەتنى تەكلىپ قىلىپ ئۆزىگە ھەمكارلاشتۇرغان. بۇ جەريانداىا يادرولۇق چوڭ شىركەت ھالقىلىق رول ئوينىغان. ئۇلار ئالدى بىلەن سىناق قىلىش زۆرۈر بولغان دورىلارنى ياسىغان. ئۇنىڭغا ماسلاشتۇرۇپ ئۆزلىرى ياسىغان دورىلارغا ماس ھالدىكى كېسەللىك ئالامىتىگە قارىتا ئۆزىچە تەبىر بەرگەن. شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ كۆپ دوختۇر ۋە دوختۇرخانىنىڭ ۋەكىللىرىنى يىغىنغا چاقىرىپ، ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ يېڭى تەتقىقات نەتىجىلىرىنى تونۇشتۇرغان ھەم ئۇ دورىلارنىڭ قايسى خىل كېسەللىكلەرنى داۋالاشقا ئىشلىتىلىدىغانلىقىنى ئېيتقان. بۇنىڭغا ماسلاشتۇرۇپ ياسىغان دورىلىرىغا مۇناسىۋەتلىك كېسەللىكلەر ھەققىدە ئىنتايىن كۆچلۈك ئېلان ھۆجۇمنى قوزغىغان. بۇنداق ئېلانلارنى ئاڭلاۋەرگەن كىشىلەردە: مەن شۇ خىل كېسەللىككە دۇچار بولدۇممۇ نېمە؟ تەكشۈرتۈپ باقمىسام بولمايدىغان ئوخشايدۇ، دەيدىغان غەيرىي سېزىم پەيدا بولغان. ئادەملەرنىڭ كۆپچىلىكى ئۆز سالامەتلىكىدىكى بەزى ئالامەتلەرنىڭ ئەھمىيىتىتە ئۆزلىرىنىڭ خاراكتېرى، مۇھىتقا ماسلىشالماسلىقى ياكى نامۇۋاپىق قىلمىشلىرى، تۇرمۇش ئادىتى، پەسىل ئۆزگىرىشى قاتارلىق ئامىللار بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى ئەستىن چىقارغان. شۇنىڭ بىلەن «بېلىق قارماققا ئىلىنغان». شىركەتلەرنىڭ بىر قىسىم كېسەللىكلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىرىپ، دورىلىرىنى كەڭ كۆلەمدە بازارغا سېلىشى ئۆچۈن پايدىلىق شەرت ـ شارائىت ھازىرلانغان» دەيدۇ.

2. بەش خىل سودا ئۇسۇلى ۋە كېسەللىك مودېلى

ھەرقانداق بىر كېسەللىكنى داۋالايدىغان مۇناسىپ دورا بولىدۇ. يەنى ھەر بىر دورا مەلۇم بىر كېسەللىككە قارىتىپ ياسالغان بولىدۇ. يېقىنىدىن بېرى شىركەتلەر تەشۋىقات ۋاستىلىرى ئارقىلىق ھاياتلىق نىڭ تەبىئىي جەريانلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان قېرىش كەيپىياتى تۇراقسىز بولۇش، ئۆلۈم ـ يېتىم قاتارلىقلارغىمۇ قىزىقىپ تىقماقتا. ئۇلارنىمۇ كېسەللىك سەھنىسىگە چىقىرىشقا ئۇرۇنماقتا.

شۇنىسى ئېنىقكى، دۇنيادا كېسەل بولمايدىغان ئادەم يوق. بېشى ئاغرىيدىغان، روھىي ھالىتى، كەيپىياتى تۇراقسىز بولۇدىغان، خىزمەت،ئۆگىنىش، ھەتتا تۇرمۇش قىزغىنلىقى يۇقىرى بولمايدىغان، سەمرىپ ياكى ئورۇقلاپ قالىدىغان ئەھۋاللار دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ. ئەنە شۇنداق بىنورمال روھىي ھالەت سەۋەبلىك، بىر قىسىم كېسەللىك ئالامىتى كۆرۈلگەن ھامان بەزى دوختۇرلار، ئېلان ـ تەشۋىقات ئورۇنلىرى قانداقتۇر كىشىلەرگە تونۇش بولمىغان، بىر خىل ئالاھىدە، يېڭى كېسەللىكنى ئويدۇرۇپ چىقىرىپ كىشىلەرنى بىكاردىن بىكارغا پۇل خەجلەشكە قىستايدىغان ئەھۋال باش كۆتۈرمەكتە. بولس ئەنە شۇنداق ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان كېسەللىكلەر ئۇستىدە توختالغاندا، تۆۋەندىكىدەك بەش خىل سودا ئۇسۇلى ۋە كېسەللىك مودېلىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتىدۇ:

1. ئەسلىدە نورمال ھاياتلىق ھادىسىسى بولغان چاچ چۈشۈپ تاقىرباش بوپقېلىشنى كېسەللىك دەۋېلىپ، ئۇنىڭغا رېتسېپ تەييارلاش.

2. كەيپىياتى تۇراقسىز، روھىي ھالىتى تۆۋەن بولۇشتەك خۇسۇسىي ياكى ئىجتىمائىي مەسىلەرنى كېسەللىك، دەپ كۆرسىتىش.

3. خولېستېرىن مىقدارى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بەزى كېسەللىك

ۋە كېسەل بولۇش ئېھتىمالى بولغان مەسىلىلەرنى چوڭ كېسەللىكلەر قاتارىغا كىرگۈزۈش.

4. جىنسىي ئىقتىدارى تۆۋەنلەپ كېتىشكە ئوخشاش توساتتىن يۈز بېرىدىغان بىر قىسىم ھادىسىلەرنى كېسەللىك دەۋېلىش.

5. زىيادە سەزگۈرلۈك خاراكتېرلىك كېلىپ چىققان ئاشقازان، ئۈچەي كېسەللىكلىرىنى مۇبالىغە قىلىپ چوڭ، ئېغىر كېسەل دەپ كۆرسىتىپ بالنىتسىدا يېتىپ داۋالىنىشقا مەجبۇر قىلىش، ئۇنىڭدىن باشقا جىددىيلىشىش، گال ئاغرىقى، سەمىرىپ كېتىش، سۆڭەك شالاڭلاش، ئۇخلىيالماسلىق، زىيادە سەزگۈرلۈك، بىر قىسىم تېرە كېسەللىكلىرىنىمۇ ئېغىر كېسەللىك قاتارىغا كىرگۈزۈش.

دۇنيا سەھىيە تەشكىلاتى يۇقىرىقىلاردىن پەقەت سۆڭەك شالاڭلاپ كېتىشنى 21 ـ ئەسىردىكى كېسەللىكلەر قاتارىغا كىرگۈزگەن. بۇنىڭدىكى سەۋەب، ياۋروپادا ھەر 30 سېكۇنتتا بىر ئادەمنىڭ سۆڭەك شالاڭلىشىپ كېتىش سەۋەبلىك مەلۇم ئەزاسىنىڭ سۇنۇشىدىن ئىبارەت بولغان.

مەلۇم بولۇشىچە، ئىسپانىيىدە 2 مىليون ئايال، 750 مىڭ ئەر بۇ كېسەل قاتارىغا كىرگۈزۈلگەن.

تېببىي ئىلىمدا سۆڭەك شالاڭلىشىش، يىلىك ئازلاپ كېتىش، سۆڭەك شەكلى ئۆزگىرىش، كلىماكترىيە ئۇنىۋېرسال كېسەللىكىدىن ئىلسىلا ئاياللارنىڭ ساغلاملىقىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان 2 ـ چوڭ ئامىل، دەپ قارىلىدۇ. ئۇ تەبىئىي قېرىش بىلەن بىرلىكتە يۈز بېرىدىغان ۋاقىت خاراكتېرلىك ھادىسە بولۇپ، دورا ئارقىلىق داۋالاش مۇمكىن ئەمەس، لېكىن ئالدىنى ئېلىش، ئۇنىڭدىن ساقلىنىش مۇمكىن، دەپ قارىلىدۇ. شۇڭلاشقا بۇنداق ئەھۋالغا يولۇققانلار دورىغا مۇراجىئەت قىلىشتىن ئىلگىرى مۇۋاپىق چېنىقىش، ئوزۇقلۇق تۈرى، تەركىبىگە دىققەت قىلىشى زۆرۈر.

كلىماكترىيە دەۋرىدە ئادەم بەدىنىدە مەلۇم ئۆزگىرىش بولۇشتىن تاشقىرى تۇرمۇش شەكلىدىمۇ ئۆزگىرىش بولىدۇ، بەدەندە بىر قىسىم خەتەرلىك ئامىللار پەيدا بولىدۇ. شۇڭلاشقا بۇ مەزگىلدە كەيپىياتنى تۇراقلاشتۇرۇش، روھىي ھالەتنى خۇشھال تۇتۇش، چېنىقىشقا كۆڭۈل بۆلۈش زۆرۈر.

خولېستېرىن يۈرەك ـ قان تومۇر كېسەللىكىنى پەيدا قىلغۇچى ئاساسلىق ئامىل، دەپ قاراپ ئۇنىڭدىن قورقۇدىغان، ماي يېيىشتىن، شېكەر يېيىشتىن، كۈچلۈكرەك ئوزۇقلۇقلارنى يېيىشتىن ئېھتىيات قىلىدىغان روھىي ھالەت كۆپچىلىك ئادەمدە مەۋجۇد.

خولېستېرىن ئادەم بەدىنىدىكى نەچچە مىليارد ھۈجەيرىنىڭ ھەممىسىدە بولىدۇ. ئۇ ئىنسان بەدىنىنىڭ نورمال ھەرىكىتى، پائالىيەتلىرى ئۈچۈن زۆرۈر. ئادەم بەدىنىدىكى خولېستېرىننىڭ 80% تى ھۈجەيرىلەرنى تەشكىل قىلغۇچى توقۇلمىلار تەرىپىدىن ئىشلەپچىقىرىلىدۇ. 20% تى بىر قىسىم ئوزۇقلۇقلاردىن كېلىدۇ. ئادەم بەدىنى ئۈچۈن زۆرۈر خولېستېرىن مىقدارىنى بېكىتىشمۇ ئاسان ئەمەس، چۈنكى ئۇنىڭ فاكتورلىرى ئادەمنىڭ ياش ـ قۇرامى، جىنسىغا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. ئەڭ يېڭى تەتقىقات نەتىجىلىرىنىڭ كۆرسىتىشىچە، خولېستېرىن ئىنسانلار ئويلىغان، قارىغاندەك يۈرەك ـ قان تومۇر كېسەللىكلىرىنى پەيدا قىلىدىغان ئاساسلىق ئامىللارنىڭ بىرى ئەمەسكەن. مانا بۇنىڭ ئۆزىلا كىشىلەرنىڭ بەدەندىكى خولېستېرىن مىقدارىنى كونترول قىلىشنى تۇرمۇش ئۆلچىمى قىلىشىغا نىسبەتەن گۇمان پەيدا قىلىدۇ. گەرچە بەزىدە ئەنە شۇنداق كونترول قىلىش زۆرۈر بولسىمۇ، ئۇنى دورا ئىچىش بىلەن ئەمەس، باشقا ئۇسۇللار، جۈملىدىن ئوزۇقلۇق قۇرۇلمىسىنى تەڭشەش ئارقىلىق كونترول قىلىش لازىم. بۇ ساھەدە ئۇزاق ۋاقىت تەجرىبە ـ سىناقلارنى ئېلىپ بارغان دوختۇرلار، تەتقىقاتچىلار، بولۇپمۇ مايتاس لىتىت قاتارلىقلار ئۆزلىرىنىڭ ماقالە ۋە ئەسەرلىرىدە: «خولېستېرىننىڭ قاندىكى مىقدارىنى ئازايتىدىغان بىر قىسىم دورىلارنى ياساپ، بازارغا سالىدىغان شىركەتلەر خولېستېرىننى ئۇنىۋېرسال قۇربانلىققا ئايلاندۇردى ۋە بەكمۇ ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى» دېيىلگەن. ئەپسۇسكى، تا بۇگۈنگە قەدەر كۆپلىگەن ئادەم بىر قىسىم كېسەللىكلەردىن قۇتۇلۇش ئۈمىدىنى يەنىلا خولېستېرىننى چەكلەيدىغان دورىلارغا باغلىغان. ۋەھالەنكى، بۇ خىل دورىلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ راك پەيدا قىلىدىغانلىقى، بەزىلىرىنىڭ ئەكس تەسىرىنىڭ تولىمۇ زورلىقى، ئۇلاردىن ساقلىنىش زۆرۈرلىكى تەتقىقاتلار ۋە تۇرمۇش ئەمەلىيىتىدە ئىسپاتلانغان.

3. ساغلاملىق ـ ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە پايدىغا ئېرىشىدىغان سودا ـ سېتىققا ئايلانغان

«ساغلاملىق ھەققىدە ئىزدىنىش» ژۇرنىلىنىڭ باش لىدىرى خاس ئانتونىئو دورا شىركەتلىرىنىڭ تىجارىتى ئۈستىدە توختالغاندا مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «ئۇلار ئالدى بىلەن ئۇقۇمنى، ئەمەلىي ئېھتىياجنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتىپ، ئارقىدىنلا ھەرخىل يېڭى دورىلارنى كۆپلەپ بازارغا سالىدۇ. شۇنىڭغا ماسلاشتۇرۇپ زور دەرىجىدىكى تەشۋىقىي ھۈجۈمنى قوزغاپ ئېھتىياج پەيدا قىلىدۇ. ئاخىرىدا ئىستېمال ۋە باشقا مەسىلىلەرنى بازار قانۇنىيىتى بويىچە ھەل قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر تەبىئىي ھالدا يېڭىدىن تەتقىق قىلىپ ياسىلىپ بازارغا سېلىنغان دورىلارنى ھەرخىل كېسەللىكلەرنى داۋالىيالايدۇ، دەپ قاراشقا ئادەتلىنىدۇ».

«چېچى چۈشۈپ تاقىرباش بوپكەتكەن، جىنسىي ئەزاسى يىگىلەپ كەتكەن ۋە زىيادە سەمىرىپ كەتكەنلەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، كۆپ ھاللاردا دورىلارنىڭ ئۇنۇمى پەقەت تەسەۋۋۇردىنلا ئىبارەت بولۇپ، ھېچقانداق ئەمەلىي قىممىتى ۋە ئەھمىيىتى يوق. شىركەتلەر بىر قىسىم دورىلار ئارقىلىق كۆپ پايدىغا ئېرىشىدۇ. شۇڭلاشقا ئۇنداق دورىلارنى كۆپلەپ ياساپ بازارغا سالىدۇ. يەنە بىر قىسىم دورىلار ئارقىلىق پايدا ئالالمايدۇ، شۇڭا ئۇنداق دورىلارنى كۆپ ياسىمايدۇ، تەتقىقمۇ قىلمايدۇ».

نۆۋەتتە، ئىنسانلار ساغلاملىقى مەسىلىسى بىر قىسىم شىركەتلەر ۋە دوختۇرلار كۆپ نەپكە ئېرىشىدىغان بازارغا ئايلانغان.ئەپسۇسكى، ھازىر بۇ مەسىلە ئىنتايىن ئاز كىشى تەرىپىدىنلا تىلغا ئېلىنىۋاتىدۇ. «ساغلاملىق ھەققىدە ئىزدىنىش» ژۇرنىلى بۇ مەسىلىلەرنى بىر قەدەر ئۇزاق ۋاقىت ھەم چوڭقۇر تەتقىق قىلىپ، بىر قىسىم مەسىلىلەرنى تېپىپ چىققان، كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق

دېگەن: «كۆپلىگەن يېڭى دورا كىشىلەرنى كېسەللىك ئازابىدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى تېخىمۇ زور پايدا ـ مەنپەئەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن تەتقىق قىلىنىپ ياسالغان. دورا شىركەتلىرى ھەرگىزمۇ ئاز ساندىكى، داۋالاش قىيىن بولغان بىر قىسىم كېسەللىكلەرنى داۋالاشقا ئىشلىتىلىدىغان دورىلارنى ياسىمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭدىن پايدىغا ئېرىشەلمەيدۇ».

چوڭ تىپتىكى، دۆلەت ھالقىغان شىركەتلەردىكى پايچىكلارمۇ ئادىمىيلىك ۋە ئەخلاق مەسىلىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويماي، پەقەتلا قانداق قىلىپ تېخىمۇ كۆپ پايدىغا ئېرىشىشنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆزدە تۇتۇدىغىنىمۇ ساغلاملىق ئەمەس، بەلكى پايدا، ئۇنۇم. بۇ، دۇنيا مىقيالىق مەسىلە بولۇپ، ئۇلار سەھىيە سىستېمىسى، مېدىتسىنا ئىنستىتۇتلىرى، دورا زاۋۇتلىرى، داۋالاش، سېتىش ئورۇنلىرىنى كونترول قىلىۋالغان. ئۇلار دوختۇرلارغا پايدا يەتكۈزىدۇ؛ پۇل، ساياھەت بېلەتلىرى، ئېلېكترونلۇق مېڭە قاتارلىقلارنى ھەقسىز بېرىدۇ؛ يەنە مۇكاپات پۇلى، بۇيۇملىرىنى تارقىتىپ، ئۇلارنىڭ نەپسىنى قاندۇرۇپ، كۆڭلىنى ئۇتۇۋالىدۇ؛ ئۇلارنى كاتتىلار بىلەن كۆرۈشۈشكە، تاماقتا بىرگە بولۇشقا، سۆھبەتلىشىشكە ئورۇنلاشتۇرىدۇ. بۇ خىل غەيرىي تىجارەت جەريانىدا «دورا ۋەكىللىرى» دەپ ئاتىلىدىغانلارنىڭ رولى بەكمۇ چوڭ بولىدۇ. ئۇلار قالتىس ئېسىل كىيىنىپ، ئالىي دەرىجىلىك خۇرۇم سومكىلارنى كۆتۈرۈۋېلىپ، ھېچقانداق دەخلى ـ تەرۇزسىزلا ئامبۇلاتورىيە، بالنىتسا قاتارلىقلارغا كىرىپ، دوختۇرلار ۋە تېببىي داۋالاش ساھەسىدىكى چوڭ ـ كىچىك مەنسەپدارلار بىلەن ئۇچرىشالايدۇ. نەزەرىيە جەھەتتىن ئېيتقاندا، ئۇلار دوختۇرلارغا دۆلەت ھالقىغان چوڭ شىركەتلەر، دورا زاۋۇتلىرىنىڭ بازارغا سالغان ئەڭ يېڭى دورىلىرىنى تونۇشتۇرىدىغان كىشىلەر ھېسابلىنىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇلارمۇ شەكلى ئۆزگەرگەن سودىگەرلەر ۋە شىركەت ـ زاۋۇتلارنىڭ گۇماشتىلىرى بولۇپ، سۆز ـ ھەرىكەتلىرى، قىلمىش ـ ئەتمىشلىرى پۈتۈنلەي سودا خاراكتېرىنى ئالغان بولىدۇ. ئۇلار دوختۇرلارغا پۇل، ساياھەت بېلەتلىرىنى، ئېلېكترونلۇق مېڭە قاتارلىق بۇيۇملارنى بىۋاستە «سوۋغا» قىلىپ، دوختۇرلاردىن ئۆزلىرىنىڭ دورىلىرىنى ئىشلىتىشنى تەلەپ قىلىدۇ. گەرچە دوختۇرلار، بۇنداق سوۋغىلار رېتسېپ يېزىشىمغا ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ دەۋالسىمۇ، لېكىن شىركەتلەر ۋە دورا زاۋۇتلىرىنىڭ سانلىق مەلۇماتلىرى مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

مەلۇم بىر دۆلەت ھالقىغان شىركەتكە قاراشلىق دورا زاۋۇتلىرى ئۆزلىرىنىڭ يېڭى مەھسۇلاتلىرىنى بازارغا سالغاندا، ئېلان تەشۋىقاتى ۋە سودىنى راۋانلاشتۇرغۇچىلارغا سوۋغا ـ سالام ئۈچۈن 3 مىليارد دوللاردىن كۆپرەك پۇل خەجلىگەن. دەرۋەقە بۇنداق كۆپ پۇلنى پۇل ئۈچۈن جېنىنى تىكىپ قويغان شىركەتلەر ھەرگىز بىكارغا خەجلىمەيدۇ. ئۇ ماھىيەتتە يەنە بىر خىل مەبلەغ سېلىشتىن ئىبارەت.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغاندەك ئۇسۇل ـ چارىلەر ئەمەلىيەتتە بىمارلارنىڭ سالامەتلىكىگە ئەكس تەسىر كۆرسىتىدۇ. بەزىدە دوختۇرلار يازغان ئۇنداق ياكى بۇنداق رېتسېپلار پەقەت ئالدىنقى قېتىم پايدىغا ئېرىشكەنلىكى ئۈچۈنلا يېزىلىدۇ.

ھەممىگە ئايانكى، بەزى باھاسى ئىنتايىن قىممەت دورىلارنى ئادەتتىكى كىشىلەر سېتىۋالالمايدۇ. لېكىن ئۆزى بىۋاستە پۇل تۆلىمەيدىغان، تۆلىسىمۇ بىر قىسمىنىلا تۆلەيدىغان بىمارلار ئۇنداق دورىلارنى دوختۇرلار يازغاندا قوبۇل قىلالايدۇ. بۇنداق ئەھۋالدىمۇ دوختۇرلار كۆپ پايدىغا ئېرىشىدۇ. يەنە بىر قىسىم شىركەتلەر، دورا زاۋۇتلىرى بەزى مېدىتسىنا ئىنستىتۇتلىرى، ئامبۇلاتورىيىلەر، ئاھالىلەر رايونلىرىدىكى دورىخانىلارنى ۋاستىلىك كونترول قىلىۋالغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى ماھىيەتتە بىر خىل ئىجتىمائىي ئالدامچىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇنداق ئالدامچىلىق ـ ساختىپەزلىكلەر ئومۇمىيۇزلۇك بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ ھەقىقەتەن مەۋجۇد. بەزىلىرى كىشىلەرنىڭ تەسەۋۋۇر قىلغان، بىلگەن ـ ئاڭلىغانلىرىدىنمۇ ئېغىر.

4. داۋالاش، سەھىيە سىستېمىلىرىنى ئۈزۈل ـ كېسىل ئىسلاھ قىلىش كېرەك

يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەندەك ئالدامچىلىق ـ كۆز بويامچىلىقلار ئوبيېكتىپ رەۋىشتە مەۋجۇد بولغان، ئەستايىدىل ئويلىنىپ قويۇلغان توزاق ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان تۇرۇقلۇق، زادى نېمە ئۈچۈن ھېچ كىشى ئۇنى توسىمايدۇ؟

«ساغلاملىق ھەققىدە ئىزدىنىش» ژۇرنىلىنىڭ مۇخبىرى ئانتونىئو موللېر «ئىسپانىيە سەھىيە سىستېمىسىدىكى چىرىكلىك» دېگەن ماقالىسىدە مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «ئىسپانىيە ھۆكۈمىتى داۋالاش ـ سەھىيە سىستېمىسىنىڭ غايەت زور چىقىمنى يالاپ يۇتۇۋالىدىغان قارا ئۆڭكۈر ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىپ، زۆرۈر چارىلەرنى قوللانغان. تېخى يېقىندىلا ئامېرىكىنىڭ ئۇسۇلىغا تەقلىد قىلىنغان دوختۇرخانا، ئامبۇلاتورىيە، ئىشخانىلارنى «زىيارەت» قىلىدىغان

مېهمان «سودىگەر»لەر بىلەن دوختۇرلار، چوڭ ـ كىچىك سەھىيە ـ داۋالاش ئورۇنلىرىدىكى مەنسەپدارلارنىڭ بىۋاستە ئۇچرىشىشى، «زىيارەت» ۋاقتىنى چەكلەيدىغان، ئەنە شۇنداق ئۇسۇللارنىڭ بەـ مارلارنىڭ داۋالىنىشىغا تەسىر يەتكۈزۈشنى توسۇدىغان بەلگىلىمەـ لەرنى چىقارغان بولسىمۇ، ئۇنۇمى زور بولمىغان. ھۆكۈمەت تەرەپ مەسلىنىڭ ئېغىرلىقىنى تونۇپ يەتكەن. زۆرۈر چارە ـ تەدبىرلەرنى قوللانغان، نازارەتنى كۈچەيتكەن بولسىمۇ، زىددىيەت يەنىلا مەۋـ جۇد. بۇنىڭدىكى سەۋەب، ھۆكۈمەت چىقارغان بەلگىلىمە، ئاگاھـ لاندۇرۇش، چەكلىمىلەر دورىلارنىڭ باھاسى، ئەمەلـي ئـۇنـۇمى، قوللىنىشچانلىقىغا قارىتا چىقىرىلغان ئەمەس، شۇنداقلا كۆپلىگـەن يېڭى دورا باھاسىنىڭ كونا دورىلارغا قارىتا تېخىمۇ قىممەتلىكىگە قارىتىلغان ئەمەس، بەلكى داۋالاش ـ سەھىيە سىستېمىسىدىكى ھۆـ كۈمەت راسخوتلىرىنىڭ ئۇزلۇكسىز كۆپىيىپ بېرىۋاتقانلىقىغا قارىتىلـ غان. ئەگەر بىر مەيدان چوڭقۇر، ئەستايىدىل ئىنقىلاب ئېلىپ بېـ رىلمايدىكەن، مەسىلىنى ئۇنۇملۇك ھەل قىلغىلى بولمايدۇ. بـۇ يەردىكى كۆپلىگەن مەسىلە ئىنتايىن مۇرەككەپ بولۇپ، ھۆكۈمەت تەرەپ ھەل قىلىپ كېتەلمەيدۇ. نۆۋەتتە، ياۋروپا پارلامېنتىدىكى كۆپلىگەن كىشى دۆلەت ھالقىغان چوڭ تېپتكى دورا شىركەتلىرىنىڭ سابىق لىدېرلىرى. ئۇلارنىڭ ھۆكۈمەتنىڭ ئىچكى كابىنېتى، ئەدلىيە مىنىستىرلىكى، سەھىيە مىنىستىرلىكى، ساقچى مىنىستىرلىكى، ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى، ھەتتا ئاخبارات ئورۇنلىرىدا خوجايىنلـىرى بار. گەرچە بۇنداق خوجايىنلارنىڭ سانى چەكلىك بولسىمۇ، لېكىن ھوقۇقى، ئەمەلىي كۈچى، تەسىر دائىرىسى زور. نۆۋەتتە كۆپلىگەن كىشى ئۆزلىرىنىڭ ئالدىنۋاتقانلىقى، سالامەتلىكىنىڭ پەقەتلا دوخـ تۇرلارغا، دورا زاۋۇتلىرىغا، سەھىيە تۈزۈلمىسىگە باغلىق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى تېخىمۇ كۆپ مەسىلە ۋە ساھەگە باغلىق بوپقالـ غانلىقىنى تونۇپ يەتمەكتە».

تۆۋەندىكى سانلىق مەلۇماتلار كىشىلەرنى چوڭقۇر ئويغا سالـ مدۇ:

2002 ـ يىلى دۇنيادىكى ئون چوڭ دورا كارخانىسىنىڭ ساپ پايدىسىنىڭ ئۆسۈش نىسبىتى 13% تىن ئېشىپ كەتكەن. «فو- بۇس» ژۇرنىلىنىڭ كۆرسىتىشچە، ئامېرىكىدىكى سەھىيە، دورا- گەرلىك كەسپىي ئورۇنلىرى باشقا ساھەلەر ئىچىدىكى ئەڭ زور پايدىغا ئېرىشكۈچىلەر بولۇپ، 2004 ـ يىلى ئۇلارنىڭ ساپ پايدا- سى 100 مىليارد دوللاردىن ئېشىپ كەتكەن. ئامېرىكىدىكى دورا شىركەتلىرى، دورا كارخانىلىرى رەئىس جۇمھۇر بۇشنىڭ 2 ـ قې- تىملىق سايلام رىقابىتىدە ناھايىتى كۆپ ئىقتىسادىي ياردەم بەرگەن. پەقەت دېموكراتلار پارتىيىسىلا ئۇنىڭ 75% تىنى قولغا كىرگۈز- گەن. ئىسپانىيە ئامېرىكا ساغلاملىقنى قوغداش جەمئىيىتىنىڭ لىدېرى لودېر شرودېر بۇ ھەقتە توختىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئامېرىكىدە- كى دورا شىركەتلىرىنىڭ بۇشنىڭ قايتا سايلىنىشىغا ياردەم بېرىش- تىكى مەقسىتى، ھۆكۈمەتنىڭ دورا تەننەرخىنى قېلىپلاشتۇرۇشـنى توسۇش ھەم گېن دورىلىرىنى ئىشلەشنى توسۇشنىڭ ئالدىنى ئې- لىش، ئۇنۇمى، بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش قېيىن بولغان دو- رىلارنىڭ ۋاستىلىك ئىمپورت قىلىنىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتىن ئىبا- رەت.»»

كاللىسى نورمال ھەرقانداق كىشى ئامېرىكىدىكى دورا شىركەت- لىرىنىڭ پۈتكۈل يەر شارىدىكى بازارلارنى ئىگىلۋېلىپ، غايەت زور پايدىغا ئېرىشۋاتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايدۇ.

ئاپتور: شىنجاڭ رادىئو ـ تېلېۋىزىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ خىمىيە ئىلمى دوتسېنتى، ھازىر پېنسىيدە

تەھرىراتىمىزنىڭ ئالاھىدە ئۇقتۇرۇشى

ئاپتورلار تەھرىراتىمىزغا ئەسەر ئەۋەتكەندە تۆـ ۋەندىكى نۇقتىلارغا ئالاھىدە دىققەت قىلىشى كېرەك:

1. ئاپتورلار كونۇېرتقا ۋە ئەسەرگە ئىسىم فامـ لىسى، كەسپى، ئادرېسىنى ئېنىق ۋە تەپسىلىي يېزىشى، ئالاقىلىشىشقا قۇلايلىق بولۇشى ئۈچۈن تېلېفون ۋە يانفونى بارلار ئەسكەرتىپ قويۇشى كېرەك.

2. ئەسەرلەر ئۆلچەملىك ماقالە ياكى ئىش قە- ئىزىگە قۇر ئارىلىقى كەڭ، ئىملا قائىدىسىگە ئۇيغۇن يېزىلىشى كېرەك. بەتنىڭ ئاستى ـ ئۈستىدىن مۇۋاـ پىق ئاق تاشلانمىغان، ئالدى ـ ئارقىسىغا يېزىلغان، ئىملاسى سەت، قۇر ئارىلىقى زىچ، سۆز ـ جۈملىلەر گرامماتىكا قائىدىسىگە ئۇيغۇن بولمىغان ئەسەرلەر بىرەك قوبۇل قىلىنمايدۇ؛ كومپيۇتېردا باستۇرۇپ ئەۋەتىش شەرت ئەمەس.

3. ئەسەرلەردە ئېلىنغان ستاتىلارنىڭ ئاپتورى، بە- سىلغان كىتاب، گېزىت ـ ژۇرناللار، مەزكۇر كىتـاب، گېزىت ـ ژۇرناللارنىڭ نەشر قىلىنغان ۋاقتى، نـەشـر قىلغان نەشرىياتلار ئېنىق، توغرا، ئەينەن ئەسكەرتىلىشى كېرەك. مەزكۇر تەلەپكە ئۇيغۇن بولمىغان ئەسەرلەر بىرەك قوبۇل قىلىنمايدۇ ياكى ئىشلىتىلمەيدۇ.

4. تەرجىمە قىلىنغان ياكى نەشرگە تەييارلانغان ئەسەرلەرنى ئەۋەتكەندە مەزكۇر ئەسەرلەرنىڭ ئەسلى نۇسخىسى ياكى كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى ئەۋەتىش بىلەن بىرگە، نەشر قىلغان گېزىت ـ ژۇرنال، نەشرد- ياتلارنىڭ نەشر قىلغان ۋاقتى، نەشر خاتىرىسىنى قو- شۇپ قويۇشى كېرەك. بۇ تەلەپكە ئۇيغۇن بولمىغان ئەسەرلەر بىرەك قوبۇل قىلىنمايدۇ.

—«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىراتى

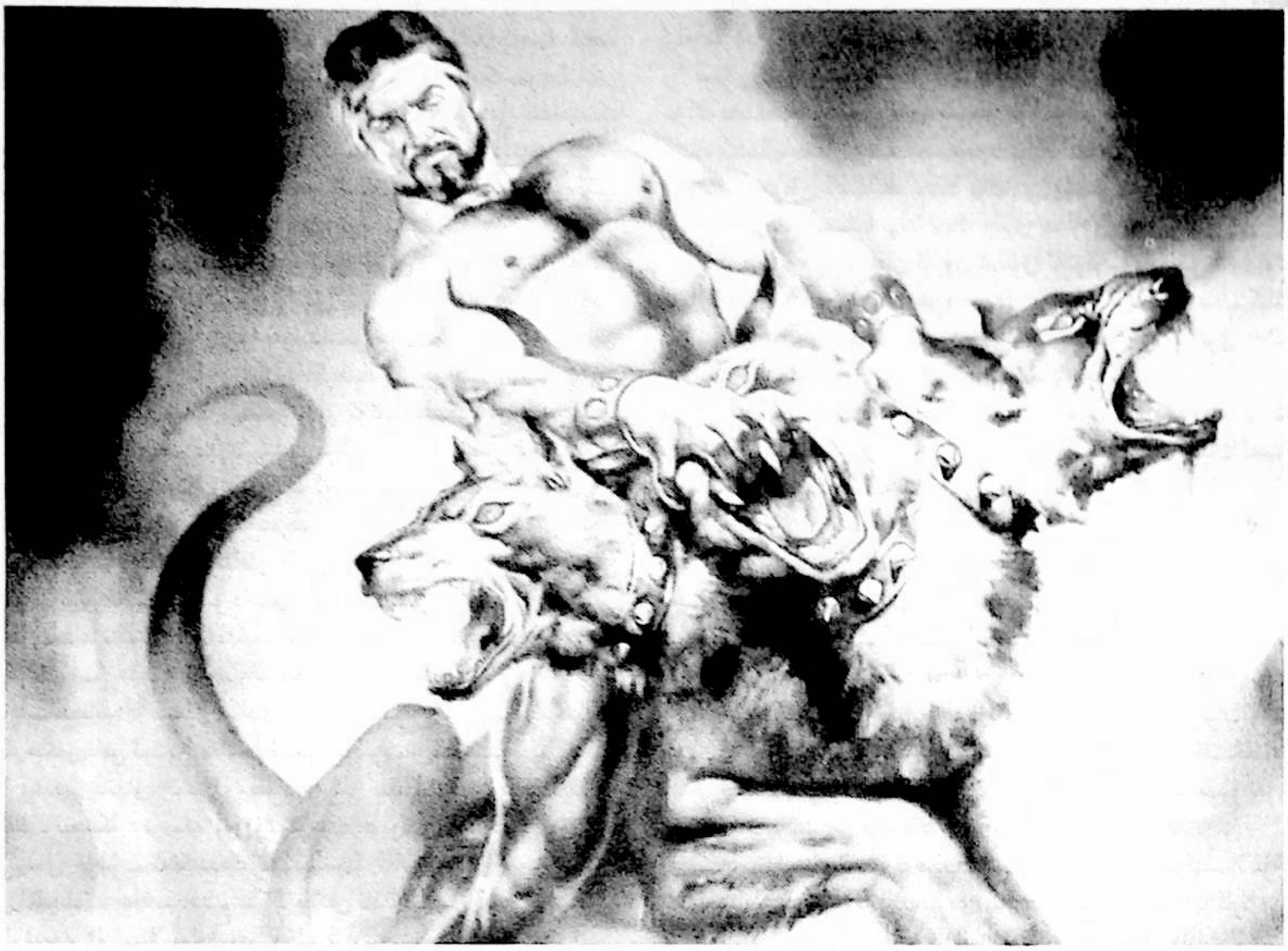

يېتىم سارائ

(هېكايه)

ئۆمەرجان ئوبۇل

«ئوبۇل ھەققەتەن سارائ بوپقالدى»، دېدى كىمدۇر بىرسى.

ـ قارائ، ئۆتكەندە ئۇ «شاكالتوغراق» باشلانغۇچ مەكتەپتە ئىشلەۋاتقاندا، يۇقىرىدىن تەكشۈرۈش ئۆمىكى كېلىدىكەن دېگەن باھانە بىلەن يېرىم ئاي دەرس توختىتىلىپ، بارلىق ئوقۇغۇچىلار ئەمگەك، تازىلىق پائالىيىتىگە تەشكىللەندى. كېيىن ھەققەتەن تەكشۈرۈش ئۆمىكىمۇ كەلدى. بىر ـ بىرىدىن سالاپەتلىك ھەم ئوقۇمۇشلۇق كۆرۈنىدىغان رەھبەرلەر مەكتەپ قىياپىتىگە بىر قۇر قاراپ چىقىۋەتكەندىن كېيىن ئۇدۇللا سىنىپلارغا كىرىپ، ئوقۇغۇچىلاردىن ئۆتۈلۈشكە تېگىشلىك بولغان پەننىي بىلىملەردىن ئاددىي سوئاللارنى سوراشقا باشلىدى. بىراق بويۇنلىرىغا قىپقىزىل ـ چوغدەك گالىستۇكلارنى تاقاپ، مۇرىسىگە ئېغىر ـ ئېغىر كىتاب سومكىلىرىنى ئېسىپ، ئۆزلىرىنى كەلگۈسىنىڭ ئىگىلىرى دەپ ئولتۇرۇشقان سەبىي پەرزەنتلەرنىڭ پاكىز ۋۇجۇدى ۋە يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرۇشقا تېگىشلىك بولغان جۇپ ـ جۇپ كۆزلەردىن قورقۇش ۋە ھودۇقۇشتىن باشقا ھېچ نەرسە ئىپادىلەنمەيتتى. دېمەك رەھبەرلەرنىڭ ئاددىي سوئاللىرىمۇ جاۋابسىز قالمىدى. شۇ دەقىقىدە مەكتەپ مۇدىرى ئوقۇغۇچىلارنى مۇشۇنداق بىلىمسىز قالدۇرغان، ئۆزىنى رەھبەرلەر ئالدىدا ئوسال قىلغان ئوقۇتقۇچىلارنى تەكشۈرۈش ئۆمىكى كەتكەندىن كېيىن ئەڭ سېسىق تىللار بىلەن تىللاشنى، بىر نەچچە ئايلىق مائاشىنى تۆتۈپ جازالاشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ تۇراتتى. ئاڭقىچە يۇقىرىدىن كەلگەنلەر ئارىسىدىكى چاچلىرى كۈمۈشتەك ئاقارغان، مائارىپقا بولغان تەلەپچانلىقى ئۆتكۈر كۆزلىرىدىن ئىپادىلىنىپ تۇرۇدىغان بىر رەھبەر ئىزدەپ سورىۋالغاندەكلا ئوبۇلدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپ قالدى. ئوبۇلمۇ ھودۇقماستىنلا ئوقۇغۇچىلارنىڭ يېرىم ئايدىن بۇيان دەرس ئوقۇمايلا ئەمگەك قىلىۋاتقانلىقى، مۇنداق ئىشلارنىڭ داۋاملىق تەكرارلىنىپ تۇرۇدىغانلىقىغا ئوخشاش رېئالنى سەۋەبلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ قېتىمقى يۇقىرىنىڭ تەكشۈرۈشىدە پۈتكۈل يېزىنىڭ مائارىپ خىزمىتىگە «لايىقەتسىز» دېگەن باھا بېرىلىپ خۇلاسە قىلىندى. ئاقىۋەتتە نېمە بولدى دېمەمسىز. تەكشۈرۈش ئۆمىكى كەتكەندىن كېيىن ھېلىقى ئوبۇل دېگەن سارائ يەتمىش پىرسەنت مائاش بىلەن يېزا بويىچە ئەڭ يىراق بولغان «كۆتەكمازار» باشلانغۇچ مەكتىپىگە يۆتكىۋېتىلدى. مانا قارائ، ئۇ سارائ بولمىسا يۇقىرىدىن كەلگەن رەھبەرگە ئاشۇنداق گەپنىمۇ قىلامدۇ؟ ئوبۇل بۇنىڭلىق بىلەن پەسكويغا چۈشۈپ قالمىدى. «توخۇ يېگەك ئىت خۇيىدىن قالماپتۇ» دېگەندەك،

ئادەبىيات گۈلزارى

ئۇنىڭ ساراڭلىقى يەنىلا پات ـ پات تۇتۇپ قالاتتى. ئۇ يېڭى خىزمەت ئورنىغا بېرىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا «مائارىپ قانۇنى ۋە ئەمگەك قانۇنىدا نەدىمۇ كېچە-سىمۇ ئىشلەش، كۈندۈزلۈك خىزمەت ۋاقتىدا بەش مىنۇت كېچىكسىمۇ مائاشىنى تۇتۇپ قېلىش، ئەمما ھەپتە ـ ھەپتىلەپ، ئاي ـ ئايلاپ كېچىسى ئىشلىگەنگە بىر پۈكمۇ ھەق بەرمەسلىك دەيدىغان بەلگىلىمە بار ئىكەن» دېگەننى باھانە قىلىپ، مۇدىر بىلەن مۇشتلىشىپ، خەقلەرنىڭ ئاغزىدىكى ساراڭ دېگەن ئاتا-قىنى تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈۋەتتى. ئۇ راستىنلا ساراڭ ـ دە، ساراڭ بولمىسا ئۆزىگە بىر ئوبدان مائاش بېرىۋاتقان، خىزمەت تەرتىپلىرىنى بەلگىلەپ بېرىۋاتقان مۇدىرغا ئاشۇنداقمۇ زوراۋانلىق قىلامدۇ؟ شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ، ئۇ ئاشۇ غەلىتە مىجەزى بىلەن يېزا تەۋەسىدىكى ھەممە مەكتەپتە بىر قېتىمدىن ئىشلەپ بولغاندىن كېيىن ساراڭ دېگەن قالپاقنىڭ تازا يوغىنىنى كېيىش شەرد-پىگە مۇيەسسەر بولدى ـ دە، نېمىلەردىندۇر كۆڭلى سەسكەنگەن، ئۇمىدسىز-لەنگەن ھالدا يىراق ـ يىراقلارغا كېتىپ كۆڭلىنى ئەمىن تاپقۇزۇش نىيىتىگە كەلدى. بىراق ھەممە مەكتەپ دېگۈدەك ئۇنىڭ ئاشۇنداق مۇتتەھەم خۇي ـ پەيلىدىن بىزار بولۇپ يۈرگەن كۈنلەردە، يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ زامانغا لايىق ئوقۇپ بىلىم تەھسىل قىلغان مۇدىرنىڭ ئۇنىڭ ساراڭلىق مىجەزىدىكى بەزىبىر تەرەپلەر يېقىپ قالدىمۇ قانداق، چوڭ يۈرەكلىك بىلەن گۈزەل سەنئەت ئوقۇتقۇچىلىقىغا تەكلىپ قىلىپ ئەكېلىۋالدى. ئوبۇلمۇ كۆڭلىدە بۇنىڭدىن تولۇق رازىمەنلىك ھېس قىلغاندەك، ساراڭ مىجەزىنى داۋالايدىغانغا ئاز ـ تولا پۇر-سەت تېپىلىدىغاندەك مەمنۇن بولدى. تولىمۇ ئەپسۇس، ئوبۇلنىڭ ئىلگىرىكى ساراڭ دېگەن نامى ئوتتۇرا مەكتەپ ئىلمىي مۇدىرىنىڭ كاللىسىدا ئەكس تەسىر پىدا قىلدىمۇ قانداق، ئۇنىڭغا رەسىم دەرسى تەقسىملەش مۇمكىن بولماي، مگەك ـ تېخنىكا دەرسگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇلدى. دەسلەپتە ئوبۇلنىڭ ھى سەل چۈشۈپ كەتكەندەك مەيۈسلىنىپمۇ قالدى. بىراق نېمىلا دېگەن بىلەن ئەمدىلىكتە يەنە بىر قېتىم ساراڭ دېگەن نامغا قېلىشنى ئەسلا خالىمايتتى. شۇڭا، ئەمدى ئۇ نېمىلا بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، چىشنى چىشىغا چىشلەپ ئىشلەش قارارىغا كەلدى.

ئارىدىن بىر يىلچە ۋاقىت تىپتىنچ ئۆتۈپ كەتتى. بۇ جەريانىدا ئوبۇلمۇ ھەقىقەتەن تىرىشىپ ئىشلىدى. مەكتەپ ھويلىسىدا رەڭگارەڭ نەقىش ۋە گۈل ـ چېچەكلەرنىڭ رەسىملىرى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ تۇرلۈك ئىش ـ پائالىيەت-لىرى ئەكس ئەتكەن رەسىملەر بىلەن بېزەلگەن تەشۋىقات دوسكىلىرى ھەممىلا يەردە قەد كۆتۈردى. ئىشخانىلاردىكى تەشكىلىي سىخپا ۋە قائىدە ـ تۈزۈم-لەرمۇ ئۇنىڭ قەلبى ئاستىدا ئۆلچەملىك قىلىپ يېڭىلاپ چىقىلدى. ئوقۇغۇچى-لارنىڭ گۈزەل سەنئەت، ھۆسنىخەت ئەسەرلىرىمۇ ئايرىم دوسكىلارغا يوپۇش-تۇرۇلۇپ، ھەۋەسكارلارنىڭ قىزغىنلىقى ئاشۇرۇلدى. ئۇ، بۇ ئىشلارنىڭ ھەم-مىسنى دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلىردا ھەقسىز، تەلەپسىز قىلىپ پۈتتۈردى. ئەمما كىم بىلسۇن دەيسىز، ئۇ يەنىلا ساراڭ دېگەن ئاتاقتىن قۇتۇلالمىدى. «ئۇ سا-راڭكەن، ساراڭ بولمىسا بىر ھوچەن ھەق بەرمەيدىغان، ھېچنېمىگە ئەسقاتـ-مايدىغان مۇشۇنداق ئىشنىمۇ ئۆنچە باش چۆكۈرۈپ قىلامدۇ كىشى. ھېچ-كىمگىمۇ ئارىلاشماي، كاستۇمنى قاتۇرۇپ كېيىپ، گالىستۇكنى پوكۇنىغچە تا-قاپ يۈرۈپ كېتىشلىرىچۇ تېخى ئۇنىڭ» دەيتتى بەزىلەر مازاق قىلىپ. لېكىن بۇ قېتىم ئوبۇل بۇنداق سۆزلەرگە ئانچە پەرۋا قىلىپ كەتمىدى، بىرەرسى بىلەن سوقۇشۇپمۇ يۈرمىدى، ئەكسىچە تېخىمۇ ئەستايىدىللىق بىلەن ئۆز ئىشىنى دا-ۋاملاشتۇرۇۋەردى.

ـ مۇدىر، ـ دېدى بىر كۈنى ئوبۇل قولىدىكى تەكلىپ قەغىزىنى ئىشخا-نىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ ماتېرىيال يېزىۋاتقان مۇدىرغا تەڭلەپ تۇرۇپ، ـ ئاپىتو-نوم رايوندا بىر قېتىملىق گۈزەل سەنئەت ئىجادىيەت مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتـ-كۈزۈلمەكچىكەن، مېنىمۇ تەكلىپ قىپتۇ، بېرىپ كېلەيمكىن دېگەنتىم، مۇمكىن بولسا ئىككى ھەپتىلىك رۇخسەت بەرگەن بولسىلىكەن؟

مۇدىر تەكلىپ قەغىزىنى قولىغا ئېلىپ بىر ھازا تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن: ـ بولىدۇ، ـ دېدى بېشىنى لىڭشىتىپ، ھەمدە يەنە ئارقىدىنلا، ـ ۋاقتىدا كېلەرسىز جۇمۇ، ـ دېگەنىنمۇ ئەسكەرتىپ قويدى.

ئوبۇل ئۇرۇمچىگە يۈرۈپ كەتتى. ئەمما ئۇ مېڭىشى بىلەنلا يەنە ئۇنى ساراڭ دەيدىغانلار پەيدا بولدى. بەرھەق ئۇ ساراڭ. ساراڭ بولمىسا، بىر مو-چەنگە ئەسقاتمايدىغان ئىشقا بىر مۇنچە پۇل خەجلەپ ئۇرۇمچىگە بارغىچە، پۇل يىغىپ خوتۇن ئېلىشنىڭ كويىدا بولمامتى. بۇمىغۇ مەيلى، يامىنى، ئۇ ئۇ-رۇمچىگە بېرىپ قايتىشدا يولدا چوڭ چاتاق چىقاردى.

لىققىدە يولۇچى بېسىلغان ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇس پايانسىز ساي يولىدا گويا يانتاق بېسىلغان ئېشەك ھارۇسسەدەك تولىمۇ ئاستا ئىلگىرىلەپ كېلىۋا-تاتتى. كىشىلەرنىڭ: «مۇنداق ئەبجەق ماشىننى مېڭىشتىن ئىلگىرى تەكشۈ-رۈپ، رېمونت قىلدۇرۇپ ھەيدىمەي، ئەمدىلىكتە چۈمۈلىدەك مىسلداپ مې-ڭىشتىن نومۇس قىلمامدىكىنە بۇ بىر نېمە» دېگەندەك غودۇڭشىشلىرى شو-پۇرنىڭ قۇلىقىغا كىرىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇ ھامان پات ـ پات ئەسنەپ قويۇپ: «ماشىنامغا چىقتىڭمۇ، پۇلنى ئالدىمۇ، بولدى، قانداق قىلىش ئۆزۈمە-نىڭ ئىختىيارى» دەۋاتقاندەكلا بىپەرۋا ئىدى. شۇ ئەسنادا تۇرقىدىن گەپدان، خولىگەن، مەنمەنچىلىكى چىقىپلا تۇرىدىغان ياش بېلەت ساتقۇچى كارىۋاتلارنى تەكشۈرۈپ كېتىۋېتىپ، تۇيۇقسىز بىر نەرسىنى كۆرۈپ قالغاندەك قىلدى ـ دە، يېشىغا توشمىغان بوۋىنىنى پەپلەپ ئاۋارە بولۇپ ئولتۇرغان قىرىق ياشلار-دىكى بىر ئايالنى تىللاپلا كەتتى:

ـ ھەي مەينەت خوتۇن، بۇ نېمە قىلىق، قاراپ تۇرۇپ بالاڭنى كارىۋات ئۈستىگە تەرەت قىلدۇرۇپ قويۇپسىنا. سەن پىتباشلار ئۆيۈڭدىكى رەزگى يوتقىنىڭغا ئوخ-شىتىپ قالدىڭمۇ بۇنى. دەرھال يۇز كوي جەريمانە تۆلە، بولمىسا مۇشۇ يەردىلا چۈشۈپ كەت ماشىنىدىن، بولە چاققان، تۆۋەي، مەينەتلىكىنى بۇنىڭ.

ـ ماشىنا ئاستا ماڭغاچقا ئوخلاپ قېلىپ ئۇقماپتىمەن، خاپا بولمىسىلا غوجام، بېكەتكە بارغاندا يۈيۈپ تازىلاپ بېرەي. بىزدەك دېھقان خەقتە نەدىمۇ ئارتۇق يۇز كوي بولسۇن، ئىنساپ قىلسىلا غوجام، بىز دېھقان خەقنى ئۇنداق ھاقارەتلىمىسىلە.

ئايال گويائەك ئىبغىر جىنايەت سادىر قىلغان تۇتقۇن ساقچى ئالدىدائۇز گۇناھىغا توۋا قىلىۋاتقاندەك بىچارىلەرچە سۆزلەيتتى. ئۇنىڭ ئورۇق بەدىنى، پۈرلەشكەن نىمكەش كىيىملىرى، چىرايىدىكى سولغۇنلۇقنىڭ ئۆزىلا نامرات دېھقان ئايال ئە-كەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى. لېكىن پۇلدىن باشقىنى تونۇمايدىغاندەكلا كۆرۈنۈ-دىغان بېلەت ساتقۇچىدىن رەھىم ـ شەپقەت كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

ـ ھاي ئۇستام، ماشىننى توختىتىڭا، ماۋۇ مەينەت خوتۇن چۈشۈپ قال-سۇن، مۇشۇ چۆل ـ جەزىرىدە تۇرۇپ شوپۇرغا يېلىنماي، پۇل تۆلىمەي كەت-كىنىنى بىر كۆرەي قېنى.

ئۇ ئەنە شۇنداق چالۋاقاپ يۈرۈپ، ھېلىقى ئايالنى بىلىكىدىن تۇتقىنىچە تۆۋەنگە سۆرەپ ماڭدى.

ـ ئىنساپ قىلسىلا ئۇكام، قۇچقىمدا كىچىك بالام بار ئىكەن. ھەر نېمە بولسا مۇسۇلمان بولغاندىكىن يۈرتقا بارغاندا سۆزلىشەيلى، ئۇنداق قىلمىسىلا.

ـ ماڭەۋا، مالڭ دېگەندىكىن، سېنى كىم تونۇيدۇ بۇ يەردە.

ـ مانا مەن تونۇيمەن، ـ دېگەن قەھرىلىك ئاۋاز بىلەن تەڭ بېلەت ساتقۇچىنىڭ بارغانچە يامانلىشىپ كېتىۋاتقان ئىپلاس چىرايىغا زەربە بىلەن بىر مۇشت تەگدى. نېمە بولغىنىنى بىلمەيلا قالغان بېلەت ساتقۇچى، ئايالنىڭ قو-لىنى قويۇۋېتىپ، نېمىگىدۇر تەييارلىنىپ تۇراتتى. ئوبۇلنىڭ غەزەپلىك تۆگۈل-گەن مۇشتلىرى ئارقا ـ ئارقىدىن گالاچلاپ تېگىشكە باشلىدى.

ـ گەپ قىلمىسا سەن خۇمسى گۈي ئەجەب ھەددىڭدىن ئېشىپ كەتتىڭا. خەقنى ماشىنىڭغا چىقىرىۋالغۇچە، ماشىنىمىز ئۇنداق ياخشى، مۇنداق ياخشى، مۇلازىمىتىمىز ئەلا، سىزنى ئۆز تۇغقىنىمىزدەك كۆرۈمىز، دەپ كۆتىگە سۆيگۈدەك بولسەن. ئەھ-مەدى كېلىپ يېرىم يولغا كەلگەندە مۇشۇنداق زوراۋانلىق قىلامسىنا. يولۇچىنىڭ پۇلى يانچۇقىڭغا كىرگەندە باشقا بىر نېمە كىرىدىمكىن دەپ قالمىغانسەن؟ پۇلنى ئالغاندىكىن ماشىنا بۇزۇلسا ئوڭشىتىسەن، يوتقان ـ كۆرپىلىرىڭ كىر بولسا، يىرتىلسا،

ئۆزۈڭ يۈيىسەن ياكى ئالماشتۇرۇسەن. پولنى ساڭا ئاچاڭغا مانتا ئېلىپ بەرگىلى بەرمىگەن بولمىغىيتتۇق، ھۇ نا ئەھلى، نامەرد، خۇمسى شورۋىچى.

ئوبۇل بېلەت ساتقۇچىنى، ھەتتا ياردەمگە كەلگەن شوپۇرنىمۇ خېلى ئوبدانلا ئەدەپلەپ قويدى. باشقا يولۇچىلارنىڭ: «ۋاي بولدى قىلىڭ، ھېلى بىكار ئاچچىقى كەپقالسا ھەممىمىزنى قوشۇپ بۇ چۆلگە تاشلىۋەتمىسۇن بۇ بىر نېمىلەر يەنە» دېگەندەك ھاي بېرىشلىرىنىمۇ ئاڭلايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ھەتتا يولۇچىلارغىمۇ: «سەنلەرنىمۇ ئادەم دېگىلى بولامدۇ، قاراپ تۇرۇپ بىر بىچارە مەزلۇمەنى بوزەك قىلىۋاتسا قاراپ تۇرۇشىسىنا خۇمسىلار» دەپ تىللايتتى. ئاخىر ھەممەيلەن جىم بوپقېلىشتى. ئاپتوبۇسمۇ ئۆز يولىغا چۈشتى. ئەمما ئاپتوبۇستىكى ھەممە كارىۋاتتىن: «توۋا، ئاۋۇ ئاداش راستتىنلا ساراڭكەن، ساراڭ بولمىسا بىكاردىن بىكار ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز خەقنىڭ ئىشىغا ئارىلاشقىنىنى ئاز دەپ بىزنىمۇ قوشۇپ تىللامدۇ بۇ. ياخشىسى ئۇنىڭدىن نېرىراق تۇرايلى» دېگەندەك غۇدۇڭشىشلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى. نېمىلا دېمەڭ، مانا ئەمدى ئاپتوبۇسنىڭ سۈرئىتىمۇ خېلىلا تېزلەپ قالغاندەك، شوپۇر بىلەن بېلەت ساتقۇچىنىڭ پوزىتسىيىسىمۇ ياخشىلىنىپ قالغاندەك قىلاتتى. بىراق چاتاقنىڭ چوڭى «غازكۆل ئۆتىڭى»دە تېرىلدى. نېمىشقا دەمسىز؟ يەنە شۇ ئوبۇل ساراڭنىڭ ئىشى بولمامدۇ قاراڭ.

يولۇچىلارنىڭ تولىسى تاماق يەپ بولۇشۇپ، تاماق پۇلىنىڭ قىممەتلىكى، ئەمما تاماقنىڭ لاۋزىلىقى ھەققىدە غۇدۇڭشىپ ماشىنىغا چىقىشقا تەرەددۇت قىلىشۋاتاتتى. كۈتۈلمىگەندە يولۇچىلار ئارىسىدىكى ئاتمىش ياشلارغا كىرىپ قالغان بىر بوۋاينىڭ: «ۋايجان، ۋاي مەن نېمە گۇناھ قىلدىم» دېگەندەك ۋايساش ئاۋازى، ئارقىدىنلا پورداقيۇز، ئايپاڭباش كەلگەن ئاشپۇزۇل خوجايىنىنىڭ: «ھەي قېرى، سەن بىزنى نېمە كۆرۈپ قالدىڭ، قاراپ تۇرسام جۇمەكتە قولۇڭنى يۇيدۇڭ، گەپ قىلمىسام سۇدىنىڭغا لىققىدە چاي قاچىلاپ، بىر موچەن تۆلىمەستىن ماشىنىغا چىقىشقا ئالدىرايسىنا. سەنلەرنىڭ قولۇڭنى بىكارغا يۇيۇپ قويۇدىغان، بىكارغا چاي قاينىتىپ بېرىدىغان، ھاجىتىڭنى راۋا قىلىدىغانغا بىكارغا ھاجەتخانا سېلىپ بېرىدىغان چاكىرىڭمىدىم مەن ـ ھە؟» ـ قىزىل يۈزى پوكاندەك ئېسىلىپ، بوغۇلۇپ، خىرقىراپ قالغان خوجايىن شۇنداق ۋارقىرىغاچ قولىدىكى كەكە دەستىسى چوڭلۇقىدىكى تاياق بىلەن بىچارە بوۋاينىڭ پاچىقىغا بىر قانچىنى سېلىۋەتتى. ئاڭغىچە بوۋايغا ئەگىشىپلا يوغان ئەينەك شىشىگە لىققىدە قىزىق چاي قاچىلاپ كېلىۋاتقان ئوبۇل ساراڭ كۆز ئالدىدا يۈز بەرگەن بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ يەنە جۇدۇنى ئۆرلەپ، تەلۋە مىجەزى قۇتراشقا باشلىدى بولغاي، قولىدىكى ئەينەك شىشە بىلەن قاۋان توڭگۈزدەك غالجىرىشىپ كەتكەن خوجايىننىڭ يېڭىلا قىردۇرۇۋېتىلگەن ئوڭگۇل ـ دوڭگۇل دوقا بېشىغا غەزەپ بىلەن ئۇردى. ئەمدىلىكتە ۋايجانلاش نۆۋىتى خوجايىنغا كەلگەندەك قىلاتتى. چۈنكى قاتتىق كۈچەپ ئۇرۇلۇپ چېقىلغان شىشىنىڭ پۇچۇقلىرى ئۇنىڭ گۆشلۈك بېشىنى قانغا بوياشتىن سىرت، قىزىق چاي يۈز ـ كۆزىنى كۆيدۈرۈپ، تولىمۇ ئازابلىق ھەم ئېچىنىشلىق ھالغا چۈشۈرۈپ قويغانىدى.

ـ ۋايجان، ۋاي ئاللا، كاللا، ۋاي جېنىم باللا ئۇ مېنى ئۇردى، كېلىڭلار، ئۇنى چاناپ ئۆلتۈرۈڭلار، ۋايجان، ۋايەي، ھۆ، ھۆ، ھۆ...

خوجايىننىڭ ئەنە شۇنداق توڭگۈزدەك چىرقىراشلىرىغا ئەگىشىپ ئاشخانا ئىچىدىكى شاگىرت، نىمكا، جەددى ـ جەمەتلەرنىڭ ھەممىسى قوللىرىغا پىچاق، كالتەك، چەيدولارنى ئېلىپ ئوبۇل تەرەپكە يوپۇرۇلۇپ كېلىشكە باشلىدى. ئوبۇلمۇ ئۆزىنىڭ خەتەرلىك ئەھۋالغا قېلىۋاتقانلىقىنى سەزدى بولغاي، تاسادىپىي كۆزىگە چېلىقىپ قالغان ئوتۇن يارىدىغان يوغان پالتىنى قولىغا ئېلىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن بىر قەپەز قورقۇنچلۇق «ئۇر ـ چاپ» باشلىنىپ كەتتى. ئوبۇل خۇددى سۇن ۋۇكۇڭنىڭ شاگىرتلىرىدەك قىيا ـ چىيا قىلىپ ئەتراپنى ئورىۋالغان رەقىبلىرىگە قارىتىپ قولىدىكى پالتىنى چۆرۈپ پىرقىرىتاتتى، قارشى تەرەپتىكىلەر بولسا پىچاق، چەيدو، كالتەكلەرنى توختىماي قالايمىقان شىلتىيتتى، ئەمما پالتىنىڭ زەربىسىدىن قورقۇپ بىرەرسىمۇ ئوبۇلغا يېقىنلىشالمايتتى. ئېلىشىش بىر ھازا داۋاملاشقاندىن كېيىن قارشى تەرەپتىكىلەردىن بىرسى قولىدىكى چەيدونى ئوبۇلغا قارىتىپ ئاتتى. كۈتۈلمىگەندە، ئوقتەك ئۇچۇپ كەلگەن چەيدو ئوبۇلنىڭ يۈزىگە قاتتىق تەگدى ـ دە، شۇرقىراپ قان ئېقىشقا باشلىدى. ئەمما ئوبۇلنىڭ چەيدودىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇمەن دەپ بىر تەرەپكە سۇرۇلۇشى تۈپەيلىدىن، ئۇنىڭ قولىدىكى يوغان پالتا قارشى تەرەپتىكىلەر ئارىسىدىكى ئېگىز ھەم دېۋەڭرەك كەلگەن بىرسىنىڭ بىلىكىگە تېگىپ ئېغىر يارىلاندۇردى. دەل شۇ پەيتتە قاياقتىندۇر بىر ساقچى ماشىنىسى ھۇقۇيتقان پېتىچە پەيدا بولدى ـ دە، قوراللانغان بىر قانچە نەپەر ساقچى دەرھال نەق مەيدانغا كېلىپ ئاسمانغا قارىتىپ ئوق چىقىرىش ئارقىلىق جېدەلنى بېسىقتۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئوبۇلمۇ، قارشى تەرەپتىكىلەرمۇ تۇتۇپ كېتىلدى. بولۇۋاتقان قانلىق جېدەل ـ ماجىرانىڭ باش ـ ئاخىرى، سەۋەب ـ نەتىجىسىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۆيلىرىگە ئالدىراپ تىت ـ تىت بولۇۋاتقان يولۇچىلار ئاغزى بېسىلماستىن: «ھۇ ساراڭ، سەن ساراڭ بىلەن بىر ماشىنىغا چىقىپ قالغانغا تويدۇققۇ بۇگۈن، ئىست ـ ئىست، خۇدا سەندەك ساراڭلارنى نېمىدەپ يارانقان بولغىيتتى بۇ زېمىنغا» دەپ كوتۇلدىشاتتى.

ئاقىۋەتتە نېمە بولدى دەمسىز؟ راستىنى ئېيتقاندا، بەزى ئىشلارغا ھەقىقەتەن بىر نېمە دېمەك تەس. ئەمما ھېلىقى پاجىئە بولۇپ ئىككى ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن بىر قانچە نەپەر يولۇچى گۇۋاھچىنىڭ: «بۇ ھەقىقەتەن ساراڭكەن، يولدا كەلگىچىمۇ نۇرغۇن ساراڭلىق قىلدى» دەپ ئىسپات بېرىشى بىلەن ئوبۇل «ساراڭلارغا گۇناھ ئارتىشقا بولمايدۇ» دېگەن ئېتىبار بىلەن قويۇۋېتىلدى. بىراق يامان يېرى شۇ بولدىكى، ئۇ خىزمەت ئورنىغا بېرىلگەن رۇخسەت ۋاقتىدىن ئىككى ھەپتە ئاشۇرۇپ كېچىكىپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن شۇ ئايلىق مائاشى پۈتۈنلەي تۇتۇپ قېلىنغانىدى.

ـ مۇدىر، ـ دېدى ئوبۇل مەيۇس ھالدا، ـ يۈزۈمدىكى جاراھەتنى داۋالىتىشقىمۇ خېلى كۆپ پۇل كېتىدىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ماڭىدىغاندا باشقىلاردىن ئازراق قەرز ئاپتىكەنمەن، ئېتىبار قىلسىلا بوپتىكەن.

مۇدىر ئوبۇلنىڭ يېلىنىشىغا ھەمدە يۈزىدىكى ۋىلىلداپ تۇرغان جاراھەتكە راپ سەل تەسىرلەنگەندەكمۇ بولدى ـ يۇ، ئارقىدىنلا ھەي ي، دېگىنىچە ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ، ناھايىتى ئېنىق ھەم ئۇرغۇلۇق قىلىپ مۇنۇلارنى دېدى:

ـ سىز ساراڭ بوپسىز، ساراڭ بولمىسىڭىز، يۇقىرىدىن كەلگەن تەكشۈرۈش ئۆمىكىگە ھېلىقىدەك بىمەنە گەپلەرنى قىلىپ يۈرەمسىز؟ ساراڭ بولمىسىڭىز، كېچىسى ھەقسىز ئىشلەتتىڭ، دەپ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ياقىسىنى سىقامسىز؟ ساراڭ بولمىسىڭىز، باشقىلارنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىپ شوپۇرنى ئۇرۇدىغان، ئاشپەز ئۇستامنى يارىلاندۇرىدىغان ئىشلارنىمۇ قىلامسىز. ئويلاپ كۆرۈڭ، مۇشۇ قىلغانلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى ساراڭلىق بولامدۇ ـ يوق؟ ماقۇل، سىزگە ئېتىبار قىلغانمۇ بولاي، ياخشىسى سىز ئەمدى بىر مەزگىل نېرۋا كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىغا بېرىپ پىسخىكىلىق جەھەتتىن داۋالىنىڭ، مېڭىڭ، بىر ئايلىق مائاشىڭىزنىمۇ ھازىرلا ئېلىۋېلىپ، كۆزۈمدىن دەرھال يوقىلىڭ!

ئوبۇل يا ھا، يا شا دېمەستىن، قاققان قوزۇقتەك جىممىدە تۇرۇپ قالدى، ئاندىن چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە نېمىلەرنىدۇ دېگىنىچە چوڭ ـ چوڭ قەدەم ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

مانا ھازىر ئۇنىڭ خىزمەتكە قاتناشمىغىنىغىمۇ يېرىم يىلچە بوپقالدى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، قايسىبىر ئۆلكىدىكى نېرۋا كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىدا پىسخىكىلىق داۋالىنىۋېتىپتىمىش. مۇدىرنىڭ تېلېفون ئارقىلىق دوختۇر بىلەن ئالاقىلىشىشىغا قارىغاندا، ئۇ ھەمىشە ئۆز ـ ئۆزىگە: «مەن ساراڭ، مەن ساراڭ بوپقالدىم. مەن ساراڭما؟ توغرا مەنمۇ، سەنمۇ ساراڭ، ھەممىمىز ساراڭ» دەپ سۆزلەپ يۈرەرمىش. بۇنى ئاڭلاپ، مۇشۇ كۈنلەردە ساراڭ بولۇش ئۈچۈنمۇ خېلى يۇقىرى سەۋىيە كەتسە كېرەك، دەپ ئويلاپ قالدىم.

ئاپتور: مارالبېشى ناھىيە ا ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

بەس، ئەمدى يازمايمەن

(هېكايە)

غاپپار تەۋەككۈل

1

«ئەمدى يازمايمەن» دەپ تۇرۇپ مانا مۇشۇنداق هېكايىگە ئوخشايدىغان بىر نەرسىلەرنى يېزىپ يۈرۈشۈممۇ بىر بىمەنىلىك، ياكى بىر تۇترۇقسىزلىق بوپقالار. لېكىن «بارمايمەن دېگەن تۈگەمەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ» دېگەندەك، ئۆز ئىرادىسىگە خىلاپ ئىشلارنىمۇ قىلىپ تۇرىدىغان جاهان ئىكەن بۇ. «يازمايمەن» دەپ بايانات ئېلان قىلغىنىممۇ يوق، ئەلۋەتتە. ئەمەلىيەتتە يېزىش ـ ـ يازماسلىقىم بۇ دۇنيا ئۈچۈن ئېيتقاندا، يۇقىرى ئىقتىدارلىق مىكروسكوپ بىلەن كۆرسىمۇ كۆرۈنمەيدىغان ئەرزىمەس بىر ئىش. شەخسىيىتىم بويىچە ئېيتقاندا، كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتىپ ئىچىمنى بوشىتىۋالسام، سالامەتلىكىمگە پايدىسى تېگىپ، ئۆمرۈم ئۇزۇن بوپقالسا ئەجەب ئەمەس.

گەپنى نەدىن باشلىسام بولار؟ نېمە ئۈچۈن يازمايدىغان بوپقېلىشىمنىڭ سەۋەبىنى سۆزلىمەكچى ئىدىم. بىر هېسابتا بۇنىڭ نەق جاۋابىنى ئۆزۈممۇ دەپ بېرەلمەيمەن. بەزىبىر تايىنى يوق سەرگۈزەشتە، تاغدىن ـ باغدىن سۈرگەن خىياللىرىمنى سۆزلەپ بەرسەم، بەلكى يازمىغىنىڭ توغرا بوپتۇ، دەرسلەر. ياكى تازا بىر چىدىماس نەرسىكەنسەن، چىدىغانغا چىقارغان جاهان بۇ، دەپ تەنقىدىي تەربىيە بەرسەڭلار قايتىدىن يازىدىغان بوپقالامدىم، بۇنىڭغىمۇ بىر نېمە دېگىلى بولمايدۇ. ياكى قەغەز ئىسراپچىلىقىنى تۈگىتىپ، قىستاڭچىلىققا تولغان بۇ ئەدەبىيات كوچىسىغا ئازادىلىك ئەكەلگەنلىكىم ئۈچۈن ئالقىشقىمۇ ئېرىشىپ قالارمەن. بۇنىڭ ئۈچۈن ساۋاقدىشىم بىلەن بولغان سۆهبەتنى سۆزلەپ بېرەي.

هازىرچە بۇ ساۋاقدىشىمنىڭ خاراكتېرىنى ئۇنداق ـ بۇنداق دەپ سۆزلەپ بېرىشكە ئامالسىزمەن. مۇنداقچە ئېيتقاندا، كۆرۈنۈشىدىن هەققانىيەت تۇيغۇسى كۈچلۈكتەك بىلىنىدىغان بىر ئادەم. كاساپەت شۇنداق سۆزمەنكى ... بولدىلا، نەق پاراڭنى سۆزلەي.

ـ هە، قانداق ئەهۋالىڭ؟ ئۇزاق بولدى، يا ئىسمىڭنى، يا ئۆزۈڭنى كۆرمىدۇق، يەنە شۇ ئاخىرى چىقماس قۇرۇق خىيال؟ ئىسمىڭنى ئۆزگەرتمىگەنسەن؟ تەخەللۇس قويۇۋالدىڭمۇ ـ يا؟ بولمىسىغۇ ئۇنى ـ بۇنى دوراپ، ئوقۇغان ئادەمنى ئويغا سالىدىغان بىر نەرسىلەرنى يېزىپ، ئادەمنىڭ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىپ قوياتتىڭ بولمىسا.

ـ ئۇنداققۇ ئەمەس. ئەمدى شۇ ... نېمە دېسەم بولار؟ ئۇزاق بولدى، يازغاننىڭ نېمە رولى بولۇۋاتىدۇ زادى؟ دېگەنلەرنى تولا ئويلاپ، مۇشۇ قەلەم دېگەننى تۇتقۇم كەلمەيدىغان بوپكەتتىغۇ ـ تاڭ؟

ـ دەۋاتقان گېپىنى ما ئاداشنىڭ. گېپىڭچە بولغاندا، دۇنيادىكى هەممە يازغۇچى ئەخمەقكەن ـ دە؟ بۇرۇن نېمىدەپ يازغانتىڭ ئەمىسە؟

ـ ۋايتاڭ؟ ئۆزۈممۇ بىلەلمەيلا قالدىم. يېزىقچىلىق دېگەنمۇ بىر ئېزىتقۇمۇ قانداق؟ ساۋاتىم چىققاندىن باشلاپ كىتاب دېگەننىڭ ئىچىگە باشچىلاپ كىرىپلا كېتىپتىمەن. كېيىنچە جەمئىيەتتىكى بولمىغۇر ئىشلارنى تەنقىدلەپ ئۇنى ـ بۇنى يېزىپ ئەۋەتسەم ئېلان

قىلىنىپ يۈرۈيدۇ. ژۇرنالدا ئىسمىمنى كۆرۈپ سېھرلىنىپ قالسام كېرەك، كېيىن قارىسام يېزىقچىلىق دېگەن بۇ پاتقاققا خېلىلا پېتىپ كەتكىنىمەن. مەن تەنقىدلىگەن مەسىلىلەر بولسا ئۆز پېتىچە تۇرۇ- ۋەردى. ئۆزۈمنى گويا بەدە يەۋاتقان بىر توپ كالىغا راۋاب چېلىپ بېرىۋاتقان سارائىغا ئوخشاپ قالغاندەك ھېس قىلىدىغان بوپقالدىم. مانا كۆرۈپ تۇرۇپسەن، بۇ پاتقاقتىن پۈتۈمنى تارتالماي يۈرۈيمەن ئۇ.

ـ دەۋاتقان گېپىنى ما ئاداشنىڭ. مەن تېخى سېنى كاللىسى سەزگۈر زىيالىيلارنىڭ بىرى، دەپ يۈرۈپتىمەن. ھەي قارا، دۇنيا- دىكى نى ـ نى ئەسەرلەر دۇنيانى بىراقلا ئۆزگەرتەلمىگەن يەردە، سېنىڭ كالتە ـ كۆسەي ئەسەرلىرىڭ ئالەمنى مالەم قىلسا بولامتى؟ يازغانىنىڭ نېمە پايدىسى بولماقچىدى؟ ئادەمزات دۇنياسىنىڭ تەقدىرىنى ساقلاپ تۇرۇۋاتقان نەرسە سەنئەتنىڭ كۈچى، بىلەم- سەن شۇنى!؟

ـ ئۇغۇ شۇنداق، لېكىن ...

ـ يازمىسالىڭ يازما، يازدىغانلار ئازمۇ بۇ جاھاندا. بىر ھېسابتا يازغۇچى ـ شائىرلار كۆپىيىپ كەتسە بارغۇ، بىر ئاپەت بولىدۇ، ئا- پەت!

ـ مەنمۇ شۇ ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئالاي دېگەن ئوخشايمەن. مۇ- شۇ چاغقىچە ئەدەبىي ئەسەرگە ئوخشايدىغان نەرسىلەرنى يازمەن دەپ كۆپ جاپا چېكىپمۇ ئىنسانىيەتكە ھېچبىر تۆھپە قوشالمىغاز- دەك ھېس قىلغانتىم. يازماي تۇرۇپ ئىنسانىيەتكە كېلىدىغان بۇ ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ھەسسە قوشالايدىغان ئىش بولسا، يازماي دېگىنىم ياخشى بوپتۇ.

ـ بۇمۇ بىر يېڭى گەپ بولدى. بۇ تۆھپىنىڭ ئۆچۈن بىر روە- كىدىن ئىچىشمەيلىما.

ـ بولدىلا، بۇ خۇشھاللىقىدىن ئۆزۈڭلا بەھرىمەن بولۇۋالغىن.

مۇشۇنداق پاراڭلارنى ئاڭلايدىغان بولسام، ياخشى ئىش قىلـ- مەن دەپ تالاي جاپا چېكىپ، خۇددى جىنايەتلىك بىر ئىشنى قە- لىپ قويغاندەك ھېسسىياتلارغا كېلىمەن. نېمىمۇ قىلاتتىم، يازمەن دەپ جاپا چېكىپ؟ مۇشۇنىڭغا ئىشلەتكەن كاللىنى دېھقانچىلىق قىلىشقا قۇلايلىق بولغان بىرەر سايمانىنى ئىجاد قىلىشقا ئىشلەتكەن بولسام، تالاي دېھقانىنى خۇش قىلىۋەتكەن بولماسمىدىم. مانا ھازىر نومۇسلۇق ئىشتىن بىرنى قىلىپ قويغاندەك پۈتۈن بەدىنىم قىزىپ كېتىۋاتىدۇ. قايسى كۈنى بىر ئاغىنەم خۇددى ئاسماندىن توككەندە تاش چۈشكەندەك: «دۇنيانىڭ ھازىرقى تەرەققىياتىدا ئەدەبىي ئە- سەرلەرنىڭ نېمە ئەھمىيىتى قالدى دەيسەن. كىشىلەر ھازىر بۇنداق ئەسەرلەرنى ئوقۇمايدۇ. ئوقۇسمۇ، تەھلىل قىلىپ ئولتۇرمايدۇ. بىز خەقتە ھازىر ئەدەبىي ئەسەر ئوقۇيدىغانلار بارمىدۇ زادى؟ بىر چاغلاردا ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ ئىچىگە باشچىلاپ كىرىپ كەتكە- نىمنى ئويلايدىغان بولسام ـ زە ... ھازىر نەق گەپ لازىم، ئاداش. يازغىنىڭ كەپكەتسە نەق گەپنى قىلىدىغان ماقالىلەرنى يازساڭ بولـ- دۇ» دېۋىدى، ئۆزۈمنى شۇنداق ئوشۇقچە ھېس قىلىپ كەتتىمكى ... بولدىلا، يازغانلىرىم پەلەستىن بىلەن ئىسرائىلىيىنى ياراشتۇرۇپ، دۇنيادا تىررورلۇقنى تۈگىتىپ، بارلىق ھۆرلۈكپەرۋەر، تەرەققىيپەر- ۋەر كىشىلەرنى ئارزۇسىغا يەتكۈزىدىغان ئىش بولسىمۇ يازماي. ئىسمىمنىڭ مەتبۇئات يۈزىگە چىقىشى، بىرمۇنچە بۇرادەرلەرنىڭ يۈرىكىنى ئازابلايدىغان ئىش بولسا، بۇنداق خاپىلىقى تولا ئىشنى قىلمايلا قويايي ... يازمايمەن دېيىشمىنىڭ سەۋەبى پەقەت بۇلارلا ئەمەس.

2

بۇ ئوبيېكتىپ دۇنيالا ئەمەس، ئۆز ۋۇجۇدىدىكى ئادەتلىنىپ كەتكەن ھېسسىياتلارمۇ ئادەمنىڭ ئىرادىسىگە باقمايدىغانلىقى ھەم- مىگە ئايان بولغان مەسىلە. يازماسلىق نىيىتىگە كەلگەندىن بۇيان ئەتراپىمدىكى غەمسىز ئادەملەردەك خاتىرجەم بالىلىرىمنى بېقىپ، ئۆزاق ئۆمۈر كۆرۈشىڭ يولىنى قىلىپ ياشىمايمەنمۇ، دەپ شۇنچە تىرىشىمەن، ئىچىمگە بىر چايان كىرىۋېلىپ تاتلاۋاتقاندەك ئا- رامسىزلىق ھېس قىلىدىغان بوپقالدىم. توۋا خۇدايىم، ئەسلىدە ماڭا بۇرۇندىنلا كېسەل تېگىپتىكەن ـ دە؟ بۇ كېسەلنى داۋالاشنىڭ دو- رىسى نېمىدۇ ئەمدى؟ يۈرەكنى ئېزىدىغان ئەتراپىمدىكى قايسىبىر ھادىسىنى كۆرسەمغۇ بۇ كېسەل ئۆزىنى كۆرستىشكە باشلايدۇ. بۇ كېسەلنىڭ دورىسى پەقەت ئاشۇ ھادىسىلەرنى يېزىش. لېكىن ... مەن يازمايدىغان بولغان ئەمەسمۇ!...

بۇ ئەرزىمەس ۋۇجۇدۇمغا ئازراق بولسىمۇ ئازار بولسۇن، دەپ يازغانمۇ بولاي، لېكىن مەندەك ئاۋازى جانسىز ئادەمنىڭ ئاۋازى كىمگە تەسىر كۆرسىتەلەيتتى؟ تۈزۈك ۋارقىرىالمغاندىن كېيىن ئەڭ ياخشىسى ۋارقىرىماسلىق كېرەك. لۇشۈن: «بالىلار چىۋا بولغاندىن كېيىن، ئەگەر ئالاھىدە ماھارىتى بولمىسا، ئۈششاق- تۈششەك ئىشلارنى قىلىپ جان باقسىمۇ بولىدۇ. ھەرگىز قۇرۇق گەپ ساتمىدىغان ئەدىب ياكى رەسساملاردىن بوپقالمىسۇن» دەپ بالىلىرىغا ۋەسىيەت قالدۇرغانىكەن. گەپلىرىمنى قۇرۇق گەپ دەپ كەتكىلى بولمىسىمۇ، شۇ گەپنى باشقىلارغا ياققىدەك قىلىشنىڭ ئۆ- زى بىر ماھارەت. ھەقىقەت بىلەن سەپسەتە ئارىلىشىپ كەتكەن بۇ دۇنيادا نېمىنىڭ زادى ھەقىقەت بولىدىغانلىقىنى قارا قورساقلارلا ئەمەس، ماڭا ئوخشاش ئولتۇرسا ـ قوپسا بۇ ئىنسانىيەت دۇنياسى توغرىسىدا ئويلاپ يۈرۈيدىغان خىيالپەرەس ئۇچۇنمۇ قىينىغا توخ- تايدىغان ئىشكەن. بىكون: «كىشىلەرنى سەپسەتىگە تېز ئىشىنىپ، ھەقىقەتنى خالىمايدىغان قىلىپ قويغان نەرسە، ھەقىقەت ئۈستىدە ئىزدىنىشىنىڭ مۇشەققەتلىكىدىن ئەمەس، بەلكى سەپسەتىنىڭ ئىنـ- سانىنىڭ مەلۇم ناچار تۇغما تەبىئىتىگە ماس كېلىدىغانلىقى ئۈچۈن- دۇر» دېگەنىكەن. بۇ خۇددى گەپنىڭ نەق يېرىنى دېسە كىشىلەر قايىل بولمىسا، ياغلىما گەپلەرنى قوشۇپ دېسە كىشىلەرنى تېز ئې- رىتكەنگە ئوخشامدۇ نېمە؟ ...

مەن دائىم يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇبىلىك» داستانـ- دىكى ئۆگدۈلمىشنىڭ، ئىنسانىيەت دۇنياسىدىن تەركى دۇنيا بولغان ئۇدغۇرمىشنى ئادەمزات دۇنياسىغا قايتىپ كېلىپ ئادەملەر ئۈچۈن قىممەت يارىتىشقا دەۋەت قىلىشى، ئۇدغۇرمىشنىڭ رەت قىلىشى سەۋەبلىك كېلىپ چىققان ئىككىسىنىڭ مۇنازىرە ـ مۇھاكىمىسىدە،

زادى قايسىسىنىڭ ئەقىلگە مۇۋاپىق ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي گاڭگىراپلا قالىمەن. لېكىن بۇ دۇنياغا تۆرۈلۈپ ئادەملەر ئۈچۈن بىرەر ئىش قىلىپ بېرەلمەي ئۆلگەننىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن؟ ... ئۇنداقتا ھەقىقەت دېگەن نېمە؟ بىر ھېسابتا ھەقىقەت، ۋىجدان بىلەن يۇغۇرۇلغان شەخسىي ئىرادىنى دەۋر قىلىپ ئايلىنىپ تۇردىدىغان تارتىش قانۇنىيىتى. پەيلاسوپلار ئۆز ئىرادىسى بىلەن ھەقىقەتنى تاپىدۇ. بەزى سىياسىيونلار بۇ پەلسەپىنى كۆزنى قاماشتۇردىدىغان سەپسەتىلەر بىلەن بوياپ، باشقىلارنى جەلپ قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ سىياسىي مەقسەتلىرى ئۈچۈن دەسمايە قىلىدۇ. پەيلاسوپ ـ سىياسىيوننىڭ دەسمايىسى. پەلسەپە ئەسلىدە يۇمىلاق نەرسە ئىدى، يامان نىيەتلىك سىياسىيونلار ئۇنى ياپىلاقلاشتۇرۇپ قويغان. ماركس ھېچقاچان ئۆز پەلسەپىسىنى، ستالىن سوۋېتلەر ئىتتىپاقى دۆلىتىنى قۇرۇپ، نەچچە مىليون بىگۇناھ خەلقنى قىرىۋەتسۇن، دەپ ياراتمىغان بولغىيتتى؟ تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىنى ياراتقۇچى پەيلاسوپلار، ئافاق خوجىنى ئۇيغۇر ئېلىنى پاراكەندە قىلسۇن، خەلقنى نادانلىقتا قويسۇن، نەچچە ئون مىڭ ئۇيغۇرنى قىرىۋەتسۇن، دەپ ياراتمىغان بولغىيتتى؟ نېتزىي ئۆز پەلسەپىسىنى، ھتلېر 2 ـ دۇنيا ئۇرۇشىنى قوزغاپ يەر شارىنى ۋەيران قىلسۇن دەپ ياراتمىغان بولغىيتتى؟ بۇمۇ ئېينىشتىيىن ئاتوم بومبىسىنىڭ زەرىيىسىنى شەيئىلەرنىڭ قانۇنىيىتىنى تېپىش مەقسىتىدە ياراتقان بولسىمۇ، ئامېرىكا ئاتوم بومبىسى ياساپ، ياپونىيىنىڭ تاناۋىنى تارتىپ قويۇش مەقسىتىدە ئىشلەتكەندەكلا بىر ئىش ...

يازمايدىغان بولغاندىن كېيىن مانا مۇشۇنداق خىياللار ئىچىگە چۆكۈپلا كېتىدىغان ئىشكەن. مۇشۇنداق خىياللارنى سۇرۇش بىلەن بىللە، ئەسەر يازماي ئىچ پۇشۇقىمنى قانداق چىقارسام بولار، دەپ ئويلاپ ئولتۇرسام، يېزىشقا دەۋەت قىلىدىغاندىن يەنە بىرسى ئۇسسۇپلا كىردى:

ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! قانداق ئەھۋالىڭ، ئاغىنە؟ بالا ـ چاقىلىرىڭ ئامانمۇ؟ ئۆي ئىچى تىنچلىق، يېزىقچىلىق ئىشلىرىڭ ...

ـ كېلە ئاداش، كەل. ئۆزۈڭ سالامەت، بالا ـ چاقىلىرىڭ تىنچ ـ ئامان تۇردىما؟ قېنى بۇياققا كېلىپ ئولتۇر، ئامىن، ئاللاھۇئەكبەر! سالامەتچىلىك؟ بۇياققىمۇ ئۆتمەس بولدۇڭ.

ـ نېمىسىنى دەيسەن، ئاداش. «كوپىراتسىيەمىدى ـ مىدى، قىلىۋەرسە تۈگىمىدى» دېگەندەك بىر خىزمەتكەن دېگىنە بىزنىڭ خىزمىتىمىز. بەزىدە ئىچىم سىقىلىپ ئۆلگۈدەك بولىمەن. بۇگۈن تۇرۇپلا سېنى سېغىنىپ قېلىپ، گۇڭ ـ مۇڭ ئەھۋاللىشاي دەپ كېلىشىم. خېلى بولدى گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئىسمىڭنى كۆرمىدۇق؟ يا مەن كۆرمىدۇممۇ ياكى سەن يازمايۋاتامسەن؟

ـ ئانچە ـ مۇنچە يېزىپ تۇرۇۋاتىمەن، ـ دېدىم يالغان ئېيتىپ. ئۇنىڭ بىر تالاي ۋەزخانلىق قىلىپ كۆڭۈل يارامنى تاتىلىشىدىن ئەنسىرەيتتىم. مۇشۇ كۈنلەردە ھەممىسىنىڭ بىلەرمەنلىك قىلىپ، باشقىلارغا نەسىھەت قىلغۇسى كېلىدۇ.

ـ ياز، ئاداش، ياز، مۇشۇ مىللىي مائارىپىمىزنى ياز. مىللىي مائارىپنى يازماي نېمىلەرنى يېزىپ يۈرۈيدىغانسەن؟ ياكى ئۇ بۇنىڭغا ئاشىق بولدى. ئاشىقى بولسا باشقا بىرسىنى تېپىۋالسا، مەشۇقى ئۆزىنى دەرياغا تاشلاپ ئۆلۈۋالدى، دېگەندەك نەرسىلەرنى يېزىپ يۈرەمسەن ـ يا؟ ياز، ئاداش، ياز، سەن بىزنىڭ پەخرىمىز...

ـ مائارىپنىڭ ئەھۋالى ياخشىدۇ ھازىر؟ ئۇنداق ئىسلاھات، مۇنداق ئىسلاھات دېگەنلەرنى جىق ئاڭلاپ تۇرۇۋاتىمىز. ھۆكۈمەتمۇ جىق كۆڭۈل بۆلۈۋاتىدۇ.

ـ نېمىسىنى دەيسەن؟ سۆزلەپ كەلسەم گەپ جىق. مەن سەندەك ئوبرازلىق ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن. مائارىپىمىز بارغۇ، پورلىشىپ كەتكەن، قات ـ قاتلىرىدا قۇرتلار قىمىرلاپ يۈرگەن يوغان ياغاچقا ئوخشاپ قالدى. مەن ساڭا پەقەت بىزنىڭ مەكتەپنىڭ ئەھۋالىنىلا سۆزلەپ بېرەي:

سىرتىدىن قارىغاندا، مەكتەپنىڭ ئومۇمىي كەيپىياتى شۇنداق جانلىق، تەرتىپلىك، چىرايلىق تازىلانغان. بىر ـ ئىككى ئاي مەكتەپتە تۇرۇپ كۆزىتىدىغان بولساڭ ھەممىنى بىلىسەن. رەھبەرلىك بولسا بىر ئارتىس، يىغىنلاردا قېلىپلىشىپ كەتكەن سەلتەنەتلىك سۆز ـ ئىبارىلەر بىلەن بىر مائارىپپەرۋەر سۈپىتىدە سۆزلەيدىغان. مەكتەپنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىدىن دوكلات قىلىدىغان بولسىزە، تەسىرلىنىپ كېتىسەن ... مەنسەپ خۇمارى بولسا، باشقا بىر ئورگاندىن مەنسەپ تۇتسا بولمامدۇ، دەيمەن، كەلگۈسىمىزنىڭ ئاساسى بولغان بۇ نازۇك نۇقتىغا چېقىلغۇچە. ئوقۇتۇش ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈۋاتقان پىداكارلارنى چەتكە قېقىۋاتقان، ئۇلارنىڭ روھىغا سوغۇق سۇ سېپىۋاتقان. ئۇنۋان، ئىلغارلىق دېسە نەدىكى بىر خۇشامەتچى ـ كۆتۈرمىكەش گۇيلار ئېلىۋاتقان. بىچارە سىنىپ مۇدىرلىرى مائاشىنى كىتاب پۇلى، جەرىمانە پۇلىغا تۆلەپ ئاچچىق يۇتۇپ ئولتۇرغان. «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دىكى شوئارۋازلىق يەنە تەكرارلىنىپ قالامدىكىن، دەپ ئەنسىرەيمەن. نەگىلا بارسا مائارىپتا ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ، ساپا مائارىپىنى يولغا قويۇپ، ئاق قىلىمىز، كۆك قىلىمىز، دەپ ئاغزى بېسىلماي سۆزلەۋاتقان. بەزى مۇدىرلار ئۆزى دەۋاتقان گەپنىڭ مەنىسىنى ئۆزى بىلمەيدۇ. مائارىپنىڭ ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن مائارىپتىكى رەھبەرلەرنىڭ ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش كېرەك ئىدى. ئۇلارنىڭ باشقا ساپاسىغۇ تۇرۇپ تۇرسۇن، ئۇلارنىڭ قىممەت قارىشى ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش كېرەك ئىدى. بەزىدە مۇشۇ خەقلەر مائارىپنى قالقان قىلىپ، جاھاندارچىلىق قىلىۋاتقان ئالدامچىلاردەك كۆرۈنۈپ كېتىدۇ كۆزۈمگە. ھەممىدىن ئەجەبلەندۈرىدىغىنى، ئۆزىگە يېقىن دەپ قارىغانلارنى دەرستىن بوشىتىپ باشقا خىزمەتلەرگە سېلىشى قىزىق! ئۇلارنىڭ نەزىرىدە دەرس ئۆتۈش ئەڭ پەس خىزمەت ئوخشايدۇ.

سۆزلەپ كەلسەم گەپ جىق، ئاداش. رەھبەرلىك شۇنداق بولغاندىن كېيىن ئوقۇتقۇچىلار نېمە ئىش قىلمايدۇ دەيسەن، ئەمەلىي خىزمەتنى تاشلاپ، رەھبەرگە ياخشى كۆرۈنىدىغان ھەرىكەتلەر بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. مۇنداق شارائىت بەزىبىر نانقېپىلارغا بولۇپ بېرىدۇ، دېگىنە. بىر ئامال قىلىپ كۈن ئۆتكۈزۈشنىڭ كويىدا ... بۇگۈنكى دەۋردە خەنزۇ تىلى ئۆگىنىش بىلەن كومپيۇتېرنى

ئاڭچە ـ مۇنچە ئۆگىنىپ قويۇش، ئۇنىڭدىن قالسا بۇلاردىن ئېلە-
نىدىغان سەۋىيە سىناش ئىمتىھانلىرىدىن بىر ئاماللارنى قىلىپ ئۆ-
تۈپ قويۇش بىلمىلىك بولۇشنىڭ ئۆلچىمى بوپقالدىمۇ ـ نېمە؟
بۇلار بىر كۆۋرۈك، ھەرگىز ئۆلچەم ئەمەس. ئەلۋەتتە، بۇلارنى
قەتئىي ئۆگەنمەي، بۇ كۆۋرۈكلەردىن ئۆتۈپ يېڭى بىلىملەر دۇنيا-
سىغا بارماي بولمايدۇ. ئۇنداقتا، مۇشۇ كۆۋرۈكلەردىن بىر ئامال
قىلىپ ئۆتۈۋېلىپلا ئۇخلاش كېرەكمۇ؟ پەقەت ماڭاش ئۈچۈنلا
ئىشلەۋاتقانلار كۆپىيىپ كېتىۋاتقان مۇشۇ كۆنلەردە تولىسى دېگۈ-
دەك بىر ئاماللارنى قىلىپ مۇشۇنداق ئىمتىھانلاردىن ئۆتىدۇ ـ دە،
جاھان مېنىڭ، دەپ يۈرۈۋېرىدۇ ...

سۆزلەپ كەلسەم گەپ جىق، ئاداش. ئىختىيارىي ھالدا بىرەر
گېزىت ـ ژۇرنالغا يېزىلغىلى بولمايدۇ. پالانى ـ پۆكۈنى ژۇرناللارغا
ھەرقانداق بىر ئوقۇتقۇچى شەرتسىز يېزىلىدۇ، دەيدۇ، ھېچكىم غىلۇ
قىلالمايدۇ. قوشۇلسۇن ـ قوشۇلمىسۇن، ماڭاشىدىن تۇتۇۋېرىدۇ.
مەن مۇنداق ژۇرنالغا يېزىلماقچىدىم دېسە، «ھۆكۈمەت بىر توقۇم
ماڭاش بېرىۋاتقاندىن كېيىن، شۇنىڭغا ئېلىڭلار» دەۋاتقان. ماڭاش
دېگەن نەرسە ئادەمنىڭ پېشانىسىگە ماڭدامدا بىر تېگىپ تۇرۇۋاڭ-
قان. مۇشۇنداق چاغدا ئۆزۈمنى شۇنداق بىچارە ھېس قىلمەنكى،
بىر مۇنچە جاپا چېكىپ، مىننەتى تولا بولىدىغان، نۇرغۇن غەلۋىر-
دىن ئۆتۈپ، قولىمىزغا ئاران يېتىپ كېلىدىغان مۇشۇ تۆت تال
پۇلنىڭ قۇلى بولۇش ئۈچۈن ئوقۇغان بولغىيمىدىم، دەپ ئۆھ
تارتىدىغان چاغلىرىم جىق، ئاداش ...

سۆزلەپ كەلسەم گەپ جىق، ئاداش. قىلىدىغان ئىشىمىز، قايـ-
سىبىرلىرىگە كۆرىستىش ئۈچۈن كۆز بويىش، قايسىبىرىنىڭ غەرىزى
ئۈچۈن ساختا كومېدىيىنىڭ ئارتىسلىقىنى قىلىش بىلەنلا بولىدىغان
گەپ. ھېلى كېچىسى ئۆي ـ ئۆيلەرنى چارلاۋاتقان، ھېلى دېھقان
بولۇۋاتقان. مۇشۇنداق تۇرۇپ مائارىپنىڭ ساپاسىنى ياخشىلايمىز،
دېسە تولىمۇ كۆلكىلىك تۇيۇلىدىكەن ئادەمگە ... مۇشۇلارنى يېز،
ئاداش، مۇشۇلارنى يازماي نېمىلەرنى يېزىۋاتقانسەن؟ ...

ئۇ تازا ھاياجانلىنىپ سۆزلەۋاتاتتى، سىرتتىن يىغا ئاۋازى ئاڭ-
لاندى. ئەمدى كىمگە نېمە بولغاندۇ؟ دەپ ئىچىمزگە تىنىپ ئولـ-
تۇرساق، ئايالىم ئون تىنىقنى بىر ئېلىپ ئۆيگە كىردى ـ دە:

ـ ۋاي خۇدايىم، مىجىت قارىي تۇغەپ كېتىپتۇ! ئەجەب قور-
قۇپ كەتتىمما، ئۇھ!

ـ شۇم ئېغىزلىق قىلمىغناۋا، مەن تېخى ھېلى ئىشكى ئالدىدا
كۆرگەنتىم ئۇنى.

ـ شۇ گەپ، ئىشكى ئالدىدا يىقىلىپ قاپتىكەن، كۆرگەنلەر
ئۇنى يۆلەپ قارىسا، تىنىقى توختاپ بوپتۇ.

ـ ئامىن !!! ...

ـ رەھمەتلىكنىڭ يۈرەك كېسىلى بار ئىدى. بۇلتـۇر ئـۇنـىڭ
ئوغلىنى بىرسى قىز تالىشىپ دەمدۇ، پىچاق سىلىپ ئـۆلـتـۈرۈپ
قويدى. قاتىل باي ئائىلىنىڭ بالىسكەنمىش، رەھمەتلىك تولا ئەرز
قىلىپ قۇرۇپلا كەتتى. ئېسىت! ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ئىككى
قىزى بار ئىدى، يېتىم قالدى ـ دە، بىچارىلەر!

ـ مۇشۇ كۆنلەردە ياش تۇرۇپ تۇيۇقسىز ئۆلۈپ كېتىدىغانلار
كۆپىيىپ كېتىۋاتىدۇ يا، ئاداش؟ سەن مۇشۇلارنى يازماي نېمىلەرنى
يازىدىغانسەن، دەيمەن؟...

ـ ماقۇل، يازسامۇ يازاي، ماۋۇ رەھمەتلىكنى يەرلىكىدە قو-
يۇپ كەلگەندىن كېيىن ئاندىن يازاي جۇما.

ـ توختا ئاداش، توختا. مەن ئەسلى سېنىڭ قېشىڭغا يەنە بىر
ئىش بىلەن كەلگەنتىم. ئەمدى جاھاننىڭ ئىشلىرىنى ئۆزۈڭ بىلىسەن
... ھېلىقى ئۇنۇڭ دېگەن نەرسىدە، ماقالىسى ئېلان قىلىنغان بولسا
تېزراق قاملىشىدىغان ئىشكەن. ئۆزۈڭ بىلىسەن، بىرەر پارچە ماقالە
يېزىپ بېرەمدىكى دەپ ... مەنمۇ قاراپ تۇرماسمەن ...

ـ ھېلى تېخى غۇرۇرلۇق ئىنسان سۈپىتىدە تەسىرلىك سۆز-
لەرنى قىلىۋېدىڭ، بۇ گېپىڭ قايسى ئىنسانىنىڭ گېپى ئەمدى؟ ئاشۇ
ھاياجانلىق سۆزلىرىڭنى يېزىپ چىقسالا بىر ماقالە بولمامدۇ؟

ـ مۇشۇ پۇل دېگەن نەرسە ھەممە ئىشنى قىلدۇرىدىكەن، ئا-
داش. يالغۇز مەنلا كۆچەپ ئۇنى ئۆزگەرتىۋېتەلەمتىم. ئۆزۈڭ بە-
لىسەن، مەن مۇشۇ يېزىقتا ئىپادىلەشتە تولا خام دېگىنە.

ـ ماقۇل، يازسامۇ يازاي، ئاۋۇ رەھمەتلىكنىڭ نامزىنى چۈ-
شۈرۈپ، يەرلىكىدە قويۇپ، بالا ـ چاقىلىرىغا تەسەللى بېرىپ قاي-
تىپ كەلگەندىن كېيىن ئاندىن يازاي ... ھەممىمىز ئۆلۈپ كېتە-
مىز ـ ھە، ئۆلۈپ كېتىدىغان جاھانغا ...

3

بولدىلا، ئەمدى يازمايمەن.

ھېلىقى ئوقۇتقۇچى بۇرادىرىم بىلەن پاراڭلىشىپ، نەچچە كۈن
گىچە ئىچىمنى بىر نەرسە تاتىلاۋاتقاندەك ھېچبىر ئارام تاپالمايلا
قالدىم. ناھايىتى ئېنىقكى، كونا كېسىلىم يەنە قوزغالغان ئوخشايدۇ.
بۇنىڭ دورىسى يەنىلا شۇ ھېكايىدەك بىر نەرسىلەرنى يازسام ئارام
تاپىدۇ. ئېلان قىلمىساممۇ يازسام يازمايمەنمۇ، دەپ ئويلىنىپ، ما-
ئارىپ ساھەسىدىكى قانچىلىغان كىشى بىلەن سۆزلىشىپ، ئـۇنى
قانداق ئوبرازلاشتۇرسام بولار؟ ... دېگەندەك پائالىيەتلەر بىلەن
خېلى كۆپ ئىزدىنىپ يۈرۈپ، بىر پارچە ھېكايە يازدىم. يېزىپ
بولغاندىن كېيىن خۇماري تۇتۇپ، جېنى قىينىلىپ كەتكەن خروئىن
بەڭگىسىنىڭ خروئىن چەككەندىن كېيىن ھۇزۇرلىنىپ، ۋۇجۇدى ئا-
رام تاپقىنىدەك ۋۇجۇدۇم خېلىلا ئارام تېپىپ قالدى. بۇنـىڭـدىن
كېيىن مانا مۇشۇنداق كەيپىياتتا بوپقالسام، ئېلان قىلمىساممۇ ئە-
چىمدىكىنى يېزىپ ـ يېزىپلا تاشلاپ قويسام بولغۇدەك، دېگەنلەرنى
ئويلىدىم ـ يۇ، ئەستاغپۇرۇللا! ئۇنى ئېلان قىلماي كۆڭلۈم يەنىلا
ئارام تاپمايدىغان ئوخشايدۇ. لېكىن ئاي ـ كۈنى توشقان خوتۇن
كىشى نەچچە كېچە ـ كۈندۈز تولغاق يېگەندەك تولغىنىپ يېزىپ
چىقىپتىمەن. بىر تالاي گاسىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ھەرقانچە ۋارقىرا-
ساممۇ پەرۋايىغا ئالماي يۈرۈۋەرسە، ئەسەر توغرىسىدا ئاغزاكى ۋە
يېزىقچە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ ئۆزىنى كۆرىستىشكە ھېرىسمەنـلـەر
ئادەمنىڭ خىيالىغا كەلمەيدىغان ئىجابىي، سەلبىي قالپاقلارنى كىيـ-
دۈرۈپ قويسا ... بۇ خورلۇقلارنى تارتىش بىلەن ئاۋارە بولۇپ
يۈرەرمەنمۇ ئەمدى؟ ھېنرىخ ھېنىي: «ناغرىنى چال، يـېـرىـلـىپ

كېتىشتىن قورقما» دەپتىكەن، نېمە بولسا شۇنى كۆرمەيمەنمۇ، دېگەنلەر كاللامدىن كېچىپ، بۇ ھېكايەمنى پوچتىدىن ماڭغۇزۇۋەتتىم. نېمىلا بولمىسۇن ئۆزۈم شۇنداق يېنىكلەپ قالغاندەك بولدۇم.

ھېكايە ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، خۇددى مۇشۇ ھېكايە بىلەن مائارىپتىكى قالايمىقانچىلىقلار تۈزۈلۈپ كېتىدىغاندەك، خروئىن بەڭگىسىنىڭ ھۇزۇرىنى يەنە بىر قېتىم سۈردۈم. ھېكايەم جەمئىيەتكە قانچىلىك تەسىر كۆرسىتەركىن، دەپ خېلى كۈنلەرگىچە ئەتراپىمنى كۆزىتىپ، تەسىرات ماراپ يۈردۈم. مۇشۇ كۈنلەردە قانچىلىك ئادەم ئەدەبىي ئەسەر كۆرىدۇ، دەيسىز؟ كۆرگەن، ئاڭلىغان، ئۆزىنى زىيالىي دەپ چاغلايدىغانلارنىڭ پاراڭلىرى بولسا مانا مۇنداق بولىدۇكەن:

ـ ھېلىقى ھېكايەڭنى قالتىس يېزىۋېتىپسەن جۇما، كۈچلۈك بىر ساترىك ئەسەر بوپتۇبۇ. مائارىپىمىزدىكى ناچار ئىللەتلەرنى تازا قامچىلاپسەن.

ـ نېمە، مائارىپنى قامچىلاپتىما؟ ھەممىسى مائارىپنى مەدھىيلەۋاتسا، قامچىلىغىنىڭ نېمىسى ئەمدى؟ قايسى ژۇرنالدىكەن؟ مەن بىر ئوقۇپ باقاي.

ـ ۋۇي قارا، سەنمۇ ھېكايە دەيدىغان نەرسىنى يازالامسەن تېخى، قاچاننىڭزى؟

ـ مەنمۇ بۇ ھېكايەڭنى ئوقۇغان. ئوبدان ئۇچقۇشۇپ قالدۇق، تۆزۈڭدەك غەلىتىلا يېزىپسىنا؟ زادى مائارىپنى تەنقىد قىلدىڭمۇ ياكى مەدھىيىلىدىڭمۇ؟ ماۋزۇسىمۇ غەلىتە ـ ھە، «يېتىم چاڭگا»؟ تازا چۈشىنىكسىز. ھېلىقى نېمىدا؟ مودېرنىزم دېگىنى مۇشۇمۇيا؟

ـ نېمە؟ «يېتىم چاڭگا»؟ ھوي! بۇ قۇشقاچنىڭ چاڭگىسىمۇ، قاغىنىڭ چاڭگىسىمۇ؟ ھېكايە يازىمەن دەپ دەرەخلەرگە يامىشىپ يۈرۈپسەن ـ دە؟ دەرەختىن يىقىلىپ چۈشۈپ ئۆلگەن بولساڭ، سېنىڭ ھېكايەڭنى نېمىدەپ يازار بولغىيتتۇق؟ ھا ـ ھا ـ ھا ...

ـ چاقچاققا ئايلاندۇرمىغىناۋا ... ھەر نېمە بولسا، ئاداش، سەن بولساڭمۇ تۈزۈكرەك ئىش قىپسەن. بىز ئۆلسەك نېمىمىز قالار بۇ دۇنيادا؟ راست، سېنى يازمايدىغان بوپتۇ دەپ ئاڭلىتۇېدۇق، راست گەپمىتى ياكى ئەپقاچتى گەپمۇ بۇ؟ ياز، ئاداش، ياز! مېنىڭ سەندەك تالانتىم بولىدىغان بولسىزە ...

ـ «يولۋاس ئون يىلدا بىر قېتىم تۇغىدۇ» دەپ، بۇ ئاداش يازماي ـ يازماي بىر يازىدۇ، ئوبدانلا بىر نەرسىلەرنى يېزىپ قويىدۇ.

ـ سېنىڭ ھېكايەڭنى مەنمۇ ئوقۇغان. ئۇزاق بوپتىكەن بۇنداق نەرسىلەرنى ئوقۇشتىن چىقىپ كەتكىلى. قايسى كۈنى قولۇمغا چىققان قايسىبىر ژۇرنالنى ۋاراقلىسام، ئىسمىڭ تۇرىدۇ. ئوقۇپ قارىسام، چەت ئەللىك بىرسىنىڭ ھېكايىسىگە ئوخشاپلا تۇرىدۇ، شۇنىڭغا تەقلىد قىپسەن ـ دە؟

ـ تەقلىد دېگىنى دوراش دېگەن گەپقۇ؟ خەقنى دورىغۇچە مۇستەقىل ئىش قىلساڭ بولمامدۇ سەنمۇ؟ دوراپ يۈرۈپ نام چىقىراي دېدىڭمۇ، پۇل تاپاي دېدىڭمۇ؟ ... ھوي، قاچما! چاقچاق قىپ قويدۇم ...

مانا بۇلار ئاشخانىدا تاماق يەۋېتىپ، ئەل ـ ئاغىنىلەر ۋە تونۇش ـ بىلىشلەر بىلەن بولۇنغان پاراڭلار. بۇنداق گەپ ـ سۆزلەرگە ئەسلىدىنلا كۆنۈك بولغاچقا، بەزى سۆزلەرنى كۆڭلۈمگە ئېلىپ كەتمەيمەن. لېكىن ئولتۇرغۇم كەلمەي، سىرتقا چىقىپ تاماكا تۇتاشتۇردۇم. شۇڭا دەيمەن ـ دە، «يازمايمەن» دەپ. نەدىكى بىر گەپلەرنى قىلىپ قىچىشمىغان يەرنى قاشلىغاندەك، ئۇنى ـ بۇنى دەپ، ھېكايىدە يوق بىر نېمىلەرنى دەپ باقىدىكەن بۇ خەق ...

ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، قانداق ئەھۋاللىرى ئۇكام؟ ـ ساقاللىرى ئاقىرىشقا باشلىغان بىر مويسىپىت نەقلا ئالدىمغا كېلىپ، ئىككى قولىنى ئۇزاتتى.

ـ ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام ...

ـ خىيال سۈرۈپ تۇرۇپتىكەنلا، خىياللىرىنى بۇزۇۋەتتىم ـ ھە؟

ـ ئۆزلىرىنىڭ تېنىمۇ سالامەت تۇردىما؟ ...

ـ سىلى مېنى تونۇمايلا، ئۇكام، مەن سىلىنى تونۇيمەن. خېلى بولدى يىراقتىن قاراپ تۇرغىلى، سالام بېرەي دەپ كەلدىم ... خاتالاشمىسام، سىلى «يېتىم چاڭگا» دېگەن ھېكايىنىڭ ئاپتورىغۇ دەيمەن؟

ـ شۇنداق. شۇ ھېكايىنى مەن يازغان.

ـ مۇشۇ ھېكايىنى ئوقۇپ تەسىرلەنگىنىمدىن ئاپتورنىڭ قەلەم تۇتقان قولىنى سۆيۈپ قويغۇم كەلدى. مىللەتنى سۆيگەن ئادەم ئالدى بىلەن شۇ مىللەتنىڭ مائارىپىنى سۆيىدۇ. بىزنىڭ مائارىپىمىزنىڭ ئەھۋالى مانا مۇشۇ، بۇ ئەھۋال ھېكايىدا ناھايىتى ياخشى ئەكس ئەتتۇرۇلۇپتۇ. بولۇپمۇ ماۋزۇسى ناھايىتى ياخشى قويۇلغان. مائارىپىمىزدا قۇرۇق شوئار ناھايىتى كۆپ، مائارىپ ئۈچۈن مۇھىمى مائارىپقا بولغان ئېتىقاد لازىم ئىدى. بىزدە مانا مۇشۇ كەم. چىرىكلىك بولسىمۇ بولسۇن، مائارىپتا بولمىسا بولاتتى. رەئىس ماۋ زېدۇڭ: «ئىلىم مەسىلىسى پەن مەسىلىسى، ئۇ قىلچىمۇ ساختىپەزلىك ۋە مەغرۇرلۇقنى كۆتۈرمەيدۇ» دېگەن.

ـ ئانچە ـ مۇنچە كىتاب ئوقۇپ تۇرۇدىكەنلا ـ دە؟

ـ ئانچە ـ مۇنچە ئەمەس، كۈنۈم كىتاب ئوقۇش بىلەن ئۆتىدىغان ئادەممەن. مائارىپتا 30 يىل ئىشلەپ پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىن، كىتاب كۆرۈش خۇمارىم بوپقالدى. پۇل تاپسام كىتاب ئالىمەن ... لېكىن ئۇكام، دەۋرنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ، ھەقىقىي كېسەلنى يازغان ئەسەرلەر ئاز. ئالايلى، مانا مۇشۇ بىنالار سېلىنغان يەرلەر ئىككى كەنتنىڭ ئاساسلىق تېرىلغۇ يەرلىرى ئىدى. قوينىڭ يېغىغا بەرگۈسىز چىلان تۇپراق دېسىلە. بىنا دېگەننى ئۈنۈمسىز يەرلەرگە، ياكى سايلىققا سالسىمۇ بولاتتى. يەر دېگەن دېھقاننىڭ جېنى ئەمەسمۇ؟ ئۇلارغا مۇنچە يىللىق ھوسۇل ھەققى دەپ، كىچىككىنە دان چوقۇتۇپلا بولدى قىلسا، بىچارە دېھقانلار نېمە بىلەن جاھاندارچىلىق قىلىدۇ ئەمدى؟ ... مۇشۇلارنى يازسىلا، سىلىگە ئوخشاش ئادەملا بۇنى يازالايدۇ. ئەدەبىياتنىڭ قۇدرىتىگە ھېچنېمە يەتمەيدۇ ...

بۇلارنى يازدۇقمۇ دەيلى، دەپ ئويلىدۇم ئۆيگە بېرىپ ئولتۇرۇپ، لېكىن ئۇنى كىم ئوقۇيدۇ؟ مۇشۇنداق ئەھۋاللارنى ھەل قىلىدىغانلار ئوقۇمدۇ؟ ئوقۇسىمۇ پەرۋايىغا ئالامدۇ؟ مانا، مېنىڭ

«يېتىم چاڭگا» ناملىق ھېكايەممۇ، سۇغا چالما تاشلانسا «چولـ دۇك!» قىلىپلا سۇ يۈزىنى ئاز ـ تولا داۋالغۇتۇپلا جىمىپ قالغانـ دەك، ئاز ـ تولا داۋرىڭى بولۇپلا ژۇرنال يۈزىدە «يېتىم» پېتىچە قېلىۋەردى. ماڭارىپنىڭ ئەھۋالىمۇ «ئاتام ئېيتقان بايىقى» پېتىچە كېتىۋەردى. پايدىسى، بىر قېتىملىق خۇمارىمنى چىقىرىۋالـغـىـنـىم ئوخشايدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئاشۇنداق خۇمارىم تۇتقاندا يېـ زىپ قالامدىم، بۇنىڭغا ھازىر بىر نېمە دېيەلمەيمەن.

4

ئەسەر يازمىغاندىن كېيىن، ئۆزۈم ۋە باشقىلار ئۈچۈن ئەھمـ يەتلىكرەك ئىشتىن قايسىنى قىلسام بولار؟ دېگەن خىيال بىلەنلا نەچچە ئون كۈننى ئۆتكۈزۈۋېتىپتىمەن. ھازىرمۇ مانا شۇ خىيال بىلەن ئولتۇرسام ئىشىك چېكىلىپ قالدى. ئىشىكنى ئېچىپ قارىسام، ماۋۇ تام قوشنىمىز رەڭگىدە قان دىدارى يوق ئىشىك ئـالـدىـدا تۇرىدۇ. ئۆيگە باشلاپ كىردىم.

ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ... ئامىن، ئاللاھۇ ئەكبەر!

ـ قېنى، تۆرگە ئۆتسىلە. بىرەر كېلىشمەسلىك بولمىغاندۇ ـ ـ ھە؟ قارىسام، رەڭگىلىرى بىر قىسمىلا تۇرىدۇ.

ـ بىر ھاجەت بىلەن چىرىپتىم ...

ـ تارتىنماي دەۋەرسىلە، قوشنا ئادەم بولغاندىكىن قىيىنچىلىققا ھە ـ ھۇ دېمىسەك بولمايدۇ ـ دە.

ـ ئەمدى شۇ ... ئىقتىسادنىڭ ئىشى دېسىلە. كىچىك ئوغلۇم ساقسىز بوپقېلىپ دوختۇرغا ئاپىرىپتىم، بۆرەكتە تاش بار، ئوپېراتـ سىيە قىلىمىز، دەرھال بەش مىڭ يۈەن تەيـيـارلا، دەيـدۇ. ئـۇـ يان ـ بۇيان چېپىپ يۈرۈپ ئۈچ مىڭ يۈەن تەييارلىغان، ئىككى مىڭ يۈەن كېمىپ قالدى، سىلىنى بېرىپ تۇرامدىكى دەپ ... بولـ مىسا مەيلى، ئۇزۇنغا قالماي قايتۇرۇپ بېرىمەن. بىزدەك ئەر ـ ئايال ئىشتىن قالغان ئادەملەرگە تەسكەن، دېسىلە.

ـ بولىدۇ، بولىدۇ. سىلىغۇ ئوڭاي پۇل سورايدىغان ئادەملەر ـ دىن ئەمەس.

ساندۇقتىكى كىيىملەرنى ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ يۈرۈپ، مانا مۇـ شۇنداق بېشىمىزغا كۈن چۈشۈپ قالسا لازىم قىلارمەن، دەپ تـ ـقىپ قويغان ئۈچ مىڭ يۈەن پۇلدىن ئىككى مىڭ يۈەننى ئايرىپ ئېلىپ قوشنامغا بەردىم. ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش كۆرۈنگەندەك قىلـ دى. ئاڭغىچە پۇلنى ئېلىپ: «رەھمەت» دېگىنىچە چىقىپ كەتتى. يۈرىكىم ئېچىشىپ كەتتى. ئۆلسىمۇ بىر كىشىنىڭ ئالدىـدا يـەرگـە قاراپ قالىدىغان ئىشنى قىلمايدىغان بۇ ئادەم، بالىسى ئۈچۈن تەـ بىئىتى يول قويمايدىغان ئىشنى قىلىۋاتىدۇ. بەلكىم ئۆزى ئاغرىپ قالغان بولسا، كىشىلەرنىڭ ئالدىدا مۇنداق سارغىيىپ قالىدىغان ئىشنى مەڭگۇ قىلماس بولغىيتتى! بەزىلەرنىڭ كۆزىدىن ياش ئۇنـ داق ئوڭاي چىققان بىلەن، مۇنداق خاراكتېردىكى ئادەمنىڭ كۆزىـ دىن ياش ئۇنداق ئوڭاي چىقمايدۇ. دۇنيادا ئادەم ئۆز تەبىئىتىگە خىلاپ ئىشنى قىلىشتىنمۇ قىيىن ئىش بولمىسا كېرەك؟ ئەر ـ ئايال ئىشتىن قېلىپ، ئىككى بالىسىنى ئازغىنە تۇرمۇش ياردەم پۇلىغا تايىنىپ بېقىپ كېلىۋاتقان بۇ قوشنام گېپى قىممەت ئادەم ئىدى.

موخۇركىسىنى ئۈزمەي چېكىپ، ئىچىگە تىنىپلا يۈرەتتى. خۇشى تۇتسا مەن بىلەن ئانچە ـ مۇنچە پاراڭلىشىپ قوياتتى. پاراڭنىڭ بېشىدىلا: «شۇنداق قىلىپ، ئىراق بىلەن ئامېرىكىنىڭ ئىشى زادى نېمە بولاپكەتتى؟»، «مۇشۇ ئىسرائىلىيە دېگىنىمۇ تازا جېدەلگە ئامراق نەرسىلىمۇ نېمە؟» دەپ قوياتتى. ئاندىن قايسىبىر يېزىدا دېھقانلارنىڭ يەر تېرىشقا ئامالسىز قالغانلىقى، قايسىبىر يېزىدىكى مەكتەپلەردە پۇل تاپىمىز دەپ ئوقۇشنى توختىتىپ، ئوقۇغۇچىلارنى دېھقانچىلىققا سالغانلىقى، قايسىبىر دوختۇرخانىنىڭ ساق ئـادەمـنى كېسەل قىلىپ ئاندىن داۋالاپ پۇل تاپىدىغانلىقى، قايسىبىر جايدىـ كى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كېچىسى چارلاشقا چىقىپ، كۈندۈزى دەرس ئۆتىدىغانلىقى، قايسىبىر كارخانىدىكى باش دىرېكتورنىڭ مەبلەغنى ئېلىپ قېچىپ، كارخانىدىكىلەرنىڭ ئىشتىن قالدۇرۇلغانلىقى ... دېـ گەندەك پاراڭلارنى قىلاتتى. مەن مۇشۇ ئادەمنىڭ خاراكتېرىـگـە ئوخشاش خاراكتېردىن بىرنى يارىتىپ ھېكايە يېزىشنىمۇ ئويلاپمۇ يۈرگەن تېخى ... بەزى دوختۇرخانىلار نېمە بوپكېتىۋاتىـدىـكـىن مۇشۇ كۈنلەردە.

كىچىك ئوغلۇم ئالتە ئايلىق بولغاندا ئىچى سۈرۈپ قېلىپ، بالىنىڭ ئانىسىنىڭ ئەنسىرەپ تۇرۇۋېلىشى بىلەن دوختۇرخانىغا ئا ـ پاردۇق. دوختۇر ھېچقانچە تەكشۈرمەيلا: «مىڭ يـۈەن تـۆلـەپ رەسمىيەت بېجىرىڭلار، بالىنى ياتاقتا ياتقۇزۇپ، كۆزىتىپ داۋالايـ مىز» دېۋىدى، بىز ئەنسىرەپ دەرھاللا رەسمىيەتنى بېجىردۇق. ئاندىن «بالىنىCT غا سالدۇرۇپ كېلىڭلار» دەيدۇ. «دوختۇر، بۇ سىز دەۋاتقان ماشىنىدا ئادەمنىڭ باش قىسمىنى تەكشۈرىدۇ، دەپ ئاڭلىغان، ئىچى سۈرۈپ قالغان بالىنى بۇنىڭدا تەكشۈرگىنى نېمە سى؟» دېسەم، «دوختۇر سىزمۇ ياكى بىزمۇ؟ بالىنىڭ باش قىسمى تازا نورمال ئەمەس، ھەممە ئەزاسىنى ئەتراپلىق تەكشۈرىـمـىـز» دەيدۇ. ئىچىمگە تېخىمۇ قورقۇنچ چۈشۈپ، دوختۇر نېمە دېسە شۇنىڭغا تەكشۈرۈتۈپ يۈرۈپ، بىر كۈندىلا يانچۇقتىن نەچچە مىڭ يۈەن چىقىپ كەتتى. ئىككى كۈن ئۆتكەندە بىچارە بالامنىڭ كېسىلى تولغاققا ئايلىنىپ بەكلا قىينىلىپ كەتتى. ئىككى ھەپتە بولـغـانـدا دوختۇرخانىغا كېسەل يوقلاپ كىرگەن بىر تونۇشۇم بىلەن ئۇچرىـ شىپ قالدىم. «ھاماقەتلىك قىپلا، ئىچى سۈرۈپ قالسىمۇ دوختۇر ـ خانىغا ئەكىرگەن بارمۇ؟ ئىچىنى قاتۇرۇدىغان نەرسىلەرنى بېرىپ، بىر ـ ئىككى كۈن كۆزىتىپ بېقىش كېرەك ئىدى. كۆرۈۋاتاملا، ئاق خالات كىيىپ قىمىرلاپ يۈرگەن بەزى ئادەملەرنى؟ پۇل تاپىمىز دەپ يۈرگەن ئادەملەر بۇ. ئوقۇمۇشلۇق بىر ئادەم تۇرۇپ ...» دېدى ئۇ ئەھۋالنى ئۇقۇپ. بالامنىڭ ئىچ سۈرۈشى توختاپ ئوبـ دانلا بوپقالغاچقا، شۇ كۈنىلا دوختۇرخانىدىن ئەچىقىپ كەتتىم. لېـ كىن مۇشۇ كېسەل ئۈچۈن يانچۇقۇمدىن چىقىپ كەتكەن نەچچە مىڭ يۈەن ئۈچۈن كىمگە ھال ئېيتىمەن ئەمدى؟

ھېلىقى قوشنام پۇل قەرز ئېلىپ چىقىپ كېتىپ، ئەتىسى خۇشـ ھال ھالدا ئۆيگە كىردى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، بىرسى ئۇنىڭغا ئەقىل كۆرسىتىپتۇ. «سەن باشقا بىر دوختۇرخانىغا تەكشۈرتۈپ باققىن، بۇ خەق پۇلنى كۆزلىگەن بولمىسۇن يەنە» دېگەنـىـكـەن، بـاشـقـا

دوختۇرخانىغا تەكشۈرتسە، بالىنىڭ بۆرىكىدە تاش يوق بولۇپ چە-
قىپتۇ. ئۇ تازا دېيىشمەكچى بوپتىكەن، باشقىلار ئۇنى توسۇپ «قۇرۇق
ئاۋارە بولسەن، بۇ خەقنىڭ گېپى تولا، يا ماشىنىنىڭ كاشىلسى دەي-
دۇ، يا بىر نېمە دەيدۇ» دەپ توسۇپ قويۇپتۇ. ئۇ بىردەم ئىراق بە-
لەن ئامبرىكىنىڭ پارىخىنى سېلىپ، قەرز ئالغان پۇلنى قايتۇرۇپ بې-
رىپ چىقىپ كەتتى.

بۇنداق ئەھۋاللارغا سۈكۈت قىلىش كېرەكمۇ؟ سۈكۈت قىلمايمەن
دەپ مەن ئۆزگەرتەلەمدىم؟ پەقەت تەنقىدلەپ ئەسەر يېزىش قولۇم-
دىن كېلىدۇ شۇ. بۇرۇن تەنقىدلەپ يازغانلىرىم نېمىنى ئۆزگەرتەلە-
دى؟ پەقەت ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلەپ يۈرۈپ كۆڭلىنى خۇش قىلىپ
يۈرۈيدىغان ساراڭغا ئوخشاپ قالدىم. گېپىم گەپ، ئەمدى يازمايمەن
...

نەچچە كۈن ئۆزۈمنى بىلەلمەيلا يۈردۈم. يۈرىكىمنى بىر نەرسە
تاتىلايدۇ. ناھايىتى ئېنىق، يەنە كېسىلىم تۇتقاندى. بۇ كېسەللىكنىڭ
شىپالىق دورىسى يەنىلا شۇ ئەسەر يېزىش. بۇ قېتىم چوقۇم ۋەدەمدە
تۇرۇشنى ئويلىدىم. كېسەلگە شىپالىق ئىزدەپ، يېزىدىكى تاغاملار-
نىڭكىگە ماڭدىم. بىر ـ ئىككى كۈن يېزىنىڭ ساپ ھاۋاسىنى قانغۇچە
سۈمۈرۈپ، ساددا، ئاق كۆڭۈل ئادەملىرى بىلەن ھال ـ مۇڭ بولسام،
بەلكىم روھىم كۆتۈرۈلۈپ، شىپا تېپىپ قالسام ئەجەب ئەمەس. يېزىنىڭ
ھاۋاسى، مەنزىرىسى، ئادەملىرى ئەجەبمۇ بەلەن بولىدۇ ـ ھە! زەڭگەر
اسمان، ئاسمان تېگىدىكى ئۆزۈنغا سوزۇلغان ياپيېشىل زىرائەتلەر،
زىرائەتلەر ئەتراپىدىكى دەل ـ دەرەخلەر تولقى بىلەنلا ئۆزۈڭگىلا
ەۋەدەك ... قاچانلاردا شەھەر دېگەنگە كىرىپ قالغان بولغىيتتىم؟

يېزىدىكى تاغام بىلەن ئىككىمىز بىر ـ بىرىمىزگە بەكمۇ ئامراق
ئىدۇق. مەن ئۇچۇن، ئۇنىڭ ئۆيىدە ئاندا ـ ساندا تۇرۇپ قالىدىغان
چاغلىرىم ئەڭ كۆڭۈللۈك تۇيۇلاتتى ماڭا. تاغام تۇزۇك ئوقۇمىغان
ئادەم بولسىمۇ ھەر ھالدا خەت ساۋاتى بار ئىدى. ئاندا ـ مۇندا كە-
تابلاردىن سۆز ئېچىپمۇ قويىاتتى. ئۇ دائىم سالام ـ سەھەتتىن كېيىنلا:
«ھېلىقى كىتاب دېگەننى يېزىپ تۇرۇۋاتقانسەن» دەپ قويىاتتى. مانا
ھازىرمۇ:

ـ ھە، شۇنداق قىلىپ، كىتاب دېگەننى يېزىپ تۇرۇۋاتقانسەن؟ ـ
دېدى.

ـ ئەمدى يازمايدىغان بولدۇم، دېگىنە.

ـ نېمىشقا ھوي! بىرسى يول قويمىدىمۇ ـ يا؟

ـ ئۇنداققۇ ئەمەس، ئەمدى ... نېمە دېسەم بولار؟ مۇنداقچە
دېسەم، يازغۇم كەلمەيدىغان بوپقالدى.

ـ بوشاپ كەتتىم، دېگىنە. سەن داداڭنى دورىمىدىڭ. سەن داداڭغا
قارىغاندا كۆپ ئوقۇغان، كۆپ نەرسىنى بىلىدىغان بولساڭمۇ، داداڭغا
قارىغاندا بوشاڭراق چىقىپ قالدىڭ. رەھمەتلىك ئاكام بىر پارچە ئوت
ئىدى دېگىنە، ئوت! بىز دېھقان خەقنى يازغان ھېلىقى كىتابىڭ بارغۇ،
ئۇنى مەن دۇخاۋنغا يۆگەپ ساقلاۋاتىمەن. يۇز قېتىملاپ ئوقۇغاندە-
مەن. مەھەللە ـ كويىدىكىلەرگىمۇ نۇرغۇن قېتىم ئوقۇپ بەرسەممۇ،
يەنە ئوقۇپ بەر دەپ تۇرۇۋالىدۇ. خۇددى مېنى يازغاندەكلا يېزىپتە-
كەنسەن ئۇنى. يەنە ياز. ئادەم مانا مۇشۇنداق كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى
ئوقۇپ تۇرسا، ھەرقانچە ئېغىر كۇنگە قالغاندىمۇ كۇلكى خۇشھال ئۆ-
تەمدىكى دەيمەن. ياز بالام، ياز. بىز ئۇچۇنمۇ سۆزلەپ تۇرىدىغان
ئادەم چىقىپ تۇرسۇن.

ـ يازغانلىرىمنى ساڭا ئوخشاش ئادەملەر ئوقۇپ كۆڭلىنى خۇش-
ھال قىلسۇن، دەپلا يازىدىغان بولسا، ئۇنىڭ نېمە ئەھمىيتى؟ كۆڭ-
لۇڭنى غەش قىلىۋاتقان ئىشلارنىڭ ئۆزگىرىشىگە تۇرتكە بولسۇن،
دەپ يازىدىغان گەپ.

ـ سېنىڭ يازغانلىرىڭ بىلەنلا بۇ جاھان ئۆزگىرىپ كېتىدىغانغا،
سەن بىر پەيغەمبەرمىدىڭ ياكى ماۋجۇشمىدىڭ؟ بىز خەقنىڭ كۆڭلە-
دىكىنى تېپىپ، راستىنى سۆزلەپ يازالمغىنىڭ چوڭ ئىش ... ھۆكۈمەت
بىزنى باي بولۇشقا چاقىرىۋاتسا، مۇشۇ يەرلىكتىكى بىر قىسىملىرىنىڭ
مەقستىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىم؟ بىز ئىشنى تۇزەپ
ئاۋارە، بۇلار بۇزۇپ ئاۋارە. مۇشۇنداقلارنىڭ مەقستىنى يازغىنا، مەن
بىر ئوقۇپ باقاي.

مۇنۇ ئادەمنىڭ ئاغزىدىن مۇنداق سۆزلەرنىڭ چىقىشىنى پەقەت
ئويلىماپتىكەنمەن. بۇ يەردىمۇ ئارامچىلىق بولمىدى. بىر ھەپتە ئارام
ئېلىشنى مۆلچەرلەپ كەلگەنىدىم، ئەتىسلا كەشمىنى توغرىلىدىم ...
ئۆيگە بارغاندىن كېيىنمۇ كۆڭلۈمنى ئۇنىڭ ـ بۇنىڭغا مەشغۇل قىلىپ
باقتىم. ھاراق ـ تاماكا دېگەنلەرمۇ ۋاقىتلىق بولىدىكەن. بىر خىل ئا-
رامسىزلىق ۋۇجۇدۇمنى بەكلا قىيناپ كەتتى، ئاخىرى بولالمىدىم.
«مەدە قاراقچى» دېگەن ماۋزۇ بىلەن ھېكايىدىن بىرنى يازغاندىن
كېيىن، «خۇمارىم» بېسىقىپ، ۋۇجۇدۇم ئارام تېپىپ قالدى. لېكىن
ئۇنى ئەۋەتمىدىم. كېيىنچە، ئۇنى مەتبۇئات يۈزىدە ئېلان قىلىش «-
خۇمارى» تۇتۇپ قالامدۇ، بۇنسى نامەلۇم.

لېكىن، «يازمايمەن» دېيىشمىنىڭ سەۋەبى يالغۇز بۇلا ئەمەس.
ئەسەر دېگەن باشقىلارنى ئوقۇسۇن، دەپ يېزىلىدىغان نەرسە ئىكەن-
لىكى ئېنىقلا بىر گەپتۇ. لېكىن سەنئەت دېگەن سەنئەتتەك بولۇشى
كېرەكقۇ؟ ئەدەبىي ۋە ئىلمىي قىممىتى بار ئەسەرلەر خېرىدارسىز يا-
قان. ماڭا، خەلقنىڭ ئەدەبىياتقا تاۋى يوقتەكلا بىلىنىدۇ. ئۇنى دې-
مەي ـ بۇنى دېمەي، مەن يازمىلىرىمنىڭ پۈتكۈل تىرىشچانلىقىم بە-
دىلىگە سەنئەت ئېلىھېنتى بىلەن تويۇنۇشنى خالايتتىم. ئۇنىڭدىن
باشقا، يازماقچى بولغان بارلىق ھېكايىلىرىمدىكى مەزمۇنلارنى ئۆز
ئىچىگە ئالغان بىرلا ھېكايە يېزىشنى خالايتتىم. مۇشۇنداق بولغاندا
تازا خۇمارىم چىققاندەكلا بىلىنىدۇ. بۇنداق «توپ باھادىكى مال»نى
خەلقنىڭ ئىستېمال قىلغۇسى يوق، دەپ ئويلىدىممۇ، ياكى قۇرۇم
يەتمىدىمۇ، «پارچىلاپ» يېزىپمۇ باقتىم. بىرسى بىر نېمە دەپ تە-
لىل قىلمۇاتقان، يەنە بىرسى بىر نېمە دەپ تەھلىل قىلمۇاتقان. كاللا
دېسە، پاقالچاق، دەۋاتقان. يازغۇچىغا بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىك تۇغدۇ-
رۇپ بېرىدىغان ئىشمۇ بولۇپ تۇرىدۇ تېخى. لېكىن مەن ھەممە گەپنى
ئۆز ئەينى بويىچە دەپ بېرىدىغان ئەدەبىي ئاخباراتچى ئەمەستە؟

يەنە بىر سەۋەب، بىزگە ئوخشاش يازىدىغانلارنىڭ ئاۋازسىدا،
دېگىنى بىلەن قىلغىنى ئوخشمايدىغانلارمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ. توغرا-
سىنى ئېيتقاندا، «تىلى بىلەن دىلى ئوخشاش ئەمەس» دېگەن سۆز
بىلەن ئىپادىلىسەك مۇۋاپىق بولىدۇ. بۇنداق ئوخشماسلىق ھەر خىل

بولسىمۇ، مەن ھازىر قىسمەنلىرى توغرىسىدا پاراڭ قىلىپ بېرەي.

«ھەممە ئىشنى موللا بىلۇر، موللا قوپۇپ كۆلگە سىيۇر» دەپ پاراڭ قىلىشىدۇ كىشىلەر. بۇنداقلارنىڭ ئۆزىنى كۆرمەي ئەسەرلەرنى ئوقۇشلا كۇپايە قىلىدۇ. ئادەمىيلىك توغرىسىدا شۇنداق تەسىرلىك نېمىلەرنى يېزىشىدۇ، ئۆزىگە قارىسا باشقىچە، مۇشۇنىڭغا قاراپ مۇشۇ ئەدەبىي ئەسەر دېگەننى ئوقۇغۇسىمۇ كەلمەيدۇ ئا-دەمنىڭ ... بىر ھېسابتا يازغۇچى دېگەنمۇ ئادەم، ئۇنىڭغا ئۆنچە-ۋالامۇ يۇقىرى ئۆلچەم قويمىسا بولاتتى، دېگۈم كېلىدۇ. لېكىن بەزىلەرگە قاراپ مۇشۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىپ قالغىنىغا پۇشايمان قىلىدۇ كىشى. بىرەر يەردە بىر نېمە يوقالسا، شۇ يەردىكى قولى ئەگرىرەك بىرسىدىن ھەممىسى گۇمان قىلىدىغان گەپ. مانا مۇشۇنداق گۇمان ئوبيېكتىنىڭ بەزىلىرى «سەن تاز دېگۈچە مەن تاز دەۋالاي» دېگەندەك، ئېنىق بولمىغان بۇ ئوغرىنى ئەيىپلەپ ھەممىدىن بەك سۆزلەيدىكەن. مەن مەلۇم بىر ئىدارىنىڭ دەم ئېلىشقا چىققان بىر باشلىقىنى تونۇيتتۇم. بۇ ئادەم بۇرۇن ئانچە ـ ـ مۇنچە شېئىر، ھېكايە دېگەننى يېزىپ باققانىكەن. مۇشۇ كەسىپنى پەشتاق قىلىپ يۇقىرىغا ئۆرلەيدىغان ئادەملەرمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ. بۇ مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ خىلىدىن بولسا كېرەك، ئىدارە باشلىقى بولغانىدىن كېيىن مەقسىتىگە يېتىپ يازماس بولغانمۇ ياكى خىزمەتـنىڭ ئالدىراشلىقىدىن چولىسى تەگمىگەنمۇ، يازماس بوپقاپتىكەن. يېقىندا مۇشۇ ئادەمنىڭ نامىدىكى بىر ئەسەرنى كۆرۈپ قالدىم. ئىسمى ئوخشايدىغان بىرسىنىڭ بولسا كېرەك، دەپ ئانچە كۆڭۈل-شىمەپتىمەن. بىر كۈنى كوچىدا خىيالىي كېتىپ باراتتىم، بىرسىنىڭ:

ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! ـ دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئىتتىك بې-شىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام، ھېلىقى ئىدارە باشلىقى ئالدىمدا ھجىيىپ تۇرىدۇ. مەن ئەزەلدىن بۇ باشلىقنىڭ چىشىنى كۆرۈپ باقمىغاچقا، ئوخشاتقان بولسام كېرەك، دەپ دەماللىقا بىر نەرسە دېيەلمەي تۇ-رۇپ قالدىم. «مىدە قاراقچى» دېگەن ھېكايەمگە مۇشۇ باشلىقنىڭ ئۆزۈم ئاڭلىغان بەزىبىر چىرىك قىلمىشلىرىنى يازغانلىقىم ئېسىمگە كەلدى. بىزدەك ئىلىم ـبىلىمنىڭ ھەلەكچىلىكىدىلا قالغان ئادەملەرگە نەزەر ـ گۈزىرىنىمۇ سېلىپ قويمايدىغان بۇ ئادەمگە نېمە بولغاندۇ بۇگۈن؟ بىرەر نەرسە يازغۇزماقچىمىدۇ يا؟ ...

ـ تونۇيالمايۋاتامسىز نېمە؟ ئالىيجانابلار ئۇنتۇغاق كېلىدۇ، دەپ ...

ـ تونۇشنىمۇ تونۇدۇم، مېنى خاتا تونۇپ قالدىمىكى، دەپ ...

ـ سىلىدەك يازغۇچىنى قانداقمۇ خاتا تونۇي؟ بىزمۇ ئەمدى ئو-قۇرمەنلىرى تېپىۋالدۇق، دەڭە. بۇرۇن خىزمەت ئالدىراشلىقىدا يازال-ماپتىكەنمىز. ئەمدى دەم ئېلىشقا چىققانىڭىزدا يازىدىغان بوپقالدىم. ئوبدانلا ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان ئىشكەن ئەمەسمۇ بۇ ... ھېلىقى «بارسا كەلمەس يول» دېگەن پوۋېستىمنى كۆرۈپ باقلىما؟ قانداق راق بوپتۇ؟

ـ شۇنداق، ئوبدانلا ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىپ قويىدىغان ئىش بۇ ... ھە، ھېلىقى پوۋېستلىرىنى كۆرگىدەك بولمىدۇم، خۇدايىم بۇيرۇسا چوقۇم كۆرۈمەن.

ـ ئانچە ـ مۇنچە ئەھۋاللىشىپ تۇرىلى، خۇدايىم بۇيرۇسا سىلىگە چاي قۇيىدىغان ئويۇم بار. بۇ قوشۇنغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، چېينى بەرمىسەم بولماس ...

بىر چاغلاردا چاي قۇيۇپ پۇستانى ئىشمىنى ھەل قىلىۋالسام، دەپمۇ دىدارلىشالمايدىغان بۇ ئادەم، ئەمدى ماڭا چاي قۇيماقچى بولۇۋاتىدۇ. مەتبۇئاتقا ئەۋەتىشنى ئويلىشىپ باقمىغان ھېلىقى «مىدە قاراقچى» دېگەن ھېكايەمگە مۇشۇ سۆھبەتنىمۇ كىرگۈزۈپ قويسام بولغۇدەك ... دېگەنلەرنى ئويلىغاچ يولۇمنى داۋاملاشتۇردۇم.

ئۆيگە قايتىپ بېرىپ بۇ پوۋېستنى ئەستايىدىل ئوقۇپ چىقتىم. ئۇنىڭ تىلىنى ۋاي دەپ كەتكۈچىلىكى بولمىسىمۇ، ئىپادىلىگەن تۇرمۇشنى ئوقۇپ ھەيرانلا قالدىم. چىرىكلىكنىڭ جەمئىيەتتە ئېغىر ئىكەنلىكى ھەممىگە ئېنىقلا بىر ئىش. چىرىكلەشكەنلەرنىڭ ئەقـ-لى ـ قابىلىيىتىنىڭ بۇ دەرىجىدە تەرەققي قىلىپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيدىكەنمەن. «تۇرمۇشنى چىن ئىپادىلەي دېسەك، ئۆز بې-شىڭدىن كەچۈرۈپ باق» دېگەن سۆزگە يەنە بىر قېتىم ئىشەندىم. لېكىن بۇ ئادەم ئەسىرنى قىلمىشقا توۋا قىلىپ يازغانمىدۇ ياكى ئوغرىلار ئوغرىلىقنى تەنقىدلەپ، پاھىشۋازلار پاھىشۋازلىقنى تەنـ قىدلەپ يازىدىغان نەرسە بۇ يازغۇچىلىق دېگەن، دەپ ئويلامدىـ غاندۇ؟ بۇ پوۋېستنىڭ كەيپىياتىدىغۇ چىرىكلىكنى مەدھىيىلەيدىغان ھېسسىيات يوق، بولمىسا.

شۇنىڭدىن باشلاپ ئۆزۈمدىن خۇدۇك ئېلىپ يۇرۇيدىغان بوپقالـ مدىم. ئوغرىلارنى قامچىلاپ يازسام، ئاپتورى ئوغرى ئوخشايدۇ؛ مۇـ ناپىقلىق، ۋىجدانسىزلىق، خۇمسىلىق، ۋاپاسىزلىق، ئىككىيۈزلىمىلىك، پاھىشۋازلىق ... دېگەندەك ئىللەتلەرنى قامچىلاپ يازسام، باشقىلار ئۆزى شۇنداق نەرسە ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالىدۇ، دەپ گۇماـ لاندىمۇ، بۇنسى نامەلۇم.

مانا، ھېكايە يازماسلىقمنىڭ سەۋەبىنى سۆزلەيمەن، دەپ ئەدەبي ئاخباراتقىمۇ، خاراكتېرى ھېكايىگىمۇ ئوخشايدىغان بىر نەرسە پۈتۈپ قاپتۇ. بۇنى مەتبۇئات ئورۇنلىرىغا ئەۋەتمىدىم، ئەۋەتمىدىم، بۇنسى قاراڭغۇ. يازماسلىقمنىڭ يۇقىرىقى سەۋەبلىرى توغرىسىدا كۈنلەرنىڭ بىرىدە كاللام ئايدىڭلىشىپ قالسا، يازىدىغان بوپقالمدىم، بۇمۇ نا-مەلۇم. ئۇنىڭدىن باشقا، ھېلىقىدەك كونا كېسەل تۇتقان چاغلاردا يې-زىشتىن باشقا شىپالىق دورىمۇ يوق.

2003 ـ يىل دېكابىر، شەھىرى قەشقەر

ئاپتور: قەشقەر شەھەر 16 ـ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى

بۇ سانىمىزنىڭ مەسئۇل كوررېكتورى: قۇربان مامۇت

كۆپرۈك

(هېكايە)

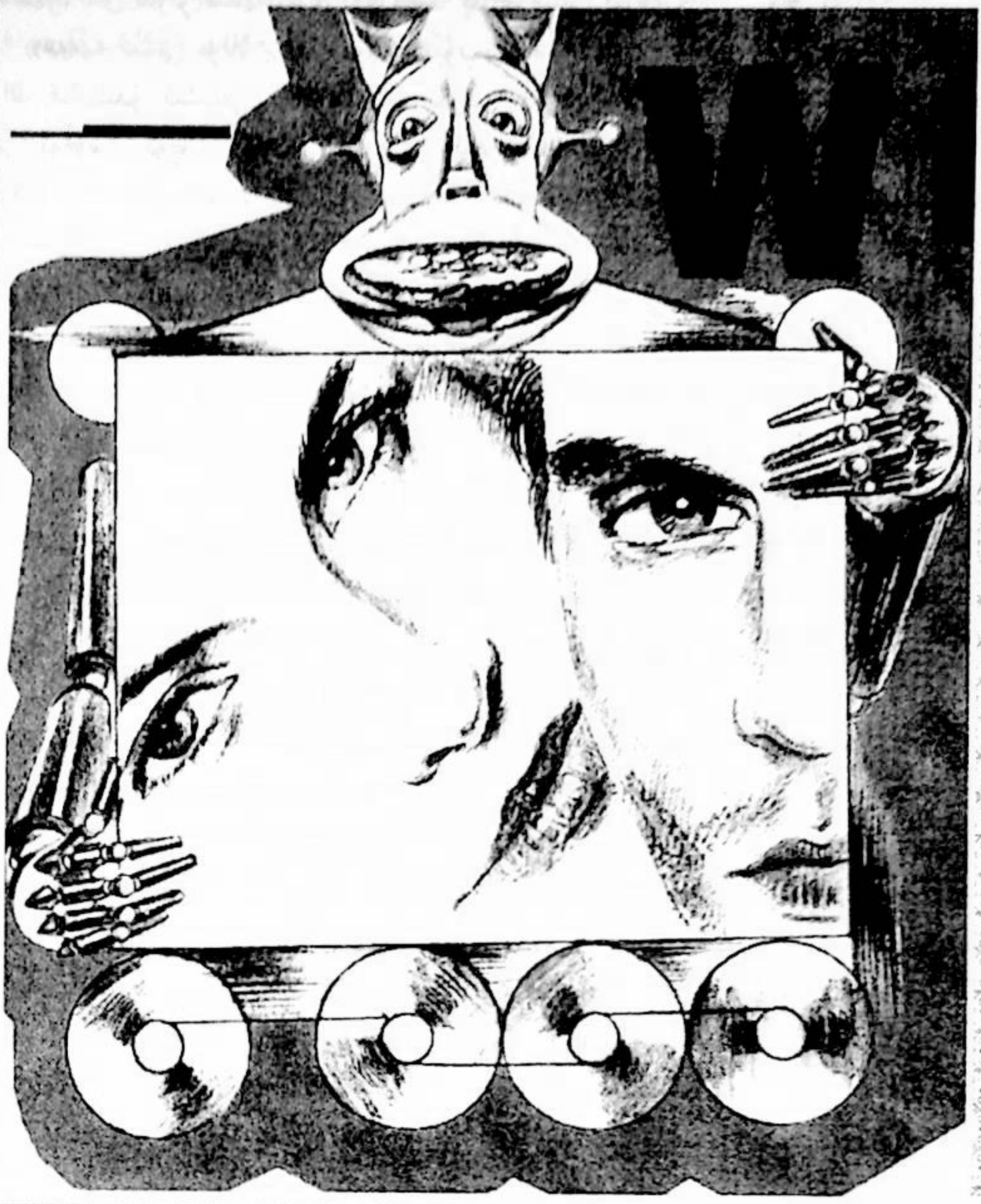

ئەنۋەر هوشۇر

ئىدارە باشلىقىنىڭ خىزمەت تەكشۈرگىلى كېلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر ناھىيىنىڭ ئەڭ چېتىگە جايلاشقان بۇ خىلۋەت مەكتەپنى بىردىنلا ئۆرە ـ تۆپە قىلۋەتتى. ئۆز يېشىغا ماس كەلمەيدىغان ئۇ ـ زۇن ـ قىسقا كىيىملەرنى كىيىشىپ، ئىلگىرى ـ كېيىن مەكتەپكە كېلىش ـ كەن بالىلار ئەتىگەنلىك گىمناستىكىسىنمۇ ئويىنماي سۈپۈرگە ـ چە ـ لەكلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ ئالدىراش تازىلىققا كىرىشىپ كەتتى. «توك جىق كېتىدۇ» دەپ ئۇ ئايدىن بۇ ئايغىچە قويۇپ بېرىلمەيدىغان را ـ دىئو كانىيىمۇ بىردىنلا زۇۋانغا كىرىپ، تېكىستىنى ئۇققىلى بولمايدى ـ غان ئالىتاغىل ناخشىلارغا كارکىرىغىنچە، ئۇنىڭسىزمۇ ۋاراڭ ـ چۇ ـ رۇك، توپا ـ توزان دەستىدىن تۇرغۇسىز بوپكەتكەن مەكتەپ قورۇ ـ سىدا ئۇماچ قاينىتىۋەتتى. ئوقۇتقۇچىلارمۇ ئىشخانىلارنى تازىلاش، يۇقىرىدىن بىرەر مېھمان كەلمىگىچە قۇلۇپى ئېچىلمايدىغان كىرىسلو ـ لۇق ئىشخانىنى «يەرلىك مەھسۇلاتلار» بىلەن تولدۇرۇش، ھازىر ـ غىچە مەكتەپكە كەلمىگەن ئوقۇغۇچىلارنى چاقىرىشقا بالا ئەۋەتىش دېگەندەك ئىشلار بىلەن بىر قولنى ئىككى قىلالماي چېپىشىپ يۈ ـ رۈشەتتى.

شۇ ۋاقىتتا يەنە مەكتەپ قورۇسىغا يانداش سېلىنغان كاسسىر ـ نىڭ ئازادە هويلىسىدا كۆز جىيەكلىرى قىزىرىپ كەتكەن قارا پاقلان ئېچىنىشلىق مەرىگىنچە پۇت ئېتىۋاتاتتى. هويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا باغلاپ قويۇلغان بىر ـ بىرىدىن چىرايلىق ئىككى ئوغلاق، ئۆزىدىن بۇرۇن ئەجەل يەتكەن قارا پاقلانىنىڭ بوغۇزىدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان قىپقىزىل قان، پۇرۇكىدىن پىتىقشىپ ئېقىۋاتقان سۇيۇق پوققا قارىغىنىچە دىر ـ دىر تىترىشىپ، غايىبتىن بىرەر قۇتقۇزغۇچى كەپقالمىغاندەك ھەر تەرەپكە بويۇنداياتتى. مەخسۇس ياسالغان يۆتكەلمە تونۇرغا نەقتاپ دۆۋىلەنگەن قۇرۇق يۇلغۇندىن كۆتۈ ـ رۈلگەن ئوت يالقۇنى چاراسلاپ، قىپقىزىل تىللىرىنى ھەر تەرەپكە سوزۇپ، ئۇنىڭسىزمۇ قورقىنىدىن بىر ـ بىرىنىڭ تېرىسىگە كىرىپ كەتكۈدەك بولغان بىتەلەي ئوغلاقلارنىڭ يۇرىكىنى سۇ قىلىۋەتكە ـ نىدى...

ئىشلىرى كۆڭۈلدىكىدەك يۈرۈشۈۋاتقان بولسىمۇ، ھەممىگە گۇ ـ مان نەزىرى بىلەن قارايدىغان كەسپي كېسىلىنىڭ ۋەسۋەسىسىدە يە ـ نىلا خاتىرجەم بولالمايۋاتقان مەكتەپ مۇدىرى، مەكتەپ بىلەن مەك ـ تەپكە يانداپ سېلىنغان كاسسىرنىڭ هويلىسىدا بۆزچىنىڭ موكىسىدەك قاتراپ، كەچ قالغان بازارچىدەك پالاقشىپ يۈرگەن «مۇلازىم»لارنى «سوئال ـ سوراق»قا تارتىپ، ئۇلارنى تېخىمۇ جىددىيەلەشتۈرۈۋەتـ كەندى.

ـ نېمە؟ «تېچۇ» ئەكەلدىم، دېدىڭما؟! بۇ قانداق قىلغىنىڭ؟ ئىناۋەتنى پوق قىلاي دەپسەن ـ دە؟! بۇگۈن كېلىدىغان مېھمان كىم،

بىلەمسەن؟ بايا ئاڭلىمىغان بولساڭ، يەنە بىر دەپ بېرەي، قۇلىقىڭنى دىلىڭ تۆتۈپ ئاڭلا: بىر چوڭ ئىدارىنىڭ باشلىقى ئۇ! سېنىڭ، مېنىڭ، پۈتكۈل ناھىيىدىكى ئىككى مىڭدىن ئارتۇق ئەپەندىنىڭ تەقدىرىنى قولىدا تۇتۇپ تۇرغان كاتتا زات. ئۇ شۇنداق باش چايقىدىمۇ، بولدى، ماڭمۇ، ساڭمۇ ياخشى كۆن يوق، ئەمدى ئۇققانسەن؟!

ـ ئۇققتۇم.

ـ ئۇققان بولساڭ، ماۋۇ بىر نېمەگىنى دەرھال كۆزۈمدىن يوقـ تىپ، ئالىيسىنى، ھېلىقى نېمىتى؟ ھە... «داپ»، توغرا، «داپ» مارـ كىلىق ئالىي ھاراقفا ئالماشتۇرۇپ كەل! بۇنداق سېسىق نېمەگىنى ھازىر كوچىدىكى پىيەنچۇكلەرلا ئىچىدۇ.

ـ ياسىن تېكىنىڭ دۇكىنىدىكى ھاراقلارنىڭ ئەڭ ئالىيسى مۇشۇـ كەن، باشقىلىرى...

ـ ياسىن تېكىنىڭ دۇكىنىدىن باشقا يەردە ھاراق ساتمامدىكەن؟ ھازىر جاھاندا نېمە تولا؟ ھاراق بىلەن تاماكا! مانا، تولا كۆزۈمگە كىرىۋالماي، باشقىلارغا بېرىپ باق. ئۇ يەرلەردە بولمىسا، يېزا بازارىغا بار. ھازىر يېزىنىڭ شۇجى ـ شياڭجاڭلىرى خاس «داپ» ئىچىدۇ، شۇ يەردىن تاپالايسەن. تاماكىنىمۇ ئۇنتۇپ قالما!

ـ ماقۇل.

ـ كاسسىر!

ـ خوش.

ـ بېلىقنىڭ ئىشى قانداق بولدى!

ـ ئەزان توۋلىماستا، تورغاي چۈچۈلىماستا بېلىق كۆلچىكىدىكىـ لەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان، ئابلا پوكان ئۆزى چىقىپ پىشۇرۇپ بېرىدىغان بولدى، ھازىر كېلىدىغان ۋاقتىمۇ بوپقالدى ئۇنىڭ.

ـ شۇنداقتىمۇ ئايىغى چاققانراق بىرسىنى موتو بىلەن ئالدىغا كىرگۈزۈڭ! جاھاندا بىرى خوتۇن كىشىگە، يەنە بىرى بەڭگىگە ئەـ شەنچ قىلىپ بولغىلى بولمايدۇ. ئىت پوق يېمەستە مەست بولۇۋېلىپ، ئادەمنى يەرگە قارىتىدىغان ئىش بوپقالمسۇن يەنە؟!

ـ ماقۇل، ھازىرلا بىرسىنى كىرگۈزەي.

...

مەكتەپ مۇدىرىنىڭ بۇنداق تىپىرلاپ كېتىشىنىڭ ئاساسى بار ئەـ دى: بۇگۈن خىزمەت تەكشۈرگىلى كەلمەكچى بولغان ئىدارە باشلىقى تېخى ھەپتە بۇرۇن ۋەزىپىگە ئولتۇرغان بولۇپ، مەكتەپ مۇدىرى ماڭارىپ ئىدارىسىدىكى «قۇلاق»لىرىدىن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغاندىن سىرت، تېخى دىدارلىشىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمىگەنىدى. «قۇلاق»ـ نىڭ ئېيتىشچە، ھازىرقى باشلىق ئاساسىي قاتلامدىن ـ كەنت سېكرېـ تارلىقىدىن ئۆسكەن بولۇپ، ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگەنلىك دىپـ لومى بولغىنى بىلەن تولۇق ساۋاتمۇ يوق ئىكەن. لېكىن «قارىغۇنى كۆزىدىن ئايرىغان ئىگىسى ھاسسىدىن ئايرىماپتۇ» دېگەندەك، ئۇـ نىڭ ساۋاتى بوشراق بولغىنى بىلەن كاتتا ناتىق ئىكەن. يۇقىرىدىن يىگىرمە تۆرلۈك ئىش ئورۇنلاشتۇرۇلسا، خىزمەت ئورنىغا قايىتىپ كەلگەندىن كېيىن، چوڭ يىغىندا بىرەر قۇرمۇ خەت جىجىلانمىغان يانچۇق خاتىرىسىگە پات ـ پات قاراپ قويۇپ، شۇ يىگىرمە تۆرلۈك ئىشنىڭ رەت تەرتىپىنى ئارىلاشتۇرۇۋەتمەي، بىرمۇبىر يەتكۈزۈپ، ئورۇنلاشتۇرالايدىكەن. ئۇنىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى، ئورۇنلاشتۇرـ غان ئىشنىڭ ئىجراسىنى دېگەن مۆھلەتتە سۈرۈشتۈرۈپ، ئەمەلىيـ لەشتۈرمىگەنلەرگە ئادەم بار ـ يوق دېمەي تىل سېلىپ، ئانا ـ مانـ سىنى كۆزىگە كۆرسىتىپ، تۆغۈلغىنىغا مىلك پۈشايمان قىلدۇرۇپ، سۈغا چۈشۈپ كەتكەن كېسەلمەن ئىتتەك سالپايتۈپتىپ، ئاندىن بولدى قىـ لمىدىكەن. شۇڭا قول ئاستىدىكىلەر ئۇ ئىش تاپشۇرۇپلا قالسا، ھەرـ قانچە ئالدىراش بولسىمۇ، ئۇنىڭ تاپشۇرمىسىنى ئاۋۋال بېجىرىۋېتىپ ئالدىدىن ئۆتۈپ يۈرىكىنى توختىۋالغاندىن كېيىن، قولىدىكى ئىشنىغا تۇتۇش قىلىدىكەن. شۇنداق بولغاچقا ئۇ يىلمۇيىل ئۆسۈپ، ئاۋۋال پونكىت باشلىقى، ئۇنىڭدىن كېيىن سۈغا مەسئۇل مۇئاۋىن بېزا باشـ لىقى، بېزا باشلىقى بولۇپ دەۋر سۈرۈپتۇ. مانا ئەمدى مەكتەپتىمۇ تولۇق ئوقۇمىغان بۇ مەنسەپدار ماڭارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقلىقىغا تەيىنلىنىپتۇ.

«قۇلاق» نىڭ تەڭ كېچىدە تېلېفوندا يەتكۈزگەن بۇ «ئاخباراـ تى»نى ئاڭلاۋېتىپ، مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئېغىزى قۇرۇپ، ئاقىرىشقا باشلىغان چېكسىدىن تەر قۇيۇلۇپ كەتتى. خۇددى ھېلىلا بىرسى كېـ لىپ، ملك تەستە ئېرىشكەن مۇدىرلىق ئورنىنى زورلۇق بىلەن تارتـ ۋالىدىغاندەك ئارامسىزلىنىپ، چوغقا دەسسۈلغان ئادەمدەك ئورنىدا تۇرالماي قالدى. چۈنكى بۇنداق قارام ئادەملەرنىڭ قولىدىن ھەرقاذـ داق بالا ـ قازانىڭ كېلىدىغانلىقى ئۇنىڭغا بەشقولدەك ئايان ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ھازىرقى زاماندا كونا باشلىقنىڭ تاۋېقىدا ئاش يەيدـ غان يېڭى باشلىقلار ئاز ئىدى. ئىدارە باشلىقىنىڭ ساراڭلىقى تۆتۈپ، شۇ قاراملىقى بىلەن كۆزىنى يۇمۇپلا ئۆزى ئۈچۈن ئەرزىمەس، مەكتەپ مۇدىرى بىردىنلا جانلـ نىپ زۇۋانغا كىردى:

ـ مۇن... داق دەڭ، دېمەك...

ئۇلار ئالاھەزەل يېرىم سائەتتەك پاراڭلاشتى. خوشلىشىدىغان چاغدا، مەكتەپ مۇدىرى «قۇلاق»قا ھېيتلىق «كۆك قوچقار»نى ئوبدان بوردىۋاتقانلىقىنى، ئۈچ مو يەرگە تېرىپ قويغان كېۋەزنىڭ بولۇق ئۆسۈۋاتقانلىقىنى، يېقىندا كۆكنى سېتىپ، پۇلىنى ئەۋەتىپ بېـ رىدىغانلىقىنى، ئىدارىدىكى يېڭىلىقلاردىن يەنە داۋاملىق خەۋەر بېرىپ تۇرۇشنى ئۇنتۇماسلىقىنى تاپىلاپ تروپكىنى قويدى. ئارقىدىنلا مەكـ تەپتىكى ئەڭ ئىشەنچلىك ئادىمى ـ كاسسىرنى چاقىرتىپ، كېچىچە ئەتىكى كۆتۈۋېلىشنىڭ پىلانىنى تۈزۈشتى.

ئوقۇغۇچىلار سىنىپ، مەيدان، يول، ئېرىقلارنى تازىلاش، سۇ چېچىپ قاتۇرۇش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ئىشلارنى بىر قۇر ئىزغا سېـ لىپ، قولى بوشىغان ئوقۇتقۇچىلار ئىككى ـ ئۈچتىن غۇجمەكلىشىپ پاراڭغا چۈشكەنىدى:

ـ خۇدايىم سەلەي توڭدىنمۇ قۇتۇلدۇردى، ـ دېدى 36 يىللىق خىزمەت ھاياتىدا 12 مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ، ئۇچ يىلدىن بېرى مۇشۇ مەكتەپتە يەرلىشىپ قالغان مەتتۇرسۇن مۇئەللىم موخۇركىسىنىڭ چۈۋۈلۈپ كەتكەن يەرلىرىنى نەمدەپ تۇزەشتۇرگەچ، ـ مەن بىلىپ، ماڭارىپ ئىدارىسىدا سەككىز باشلىق ئالماشتى. تۇردى ئەھمەت جۇ-جاڭدىن باشقىلىرىنىڭ ھەممىسى باشقا ساھەدىن بولۇپ، ماڭارىپنى قىلچىلىك چۈشەنمەيتتى. «مۇشۇكنى ھارۇنغا قاتسالا، كارىۋات ئاستىغا سۆرەپتۇ» دېگەندەك، ھەممىسى ئۆزى بىلگەنچە ئىش قىلىپ، ئو-قۇتقۇچىلارنى جاق تويغۇزغانىدى. ھەدېسە، «پۇل تاپمىز» دەپ كۇنلەپ، ھەپتىلەپ ئېتىزدا يۇرگەچكە، نۇرغۇن بالىنىڭ بەشىنچى سى-نىپتىمۇ تولۇق ساۋاتى چىقىپ بولالمىغان. شۇ بالىلارغا ئىچىم ئاغ-رىيدۇ. يولدا ئۇچراپ قالسا، خىجىلچىلىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۇدەك بولىمەن. لېكىن بىزدىمۇ نېمە ئامال؟

ـ كۆڭۈللىرىنى يېرىم قىلماي، خۇش بولسىلا بولىدۇ، مەتتۇر-سۇنكا، ـ دېدى بۇدۇر چاچلىق يىگىت ئۇنىڭ موخۇركىسىغا قول سوزغاچ، ـ سەلەي توڭمۇ ھارۇننى كارىۋات ئاستىغا سۆرەۋېرىپ ئاخىر قۇرۇق ئۆستەڭگە مىراپ بوپتۇ. ھازىر ھۆكۈمەت ساپا ماڭارىپىنى يولغا قويىمىز، دەۋاتىدۇ. ئۇنى يولغا قويۇش پەقەت ساپالىق باشلىقلارنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ. مېنىڭچە، بۇگۇن كېلىدىغان ئىدارە باشلىقى خۇددى سىلى تولا گېپىنى قىلىدىغان تۇردى ئەھمەت جۇجاڭدەك ماڭارىپنى بۇشىنىدىغان بەلەن ئادەمدۇ.

ـ ئاغزىڭىزغا ناۋات، ئۇكام. ئەگەر شۇنداقلا بولىدىغان بولسا، ...دا ئۆمرۇمنى بەرسە، پېنسىيىگە يازغان ئىلتىماسىمنى قايتۇرۇۋېلىپ، ...نە بەش يىل ئىشلەيتتىم...

يىراقتىن ماشىنا ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ھايال ئۆتمەي مەكتەپ ئالدى-دىكى ئوق يولدا ئۇزۇن ماشىنا توپى پەيدا بولدى. دەرسى بار ئو-قۇتقۇچىلار بالىلارنى سىنىپقا ھەيدىدى. باشقىلار مۇدىرنىڭ كۆرسەتـ-مىسى بويىچە دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ ئىلگىرى ـ كېيىن پىكاپ ـ مىنـ-بۇسلاردىن چۈشكەن مېھمانلاردىن تىنچلىق سوراشتى.

ـ بۇ كىشى مەكتەپنىڭ مۇدىرى توختى قۇربان شىاۋجاڭ بولـ-دۇ، ـ دەپ تونۇشتۇردى كوسا چىراي بىر كىشى پىكاپنىڭ ئالدى ئو-رۇندۇقىدىن چۈشۈپ، ئۇيۇشۇپ قالغان پۇتنى سلكىۋاتقان سالاپەتـ-لىك كىشىگە كىم بىلەن ئاۋۇال كۆرۈشۈشنى بىلەلمەي مەڭدەپ قالغان مەكتەپ مۇدىرىنى كۆرستىپ، ـ تەجرىبىلىك شىاۋجاڭ، توققۇز يىلدىن بېرى مۇشۇ مەكتەپتە...

ـ ھىم، ـ دېدى ئىدارە باشلىقى مەكتەپ مۇدىرىغا شۇنداقلا بىر كۆز يۇگۇرتۇپ، ـ نام ـ شەرىپلىرىنى كۆپ ئاڭلىغان، بۇنىڭدىن كېيىن خىزمىتىمىزنى قوللاپ، كۆپرەك يول كۆرسىتىپ تۇرارلا.

ـ خىزمەتلىرىدە بولۇش بىزنىڭ بۇرچىمىز، لېكىن سىلىگە يول كۆرسىتىش بىزنىڭ قولىمىزدىن كەلمەيدۇ، بىز سىلى كۆرسەتكەن يولدا ماڭىمىز.

ئىككى جۈپ كۆز بىر ـ بىرىگە سىرلىق بېقىشتى.

ـ قېنى، مەرھەمەت.

ئىدارە باشلىقىنىڭ قەدەم ئېلىشى بىلەن بىر توپ كىشى مەكتەپكە قاراپ ئاقتى. ئىدارە باشلىقى مەكتەپنى بىر قۇر ئارىلاپ چىققاندىن كېيىن تازىلىق، كۆكەرتىش ئىشلىرىدىن رازى بولدىمۇ، ئەيتاۋۇر چە-رايىغا كۇلكە يۇگۇردى ھەمدە مەكتەپ مۇدىرىنىڭ «يول جاپاسى يا-مان، ھېرىپ ـ ئۇسساپ كەتتىلە، بىر پىيالە چاي ئىچىپ، ھاردۇقلىرىنى چىقىرىۋالسىلا» دېگىنىگە قارىماي، «چاينى كېيىنچە جىق ئىچىشۇا-لىمىز تېخى، ھازىر سىنىپلارغا كىرىپ ئارىلاپ چىقايلى»، دەپ چەت-تىكى بىر سىنىپقا كىردى. بىر توپ ئادەمنىڭ كىرگىنىنى كۆرگەن ئو-قۇغۇچىلار دەرس ئوقۇتقۇچىسىنىڭ مەنىلىك قاراپ قويۇشى بىلەن ئورۇنلىرىدىن دەس تۇرۇشۇپ ھۆرمەت بىلدۇرۇشتى.

ـ ئولتۇرۇڭلار، ئولتۇرۇڭلار! ـ دېدى ئىدارە باشلىقى خۇش بو-لۇپ، ـ كىتابىڭلارنى ئوقۇۋېرىڭلار.

ئوقۇغۇچىلار ئولتۇرۇپ كىتابلىرىنى ۋاراقلاشتى. ئىدارە باشلىقى مەكتەپ مۇدىرىدىن بىر نېمىلەرنى سورىغاچ سىنىپ ئىچىگە بىر قۇر كۆز يۇگۇرتۇپ چىقتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى دوسكىغا چىرايلىق قىلىپ خۇشخەتچىلەپ يېزىلغان بىر كۇپلېت شېئىرغا كەلگەندە تۇرۇپلا قال-دى:

ئىلىم ـ پەنگە يول ئېچىپ، جەۋلان قىلىپ نۇر چېچىپ،
يايرىماق كۆكرەك كېرىپ، تەدبىر ـ ئەقىل تاپقانىڭكى.
پەنگە قارشى كاپشىماق، خۇددى ئىتتەك ھاۋشىماق،
خارۇ ـ زەبۇن ياشىماق، تەرسا ـ تەتۇر نادانىڭكى.
ئابدۇخالىق ئۇيغۇرىي

ئىدارە باشلىقى دوسكىدىن كۆزىنى ئۇزمەي، بىرنېمىلەرنى ھەجـ-لەپ خېلى ئۇزۇن تۇرغاندىن كېيىن، بىردىنلا ئالتۇن تېپىۋالغاندەك خۇش بولۇپ ۋارقىرىۋەتتى:

ـ ئەجەب بەلەن يېزىپتا ما شېئىرنى، بىزنىڭ ناھىيىدىنمۇ شائىر چىقىپتۇ مانا، ـ ئىدارە باشلىقى مەكتەپ مۇدىرىغا يۇزلەندى، ـ بالـ-لارنى ياخشى تەربىيىلەپلا، ھەقىقىي ساپا ماڭارىپى دېگەن مانا مۇشۇ. دوسكىدىكى ئاۋۇ شېئىرنى يازغان ئابدۇخالىق دېگىنى قايسى بالا ئۇ؟

سىنىپ ئىچىنى چۈمۈن ئۇچسا ئاۋازىنى ئاڭلىغۇدەك جىمجىتلىق قاپلىدى. ھەممەيلەن بىر ـ بىرىنىڭ كۆزلىرىگە مەنىلىك قارىشىپ، بۇتتەك قېتىپ قېلىشقانىدى.

ـ ئابدۇخالىق دېگەن بالا قايسى؟

ئىدارە باشلىقى مەكتەپ مۇدىرىغا بۇرۇلۇپ سوئالىنى قايتا تەكـ-رارلىدى.

ـ بۇ... بۇ... مەنمۇ... ـ مەكتەپ مۇدىرى دەرس ئوقۇتقۇچىسىغا گۆلەيدى:

ـ جۇجاڭنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمەي، قاراپ تۇرۇسىزغۇ؟!

دەرس ئوقۇتقۇچىسى ئۆزىگە قاپىقىدىن مۇز ياغدۇرۇپ مىختەك قادىلىپ تۇرغان، قارىماققا تولىمۇ كۆرەك، ئىچكىرىلەپ قارىسا بەكمۇ بىچارە ئىككى جۈپ كۆزگە تىكىلدى. نېمىشقىدۇر مۇئەللىمنىڭ كۆز جىيەكلىرى قىزىرىپ، نەملەشكەن بولۇپ، بوغۇزى تېنىمسىز لىكىلـ-دايتتى. لېكىن، ھەرقانچە قىلسىمۇ ئاۋازى چىقمايتتى. مېنىڭچە، ئاۋا-زىنىڭ چىقمىغىنى ـ جاۋابنىڭ بېرىلمىگىنى توغرا ئىدى. چۈنكى ئۇ، بۇ ئېغىرادا قىلغىلى ئىش، دېگىلى گەپ تاپالمىغاندەك ئېغىز ئۇپۇرىتىپ، جاۋاب بېرىپ يۇرگىدەك سوئالمۇ ئەمەس ئىدى.

ئاپتور: خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومى پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى

ئادەم ۋە هايۋانات

ئادەم ۋە مايمۇن

ئادەم مايمۇندىن: «سەن مېنىڭ ئەجدادىم، شۇڭا سەن دەرەختىن چۈشۈپ بىزگە ئوخشاش تىك ـ رۇس ماڭساڭ، ئاندىن تەدرىجىي تەرەققىي قىلىسەن» دەپتىكەن، مايمۇن مەسخىرلىك كۈلۈپ مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ: «سىلەرگە ئوخشاش ماڭىمەنمۇ؟ شۇنداق، سىلەر يول ماڭغاندا قەددىڭلارنى تىك تۇتۇپ ماڭىسىلەر. بىراق ھەقىقىي تىك ـ رۇس ماڭدىغىنىڭلار زادى قانچىلىك؟ ئاددىيسى، ئۆزۈڭگە بىر قارىغىنچۇ؟ باشلىقىڭنىڭ ئالدىدا كۈن بويى پۈكلىنىپ، خۇشامەتتىن قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالىسەن، شۇ ھالىڭغا تېخى ماڭا تەربىيە بېرىۋاتامسەن!»

ئادەم ۋە جىگدىچى

ئادەم جىگدىچىنى تەنقىدلەپ مۇنداق دەپتۇ:

ـ سەن بىر قانچە تال گۈرۈچ ئۈچۈن ئۆز تىلىڭغا ساتقىنلىق قىلىسەن. بۇ نېمىدېگەن ئىزا ـ ئاھانەتلىك، پەسكەش تۇرمۇش ـ ھە!

ـ ئۇنداقتا، ھۆرمەتلىك ئادەم، باشقىلار نېمە دېسە شۇنى قىلىشىنى، دورامچىلىق، قۇۋلۇق ـ شۇملۇقنى كىم پەيدا قىلغان؟ ـ دەپتۇ جىگدىچى مەسخىرلىك كۈلۈپ.

ئادەم ۋە قوي

ئادەم ناھايىتى نۇرغۇن قوينىڭ يۇڭىنى قىرقىپ سېتىپ قالتىس باي بوپكېتىپتۇ. قىش كىرگەندە ئادەم ئازراق قوي يۇڭى بىلەن ئون قۇر قوي يېپىنچىسى تىكتۇرۇپ، تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىكى مۇخبىرلارنىڭ ھەمراھلىقىدا ئۆز قولى بىلەن بۇ ئون قۇر قوي يېپىنچىسىنى توڭلاپ كەتكەن ئون تۇياق قوينىڭ ئۈستىگە يېپىپ قويۇپتۇ. تېلېۋىدىزوردىن بۇنى كۆرگەن قويلار: «ئادەم ھەقىقەتەن مېھرىبان ئىكەن» دېيىشىپتۇ تەسىرلەنگەنلىكتىن كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ.

ئادەم ۋە ئىت

ئادەم ئىككى ئىتنىڭ بىر پارچە سۆڭەك ئۈچۈن قاتتىق تالىشىپ، ئاغزى ـ بۇرنىنى قان قىلغانلىقىنى كۆرۈپ، تولىمۇ ھەسرەتلىنىپ:

ـ سىلەر ئوخشاش ھايۋان تۇرۇپ بىر پارچە سۆڭەك ئۈچۈن شۇنچىۋالا قىلىشنىڭ ھاجىتى بارمۇ؟ ـ دەپ سوراپتۇ.

ئادەمنىڭ سۆزى ئەمدىلا ئاخىرلىشىپ تۇرۇشىغا يەردىكى سۆڭەك بىردىنلا پارقىراپ تۇرغان بىر پارچە ئالتۇنغا ئايلىنىپتىكەن، بىر قانچە ئادەم ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە قارىماي ئالتۇنغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ. بۇ قېتىم بىر ياندا تۇرۇپ قاتتىق قاقاقلاپ كۈلۈش نۆۋىتى ئىتلارغا كەپتۇ.

بۇ مەسەللەر «فېلىيەتونلاردىن تاللانما» ژۇرنىلىنىڭ 2005 ـ يىل 1 ـ سانىغا بېسىلغان. **ئايگۈل ئىسمائىل** تەرجىمىسى (تەرجىمان: بۈگۈر ناھىيە قاراباغ يېزا مائارىپ ئىشخانىسىنىڭ خىزمەتچىسى)

ئاچچىق كۈلكىلەر

روھ قىرغاقلىرىنى بويلاپ ...

يۈسۈپجان سەمەت ئەفىيفىي

روھنىڭ پايانى يوقتۇر. ئۇ چەكسىزلىكتە بەئەينى تەبىئەتكە ئوخشايدۇ. كائىناتتا سانسىزلىغان تۇر بولغىنىدەك، روھىيەتتىمۇ ساناقسىز روھىي ھالەت بولىدۇ. بىز خۇددى ئوخشاش ئىككى تاشنى تاپالمىغىنىمىزدەكلا، روھىي ھالىتى، روھىي كەيپىياتى ئوخشاش ئىككى ئادەمنى تارىختىن بېرى ئۇچراتمىدۇق.

تەبىئەت ئۆزىنىڭ گۈزەل رۇخسارى ياكى بىيېقىم قىياپىتى بىلەن ئۆزىنى نامايان قىلسا، روھ ئۆز ئىگىسىنىڭ ئەمەلىي ھاياتى ئارقىلىق ئۆزىنى ئىپادىلەيدۇ. تەبىئەت ئىنسانلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى، ئۆزىنى بېزەپ، ئاۋات قىلىشى، ھېچ بولمىغاندا بۇزماسلىقىنى ئۈمىد قىلغاندەكلا، روھىيەتمۇ ئۆزىنىڭ جەمئىيەت رەزىللىكلىرىگە بىراۋا قىياپىتىنى پاك ساقلاشقا ئۇرۇنىدۇ. ئەمما ئوبيېكتىپ رېئاللىق گۈزەل تەبىئەتنى بۇزۇشقا يۈزلەنگەندەكلا، بىزنىڭ پاك روھىمىز تۇرمۇشىمىزدىكى نامەلۇم ئىش ـ سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن دەپسەندە قىلىنىدۇ.

تەبىئەت ئېچىرقايدۇ، ئۇنىڭ يېشىل، غەيرىي يېشىل قىياپىتى سۇ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ماددىي نەرسىلەرگە موھتاج بولىدۇ؛ روھمۇ ئېچىرقايدۇ، ئۇمۇ ئۆز ۋۇجۇدىيىتىنى تويغۇزۇش ئۈچۈن ئەقىلگە، تەبىئەتكە ـ تەبىئىيلىككە، ئىشقىلىپ ھەممە نېمىگە ئۆزىنى ئۇرىدۇ. ئەقىل ئۆزىنىڭ ھاكىممۇتلەق نوپۇزى ئارقىلىق روھىيەتنى يۈكسەكلىككە كۆتۈرىدۇ ياكى ئىنساننىڭ پاك روھىنى بۇلغاپ قويىدۇ.

روھ سەپىرىدە

تەبىئەت چۆللىشىش، قۇرغاقلىشىشقا قاراپ ماڭغاندەك، بىزنىڭ روھىمىزمۇ قۇرغاقلىشىشقا قاراپ ماڭماقتا. ئۇ گويا بىر نەرسىگە ئىنتىلىدۇ، ئەمما ئۇنىڭدىن ئۆزى قانائەتلەنگۈدەك نەپكە ئېرىشەلمەيدۇ. ئىنسان ئۇسسايدۇ، سۇ ئۇنى قاندۇرالمايدۇ؛ ئۇ مۇزلايدۇ، ئوت ئۇنى ئىللىتالمايدۇ؛ ئۇ كۈلىدۇ، كۈلكىسى ئۇزۇنغا بارمايدۇ... ئىنسان ئۆز روھىيىتىدە بىلىپ بولغىلى بولمايدىغان بىر نەرسىگە موھتاج بولىدۇ. نىھايەتكى، ئۇ بۇ موھتاجلىق تەڭقىسلىقىدا ئىنسانىي، غەيرىي ئىنسانىي قىلمىشلار ئارىسىدا تېڭىرقايدۇ. جەمئىيەتنى، تەبىئەتنى تۈزەيمەن دەيدىغانلار، ئالدى بىلەن روھىيەتنى چۈشىنىشى ۋە تۈزىشى كېرەك.

ۋۇجۇدىمىز تارچۇق يوللار، ئېگىز بىنالاردىكى تار ئۆيلەردە قىسىلىش ئىلكىدە؛ روھىيىتىمىز تۈمەن خىل ئىدىيىۋى يوللار ۋە كۆز قاراشلار ئارىسىدا قىسىلىش ئىلكىدە. روھنىڭ ئېچىرقىشى ئەمەلىيەتتە پۈتكۈل كائىناتنىڭ ئېچىرقىشىدۇر.

بىر ئىنسان ئاددىي ئادەمدۇر. ئەمما ئۇنىڭ روھى بىپايان چەكسىزدۇر. بەلكىم ئۇ ئۆزىنى مەڭگۈ ئىپادىلىيەلمەسلىكى مۇمكىن. ئۇنىڭ روھى گاھ ئۇنداق، گاھ مۇنداق چايقىلىپ تۇرىدۇ. شۇڭلاشقا ئىنسانلار ئۇنى ھەرخىل شەكىللەر ئارقىلىق ئىپادىلەشكە تىرىشىدۇ. ئەمما بىتخوۋېننىڭ «توققۇزىنچى سېمفونىيىسى»، مېكلانجىلونىڭ نەپىس ھەيكەللىرى، پىكاسسونىڭ سېترېئولۇق رەسىملىرى ئىنسان روھىنى مەڭگۈ ئەينەن ئىپادە قىلالمايدۇ. چۈنكى سەنئەت ھەقىقىي تۈردە روھىيەت چوڭقۇرلۇقىغا چۆككىنى يوق!

ئەگەر روھنى بىر چەكسىزلىك دېسەك، ئۇنىڭغا يېتەر كۆز يوقتۇر. تاۋۇش، ھەرپ، سۆز، سىزمىلار... ئەدەبىي ئەسەرلەر... ئىشقىلىپ ھەر قانداق نەرسە روھنىڭ ئەسلىي قىياپىتىنى ئىپادە قىلىپ بېرەلمەيدۇ.

تارىختا ئۆز روھىنى تولۇق ئىپادە قىلالىغانلار بولمىسا كېرەك.

مۇھەببەت روھىيەتتىكى ئەپسىلىك ياكى پەسلىك بولۇپ، ئىنسان ژۇجۇدىيىتى بۇ خىل ژەسۋەسە تەرىپىدىن سەرسان ئېتىلىدۇ ياكى جەۋلان قىلىندۇ. مانا بۇ خىل ئىچكى روھىي ھالەت ئىنسانىڭ پاك روھىنى ئۇلۇغلۇق تەختىدە ئولتۇرغۇزىدۇ ياكى چۈشكۈنلۈكنىڭ ئەۋرەت لاتىسىغا ئوراپ، روھىيەتنىڭ ئەخلەتخانىسىغا تاشلىۋېتىدۇ.

ئىنسان روھىي ھالىتى چەكسىز بولغىنىدەك، ئۆزگىرىشچان بولىدۇ. گەرچە مىجەز ـ خۇلقىغا بىر نېمە دېمەك ئاسان بولسىمۇ، ئەمما روھقا بىر نېمە دېمەك تەستۇر. چۈنكى روھىيەتنىڭ ئىجابىي، سەلبىي سۈپەتلىرى ئارىسىدا مۇئەييەن چېگرا بولمايدۇ. ئىنسانىڭ كۆڭلى بۇ خىل روھ تەبىئىتى قوينىدا ئەركىن ـ ئازادە يۈرىدۇ ـ دە، ئىنسان ھاياتىدا گاھ ياماندا، گاھ ياخشى دەپ ئايرىلىدۇ. بىز «ياخشى» دېگەنلەر يامان بولۇشىمۇ، «يامان» دېگەنلەر ياخشى بولۇشىمۇ مۇمكىن. چۈنكى، چېگرىسىز روھىيەت مۇھىتىدا ئىنسانىڭ ئەڭ ياخشى ئادەم بولۇش ئىمكانىيىتىمۇ، ئەڭ رەزىل ئادەم بولۇش ئىمكانىيىتىمۇ تامامەن مۇمكىندۇر. ھاياتتا شۇنداق ئادەملەر ئۇچرايدۇكى، ئۇنىڭ كەشنى سۈرتۈش شەرەپ بولسا، يەنە شۇنداق ئادەملەرمۇ ئۇچرايدۇكى، چاپىنىڭ پېشى تېگىپ كەتسە، ئۇ يەرنى كېسۋېتىپ مېڭىشىمزغا توغرا كېلىدۇ. يۈرەك ئىنساندىكى ئەڭ ئۇلۇغ ئەزا ياكى ئەڭ يىرگىنچلىك ـ رەزىل نەرسە!

شەرق ئالىملىرى ئىنسانغا شۇنداق تەبىر بېرىدۇ: ئۇ، جىسمانىي جەھەتتىن ھايۋانغا، نەپسى جەھەتتىن شەيتانغا، روھىي جەھەتتىن پەرقەت ئىنسانغا تەئەللۇقتۇر. بۇ يەردىكى «روھ» ھەققىي ئىنسان روھىغا قارىتىلغان بولسا كېرەك. ئۇلار يەنە روھنى تۆۋەندىكىدەك بۆلىدۇ: يامانلىققا بۈيرىغۇچى روھ، يامانلىقتىن توسقۇچى روھ، خاتىرجەم بولغۇچى روھ. ئەمما بۇ ھاياتتا روھىي خاتىرجەملىك ھەممىلا ئادەمگە نېسىپ بولۇۋەرمەيدۇ. ئۆز روھىدىن قانائەت ھېس قىلالىغانلار ھەققىي بايلار ۋە بەختلىك كىشىلەردۇر.

تەبىئەت نۇرلۇق ئۇپۇق، سۈپسۈزۈك بۇلاق، ئاپئاق ئاي نۇرى، پاكىز چەكسىزلىك... قاتارلىق ماددىي قىياپىتى بىلەن ئىپادىلىنىشكە ئۇرۇنغىنىدەك، روھىيەتمۇ ئېسىللىق، ئۇلۇغلۇق كەبىي مەنىۋى قىياپەتلەر بىلەن ئىپادىلىنىشكە موھتاج بولىدۇ. گاھى ئادەملەر تەبىئەتنى ۋەيران قىلغىنىدەك روھىيەتنى دەپسەندە قىلسا، گاھى ئادەملەر تەبىئەتنى گۈزەل قىلغىنىدەك، روھىيتنى ئېسىللىق، ئالىيجانابلىقلار بىلەن بېزەپ تۇرىدۇ. ئەگەر روھىيەتنى بىر تەبىئەت دېيىشكە توغرا كەلسە، ھەقىقەت ئۇنىڭ قۇياشىدۇر.

ئىنسان ئۆزىنىڭ ياشاش مۇھىتىنى پاكىزلاپ تۇرۇشقا موھتاج بولغىنىدەك، ئۆز روھىيتىنىمۇ پاكلاشقا موھتاجدۇر. ھەقىقەت خاتىرىلەنگەن ياخشى كىتاب كەبىي نەرسىلەر ۋە ھەقىقەت ئەمەلىيەتى كۆڭۈل، قەلب ئۆيىنىڭ سۈپۈرگىلىرىدۇر. چۈنكى ئىنسانلارغا تەبىئەت گۈزەللىكىگە قارىغاندا، روھىيەتنىڭ گۈزەللىكى بەكرەك مۇھىمدۇر. ئۇلار بۇ ئارقىلىق چاڭقاق قەلبگە سۇ ياشلىسا، روھىيەتتىن ھەقىقەتنىڭ گۈزەل گۈللىرى ئۇنۇپ چىقىدۇ. مانا بۇ خىل گۈللەر شۇ ئىنسانىڭ بىرلا قەلبىنى ئەمەس، ئۇ شۇنىڭغا تەۋە ئادەملەر تۇرىكۇمىنىڭ قەلبىنىمۇ تىترىتىپ تۇرىدۇ. مانا بۇ خىل ئىنسانلار شۇ قەۋمىنىڭ روھياشچىسى سۈپىتىدە ئۇلارنىڭ مەنۇيىتىدىن ئورۇن ئالىدۇ. قەۋم بۇ خىل مەنۇيەت نەپسىلىكىدىن ئەسىر، قەرنەلەپ مەنىۋى ئوزۇق ئېلىپ، چاڭقىغان قەلبىگە مەلھەم قىلىدۇ. مانا بۇلار ئەقىيىق ـ پاك ئىنسانلاردۇر، روھىيەت گۈلزارىنى مىسلىسز بېزىگەن ئىنسانلاردۇر.

گەرچە ماددىنىڭ روھقا بولغان تەسىرىنىڭ ئازراق ئىكەنلىكىنى بايقىساقمۇ، روھنىڭ ماددىغا بولغان تەسىرى زوردۇر. روھ ئىنسانىنى مەڭگۈ كونترول قىلىپ تۇرىدۇ. مەلۇم بىر ئىش ئىنسانىڭ بىردەملىك روھىي ھالىتى بولسا، ئۇمۇرلۇك ئىش ئۇنىڭ بارلىق روھىي ھالىتىدۇر. ئۇمۇرلۇك روھىي ھالەت شۇ ئىنسانىڭ ھايات تارازىسىدىكى نېسىۋىسىدۇر. بۇ خىل نېسىۋە ھەر قايسى ئىنسانلاردا ئوخشىمىغان قىممەتتە ئىپادىلىنىدۇ.

ئىنسان ئەزالىرىنى مېڭە باشقۇرىدۇ، مېڭىنى يۈرەك باشقۇرىدۇ، يۈرەك روھىيەت بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ.

بىر قىسىم غەرب كىشىلىرى ماددىي مۇۋەپپەقىيەتلىرى ۋە ئۇنىڭ ئەمەلىي ئىپادىلىرى ئارقىلىق روھىيتىنى بېزەش، خۇرسەن قىلىشقا ئۇرۇنىدۇ؛ بۇ خىل بىر تەرەپلىمىلىك ئۇلارنىڭ بۇگۈنكى بىگۈزەل مەنىۋى قىياپىتىنى بەرپا قىلغان بولۇشى مۇمكىن. شەرق كىشىلىرى (بىر قىسىم) قۇرغاق چۆللەردە ياشاپ، ئۆز قەلبىدىكى پىنھان ئەپسانىۋى تۈسنى ئالغان دىنى ئەقىدىلەر ياكى رىۋايەتلەر ئارقىلىق كۆڭلىنى قانائەتلەندۈرمەكچى بولىدۇ؛ ئۆز ئەقىدىلىرىنىڭ ماددىي مودېلىدىن مۇستەسنا بۇ خىل ھايات ئۇلارنىڭ بۇگۈنكى روھىيتىنى بەرپا قىلغان بولۇشى مۇمكىن. ئىشقىلىپ، شەرقلىكلەر بىلەن غەربلىكلەر ئارىسىدىكى روھىي ھالەت ئالاھىدە پەرقلىنىدۇ.

ئەجدادلىرىمىز روھ ھەققىدە ئەڭ كۆپ ئىزدەنگەن، ئۇنى ئەڭ ئىنچىكە رەۋىشتە بۆلۈش، چۈشىنىشكە ئۇرۇنغان. ئۇنىڭ پىنھان سىرلىرى، تىلسىملىرىنى يېشىشكە تىرىشقان. مانا بۇلار مۇقام تەكىستلىرى، كلاسسىك نەزمە، ئەسەرلەر، بۇرۇنقى ئىدىيۇى ئېقىملارنىڭ روشەن گەۋدىلىنىدۇ.

روھىيەتنىڭ ھەممىگە مەلۇم ئاشكارا قاتلىمى، مۇتلەق سىرلىق ئىچكى قاتلىمى بولىدۇ. روھىيەتنىڭ تاشقى ـ ئاشكارا قاتلىمى ئاۋامغا تەئەللۇق قاتلام بولسا، پىنھان ئىچكى قاتلىمى شەخسكە تەئەللۇقتۇر. ئىنسانىيەت چوڭقۇر ياكى غەيرىي چوڭقۇر روھىيەت توپلانمىسىدىن ئىبارەت.

روھىيەتنىڭ تاشقى ئاشكارا قاتلىمىدا ئىنسانلار دائىم ئۆچرىشىپ، مۇڭدىشىپ تۇرسىمۇ، ئۇنىڭ شۇ ئىنسانغىلا (تەڭرىگىمۇ) مەلۇم بولغان پىنھان تەرەپلىرىگە ئورتاق بولغان ھەمسۆھبەت ئىنسان چىقمايدۇ. چۈنكى، بۇ جەھەتتىمۇ ئورتاقلىققا ئىگە ئىنسانىڭ بولۇشى مەھال (مۇمكىن ئەمەس) دۇر.

ئىجادىيەت روھىيەتنىڭ قېزىلىشى بولۇپ، ئۇ يېڭى بىر روھىي قىياپەت ھېسابلىنىدۇ. مەيلى بىزنىڭ ماددىي ياكى مەنىۋى ئىجادىيەت، كەشپىياتلىرىمىز بولسۇن، ئۇ پەقەت روھىيتىمىزنىڭ بىر قىسمىدىن، يەنى سۇبىيېكتنىڭ ئوبىيېكتقا ئۆتىشىدىن ئىبارەت، خالاس!

ئەگەر ئىنسانلار كۆز ئالدىدىكى ماددىي دۇنياغا، نانغا، ئاشقا كۆڭۈل بۆلگىنىدەك، روھىيتىنىڭ گۈزەللىكى، نەپسىلىكى، ئۇلۇغلۇقىغا كۆڭۈل بۆلسە ئىدى، ئاشۇ ماددىي نەرسىلەرگە ئېرىشىشمۇ ئاسان بولار ئىدى. مەن شۇنداق قارايمەنكى، ھاياتتىكى بارچە مەسىلىلەر ئەمەلىيەتتە روھىيەت مەسىلىسىدۇر. رېئاللىقىمىزدىكى ئوبىيېكتىپ

پائالىيەتلەر روھىيتىمىزنىڭ ماددىي مودىلىدۇر.

ماددىي جەھەتتە جاندىن كېچىپ قۇربان بېرىش ئەڭ شەرەپلىك بولسا، مەنۇىيەتتە ـ روھىيەتتە قۇربان بېرىش ئەڭ شەرەپلىكتۇر ۋە مۇقەددەستۇر. ئالدىنقىسى ماددىي جاراھەت ئىزىنى ئۆز ئىچىگە ئالسا، كېيىنكىسى مەڭگۈلۈك روھنىڭ ئازابى، يۈرەكنىڭ جاراھىتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. جىسمانىي سۈرگۈنلۈك، سەرسانلىق كىشىنىڭ بەدىنىنى جۈدەتسە، روھىي ئازاب ئۇنىڭ ھەممە يېرىنى جۈدىتىدۇ. شۇڭا، ئا-شقىلار، ساراڭلار، ساراڭغا ئوخشايدىغانلار روھىي سەرگەردانلاردۇر. روھىي سەرگەردانلىق دۇنيا ئازابىنىڭ ئەڭ قاتتىقىدۇر.

روھىيەتنىڭ ئىجابىي سۈپەتلىرىگە تولۇق ئېرىشكەن ئىنسان مۇ-كەممەل ئىنساندۇر. روھىيەتنىڭ ئىجابىي، سەلبىي سۈپەتلىرى ئىنسان ھاياتىدا پارچىلىنىپ تۇرىدۇ ـ دە، ئۇ بىزنىڭ كۆز ئالدىمىزدىكى ئىن-سانلارنى ھەرخىل ئىپادە قىلىدۇ. شۇڭلاشقا بىز ئۇ ياخشى، بۇ يامان دەيمىز. ئەمما كۆنلەرنىڭ بىرىدە ھەقىقەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلىپ قالە-مىز. كۆز ئالدىمىزدىكى ماددىي شەكلى رەڭگارەڭ دۇنيا يۈرىكىمىز-دىكى رەڭگارەڭ دۇنيا بىلەن ئوڭ تاناسىپ ياكى تەتۇر تاناسىپلىق ھالىتىدە كۆزلىرىمىزنى ئالىچەكمەن قىلۇېتىدۇ. نەتىجىدە سۇبېيېكتىپ ئېڭىمىزدا گۈزەللىك بىلەن رەزىللىك ئارىلىشىپ كېتىدۇ. بۇ چاغدا روھىيتىمىز بىر قېتىملىق ئىمتىھاندىن قاتتىق چارچايدۇ.

دۇنيادىكى ئەڭ قاتتىق سىناق روھىي سىناقتۇر؛ ئەڭ قاتتىق ئا-زاب روھىي ئازابتۇر؛ ئەڭ قاتتىق ئىمتىھان روھىي ئىمتىھاندۇر؛ ئەڭ قاتتىق خارلىق روھىي موھتاجلىقتۇر؛ ھەقىقىي قىممەت روھىي قىم-مەتتۇر؛ ھەقىقىي غالىبلىق روھىي غالىبلىقتۇر... ھەممە روھىيەتتىدۇر. روھ ئىنسانىنىڭ ماددىيتى ۋە مەنۇىيىتىدۇر. ئۇ، روھىيەت ۋە جىس-مانىيەتنىڭ ھەربىر ھۈجەيرە، ئۇگلىرىگە سىڭگەن. ئۇ، روھتىمۇ، بە-دەندىمۇ ئىرسىيەت خاراكتېرلىك مۇجەسسەمدۇر. ئۇنى بايقاش ئاقىل-لارغا خاستۇر.

روھ بىر تىلسىمدۇر. بۇ تېپىشماقنىڭ جاۋابى ئەڭ تەستۇر. ئىنسان گاھىدا بىر خىل روھىي ھالەتنى دەۋرى قىلىپ ئايلىنىپ قالىدۇ، ئۆز روھىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى تاپالمايدۇ. گاھىلار ئۇنى پۈچەكلەشتۈرۈپ، مۇجمەللەشتۈرۈۋېتىدۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭ دېڭىزغا ئوخشاش بىپايان، چوڭقۇر، سۈزۈك قەلبى سېسىق كۆلچەككە ئوخشاپ قالىدۇ. دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ كۆپىنچىسى بۇ خىل كىرىزىسقا ئورتاق مۇپتىلاردۇر. بىز تېخى روھىيەت دېڭىزىدىن ھەقىقىي ئۇنچىلەرنى قازمىدۇق!...

ئىنسانىنىڭ ئەڭ مۇكەممەل ئارزۇسى روھىي مۇكەممەللىككە، رو-ھىي شادلىققا ئېرىشىشتۇر. ئىنسان بۇنىڭ ئۈچۈن ھەر قانداق بەدەلگە تەييار-دۇر. ئەقىل دەرىجىسىنىڭ ئوخشىماسلىقى تۈپەيلىدىن روھىي ھالەتلەرنىڭ قىممىتى كىشىلەر نەزىرىدە ئوخشىمايدۇ. شۇڭلاشقا رو-ھىي تەڭپۇڭسىزلىقلار، روھىي ئادالەتسىزلىكلەر مەيدانغا كېلىپ، بىر ئىنسانىنىڭ روھى يەنە بىر ئىنسانىنىڭ ئاددىي ئىش ـ ھەرىكىتى (ئە-ھلىيەتتە ئاددىي ئەمەس) ئارقىلىق دەپسەندە قىلىنىدۇ. بۇ، روھىيەتكە قىلىنغان ئاشكارا ھاقارەتتۇر.

ئالىملار، بىلىمدارلار، ئۆلىمالار، يازغۇچى ـ شائىرلار بىر قەۋمنىڭ روھىيەت قۇرغۇچىلىرى بولۇپ، ئۇلار ئىنسانىيەت روھنى گاھ ئويغا تارتىپ، گاھ دوڭگە تارتىپ ھاشارغا سېلىپ تۇرىدۇ. ئىلىم ۋە ھەق-قەتكە ۋەكىللىك قىلغۇچىلارنىڭ ئازغۇنلۇقى ئەھلىيەتتە روھىيەتتىكى ئازغۇنلۇقتىن دېرەك بېرىدۇ.

ئىنسانىيەتنىڭ روھىيەت قۇرۇلۇشى ئەڭ مۇكەممەل تېما بولۇپ، بۇ پۈتكۈل ئىنسانلار روھىي ئورتاقلىقنىڭ يۇقىرى چېكىنى تەلەپ قىلىدۇ. ھاياتىي دۇنيادىكى ئاددىي ئادەملەر ـ ھۈنەرۋەن ـ كاسىپلار، دېھقان، سودىگەر، مەدىكارلارمۇ بۇ خىل مۇكەممەللىككە مەيلى ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن، ھەسسە قوشىدۇ.

روھىيەتتىكى نەپسىلىك، گۈزەللىك، ئۇلۇغلۇق بىزنىڭ ماددە-يەتكە قارىغاندا روھىيەت توغرىسىدا كۆپ تەتقىقات ئېلىپ بارغان ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ روھىيەت ھالىتى بولۇپ، بۇ بىزنىڭ بۈگۈن-كى بۇلغانغان روھىيتىمىزدىن مۇستەسنا ھالدا ھەقىقەت ئۈپۈقىدا جەۋلان قىلىپ تۇرىدۇ، ھەقىقەت بوسۇغىسىدا ئىجادىيەت ساھىبلە-رى بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرىدۇ. ئۇزلۇكسىز روھنى يېڭىلاش، ئۇنى قىممەتكە، گۈزەللىككە، نەپسىلىككە ئىگە قىلىش، ئۇنى ئەخلاق سۈيى بىلەن سۇغۇرۇپ، ئىجابىيەت گۈللىرىنى تېرىش، ئۇ ئارقىلىق گۈزەل مەنۇى قورغان بەرپا قىلىش بىزنىڭ ئەسلي روھىي قىيا-پىتىمىزدۇر. مانا بۇ بىزنىڭ روھىمىزدۇر! جەننەتۇل فىردەۋس دېگەن دەل شۇلدۇر.

ياشلىقنىڭ مەيىن شامىلىدا يېنىك يەلپۇنگەن چاچلىرىم كۆزۈمنى توسۇۋالىدۇ. دەھشەتلىك ئازابىم رېئاللىق بىلەن قەلبىمنىڭ ئەڭ پىنـ-ھان، نازۇك سىرلىرى توقۇنۇشلىرىنىڭ چوقانىدىن ئىبارەت.

2005 ـ يىل 1 ـ ئىيۇن، شەھىرى چاڭشۇ

ئاپتور: شىنجاڭ ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرگەن، ھازىر جياڭسۇ ئۆلكىسى چاڭشۇ شەھىرىدە خۇسۇسىي تىجارەتچى

ئاپتورلار ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ ژۇرنالغا بېرىلگەن ياكى بې-رىلمىگەنلىكىنى ژۇرنالدىن كۆرۈۋالسا بولىدۇ، تېلېفون بىلەن سۈرۈشتۈرۈش ھاجەت ئەمەس. زۆرۈر تاپسا تەھرىراتىمىز ئاپ-تورلار بىلەن ئۆزى ئالاقىلىشىدۇ.

ـــ«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىراتى

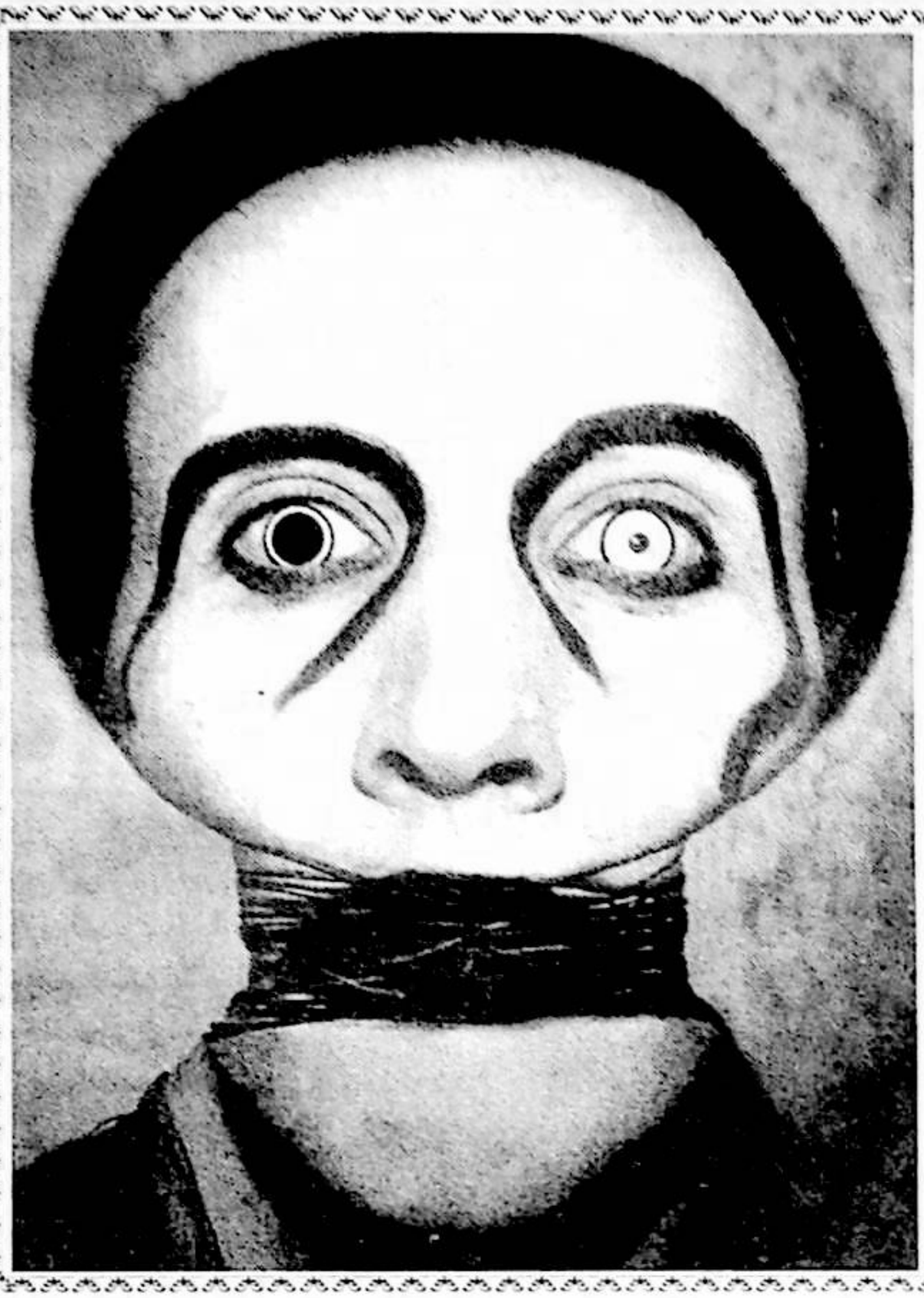

بىر قىزنىڭ ھاۋالىسى — «ئوچۇق ئىستىپانامە»

ئابدۇرەھمان ئەزىز ئوغلى

يىگىرمە بەش يېشىمدىلا خەلقنىڭ ئىشەنچىسىگە نائىل بولۇپ، پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ئەۋزەل سىياسەت، تۈزۈملىرىنىڭ شاراپىتى بىلەن ناھىيە دەرىجىلىك خەلق قۇرۇلتىيى ۋەكىلى بولغىنىمغا مانا ئۈچ يىل بولدى. دېھقانلار ئاممىسىنىڭ ھاۋالىسىنى ھۆكۈمەتكە يەتكۈزۈدىغان ھەر يىللىق سانلىق يىغىنلارغا ئوخشاش بۇ يىل قىشمۇ ناھىيىدە يىغىندا يۈرۈۋېتىپ، تەبىئىيلا بىر كىشىنىڭ ھاۋالىسىغا دۇچ كەپقالدىم. ئۇ كىشى باشقا ئالاھىدە ئادەممۇ ئەمەس، بەلكى ئادەتتىكى بىر كۈتكۈچى قىز ئىدى.

يىغىننىڭ بىر كۈنلۈك قارالمىلىرىنى تاماملاپ بولۇپ تاماققا چىققانىدۇق. كۈن كەچلەپ قالغاچقا، رېستوران ئىچى بېسىق ئىدى. كۈندىلىك خېرىدارلارمۇ، ۋەكىل خېرىدارلارمۇ بار ئىدى. مەنمۇ ئۈچ كۈن قولدىن چۈشۈرمەيدىغان سومكامنى كۆتۈرۈپ رېستورانغا كىرىپ بىر چەتتىن بوش ئورۇن تېپىپ ئولتۇردۇم. بېسىقچىلىقتا تاماق چىقىشىنى خېلى كۈتۈشكە توغرا كېلەتتى.

ئەتىگەندىن بېرى يىغىن ماتېرىياللىرىغا تىكىلىپ تالغان كۆزلىرىم بىلەن بۇلۇڭدىكى تېلېۋىزور ئېكرانىغا ئېرەنسىز قاراپ ئولتۇرسام، ئوڭ يېنىمدا ئولتۇرۇپ تاماق يەۋاتقان ئىككى قىز ماڭا قاراپ كۈسۈلداشقىلى تۇردى:

– قالپىقىغا قارا.

– راست، ئاجايىپكەن...

– قىرغىز ئوخشىمامدۇ؟

– بەلكىم.

ئوقۇرمەنلەرگە مەلۇم بولسا كېرەك، «قالپاققا تۇشلۇق قىرغىز يوق» دېگەن سۆز بار. مەن بۇنى كەڭ مەنىدىن غېرىچ ئېگىز، قاردەك ئاپئاق كۆركەم قالپاق كىيىۋالغان بىلەن قالپاقنىڭ ئاقلىقى ۋە بۇيۇكلۇكىگە ماس ئىش – ھەرىكەتتە بولالمىغانلىققا تەتبىقلاپ چۈشەنسەم، تار مەنىدىن، مۇشۇ كەملەردە توي – تۆكۈن، ئۆلۈم – يېتىم، يىغىلىشلارغا قالپىقىنى كىيىپ بارغۇدەك قىرغىزنىڭ قالمىغانلىقىغا تەتبىقلاپ چۈشىنەتتىم ۋە ئۆزۈمنى ھېچ بولمىسا تار مەنىدىكى «قالپاققا تۇشلۇق قىرغىز» ھېسابلاپ يۈرگەنلىكىم ئۈچۈن، ماڭا قىزىقسىنىپ قاراپ قالغان ھېلىقى ئىككى قىزغا قاراپ باش لىڭشىتىپ كۈلۈپ قويدۇم. قىزلار ئوچۇق مۇئامىلەمدىن ئازادىلىك ھېس قىلغاندەك جاۋابەن كۈلۈمسىرەپ قويۇشتى. ئاندىن بىرسى ئېغىز ئاچتى:

– قىرغىزمۇ سىز، ئاكا؟

– ھەئە، – دېدىم پەخىرلىنىش تۇيغۇسى سىڭگەن

قىزلاردىن نىدا

سلىق ئاۋازدا.

ـ ناھىيەمىزدە قىرغىزلارمۇ بار ئىكەن ـ ھە؟

ـ شۇنداق، ئەرمۇدۇن يېزىمىزدا قىرغىزلارنى ئاساس قىلغان بىر قىرغىز كەنتى بار، مەن شۇلارنىڭ ۋەكىلى.

قىزلار تونۇشتۇرۇشۇمنى ئاڭلاپ باش لىڭشىتىشتى. ئۇلارنىڭ بىرسى كۆكرىكىمگە تاقالغان ۋەكىللىك سالاھىيەت كارتامغا قاراپ بىر نەرسىگە قىزىققاندەك، بىراق ئىككىلەنمىپ سورىدى:

ـ ئىسمىڭىز ئابدۇرەھمان ئىكەن ـ ھە؟

ـ ھە...

ـ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدا ماقالىلىرى چىقىدىغان سىزمۇ؟

ـ قانداق دەيسىز؟

ـ ئاۋۇ كارتىڭىزدىكى ئىسىم بىلەن ئوخشاش ئىكەن.

ـ شۇنداق.

ـ «ھەربىخانىدىكى پاراڭلار» (ئاپتورنىڭ «ھەربىخانىدىكى پاراڭلار ۋە ئەمچەك ماجراسى» ناملىق بۇ يازمىسى ژۇرنىلىمىزنىڭ 2004 ـ يىل 2 ـ سانىنىڭ«ئاڭلاپ قويۇڭ» سەھىپىسىگە بېسىلغانىدى. ـ مەسئۇل مۇھەررىردىن)نى ئوقۇغانىدۇق... ـ قىزلار بىردىنلا ئۈيۈلۈپ، يۈزلىرىنى توسۇپ، خىجىللىق ئىلكىدە كۈلۈشتى.

بۇيرۇغان تامىقىم كېلىشى بىلەن قىزلار جىم بولۇشتى. بەلكىم تاماق يېيىشىگە تەسىر يەتكۈزمەيلى، دېگەندۇ. بەراق بىر قىز ھەدىسىلا خىيالچان كۆزلىرى بىلەن پات ـ پات ماڭا قاراپ مۇھىم سۆزى بارىدەك قىلاتتى، يەنە ئىككىلەنگەندەك بولاتتى.

تامىقىمنى يەپ بولغاندىن كېيىن قىزلار بىلەن بىرگە دۇئا قىلىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم. سىرتقا چىققاندا ياتىقىم تەرەپكە قايرىلىۋېتىپ:

ـ ئوبدان پاراڭلاشتۇق، خوش سىڭىللىرىم، ـ دېدىم. بىر ـ ئىككى قەدەم يىراقلاشقىچە ھېلىقى قىز چاقىرىپ قالدى:

ـ ئابدۇرەھمان ئاكا، سىزگە دەيدىغان بىر گەپىم بار ئىدى، دېسەم بولارمۇ؟

توختىدىم.

ـ مۇنداق گەپ ئىدى. يېقىنلىغانى باشتىن ئۆتكۈزگەنلىرىمنى بىر پارچە قىسقا ئەسەر قىلىپ يازغانىدىم. بۇ ـ گۈن سىزنى ئۇچرىتىپ قېلىپ كۆرسىتىپ باققۇم كېلىۋاتىدۇ. قىز ئەپچىل سۇمكىسىدىن ئىككى ـ ئۈچ ۋاراق قەغەزنى ئېلىپ ماڭا ئۇزاتتى.

ـ كۆرۈپ بېقىپ، بوپقالسا مەتبۇئاتلارغا ئەۋەتسەڭىزمۇ بولىدۇ.

ـ ئۆزىڭىزلا ئەۋەتمەمسىز؟

ـ مېنىڭغۇ ئەۋەتكۈم بار، بىراق خالىمايمەن.

ـ قېنى كۆرۈپ باقاي. ھەراست، ئىسمىڭىزمۇ يوق ئىكەن، ئىسمىڭىز نېمە؟ قەيەردىن بولسىز؟

قىز ئۈيالغاندەك يەرگە قارىدى.

ـ ئەگەر ئەۋەتىش ئويىغا كەپقالسىڭىز خالىغان مەزمۇندا ئەۋەتەۋېرىڭ. ئىسمىمنى ئېيتىپ بەرگۈم يوق، كەچۈرۈڭ ئابدۇرەھمان ئاكا. مەن مۇشۇ ناھىيىنىڭ مەلۇم يېزىسىدىن. بۇگۈن ئۆيۈمگە كېتىۋاتىمەن، ئادرېسىمنى سورىمامسىز، بولامدۇ؟

قىزغا قاراپ ھەيران قالدىم. ئۇلار مەن بىلەن خوشلىشىپ بىكەت تەرەپكە جۆنەشتى.

ياتاققا كىرسەم، ياتاقداشلىرىم سومكىلىرىنى قالايمىقان تاشلىشىپ، قىقاس ـ سۈرەن بىلەن قارتا ئوينىشىۋاتاتتى. سومكامنى قويدۇم ـ دە، سىرتقا چىقىپ كوچا چىراغلىرىنىڭ يورۇقىدا بايىقى قىزنىڭ ئەسىرىنى ۋاراقلىدىم.

* * *

مەن ئىستېپا بەرمەكچى بولدۇم. كەچۈرۈڭلار!

بىزنىڭ رېستوران شەھەر بويىچە ئالدىنقى قاتاردىكى، تاماقلىرى سەرخىل، كۈتكۈچى قىزلىرى ئەڭ ياش ۋە تالانلىغان، ئالاھىدە ئۇنۇۋانلىق ئاشپەزلەر تەييارلىغان تاماقلارنىڭ قىممەتلىكىگە قارىماي ئىشىك ئالدىدىن بىر ـ بىر ئۆتىدىغان ئېسىل پىكاپلار، يۇمىلاق شىرەلىرىمىزدىن بىرسى ـ بىرسىدىن سالاپەتلىك ۋە كاتتا مېھمانلىرى ئۈزۈلمەيدىغان داڭلىق رېستوران. بىر تۇغقىنىمىزنىڭ «بەشمىنى سىلاپ» تونۇشتۇرۇشى بىلەن سەھرادىكى «مەينەتچىلىكتىن قۇتۇلۇپ» بۇ يەردە چىشمىنى چىشلەپ ئىشلەۋاتقىنىمغا ئىككى يىل بولغانىدى. ئىش ھەققى خېلى يامان ئەمەس بولسىمۇ، ئىستېپا بەرمەكچى بولۇۋاتىمەن.

رېستوراندا ئىشلەش ھەقىقەتەن جاپالىق. تالاي يورۇماستا كىرىۋالساق تۆن تەڭگىچە، گاھى تالاي ئاتقىچە قايتالمايمىز. ھەتتا ھاجەتخانىمۇ شۇنىڭ ئىچىدە. نەپەسنى سىقىدىغان غەيرىي پۇراقلار، كۈن نۇرى چۈشمىگەن سۇنئىي يورۇقلۇق، ئانچىكى ئاۋازنىمۇ قاينىتىۋېتىدىغان بىتون قورۇلما ئىچىدە بۇرۇقتۇرما بولۇپ، پۇت ـ قوللار تېلىپ، باشلىرىمىز ۋاڭلىداپ ئاغرىپ تۇرسىمۇ ئامالسىزمىز. خېرىدارلارنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ، ئىچمىسىمۇ چاي يېڭىلاپ تۇرۇشقا، ئالدىدا ئېشىپ ـ تېشىپ تۇرسىمۇ «نېمە لازىم» دەپ سوراپ تۇرۇشقا مەجبۇرمىز. بىرسى ـ بىرسىدىن مەنمەنچى ـ ئاتىكاچا، چالا كۆرەڭ خېرىدارلارغا ھەمراھ بولۇپ كىمنىڭ نېمە ئىش، نېمە خىزمەت قىلىدىغانلىقىغچە بىلىپ كېتىدىكەنمىز. بىراق مەن ئىشلەۋاتقان ئىككى يىل جەريانىدا بۇ رېستوراندا ئاتا ـ ئانامغا ئوخشاش بىرەر ـ يېرىم دېھقان خەقنى كۆرمەپتىمەن. ساپلا مەنسەپدار تۆرىلەر، پۇلدار بايلار.

خېرىدارلىرىمىزنىڭ پۇل خەجلەشلىرىگە ھەيران قالىمەن. يېزىدىكى چېغىمدا بازارغا بارساق ئاتا ـ ئانام ئاشخانىدىن تاماق يېمەيتتى. ئاشخانىدىن تاماق يېگەن پۇلغا بىرەر كىلو گۆش ئالساق، بىر ئۆيلۈك ئادەمگە ئېسىل تاماق بولاتتى. بىراق ماۋۇ خېرىدارلار ئوخشىمايتتى. بۇلار ئاتا ـ ئانىمىز بىر يىل ئىشلەپ تاپقان پۇلنى بىر ۋاقلىق بۇزۇپ ـ چېچىشقا خەجلىسىمۇ كەملەپ كەتمەيتتىكى، كۈنسايىن كېلىپ تۇرۇشاتتى. قارىغاندا، ئۇلار رېستورانغا قانچە كۆپ بارسا، ئاقچىلىرى شۇنچە كۆپەيسە كېرەك!...

مېھمانلار پۈللىرىنى قانچىلىك خەجلىسىغۇ مەيلى. بار ھۈشەققەت بىز قىزلارغا قالىدۇ. ئىسراپخور كاتتا ئەربابلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۈيقۇسىراپ يۈمۈلۈۋاتقان كۆزلەرىمىزنى يىرتىپ ئېچىپ، ئاشقان تاماملارنى ئەۋرەزگە تۆكۈپ ئاۋارە. ئۇستاملار بار ھۈنىرىنى چىقىرىپ تازا ئوخشىتىپ ئەتكەن بۇ ئېسىل نېمەتلەرنى بىكار تۆكۈۋەتكەندىن كۆرە يىغىپ ئۆيگە ئەكېتەيلى دېسەك، توۋا دەيمەن! ئاشۇ ئەربابلارنىڭ سالاپەتلىك قورساقلىرى يوغان بولغان بىلەن، ئىچى دوختۇرنىڭ يېڭنىسىدىنمۇ كىچىك، تار ئوخشايدۇ! «بىز يەپ بولالمىغاندىن كېيىن ھېچكىم يېيەلمەيدۇن» دېگەندەك ھاراق تۆكۈپ سېپىتىپ قويىدۇ. ئامالسىز ئەۋرەزگە تۆكمەي ئىلاج قانچە؟!

كونىلار «يۇندىغا سىيمە، يامان بولىدۇ» دېيىشەتتى. ئەمدىلىكتە يۇندا ئەمەس، تەييار تاماملارنى ھاجەتخانىنىڭ ئەۋرەز يوللىرىغا تۆكۈدىغان بولدۇق. بەلكىم بۇنىڭ دەردىنى تارتىدىغان ۋاقىت ـ سائەت مۇددەتلىك بومبىدەك توغرىلىنىپ قالدى!!!...

تېخىمۇ ئازابلىق يېرى شۇكى، دادامدىن يېشى چوڭ مېھمانلار خىجىل بولماي يۈزلىرىمىزگە، لەۋلىرىمىزگە، بويۇنلىرىمىزغا، كۆكسىمىزگە ـ ھەممە ـ ھەممە يەرلىرىمىزگە يەۋەتكۈدەك تىكىلىپ قارىشىدۇ، ھەجىيىشىدۇ. ھەتتا قىزىغاندا، مەست بولغاندا ئۇ يەر ـ بۇ يەرلىرىمىزنى موتۇالىدۇ! قوپال لىق قىلساق، خوجايىنىنىڭ غەزىپى يامان: «تۇتۇپ ـ موتاپ قويغانغا بىر يېرىڭىز ئۈپراپ قالمايدۇ، ۋىجدانىڭىز كۆتۈرمىسە ئېشىكىڭىزنى بېقىڭ، سىزدەكتىن يۈزى تەييار!»

گاھىدا كۆرگەنلىرىمنى ئويلىسام، كۈلگۈم كېلىدۇ. ئۆتكەن نۆۋەت ئۇششاقلارنىڭ ئالدىدا مېھمان بولۇپ گېپەيگەن يېزا باشلىقى بۇ نۆۋەت خوجىئاكسىنىڭ ئالدىدا ساھىبخان بوپقالسا، ئالدىدىكى سالاپىتىدىن ئەسەرمۇ قالماي قۇيرۇق شىپاڭلىتىپ كېتىدىكەن. كونىلارنىڭ «خوجامنىڭ خوجىسى بار، چامغۇرنىڭ ئورىسى» دېگىنى مۇشۇ بولسا كېرەك. ئاشۇ ۋاقىتلاردا مېھمانلارغا ھەمراھ بولغاچ يېزىمىزنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولىمىز. بىراق يېزىلاردىكى ئەھۋاللار سۆزلەنگەن پاراڭلار چوڭاملارنىڭ قۇلىقىغا ياقماي ئۇزاق داۋام ئەتمەيدۇ. شۇنىڭغا قاراپ ئويلاپ قالىمەن، يېزىلارنىڭ ئەھۋالىنى يېزىلارغا بېرىپ ئاڭلىسا، يېزىلارنىڭ ئەھۋالىنى يېزىلاردا تۇرۇپ دوكلات قىلسا ياخشى بولارمىدى ـ يا؟!... ئاندىن كېيىن ئىچىش ـ چېكىش باشلانسا ئويۇنىنىڭ قىزىقى چىقىدۇ. ھېلىقى سالاپەتلىك مېھمانلارنىڭ بىر دىنلا سالاپىتى يوقلىپ، بەئەينى ھايۋاناتلار باغچىسىدىكى مايمۇن بالىلىرىغا ئوخشاپ قېلىشىدۇ. رەتلىك تارالغان چاچلار، يارىشىملىق تاقالغان گالىستۇكلار ۋە نەچچە مىڭ يۈەنلىك ئالىي دەرىجىلىك شىمىلار پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. ئۇلار ئۆزىنى ئۇنتۇپ قالغان ھالدا ئۆزىنى ئۇنتۇپ قالغان ھالدا ئۆزىنى ئۇنتۇپ قالغان ھالدا

ساۋاتسىز قالغان باي 1 مىليون 400 مىڭ يۇەن مەبلەغ چىقىرىپ، يۇرتىغا باشلانغۇچ مەكتەپ سالدۇرۇشقا بەل باغلاپ، ئىش باشلىدى

ئابلىمىت مامۇت

ئابلىكىم كامالنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بىر قېتىملىق ئاھالە كۆچۈرۈشتە قاراقاش ناھىيىسىنىڭ پۇرچاقچى يېزىسىدىن ناھىيىنىڭ ئەڭ چېتى بولغان تۇزلۇقئوتاق رايونىغا بارغانىدى. بۇ چۆلدە مەكتەپ بولمىغاچقا ئابلىكىم ساۋاتسىز قالدى. 37 ياشقا كىرگەن ئابلىكىم كامال ھازىرمۇ بانكىغا پۇل قويۇپ ـ ئالغاندا ئىسمىنى يازغاندىن باشقا ھېچقانداق خەت يازالمايدۇ. ساۋاتسىزلىق ئۇنىڭ قەلبىنى تولىمۇ ئازابلىغاچقا، ئۇ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەكتەپ سېلىشنى ئۆز غايىسى قىلىپ ياشىدى.

ئابلىكىم كامال 1985 ـ يىلى تۇزلۇقئوتاق رايونىدىن ئۆزى باققان 38 تۇياق قوينى ئېلىپ پۇرچاقچى يېزىسىغا قايتىپ چىققاندىن كېيىن بورداقچىلىق، دان ئايرىش ماشىنىسى سېتىۋېلىپ يۇرتداشلىرىنىڭ خامىنىنى ئېلىپ بېرىش، توك تۈگمىنى سېتىۋېلىپ ئۇن تارتىش بىلەن ھاللىنىپ روناق تاپتى؛ ئۇرۇمچى ۋە ئىچكى ئۆلكىلەرگە بېرىپ قاسساپلىق، كاۋاپچىلىق، ئاشخانا ئېچىش بىلەن تىجارىتىنى يەنىمۇ كېڭەيتىپ، قاراقاشتىكى ساناقلىق بايلارنىڭ بىرىگە ئايلاندى. بۇ جەريانىدا ئۇ دوستلىرى بىلەن بىرلىشىپ ئىچكى ئۆلكىلەر ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەتلىرىگە بېرىپ تىجارەت قىلىپ، ئۆلكە، دۆلەت ھالقىپ تىجارەت قىلىشنىڭ قانۇنىيىتىنى ئوبدان ئىگىلىۋالدى. ئەمما خەنزۇ تىلى ۋە چەت ئەل تىللىرىنى پەقەت بىلمىگەچكە، ساۋاتسىزلىق ۋە تىل بىلمەسلىكنىڭ دەردىنى يەتكىچە تارتتى؛ نۇرغۇن پۇلى تەرجىمانلارنىڭ چۆنتىكىگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ ئويلاندى: ئۆز يېزىقىمنى، خەنزۇ تىل ـ يېزىقىنى، چەت ئەل تىللىرىنى بىلگەن بولسام، تېخىمۇ كۆپ پۇل تاپار ئىدىم، خەپ! ئۆزۈم چوڭ بولغان يۇرتتا بىر باشلانغۇچ مەكتەپ سالدۇرۇپ، بىرمۇ ئۆسمۈرنىڭ مەندەك ساۋاتسىز قېلىپ، پۇشايمان يېيىشىگە يول قويمايمەن، دېگەن ئىرادىغا كەلدى. دېمىسىمۇ، 2003 ـ يىلى ئۇ، ئۆز يېزىسىدىكى 160 ئائىلىگە 400 مىڭ يۇەنگە يېقىن ئۆسۈمسىز قەرز بېرىپ، ئۇلارنىڭ تېزرەك نامراتلىقتىن قۇتۇلۇشىنى ئۈمىد قىلغانىدى. ئەپسۇس، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ساۋاتسىز بولغاچقا ئىشنىڭ ئېپىنى بىلمىگەنلىكتىن، پۇلنى جايىدا ئىشلىتەلمەي، ئىككى يىل ئىچىدىمۇ نامراتلىقتىن قۇتۇلالمىدى. بۇ ئاچچىق ساۋاق ئابلىكىم كامالغا ساۋاتسىزلىقنىڭ ئۆزىگىمۇ، ئۆزگىگىمۇ مۆلچەرلىگۈسىز زور زىيان ئەكېلىدىغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم تونۇتتى.

ئابلىكىم كامالنىڭ ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشىدىغان پەيت ئاخىرى يېتىپ كەلدى. ئۇ 1 مىليون 400 مىڭ يۇەن مەبلەغ سالغان، 460 نەپەر ئوقۇغۇچى ئوقۇيالايدىغان «پۇرچاقچى يېزا ئىگىلىك تىكلەش ئۈمىد باشلانغۇچ مەكتىپى»گە ئۇل سېلىش مۇراسىمى بۇ يىل 29 ـ ئاپرېلدا يۇرتى پۇرچاقچىدا تەنتەنىلىك ئۆتكۈزۈلدى. خوتەن ۋىلايەتلىك پارتكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىدىن ئىككى نەپەر رەھبەر ئۇل سېلىش مۇراسىمىغا قاتنىشىپ، سېخى ـ مەردانە دېھقان ئوغلانى ئابلىكىم كامالنىڭ مەرىپەت سۆيەر روھىغا يۇقىرى باھا بەردى ۋە ئالدىن بېيىغان باشقا كىشىلەرنىڭمۇ ئۇنىڭ روھىدىن ئۆگىنىپ، مائارىپقا ياردەم بېرىشىنى ئۈمىد قىلدى. ئابلىكىم كامال مۇنداق دېدى: «مەن مەكتەپ پۈتكەندىن كېيىن ئوقۇتۇش ئەسلىھەلىرىنى تولۇقلاپ بېرىش بىلەن بىرگە، ئىچكى ئۆلكىلەردىن ئىلغار ئوقۇتۇش ئۈسكۈنىلىرى، تەجرىبە سايمانلىرىنى مەكتەپكە سەپلەپ بېرىپ، مەكتەپنى قاراقاش ناھىيىسى بويىچە ئالدىنقى قاتاردىكى مەكتەپ قىلىپ قۇرۇپ چىقىمەن».

ئەل ئوغلانىغا بارىكاللا

ئاپتور: «خوتەن گېزىتى»مۇخبىرى

● ئۇستاز، ئاتاقلىق رەسسام مۇھەممەت ھېيت ئەپەندى ●

《新疆文化》（维吾尔文）
综合性文学双月刊

主管：新疆维吾尔自治区文化厅
主办：新疆维吾尔自治区艺术研究所
编辑出版：《新疆文化》杂志编辑部
国际标准刊号：ISSN1008-6498
国内统一刊号：CN65-1073/I
海外发行：中国图书进出口（集团）总公司出口部
代理者地址：中国北京朝阳区工体东路16号
P.O.BOX 88, 16 Gongti East Road, Beijing 100020, china
海外发行代号：6498BM
发行范围：国内外发行
地址：乌鲁木齐市团结路72号
邮编：830001 电话：(0991) 2856942
印刷：《新疆日报》印务中心
发行：乌鲁木齐市邮局
订阅：全国各地邮局

邮发代号：58-22 定价：5元

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى»2005- يىل 4- سان
(قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال)

باشقۇرغۇچى: ش ئۇ ئا ر مەدەنىيەت نازارىتى
چىقارغۇچى: ش ئۇ ئا ر سەنئەت تەتقىقات ئورنى
تۈزۈپ نەشر قىلغۇچى: «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
خەلقئارالىق نومۇرى: ISSN1008-6498
مەملىكەتلىك نومۇرى: CN65-1073/I
چەت ئەللەرگە تارقىتىش ئورنى: جۇڭگو كىتاب
ئىمپورت-ئېكسپورت (گورۇھى)
باش شىركىتى ئېكسپورت بۆلۈمى
چەت ئەللەرگە تارقاتقۇچى نومۇرى: 6498BM
مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەللەرگە تارقىتىلدۇ
ئادرېس: ئۈرۈمچى شەھرى ئىتتىپاق يولى 72- قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830001 تېلېفون نومۇرى: (0991) 2856942
باسقۇچى: «شىنجاڭ گېزىتى» باسما مەركىزى
ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدۇ
مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ

پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 58-22 باھاسى: 5 يۈەن

● ئۇستاز، تونۇلغان رەسسام ۋە گۈزەل سەنئەت مائارىپچىسى زۆرەم ياسن خانىم گەسەرلىرىدىن ●

زۆرەم ياسن خانىم

قەشقەر كوچىلىرىدىن بىر كۆرۈنۈش

▶ رەنا

كېرىيىلىگلەر